

MAGYAR
REGÉNYIROK

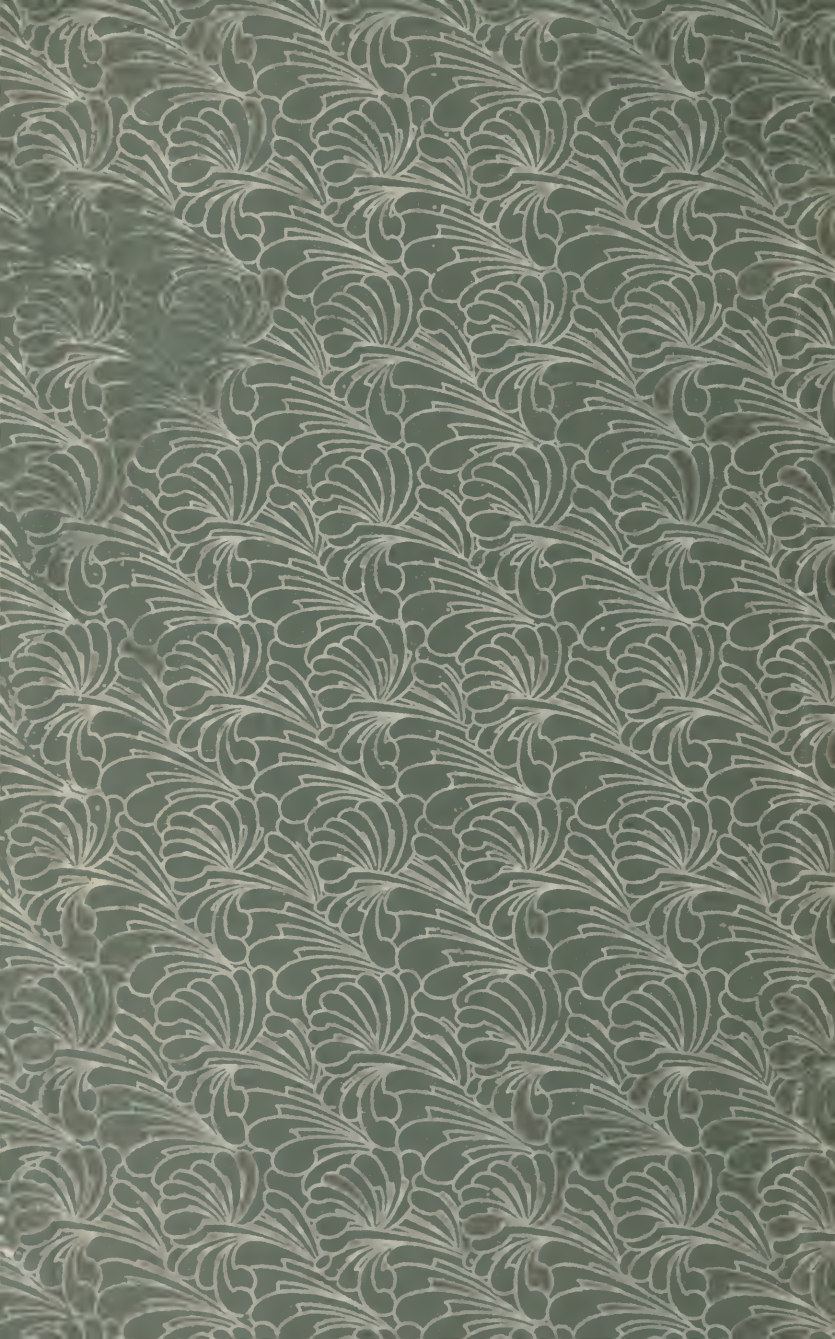
KLIPES KIADÁSA

Szerkeszti

MIKSZATH KÁLMÁN

54

Magyar Regényírók
Klipés Kiadása

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja

MIKSZÁTH KALMÁN

54. KÖTET

A KIVÁLÁS GENEZISE

II.

Irta

JUSTH ZSIGMOND

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1906

FUIMUS

REGÉNY

IRTA

JUSTH ZSIGMOND

TULL ÓDÓN RAJZAIVAL

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1906

PH

3176

M3

köt. 54

Minden jog fenntartva.

Franklin-Társulat nyomdája.

FUIMUS

Első kiadása megjelent 1895-ben.

ELSŐ KÖNYV.

1.

Márfay Gábor végrendelete ezen szavakkal végződött:

« — — — — És kedves nőmnek, sz. márfai Márfay Annának kötelességévé teszem, hogy fiam nevelésére tizedik életéveig felügyeljen. Azután pedig őt egy külföldi, talán egy genfi nevelő-intézetbe helyezze el, hol a gimnáziumi éveket fogja tölteni; évente legfeljebb két hónapot időzvéen csak az atyai, illetőleg az anyai háznál. Az egyetemi éveket — úgy kívánom — felerészben egy német, felerészben egy francia egyetemen végezze. Utána pedig még egy esztendőt kell Angliában, tán Oxford- vagy Cambridge-ban töltenie.

Ha nagykorú lesz, végleg hazatérhet.

Azt akarom, hogy fiam megismerje az életet, azért e szigorú rendszabályaim. Családjaink veszedelme az volt, hogy élettapasztalat nélkül, rokon eszmék és érzések korlátolt körében, az élet harcaira készületlenül nőttek fel. Én — ha életben maradok, — még szigorúbb rendszabályokhoz nyúlok. Serdülő éveiben minden anyagi támogatás nélkül hagynám, hogy így idejekorán megtanuljon

a saját lábán állni, tudjon kenyeret keresni s megvívni érdekeiért.

Ha az Isten mást akar s korábban magához szólít, fentebbi kívánságom szigorú, szószerinti teljesítését követelem meg s ennek keresztülvitelével szeretett nőmön kívül kedves rokonomat, mint kiskorú fiam gyámját, báró Czobor Ádámot bízom meg.

Kelt Márfán, 1865. május havában.

márfai Márfay Gábor s. k.»

2.

Id. Márfay Gábort mindig hóbortos embernek tartották a felsővidék rokon-nemzetségei, de végrendelete kihirdetése után napirendre tértek fellette. A legjobb akarói is csak azt mondták, hogy ha nem hal meg, pár év alatt a tébolydába kerül.

Özvegye, sz. Márfay Anna (ki atyja testvérének, Tamásnak unokája volt s így egyúttal unokahúga is) majd kisírta a szemeit, hogy férjét, kit úgy tisztelt, bámúlt, oly korán elvesztette. Majd aggodalmas arcczal fordult gyermeke bölcsője felé. A fiúcska, kicsibe mult, hogy posthumus nem lett s mégis már huszonnegyedik élete éveig elő van írva élete programja.

Aggodalmas arcczal, könyes szemmel olvasta ujjain, hány évig marad még magzatja oldalán. Jóformán kilencz esztendeig se! A fiatal özvegy félelemből tán, tán szerelemből (bár szerelme csak ébredezett még ez időben) hozzá ment a Márfayakkal vagy tizenkétízben összeházasodott gróf

A dálnai kastély.

Niffor-nemzetség fejéhez: gr. Niffor Miklóshoz. E házassága, a mely szintén csak rövid tartamú volt, még boldogabbá tette, mint az első.

Gr. Niffor Miklós szintén egy fiút hagyott hátra. De hát Niffor legalább meghagyta neki fiát; ez a fiú az övé lesz, míg csak felnő, nem! nem! mindig. Ott lesz a sírján, ott lesz majd a feltámasztásnál is az oldalán. Arra nincs törvény, hogy Lőrinczet kifejtse ölelő karjai közül; ez az ő fia egészen, az ő feltétlen birtoka. Benne újult föl fiatalsága, benne reményei, ő benne minden öröme!

3.

A Márfay-, gróf Niffor- és báró Czobor-család volt a Vág mellett hosszan elnyúló megye három törzsökös nemzetsége.

Márfán volt a Márfayak székhelye (de ez a kastély rombadőlt s a birtok már Gábor halála előtt idegen kézre került), Feketevár a Czoboréké, Ujvár a Nifforoké.

Özvegy Niffor Miklósné azonban Dáinán, a család egy szerzett birtokán élt; itt nevelte fel két fiát, itt töltötte el özvegységének hosszú éveit.

Ez ősi várkastélyokból intézték már négy-öt század óta a vármegye dolgát; a családok folyton összeházasodtak s a mellett folytonos háborúban éltek egymással; jóformán csak e perpatvarokat írták be a megye krónikás könyvébe, annak története helyett. Az egész megye története jóformán csak azon fordult meg, hogy a három család tagjai közül melyik lett a főispán s melyik a követ.

4.

Báró Czobor Ádám, a Márffy Gábor végrendeletének végrehajtója, komolyan vette feladatát. Hisz ő volt tán az egyetlen, a ki tudta, mire czéloz idősb Márffy Gábor utolsó kívánságával. A fiatal Gábor tizenkilenczedik éveig egy szigorú genfi intézetben nevelkedett; az első egyetemi évet egy német kis univerzitáson, a másodikat Zürichben töltötte, aztán egy-egy évet Páris és Londonban. Jó tanuló nem volt, de sokat olvasott, különös fiú volt, ki mindannyiszor, hogy hazajött, meglepte a közelállókat. Voltak, kik azt mondták, bolond, mint az apja volt. Voltak, kik azt állították, még bolondabb. (Csuda-e kérem, csuda-e, hogy így van!) Voltak (kevesen), kik nagyon szerették, legtöbben félték tőle. A négy Márffy vén kisasszony véleménye az volt róla, hogy olyan, mint egy karvaly vagy más, előttük tán még ennél is ismeretlenebb ragadozó madár. Azt mondták, élesek a karmai s használja is őket.

Anyja? Szerette őt; bár *máskép*, mint kisebb fiát, Lőrinczet, de hát — így mentegette magát imazsámolya előtt térdelve — más minő is, nem szerethetem úgy, mint Lőrinczet. (Az «*úgy*»-ot a szeretet módjára használta, félek azonban, hogy a szűz anya a szeretet mennyiségére értette. És azt hiszem, a szűz anyának igaza volt...)

FRANKLIN-T

A kócsi csak repült előre.

5.

Huszonöt év hamar lejár!...

A kocsi csak repült előre, elhagyva az ismert kis sárga indulóházat, átrobogva egy néhány kis községet, a melyeknek kertjeiből virágzó gyümölcsfák ágai hajlottak ki az utozára.

Tavasza van ismét!

A kocsiban ülő fiatalember hol álmos arcoczaal be-behúnyta szemeit, hol felriadva, összehúzta szempilláit és szűrő tekintettel vizsgálgatta a jól ismert tájat. A nagykorú Márfaa Gábor volt. Heayes vadászkalap volt a fején, a mely éles idomai-val összhangban állott. Minden izma, vonása éles volt. Már a genfi intézetben mindig azzal csúfolták gyermektársai, hogy góthikus stilben van tartva. És volt is ebben valami. Asketikus volt a teste; ki volt fejezve rajta a régi, talán túlsokat és gyorsan élt faj finomultsága, betegsége, sőt tán fáradtsága is.

Öcscse, Niffor Lőrincz, ki legjobban ismerte és szerette az emberek között s kit ő is legjobban szeretett, koronként «szellemi ember»-nek nevezte.

A «szellemi ember» most is öcscsére gondolt. Milyen lehet? Hisz már innen-onnan két éve, hogy nem látta. Tavaly nyáron nem jöhetett haza. A nyarat édes atyja végrendelete szerint az oxfordi egyetemen kellett töltenie.

Hogy fogja fogadni? Nem változott-e irányában? Hiszen befolyásolható nagyon, Lőrincz kör-

nyezetében pedig nincs annyi jó embere, mint kellene lenni.

Fogadja bárhogy, egyszer csak szeretettel kell, hogy hozzá forduljon. Szeretni fogja, ha majd tudja, mennyi szeretetet érez iránta, mennyi gondskodással van jövője iránt.

A kocsi most a Dálna előtti utolsó falun robogott keresztül; az a kis erdő ott, a mezők felett, már a Lőrincz. A hajnali köd elmosta a színeket, párák lebegtek a mezőn, a felkelő nap sugarai meg-megcsillámlottak a lecsapódott harmaton. Pacsirta énekelt a légben.

Gábor egyet gondolt, megállította a kocsit. — Innen majd gyalog megyek fel a kastélyba, te pedig a málháimat a tisztartó úrhoz viszed s nem szólsz semmit arról, hogy megérkeztem, érted?

A kocsis komoly méltósággal, némán bólintott fejével. Megértette, a mit Gábor mondott, de felelni nem tudott volna rá. Tót volt, mint itt mindenki, de értett magyarul.

A kocsi lassan elkanyarodott Dálna felé, Gábor meg ott maradt állva, a rétek közepén.

Úgy érezte, e perczben született.

Mily üres volt eddigi élete, nem volt hová hajtsa fejét, éhezett a családra, a melyet oly rég, oly rég nélkülözött.

A pacsirta csak dalolt; úgy érezte, tele dalával a lelke. Ébred minden, ébred a lelke is. Úgy, úgy, fogadják be mindazzal, a mit magával hozott; bocsássák meg neki mindazt, a mit elvesztett. Hisz a lényeges, az, a mi mindent bearanyoz, az,

a mi melegebb a nap sugarainál, mélyebb a természet zenéjénél: az örök szeretet, az ott van a lelke mélyén, mindent ígérve s a mellett alamizsnáért könyörögve.

Tizennégy év oly hosszan telt idegenek között, a vándorélet kisodorta a szegény szárnyas nehány tollát; most már pihenni akar, lábat vetni, hogy megismerje azt a helyet, a hol tán még egyszer fészket is rakhat!

6.

Gábor csak ballagott lassan, nála szokatlanúl lassú léptekkel. Az erdőnél balra kanyarodott s vagy tíz percznyi gyalogolás után a présház elé ért, a mely a kastélynak erről az oldalról mintegy őrszeme volt.

A szőlő kis dombon feküdt, honnan a megye jórészét látni lehetett.

Felment a fehérre meszelt hosszú házig . . . . . Megállt előtte. Ott áll a kis ház, mint azelőtt; hej! hány emléke van hozzá kötve. Eszébe jutottak azok a régi őszi hangulatok (néha szüretre haza jött, — lopva — egy-két napra, gyámja tudta nélkül), a szüretelő Holbein Madonna-arczú tót leányok, aranygyöngyös pruszlikaikkal, aztán a most zárt, nagy, fehérre meszelt terem zöld fenyőgalyakkal, zászlókkal feldiszfítve, a melynek ablakain végig látni a Vág felé húzódó halmokat, a síkságot, a sok kis falu tornyain megcsillámló nap sugarait . . . Aztán a szoba közepén a terített asztal; látja önmagát oda könyökölve, búsulni; öcscse — a cigányok grófja — a végtelen zene-tehetséggel megáldott Lőrincz, meg primázik. A lassú, bánatos nóták, utána a friss, felhangzó

pattogó csárdás . . . majd a szüreti napok elteltével, a hideg őszi éjszakán neki az ismeretlen nagy világnak, neki az ürnek! Innét ki külföldre, idegenbe . . . idegentül!

Istenem, milyen emlékek!

De — hisz előtte a *ma*. Miért gondolna a *multra*. Napsugárban fürdik minden, pacsirta szeli a léget. Dala felébresztette merengéséből. Mosolygott önmagán. Hiszen fényben a világ, vége a dalnak!

Csak ment tovább. Egy gyalogúton leért a dombról, ott az a ház . . . az, az . . . Itt lakott a Lőrincz vigasztalója. Mert már vigasztalóra szorult. Öreg faj érzi a pusztulást, korhadt tölgy ágába üt legelébb a villám. Hogy lehet ma vele? Vonzza-e még az «ismeretlen» egyszerűsége? Tart-e még a búfelejtés? Eh! meglátjuk. Egy kanyarulat — s ott a kastély. Az oszlopos épület magasan kiemelkedik a park vén fáai közül s az egész völgyet uralja. Érezte, mi vár reá. Látta maga előtt szeretett édes anyját, a mint esténként a dohányzó nagy spanyolfala mögött cigigaretázik s patienceokat csinál. Látta túl rajta, ott a sarokban, a nagy márványkandalló öblét, a mely tele virággal.

Nyugalmat lehel itt minden.

Megállt. Távolságra mögötte az ismert ismeretlen élet küzdelmi zaja . . . itt csendes minden; idáig nem jut a szenvedés jaja, a bosszú kiáltása, itt csendesen nyílnak a virágok, halkán dalol a pacsirta. De jó is lesz itthon.

Most egyszerre a hajnali harangszó hallik; rég ismert harang hangja . . . az első hang hazulról.

7.

A kastély helyett a tiszttartói lakba tartott. A vagy negyvenöt éves életerős, piros-pozsgás Mátyus András tiszttartó éppen ki akart lovagolni, midőn Gábor belépett udvarán.

— Nini, már megérkezett a nagyságos úr, kiáltott fel az «öreg», mint a hogy a két fiú őt nevezte, örömtől sugárzó szemekkel, — hogy fog a grófom örülni; mennyit emlegette a nagyságos urat.

— Hát hogy van bácsi? . . . emlegetett-e a Lőrincz gyakran?

— Haj! többször, mint nem. Alig várta már, hogy haza jöjjön. De mi mind úgy hittük, hogy csak egy hónap múlva érkezik. S ime a sürgöny tegnap jött.

— És azok nem tudnak semmit?

— Semmit; a gróf nem is álmodja, hogy megjött, a méltóságos grófné meg még itt sincs.

— Nincs itt? Hiszen azt írta, hogy úgy, mint tegnap érkezik.

— Igen, úgy volt; de tetszik tudni, a nővérénél időzik, a Czobor Pál báróéknál Balniczán, azok tartották ott még pár napra. Táviratozzak neki?

— Nem, ne Mátyus, ne tegye. Csak hiába izgatná . . . hát a Lőrincz persze még alszik. No addig is, míg felöltözik, megfürdöm. Itt a holmim már?

— Igen, magam segtettem bevinni a szobámba; rendelkezése szerint. De tán felkeltem a komornyikot.

— Ne fáradjon, itt felöltözöm s aztán felmegyek Lőrinczhez.

— Megvárom a nagyságos urat. Meg én . . . aztán együtt megyünk fel.

— Ne öreg, — vágott szavába hirtelen éles hangon Gábor — menjen, nézzen szét a gazdaságban s ha elvégezte dolgát, akkor keressen fel minket.

Oly határozott hangon mondta ezt Gábor, hogy Mátyus vette kalapját s ment kifelé a földekre. Csak azt kérde még, hogy nem lehet-e valamiben szolgálatára? Gábor tagadólag intett fejével, Mátyus katonásan szalutált s lovára kapva, kivágtatott az udvarból.

Gábor egy pillanatig utána nézett, majd bement a szobába, megfürdött s gyorsan felöltözött. Egy negyedóra mulva sötét ruhában, a kastély-udvar felé tartott.

Az istálló előtt elhaladva, az összes cselédség haptákba vágva magát, állt ott; bár nem szerették, hisz nem volt sportkedvelő, mint öcscse.

8.

Sietve haladt át a kastély udvarán. Az óra éppen kilenczet mutatott.

— Késő, már késő — gondolta s bosszankodott. Ő tudta, miért.

Az oszlopos előtornáczon megállt, beszívta a fel-futott szőlő virágának édes illatát.

Minden úgy van a tágas udvaron, mint azelőtt volt. Ott húzódnak el kétfelé az olasz renaissance-stylben tartott laposfedelű melléképületek. Az udvar közepén az óriási thermométer, amott meg a rókaház. Ugyan, van-e benne róka?

Az öreg, már ötven éve a család szolgálatában levő süket komornyik, ott ült az ajtó előtt, sütkérezve. A mint meglátta Gábort, hirtelen felugrott s oly gyorsan, a mennyre csak vén tagjai engedték, glédába vágta magát.

— Der gnädige Herr! Herr Jesses, der gnädige Herr! — szólalt meg makogva s csak csóválta ősz fejét. Bámult is, haragudott is, örült is; látszott az arczán. De hogy ne bámult volna, hogy így egyszerre a föld alul bújt ki az egyik gazdája; hogy ne haragudott volna, midőn minden czere-móniát elkerülve érkezett haza (ez sohasem volt így a családban azelőtt) s hogy ne örült volna, hisz ismerte a mióta él s most tudta, hogy végleg hazajött.

— Aber warum nicht schreiben, dass wir es wissen — makogott s csak csóválta a fejét. — Felhívjam az inasokat? — felhívom. S már neki is indult volna, ha Gábor meg nem akadályozza. Némán intett neki, nem szólt semmit, hisz úgy sem értette volna meg a szegény süket ember. Majd megveregette a vállát, aztán hirtelen sarkon fordult.

— Der Hochgeborene Herr schläft noch! — kiáltotta rémült arczozal az öreg. De Gábor nem figyelt rá, bement a Lőrincz ajtaján.

9.

Testvére a széles ágyban elterülve, egyik karját feje alá kanyarítva, mélyen, szelíd arcczal aludt.

Gábor megállott ágya előtt s az imént hideg, majdnem metsző kifejezésű szemeiből végtelen szeretet áradt ki. Halk léptekkel odacsúszott az ágyhoz s vigyázva leült annak alsó szélére. Nyugtalan arcczal vizsgálta vonásait, kereste az élet nyomait rajta. Hisz már innen-onnan két éve, hogy nem látta. Szerette volna boldognak, megelégedettnek látni. Hiszen szinte benne élt. Családja volt, mindene. Hozzákötötte büszke, elzárt szívének minden dobbanását, ő volt az egyetlen, kinek lelke összes redőit együtt feltárta.

Hisz atyja végrendeletében is az bántotta leginkább, hogy az testvérétől elválasztotta, kinek pedig, érzi, néha-napján szüksége is lehet reá.

Hányszor, de hányszor aggódott távol tőle, hogy idegen befolyások alatt elszakadt szívéből. Hányszor remegett azért, hogy elfelejtette s elidegenedett tőle.

Ugyan szereti-e még?

E perczen Lőrincz felriadt. Egy pillanatig némán bámulva nézett maga elé, aztán felemelkedett ülőhelyéből s némán, szó nélkül átfonta karjait bátyja derekán.

Gábor se szólt semmit, csak odaszorította szívéhez Lőrincz fejét és száraz szemmel, mereven tekintett maga elé . . . messze, messze nézve!

Látta maga előtt az életet, minden örvényével együtt. Látta a Scyllát s a Charybdist; egyszerre nézett visszafelé életében s ugyanakkor a ködben a testvére jövőjét kereste. A révparton is a vihart látta . . .

Aztán Lőrincz kibontakozott karjai közül; eleinte mosolygott, nevetett örömében, ezer kérdést tett neki, majd elnémult és csak lágyan, szeretettel nézett az «öregebb»-je szemei közé, mint a hogy őt rendszeren nevezte.

Gábor csak tovább merengett . . . még mindig. Eszébe jutott, mi az család nélkül, idegenek között, elhagyatva növekedni fel. Erről Lőrincz nem tudott s nem is fog tudni soha semmit. Majd ezután szívéhez vonja, megmutatja neki, hogy az, a mit elhozott, ott a lelke mélyén, arról még ez az árva fiú, ki itt rokonai között is csak úgy el volt hagyva, mint ő künn, az élet harcjai közepe, — nem is álmodott soha.

Kéz a kézben, aztán jöjjön, a minek jönni kell!

Ekkor feltárult az ajtó s egy pap lépett be rajta. A házi káplán, ki miséjét elvégezve, idejött (rendes szokásához mérten) a Lőrincz szobájába reggelizni. — Oh le petit lever! — susogta Gábor kedvetlenül, felkelve az ágy széléről s odamenve a paphoz, kezét adott neki. Tisztelendő Vakor Imre maga volt a simaság; egy mozdulata nem volt igaz, egy szava nem jött a szívéből. Gábor ki nem állhatta.

— Ah, a nagyságos úr! Milyen öröm ez mi reánk nézve, — s a fiatal pap rózsaszínű arcza szinte

fénylett a boldogságtól — mikor méltóztatott megérkezni?

Gábor hidegen intett fejével.

— Ma érkeztem meg; hála az Istennek, itt vagyok megint.

— És az útja, milyen volt az útja? Kellemes, reménylem.

— Igen — felelt Gábor.

— Megengedik, hogy reggelimet itt költsem el?

— Csak méltóztassék tisztelendő úr, kérem — szólalt meg Lőrincz. Gábor csak hallgatott. És a pap leült kávézni, Lőrincz ismét Gáborhoz fordult, az hidegen az útját beszélte el. Hogy jutott ide a legrövidebb idő alatt Londonból, hol állt meg s hol nem, majd a mai Pest aspektusáról kezdett beszélni.

A pap kalácsát a kávéba mártotta s csámcsogva beszélt. El volt ragadtatva, hogy a «nagyságos úr» annyi mindent látott.

Majd a tisztartó kíséretében egy zsidó árendás érkezett. Lőrincz bort hozatott neki és szalámit. Épp a tisztartótól jött, hol egy negyedévi bérletét adta át. A bortól megeredt a nyelve, pletykázni kezdett.

— Képzelve, méltóságos úr, a molnár vasárnaponként glaszé-keztyűben jár. Er ist ein schlechter Mensch. És az árendás csak ivott és csak beszélt. Semmi remény, hogy hamar elkotródják. Lőrincz csak hallgatta s egykedvűen mosolygott. Egy világért se lett volna udvariatlan egy rangja alatt s pláne vele függőségi viszonyban levő emberrel.

Egy negyed-óra múlva már tele volt a szoba. Lőrinczet körülvette «udvara».

Gábor idegesen izgett-mozgott székén.

— Kérlek, Lőrincz, siess az öltözéssel, igen sok dolgom volna veled. Hiszen már olyan rég nem látalak — szólalt meg egyszerre s amazokat egy rövid főhajtással üdvözölve, gyors léptekkel elhagyta a szobát.

10.

Megállt a kastély terrasseán. Még minden úgy van, mint évek előtt volt, nem változott semmi. Mintha csak be se járta volna Európát, mintha csak benső világában se változott volna semmi. Öcscse életmódja is csak a régiben. Ime, körülötte udvara. Csak kis uralkodó herczeg, mint volt. Szinte sohase lehetett Lőrinczczel egyedül beszélni, mindig volt valaki vele, hol a titkár, hol a tisztartó, hol más. Gábort ezek nem szerették, büszkeségnek véve nála azt, a mi csak végtelen exkluzivitás volt. Gábort csak a benső ember érdekelte s csak a magányt és az intimitást értette meg; a nagy tömegetől félt, a nagy tömeg visszatszett neki.

Hogy lesz majd ezekkel? Hisz öcscsét udvara nélkül el se képzelte, önmagát meg ezekkel éppen nem. Hogy lesz?

Gábort töprenkedéséből Lőrincz riasztotta fel. Ott állott előtte vadászruhában, csizmában, fején vadászkalappal; kedvencz foglalkozásához: a vadászathoz mérten.

A két fiú körülbelül egyforma magas lehetett, azonban testük alkatában csak úgy, mint arczkifejezésükben, különbözők voltak. Lőrincz egész lénye lágy, rugékony jellemét árulta el. Feje kerek volt, rövid, sötétbarna haja lágy fürtökbe olvadt nyaka körül. Sűrű szemöldökei élesen váltak el halvány olajbarna homlokáról. Nagy fekete szemeivel messze nézett. Egyik szeme alján némelykor előtűnt a szeme fehére, s ez arczkifejezését végtelenül álmadozóvá tette. Húsos orra, felvetett ajkai, gömbölyű álla érzékenységről beszéltek. Míg Gábor minden mozdulata gyors és rövid volt, addig Lőrincz lassú méltósággal, hosszú ütemben mozgott. Lénye legtöbbször nyugodt egyszerűséget lehel, pedig nem volt az. Külsőleg volt valami egyéniségében egy magyar paraszt- vagy nagyúrból (e két határos és hasonló typusból), azonban ha ingerült lett, arca nyugodtsága eliramlott. Szemei összehúzódtak, álmadozó kifejezésük megszűnt. Ilyenkor haragszik s a *híre* neheztel, azzal mindig túludvarias. Ilyenkor, ha az illetőnek tán kezét nyújt, jobbát mindkét kezével fogja meg. Túl nyájas, ilyenkor szláv. Énjének ez oldalából fakad a töprengő skrupulista, Niffor Lőrincz, ki fél az élettől, fél a haláltól, fél az emberektől s önmagától. Ki keres, kutat önmagában s viszi a hajszálhasogatás felé a gondolata. Ha aztán az érzés kerekedik felül nála, akkor művész. S bár csak öntudatlan, de testestől-lelkestől művész. Érzy a természetet, érzy az embert s érzésén keresztül gyakran (de nem mindig) látja benső képzeletét is.

És e furcsa keverékben: a folytonos öntudatos gondolkodás s öntudatlan érzésben van a lényege, egyéniségének essentiája. Ha meg az érzékiség hozza mozgásba lényét, megint más alakot ölt. Ilyenkor gyakran a «pillanat» hatása alatt, nem lát tovább az orránál. Arcza ilyenkor szinte gömbölyű lesz, szemei kerekre nyílnak, szinte még az orra is nevet.

Külsőleg csakúgy, mint bensőleg, van valami benne egy nagy felinából. Olyan, mint egy fiatal párducz.

A két fiú egy pillanatig szembenézett egymással. Gábor kicsibe mult, hogy öcscse udvaráról nem kezdett neki beszélni. De — szerencsére — elnyelte gondolatát s karját Lőrincz karjába öltve, sétára indult vele. Előbb a terrasse baloldalán levő virágoskert felé mentek. Hallgatott mindkettő, nem tudtak volna hamarjában semmit se mondani. Onmagukba mélyedtek. Lassan, szinte boldogan ballagtak egymás oldalán. Egyszerre a virágoskert egy sarkában, egy óriási lugas előtt megálltak.

— Emlékszel!? — kérdé Lőrincz és Gábor nem felelt, csak némán bólintott a fejével. Hogy emlékszik-e? Ide jöttek le, hosszú-hosszú cigányozások után, a hajnali órákban egy hegedússal, két kontrással s húzatták reggelig, míg csak az első napsugár szét nem rebbentette álmaikat.

Majd tovább mentek, . . . most a park tavánál álltak meg. A lombokon keresztül a szomszédos falu tornya fehérlett ide. A túloldalon a kuglizó, pár óriási platánfa előtte. Mint gyermekek, sok-

szor játszottak itt. Lassan egy tisztásra értek, ott egy óriási fűzfa. . . . E fa alatt voltak egyszer együtt életveszélyben. Egy éjjel ott üldögéltek a fa alatt; az ifjabb hegedült, az öregebb belebámult a holdba. Egyszerre nagy lárma lett a parkban; «vigyázzanak, vigyázzanak» — kiáltá az öreg tisztartó — «veszett kutya van a kertben!» S ők fegyver nélkül álltak ott. Sem előre, se hátra. Egymásra néztek, egymásért remegtek. Ez jutott most a Gábor eszébe, félig álomban; szavakba foglalta azt, a mit tán jobb lett volna a másiknak el se mondani:

— Tudod-e fiam, hogy külföldön sokszor gondoltam e perczre. Úgy éreztem, odaadtam volna érte ottani nyugodalmamat, ha a rettenetes pillanatot újra átélhettem volna. Mert hisz akkor *itt-hon* voltam. Te nem tudod, hogy e szó mit jelent . . .

— Hisz most is itt vagy, öregem! — szólt közbe Lőrincz.

— Igen, itthon vagyok s igyekezni fogok elfelejteni mindent, a mi számüzetésem éveire emlékeztet.

— Te sokat utaztál — mondá Lőrincz halkán s álmodozva nézett maga elé.

— Tudod-e Lőrincz, hogy mi a honvágy? Soká csak a család, az otthon után vágytam. Egyiptomban lepett meg legelőbb. A tájkép az alföldre emlékeztetett, a tücsök szava ugyanazt a nyelvet beszélte, mint otthon. A felvillanó pásztortüzek a láthatár szélén, a kutyaugatás, az esti csillag, a

tőzgefüst nehéz illata hazahozott; úgy éreztem, mintha csak egy alföldi faluban lennék. És mégis! Valami hiányzott, a mi a tájképet s annak hangját, illatát szívemmel összekösse. Éreztem, nem az én fajom lelke hívta a tájat életre. Lásd Lőrincz, szeretem e fajt, a melyből származom, mert hibáiban, vétkeiben ugyanaz, a mi én vagyok. Hamarabb megértem hibáját, mint egy más nép erényeit . . . . Értesz?

Lőrincz csak félfüllel ügyelt reá. Egy pillanatig hallgatott, aztán hirtelen Gábor felé fordult: — Tudod-e, hogy már vége a dolognak, vége . . . . Már nem szeretem?

— Nem tudtam — mondá Gábor és szeme felvillant.

— Nem? Pedig úgy unom magam. Olyan ürt érzek itt belől.

— Hát . . . . találunk néked valakit.

— Kit? Van-e olyan?

— Hisz még alig ismered az asszonyt. Én tudom, milyen kellene neked. Elmondjam? De ne nevedd ki.

— Mondd, öregem. Theoretizálj, a mennyit akarsz, ez tudom mindig mulattatott.

— Aranyszóke haja lesz . . . .

— Azért úgy-e, mert engem a cigányok grófjának neveznek?

— Azért — mondá Gábor s nevetett. — Sápadt, egyenes, tiszta szemű, tiszta mosolyú, egy cseppet sem érzékeny leány, ki mindig engedni fog neked, de a ki azért látni fogja maga előtt az útat, a merre haladnotok kell. Én ismerek ilyet.

— Ugyan, úgy-e? És kit?

— Azt nem mondjuk el, Lőrincz; hisz ha mondanám, sohase szeretnél bele. Sokszor álmodtam róla . . . . odakünn, a külföldön.

— Már te magad is, úgy látszik, szerelmes vagy belé?

— Bolond csemete, hát azt hiszed, hogy ez így megy nálam?

— Azért, mert Lolly . . . .

Gábor hevesen szavába vágott. — Róla ne szólj; tudod jól, hogy sohase veszem el. Nem nekem való, senkinek se való; játékszernek való, másnak nem.

— Nagyon hevesen mondd, Gábor; érzem, hogy még nem felejtetted el.

— Igazad van, — felelte Gábor halk hangon — nem felejtettem még el.

— Szegény öregem! — s Lőrincz megszorította bátyja kezét. Pár perczig hallgattak.

— Hát Lőrincz, úgy van jól, a hogy van — szólalt meg végre Gábor. És a mama? Mesélj a mamáról, hogy van? Gondolt rám sokszor?

— Gondolt-e? Hiszen mindig rólad beszél. Sokszor féltékenynyé tett.

No most, ha majd visszajő, sírhattok együtt eleget. Lőrincz mindig ezzel bosszantotta őket. Anyja sokkal komolyabb lett, ha Gáborral beszélt. Lőrinczszel nevetett is, Gáborral alig mert.

— És a többiek? És Ádám bácsi? Gábor szemei felvillantak, a mint ezt kérdé. Imádta gyámját: Czobor Ádámot, édes atyjának hű barátját s követőjét.

— Ádám bácsit még nem láttam. Lenn van az alföldön, a falujában. Elvonult a világtól, lányát neveli s a könyveket bújja.

— Na Lőrincz, ne neved ki őt. Vannak ám könyvmolyok is a világon!

Ezzel Lőrinczre czélt, ki sohasem olvasott. Ez szinte betegség volt a fiúnál. Irtózott a könyvektől, daczára, hogy minden érdekelte. Hanem azért sokat tudott; Gábor lassan-lassan beadta néki élőszóval mindazt, a mit olvasott és minden eleven anyaggá vált öcscse lelkében.

Így a fiúnak megvolt a maga világnézete s mindent a maga filozófiai szempontjából látott. És sokban éppen az, hogy nem olvasott, tette őt eredetivé.

— De menjünk fel . . . várnak.

— Kik? — kérdé Gábor, bár tudta, hogy az udvar.

— Azok?

S a két fiú némán haladt fel a kastély felé.

11.

Sétájuk után Gábor lefeküdt s hosszan aludt. Két éjszakát töltött a vasúton, meg volt törve. Csak vacsorára jött le.

A vacsora a nagy oszlopos előcsarnokban volt terítve, a hol Lőrincz rendesen akkor evett, ha az öreg grófné nem volt Dálnán. Az asztalfőt Lőrincz foglalta el, jobbján Gábor, balról a «papocska», — mint a hogy nevezték, — lejjebb a bonorum direktor, a tisztartó és a trencsénmegyei születésű titkár.

Gábort untatta ez a folyton velük lógó társaság, kik előtt bensőbb dolgokról egy szót se lehetett ejteni. De hát mit tehetett? Fáradt, álmos szemekkel tekintett maga elé s várta a perczet, a melyben Lőrinczcel megint egyedül lehet.

Megyei dolgokról folyt a tárgyalás. Mint a felső megyékben rendesen, úgy itt is a megyei politika családi politikát jelentett. S mint a családok beléletében, úgy a politikában is az intrigálás vitte az első hangot.

— Hacsak a gróf úr hinne nekem, pár év múltán főispánunknak tisztelhetnök — szólalt meg a titkár.

— Nem engedhetjük meg, hogy Czobor Pál legyen a főispán. Hová jutna így a család tekintélye; — vágott szavába Csepelházy, a bonorum direktor, hatalmas basszusán. A hat láb magas, széles vállú, piros arcú ember csak beszélt. Szidta a Czoborokat, dicsérte a Niffor-nemzetséget. Bajuszát pederte, mellét kidüllesztette s gögös arcczal nézett körül. Látszott rajta, hogy tudja értékét s tudja azt is, hogy uralkodásra — legalább a marhaállomány és a béresek feletti uralkodásra — született.

— Én mint Csepelházy már azért is szeretném, hogy a mi kedves méltóságos urunk legyen a főispán, hogy ezáltal ezeknek a Czoboroknak gög-jén legyintenénk egyet. Nevetséges . . . (ez a szó kedvencz szólásformája volt) mi, Csepelházyak sokkal régibb család vagyunk, mint ők. Nekem volt egy ősöm, ki IV. Béla alatt asztalnok volt,

egy másik egy végvár [kapitánya Mátyás király korában; ennek a megyének fele a mienk volt, midőn még a Czoborok . . . (és a Márfa'yak, akarta hozzá tenni, de még idejekorán észrevette magát) s a többi ilyenféle családok, még csak apró kurta nemesek voltak. És most az ilyen nációk a nyakunkra nőjjenek? Olyan nincs . . . ezt tán csak nem engedhetjük meg. Nevetséges! Mi? (Horrolva a nyakkendőjét igazgatta s kifeszítette széles mellét.)

Lőrincz álmodozó arczozal nézett maga elé, Gábor gúnyosan hallgatta a Csepelházy és a titkár szavait.

— És miért ne lehetne Czobor Pál báró főispán? — szólalt meg aztán, kissé ingerült hangon. — Nagybátyánk sokat foglalkozott a politikával; idősebb, mint Lőrincz öcsém, a kiről még igazában azt sem tudom, érdeklie a politika . . .

Lőrincz, ki eddig csak félfüllel hallgatta a társalgást, most bátyja szavaira felriadt merengéséből s gyors, határozott szóval a Czobor Pál erényeit kezdte dicsérni, kivel pedig ő is, családja is (daczára annak, hogy Czobor Pálné, anyja húga volt) rossz viszonyban állott. A családi tradicziókhöz híven, most is volt egy Czobor és egy Niffor haragban. E nélkül nem lehetett megye-történet. Nem volt négyszáz év óta olyan időszak, a melyben a három család egyes tagjai egymással szembe ne állottak volna; küzdve, harczolva, intrigálva egymás ellen a végteienig.

Gábor ki nem állhatta e családi perpatvarokat

és már rég azon dolgozott, hogy fivérét Czobor Pállal kibékítse. És erre pompás alkalom lesz a Czobor támogatása. Lőrinczet úgy se találta a főispáni szék betöltésére alkalmasnak, hiszen nagyon is tisztán látta öcsce művész-temperamentumát.

A társaság megint csak visszatért kedves egyetlen tárgyára, a politikára, a két fivér azonban hallgatott, messze vitte mindkettőt merengése — hisz a világosi nóta hangjai hangzottak fel. Ott vannak az ajtónál a dálnai cigányok. Kis primásuknak, Bandinak szemei felvillantak az előcsarnok félhomályában. Gábor szívét összeszorította valami. Két év óta nem hallott magyar zenét. Lőrincz meg most hirtelen kivette a primás kezéből a vonót s maga kezdett el játszani. «Biró uram» volt a nóta. Nagy mestere volt e dalnak a fiú. Bámulatos hangárnyalatokra bontotta fel az egyszerű nótát. Szélesen kezdte el a dallamot, a melynek első ütemei folyton ismétlődve, szinte ködbe vesztek . . . s a szinte távolba mosódó hangok, a melyeket a mind mélyebben hangzó nagy bőgő ellen-frontjai kísértek, a puszta vízióját varázsolta Gábor elé. Gábor minden egyes külföldi útja előtt el kellett neki játszania, hogy így mintegy tele-töltse lelkét azzal, a mit csakis hangokban lehetett kifejezni.

Lőrincznek óriási zenetehetsége volt, a melyet őseitől örökölt. A Nifforokat századok óta a cigányok grófjának nevezte el a nép nyelve. Lőrincz nagyatyja cigánybandát tartott udvarában; egy Niffor-leány Beethoven híres barátnője volt, ki a

maga idejében Bécset ragadta el páratlan zongorajátéka által. És a család majd mindegyik tagja játszott valamiféle hangszert. Lőrincz nem ismerte a kottákat, de azért egy cigánybanda minden egyes hangszerét (a klarinét kivételével) játszotta. Egyik különlegessége a viole d'amour volt a XVIII. század lantosainak hangszere. Nem tanult azonban soha semmit. Mert hisz azt, hogy *egy* Nifforból muzsikus legyen, ezt a felsőbb körök konvencziói hogy engedték volna meg! Ha az «ember» művésznek születik, politikus lesz; ha az ember írói tehetséggel jó világra, csak politikus lesz ismét épp úgy, mint politikus lesz, ha akár a filozófiai tudományokra van hajlandósága vagy akár a természettudományok érdeklik. Mert az «ember» csak politikus lehet. Ez a törvény. És ennek a törvénynek áldoznak annyi tehetséget, erőt . . . .

Ezen töprengett e perczben Gábor, a kit úgy bántott annak a tudata, hogy nagy zenei tehetségű testvére elkallódik, egyénisége ki nem fejlődhet; kénytelen-kedvetlen azt az útat, azt a *járt* országútat kell járnia, a melyet a tradicziók írtak neki elő.

Pedig tudta, érezte, hogy művész. A hogy a természetet látta, a mit a természetben megérezett, azt, a mi az emberben érdekelte, az, a mit hangokba foglalva adott vissza, az, a hogy az életet átszenvedte, a mit élete kifejezett, minden a telivér művész lelkét segítette benne. Hogy sürgette édes anyjánál, rokonainál, mindenkinél, hogy ta-

níttassák; hányszor beszélt a Lőrincz lelkéhez, hogy küzdött egész erejével, hogy benső világát kifejleszsze. Hiába való volt minden. Lőrincz megértette, tudta, érezte, hogy bátyjának igaza van, azonban nem volt ereje, energiája arra, hogy művészetéért megküzdjön, azt öntudatra hívja, azt megmunkálja. Naiv művész maradt, csak úgy, mint cigányai. Pedig mint ember, mint gondolkodó, egy cseppet se volt az. Az öntudatra vitte faja, gondolatvilága, minden. Öntudatos volt, mert annak született. Egy pár század átöröklött kategóriái sciens bonum et malum-má tették. Aztán, mint minden öreg fajból származó egyénnek, úgy neki se volt gyermekora. Gyermekéveinek játékaire árny borult, fiatal éveit a kétely mérgezte meg, az első szerelem italába ürömcsepp keveredett. Környezete, a felsővidék tót, szórszálhasogató skrupulista-világ örökös intrigái kételkedővé, embergyűlölővé tették. Mindez ezer érzés, gondolat talán összefolyt a szegény ifjú lelkében, hogy egynek, egyetlen egynek adjon kifejezést: — Gábor szemébe nézett, annak játszott. Testvérét szerette, benne bízott, rátámaszkodott. Szerette lelkének egész összetett gondolatvilágával, szerette minden egyes s annyira elfinomult érzelmével.

Valami végtelenül megható volt e két fiú ragaszkodásában, a melyet százados rokon-eszmék, világnézet, százados szokások, eszmemenet, czélok kötöttek össze. E két testvér vonzalmában két különböző, de közeli rokonsalád erős kötelékei születtek újra, újult erővel. Csak úgy, mint egyéni-

ségükben, a két család összes jó és rossz tulajdonai finomulva, szinte a második hatványon újultak fel.

Hangzik a nóta . . . a brács, bőgő, czimbalom kíséri. S Gábor szívét édes keserőséggel töltik el e dalok. Hiszen hazájában annak zenéjét, költészetét, végtelen pusztáit s egyszerű, de azért nagyszabású magyar parasztjait szerette a legjobban. Hiszen bennök látta a magyar jövő nagyságát, dicsőségét. Ettől várt mindent, erre épített, az ezek által eddig alig ismert világnézetében érzett valamit, a mi majdan, ha felszínre kerül, az egész fajt életképessé fogja tenni s a melyből jövő kulturánknak fakadni kell. Hisz a hol az érzelemnek oly végtelen kincse van, mint a magyar nép szívében, zenéjében, költészetében, ott nincs miért kétségbe esni.

Most, most, hogy a nóta szólt, érezte csak igazán, hogy hazajött, hogy itthon van. Mindazt, a mi elébb csak zavartan, összekúszálva zsibongott a lelke mélyén, öntudatra hívta a nóta; érezte, hogy övéi közé jutott, érezte, itt mindenki az ő húsából, véréből való, érezte — itt élnie, hálnia kell. Ezekért érdemes küzdeni, utolsó csepp vérig; küzdeni boldogan, boldogtalanul, babérért vagy bitófáért . . .

Úgy érezte, lehullott körülte a ház fala, a puszták közepén áll s a «haza» határai láthatatlan messzeségbe folynak. Diadalmas fénynyel kél fel a nap túl, túl a világosi hegyeken; napfényben, dicsőséges fényben fürdik minden . . . Hisz min-

Gábor, szobájába érve, a kandalló elé ült.

dent visszanyert, mindenre kész, sőt érez szívében, élni akar, küzdeni önmagáért, népeért — a fejlődésért!

Amazok épp kocozintottak.

12.

Gábor, szobájába érve, a kandalló elé ült. A régies berendezésű szoba óriási karos székébe dőlve, ébren álmodott. A mai nap eredményeire gondolt. Hiába, csak minden, de minden megváltozott ott: a lelke mélyén. Hány, régente természetesnek látszó dolog ma meglepte. Hisz erre felé minden, mindig így volt. Mindegyik nagy úrnak megvolt a maga kis udvartartása s minden, a mi az udvartartással jár. Vajjon üdvös-e mindez, családjaik fejlődésére? Bizonyára nem. De hát lehet-e ezen változtatni? Elég erősnek érzi-e magát arra, hogy e kis világ reformátorakép léphessen fel? Hisz gyenge. Pedig erősnek érezte volt künn magát. Tudja, hogy egy tulajdonsága, egy erénye fejlődött ki a külső hatások alatt s ez: — energiája. Ezeknek s kivált a férfiaknak nincs. Az asszonyoknak inkább. Az akaraterő bennök összpontosul. De mit ér energiája? Nem közvetlen igaz. Mint minden mesterségesen keletkezett tulajdon, merev kővé vált. Érezte, hogy energiája a fejességhez húz. Így van önállóságával is. Inkább exkluzív, mint önálló, exkluzív ember eszméivel szemben. Csak bizonyos dolgok bizonyos formában, bizonyos emberektől érdeklik. Ezzel ellentétben önzése meg nem fejlődött. Azonkívül megvolt lelkében a szá-

nalom ama bizonyos neme, a mely a tót parasztnál is megvan, csak ő nála a legmagasabb fokon. Szánalmában az egész világot felölelhette volna. Pedig a vele született s a fájától öröklött lágyságot kipusztította magából s bizonyos élességre, hirtelenségre tett szert.

Hogy fog hát majd ezzel a világgal szemben, mely mintegy a régi énjének tükre — nyilatkozni? Vajjon könnyen keresztül küzdi-e majd életét vagy pedig már az első akadályok megbénítják, tönkre teszik?

Hisz küzdésre született, arra nevelték. Világnézete önálló, akarata megvan; tudja, mi a teendője. Csak! . . . s egyszerre egy női fej finom silhouette-ja iramlott át lelkén. Sápadt, finom vonású, szürkés-kék szemű fiatal leány. Klienigstein Lolly volt. Két éve hogy nem látta. Milyen lehet ma? Változott ő is? Vagy olyan, oly kétségbeejtően az, a mi volt? Szereti igazán, vagy nem? Hideg volt — tudta — Klienigstein Lolly, annyira hideg, mint azoknak a báloknak a hangulatai, a melyekben hajdanában találkoztak. És mégis, mégis!

Felkelt ülőhelyéből. Most vette észre, hogy majd nem az egész éjszakát átvirrasztotta. Hajnalodik, napfényben minden.

Vagy három nap multán az öreg grófnénak, a két fiú anyjának kellett megérkeznie. Lőrincz befogatta hfres négyes fogatát, a melynek nincs párja

három vármegyében. Lőrincz hajtott, Gábor mellette, mélyen elgondolkozva, üldögélt. A négy táltos szédítő gyorsasággal ragadta a könnyű kocsit. Lőrinczet elfoglalták lovai, Gábort meg vitték álmai gyorsabban, messzebbre, mint a repülő kocsit. Anyjára gondolt, hogy fogja fogadni? Szereti-e még? Nem felejtette-e el az évek folyamán, hogy van még egy fia, ki messze-messze, idegen földön, idegenek között, idegenként nőtt fel.

A kocsit repült a széles úton. Egyszerre a falu alján feltűnt az óriási landauer, ott ül a «parádés» kocsis, mellette egy vén, vén inas, ki akkor volt fiatal, mikor még Johann, a vén komornyik járta a ländlert. A porfelhőből lassan-lassan kibontakozott az egész alkotmány. Gábor meg úgy érezte, hogy nemcsak a portól, de mástól se lát tisztán. Elhomályosodnak szemei, egy árva könyecsepp villan meg a szempilláján, a mely végigszalad a képén. Édes anyja fogja hát ölelni mindjárt, anyai csóktól fog égni az arca.

És ime, a mit oly soká várt, most valósággá vált; átfonja vállait az édes anyja két karja, érzi szívét szívében, ajkát ajkán.

— No hát én, én nekem nem jut belőle semmi? — kérdi Lőrincz ingerkedve. — Ne csak a tékozló fiúnak, a másoknak is juttass valamit a jóból.

És most ott ült az öreg asszony két fiával a kocsiban. Mellette Lőrincz, szemben véle Gábor, hiszen arczát mindvégig látni, vizsgálni akarta. A szegény öreg grófné alig akart hinni szemei-

nek, hogy ez lehetséges legyen, mindkét fiával együtt s most már örökre!

— Hogy hasonlítsz atyádra — szólalt meg Nifforné s nézte, nézte a fia vonásait. Kereste rajta a szenvedés nyomait. Szeretett-e már? Megismerte-e már a szenvedést erről az oldalról is? Csak nézte, nézte s ezer semmi kérdést intézett hozzá, aztán oly érdekléssel hallgatta, a mit kérdéseire felel, mintha csak ettől függött volna a lelki üdvössége. Közbe-közbe pedig az oldalán ülő Lőrincz arcát simította végig, nehogy ez azt higgye, hogy elhanyagolja őt addig, míg a másikat anyai szerelmével átfonja.

A kocsis lassan felrobogott a kastély elé, az egész cselédség sorban állt, várva szeretett úrnőjét, kit már oly régen nem látott. A kocsiból az öreg komornyik segített ki, megremegő kézzel ajkaihoz emelve a grófnő kezét, a melyet aztán kétszer, háromszor megcsókolt. Negyven év ragaszkodása beszélt a szemeiből. A többiek is tisztelegtek a kegyelmes asszonynál. A kertész óriási virágbokrétát nyújtott át neki s egy kis parasztleány a faluból, remegő ajkkal, versben üdvözölte.

Az öreg asszony szinte át volt szellemülve. Még mindig fiatal tűzű fekete szemeire bánatos fátyol borult. Annyit szenvedett életében, hogy még boldogságának legmagasabb fokán is szomorú volt az arczkifejezése. Ajkairól a korai lemondás beszélt. Szeretett s korán temette el azokat, a kikhez a szerelem fűzte. Második férje halála óta nem vi-

selt mást, csak gyászruhát. Ettől a pillanattól fogva, csak gyermekeinek akart élni.

Most ott megy két fiába akasztott karral, lassan, fel az emeletre vezető lépcsődkön, az első fordulónál megáll, jóságos mosolylyal tekintve végig a ház népén, a mely egy sorba sorakozva, tiszteltudással tekint fel reá. Az utolsó magyar nagyaszony még egy pillantást vetett reájuk, aztán lassú léptekkel fordult be az oszlopos csarnok túloldalán.

14.

Lőrincz felkísérte őket az emeletig, majd a nagy ajtónál elvált tőlük, magukra hagyva őket.

Gábor a grófnét karonfogva, végig vezette a kedves, nyájas, régi divatú termeken, a melyeknek levendulaszaga, régies tarka virágos szövettel beborított bútorai a negyvenes évek izlésére emlékeztettek. A sarokszoba fala, melyet frókabinetnek használt az özvegy, családja fényképeivel volt borítva. Itt töltötte napjait nagy elvonultságban a kétszeres özvegy.

Ideérve, az anya és fia megálltak.

Niffor-Márfay Anna átölelte fia fejét s csókokkal halmozta el, aztán leült az ablak mellett álló nagy karos székbe, hol annyit hímzett a dálnai templom számára, kezeit térdére ejtve, hosszan elmerengett, majd reszkető hangon megszólalt:

— Úgy fiam, haza jöttél. Látod, itt vagy a jó helyen, vártunk, mindig vártunk. Szükségünk van reád, nekem is, Lőrincznek is. Úgy érzem, atyád

jött vissza mellém, hogy öreg napjaimra megvédelmezzem, oldalomon legyen . . .

— Oldaladon leszek mindig, soha el nem hagyok benneteket!

— Tudom, számítok is reád. Hisz most jönnek majd a nehéz évek! Te jobban ismered az életet, mint ő, te mindig a magad lábán álltál, hála édes atyád bölcs, de a mellett oly kegyetlen végrendeletének . . . de nézd, nézd Gábor — folytatta Nifforné, derült hangra csapva át — a tűzoltóság.

A dálnai tűzoltók vonultak fel. A hazatért Gábornak akartak tisztelegni. Ott vonultak fel mind, egymás mellett, tarka, veres-hajtokás barna ruháikban. Csillogva, villogva a tavaszi napfénynél. Élükön a cigánybanda valami újjongó új bécsi marsot játszott.

Nifforné és Gábor kimentek az erkélyre; Lőrincz a ház előtt állott már, tűzoltó-főparancsnoki ruhában, katonás méltósággal fogadva a tisztelgőket.

— Akárcsak egy kis főherceg! — mondá tréfásan Gábor, minden gúny nélkül. Édes anyja meglegyintette zsebkendőjével az arczát, aztán az érintett helyen össze-vissza csókolta fiát.

Gábor első látogatását gyámjánál és rokonánál, Czobor Ádámnál tette. Ádám pár órányira lakott Pesttől, valahol Czepléd és Szolnok között; ott, hol az alföldi rónaság kezdődik. Szolnoktól még vagy egy jó órányira, a Tisza partján feküdt az Ádámék lakása. Délután négy felé érkezett Szolnokra. Mily jól esett neki megint a magyar szó! Gábor végtelenül szerette az Alföldet. A kedves, széles utozák, ákáczfákkal szegélyezett alacsony fehér házak, a lobogó ingű, gatyájú helyrelegények, az ingvállas bodros viganójú menyecskék, a házak előtt guggoló öregek, a zöld vetések között keresztül vezető országút, a gólyák, darvak a légben, a síkságot pettyező fehér tanyák, a gulyák, távolról idehallatszó kolompja, a Tiszapart hamvas zöld fűzesei, a messzi falvakból idehallatszó távoli hangszó édes nyugalommal töltötte be lelkét.

Úgy érezte, hogy édes hazájának kapui tárultak fel előtte. Most érezte csak igazán, hogy hazajött. Hisz ez a darab föld, ez a végtelen síkság, ez az otthona, ez a hazája; ebben bízik, erre épít. Ez a föld adja azokat az istenáldta terméke-

ket, ennek a népnek szívében fakad a magyar nóta, ennek a népnek aczélos karjai vittak meg annyiszor a hazáért, ez őrizte meg drága kincsünket: — magyar nyelvünket. Erre építsünk, ebben bízunk! Hazatérve, amoda a tótvilág közepébe, úgy érezte, mint oltalmazó jött; ide más érzések hozták. Itt egy élet folyamán csak védelmet talált, ide tanácsért jött akkor, ha megingott alatta a talaj; idetért, midőn fáradtnak érezte magát, pihenni; ide, midőn elszorult a szíve, — vígasztalásért; ide gyámjához, leghívebb emberéhez, Czobor Ádámmhoz.

A kis falu fehér házai között végig robogott a kocsij; most elhaladt egy kő Szent János mellett, aztán befordult egy kis ház platánoktól, akácoktól beárnyalt udvarára.

A ház előtt már Czobor Ádám várja, kezét nyújt neki. Mily megnyugtató volt a kézszorítása, mily jótékony szürke szemeknek kifejezése. Czobor Ádám vagy ötven éves ember lehetett, azonban sokkal fiatalabbnak látszott. Magas, izmos ember volt, piros arczbőrrel, a melyet alig szakított meg itt-ott egy ráncz. Hosszú, szürkülő fekete bajusza, rövidre nyírt szakállá fiatalos kinézést kölcsönöztek neki. Pedig komoly, sokak által komornak rágalmazott ember volt. És tán ép magabazárkózottsága őrizte meg őt ilyen tisztán. Távol az emberekől, csak a tudományoknak s leánya, Erzsébet nevelésének élt s így a mennyire mélységes mély lett a szíve, olyan tiszta is maradt. Az élet nem szennyezhetette be, mert hisz alig élt.

Egyéniségre csak úgy, mint gondolkodásra különbözött a többi Czoboroktól. Édes anyja, sz. Bélyváry Erzsébet vére volt, ki régi magyar alföldi nemes családból származott. Tőle örökölte elszántságát, mély szívét, lelki egyensúlyát; a felvidékiekhez csak a filozófolásra való hajlandósága húzott.

Leánya, Erzsébet — ki e perczen lépett ki a házból — reá ütött. Magas, karcsú fiatal leány volt, összenőtt szemöldökkel, fekete, simára lefésült hajjal, hajlott sással, picziny piros szájjal. Volt valami, hogy úgy mondjam, hősies a megjelenésében, a mi csudálatosan ütött el picziny ajkának finom mosolyától, szürke szemeinek gyermekded kifejezésétől.

Édes anyja korán elhalt; érzett rajta a férfinévelés. Atyja gyakran Rozgonyi Cziczellének nevezte, oly lovagias, oly szűzies, oly hősies leányát.

Pár percz mulva már a kis, alacsony ebédlőben ültek mind. Erzsébet az asztalfőnél, jobbján Gábor, balján Ádám. Az estebédet — more patrio — hétkor költötték el.

— Itt vagy hát öreg fiam közöttünk! Látod, szeretettel vártunk mindig. Meglássuk, Gábor bátyám végrendelete mit eredményez. Erdekelsz fiú!

— Ugyan hagyja el, bátyám. Elszorul a szívem, ha arra gondolok, hogy csak most kezdem az életet. Félek, meredek az útja. Hátha nem tudok aklimatizálódni.

— Megjön ez is; jobb, mintha itthon nőttél volna fel és csakis a tótföldet ismernéd. Mit láttál eddig?

— Még csak otthon voltam.

— És Anna néni hogy van? — kérdé Erzsébet.

— Csókoltat, szeretne látni.

— Felmegyünk ugy-e apus, még a nyár folyamán Dálnára?

— Fel-fel Cziczellém, hiszen ha te akarsz valamit, azt a jó Isten is úgy akarja.

— Bejárjuk az egész felvidéki rokonságot?

— Be hát... de nem rontom a kedvedet. Inkább hallgatok. És Lőrincz? Milyen? Ember lett belőle?

— Olyan, mint a milyen két év előtt volt, csak minden tulajdona finomult, kiszélesedett.

— Érdekes fiú. Minden erénye, hibája egy elmuló korra világít. Ő egymaga egész elpusztuló, régi magyar olygarchiánk quintessentiája. Egyike azoknak, kik csak uralkodni, parancsolni tudtak. Ő se tudja megtanulni, hogy századunk jelszava: «il faut savoir servir».

— Meg fogja tanulni, — mondá Erzsébet halkán, de biztos hangon.

— Na nézzék, Erzsil politizálni is szoktunk. No nézzék a kis honleánykát!

— Nem, csak Lőrinczről beszéltem.

— Tudom, hogy gyengéd volt mindig; annyi tulajdonotok ellentétes, hogy meg kell értenetek egymást — nevetett fel Ádám s megsimogatta Erzsébet képét, ki egy szemérményi szemrehányással szemeiben, de azért nyíltan, egyenesen szembenézett atyjával.

— Ellentétek? És miben? — kérdé Gábor kíváncsian.

— Oh sokban. Erzsébet olyan paraszt-fajta, mint a milyen én magam vagyok. Egyenes, semmi árnyalat, finomultság nincs az egyéniségében. A mit mond, az úgy van és nincs máskép. Nem érzékeny, a félhomályban nem lát, aztán nyugodt. De olyan nyugodt, mint a milyen csak egy ilyen, a turáni nemes fajból származó nőszemély lehet.

— Papa, hagyjuk a turáni nyugalmat.

— Ez azt jelenti, hogy a multkor, igen Gábor, ne neved, te meg Erzsi ne pirulj (leánya egy egyszerű tagadó-mozdulattal felelt édes atyja szavaira), a leányom majd elájult, a szegény kis ideges gyermek. Tizedes, a paripám megbokrosodott, majd kitortem a nyakamat a porta előtt és . . . Erzsit elhagyta turáni nyugalma.

— Elájult? — kérdé Gábor nevetve.

— Jól ismered. Kiszaladt a ház elé, megragadta a Tizedes kantárszárát és visszarántotta. Megfékezte a lovat és megmentette édes atyja becses életét.

Erzsébet szeretettel mosolygott atyjára. Nem szabadkozott egy cseppet se.

— Olyan, akárcsak Rozgonyi Cziczelle! — mondá Gábor.

— Néked nem szabad Ez atyám privilégiuma. Nevezd becsületes hajadon nevemen Erzsébetnek. Tudod Gábor? Ezzel a leány felkelt, nyugodtan kezét adott a fiúnak, megcsókolta atyja homlokát s kiment a szobából.

— Tán csak nem haragudott meg? — kérdezte nyugtalan arcczal Gábor.

— Ugyan dehogy. Nincs hiúság, érzékenykedés

egy csepp se benne. De gyere, menjünk át a dohányzóba. Beszélgessünk.

A kis teremben víg tűz pattogott. A hűvös tavaszi estéken még Ádám rendesen begyújtatott a kandallóba.

— Akarsz egy jó szivart, vagy tán csibukot parancsolsz?

Gábor cigarettára gyújtott, Ádám egy hatalmas török csibukot vett elő a pipatóriumból. A kandalló elé telepedtek.

A kis szoba kifejezte Ádám egyéniségét. A falakat könyvek lepték el, egymás mellett Darwin, Hæckel, Spencer, Geoffroy-St.-Hilaire, Lamasch művei. Nehány jó regény, néhány költemény. A kandalló panopliján fegyvergyűjtemény, a melyet keleti útjáról hozott. A szoba egy sarkában foszilok felhalmozva. A kis kabinetet csak egy zöld ellenzövel fedett dolgozólámpa világította be. Az ablaktáblákat a ház előtti nagy ákácok hajlongó galyai kopogtatták. Otthonos, meleg zug volt.

— Mily jó itt, milyen távol vagyok utazásaimtól, távol a szállodák fagyasztó hangulatától, az idegen világok idegen érzéseitől. Itthon érzem magam itt nálad, bátyám . . .

Ádám megveregette vállát.

— Atyád is szeretett itt üldögdélni. Rendesen váratlanul érkezett. Késő este betoppant . . . majd mindig e kis szobában talált rám. Szinte látom magam előtt, a mint az ajtón hirtelen belép magas termetével, vadász-csizmákban, vadász-kalappal. Beleült abba a székbe, abba, a melyben te most

ülsz. Pár perczig hallgatott, aztán lassú, mély hangon terveiről kezdett beszélni, meg kedvencz tudományáról, a biológiáról. A családi viszonyainkat hosszan fejtegette; beszélt utazásairól. Majd tíz évvel volt idősebb nálam, mesteremnek tekintetem. Mesterem, kinek mindent köszönhetek: nyugodt, boldog életemet, s mindazt az örömet, a melyet a munka okoz nékem. Én is csak olyanféle tésztából voltam gyúrva, mint fiatal uraink szoktak gyúrva lenni. Lovagláson, vadászaton járt csak az eszem, az életnek csak a felszínét láttam...; egy ízben — de ezt még nem mondtam el néked, pár év előtt még tán meg sem értettél volna tökéletesen, ma... meg fogsz érteni.

Gábor közelebb húzta a támlás széket Ádámhoz, feszült figyelemmel hallgatta. Lehetett volna érdekesebb tárgy a világon annál, mint midőn gyámja édes atyjáról beszél neki?

— Nos — folytatta Ádám, felszítva pipája tüzét, — a téli időben történt. Vadászni voltunk Ujvárt, a Nifforoknál. Halálosan belészerettem egy leányba; nevét nem mondom, minek mondanám. Öreg asszony ma már, megviselte az élet. Talán a szenvedés meg is tisztította a lelkét azóta. Akkor még szenyves volt. Én bomlottam utána, jártam városról városra a nyomában. Képzzelhetetlen dolgokat követtem el érte. Adósságokat csináltam, kis vagyonom egy része ráment a bolondságomra. Ez a szenvedély vitt, vitt feltartózhatalanul, s a leány csak bolondftott szinte egy álló esztendeig. Egy év mulva aztán máshoz ment, ki gazdagabb volt

mint én s kevesebb bolondságot követett el érte. Azt hittem, tönkre megyek; az ivásra adtam magamat. Igen Gábor, a hogy itt látsz, egy féléven keresztül minden éjjel korcsmáztam és jártam a bolondját. Egy ilyen éjjel — úgy emlékszem, mintha tegnap történt volna — a galgóczi korcsmában ittam egész éjjel, két banda húzta oldalamon a körmeszakadtáig. Talán a tizedik üveg bornál jártam; az üres ozilindereket hogy kiittam, egymásután a korcsma ablakaiba hánytam. Már egy se volt ép . . .

— Te, Ádám bácsi, te?

— Igen én, fiam. Látod, látod, így változik az ember . . . de figyelj. Úgy éjfél után két órakor lehetett. Egy négyes fogat állott meg a csapszék előtt. Apád volt, ki így kocsin igyekezett Nyitra felől Márfára, Miklósékhöz. Magam se tudtam miért, de mindig szerettem apádat, olyan derék, jó ember volt. Megértett mindig, oly elnéző volt velem szemben; pedig bizony akkoriban nem igen érdemeltem meg. Nagyon elszégyeltem magamat, a midőn belépett az ajtón. Mintha csak látnám. Szerettem volna a föld alá bújni. Ilyen szégyen! Nem tudtam, mit mondjak néki, nem tudtam szólni, nem tudtam, felálljak vagy ülve maradjak . . . nagy kamasz voltam pedig már, több huszonkét évesnél. A ozigányok csak húzták, húzták. Csittítottam volna őket, de megakadt a szó a torkomon. Becsületérzés volt már akkor is bennem . . . aztán meg szegény apád nem tudhatta, miért cselekszem így. Emlékszem, ügygyel-bajjal felkeltem s hebegve, ostoba észszel így szóltam hozzá: «Úgy-e későre

jár az idő, Gábor bátyám?» Ó . . . nem szidott, nem korholt, mint hittem. Komolyan megállt a korcsma küszöbén s határozott hangon így szólalt meg: «Küldd el a bandát, Ádi, késő van, kettőre jár az idő». Én, szinte megigézve tekintetétől, elküldtem őket s e peroztól kezdődik életem, hisz addig jóformán nem is éltem.

Gábor villogó szemmel hallgatta Ádám szavait, ki egy pillánatig elhallgatott, megigazította a kandalló hamvadó tüzét, végigsimította homlokát, mintha csak e mozdulattal a fájó emléket s vele előbbeni életét akarta volna eltörülni.

— Aztán — folytatta — az én komoly, nagy tudományú, szeretett Gábor bátyám nem átallotta, odaült velem szembe, a bortól csepegő piszkos asztal szélére, nem átallott velem e perozben szóba állani. És nemcsak hogy szóba állt, többet is tett ennél. «Ádám, édes pajtásom, öcsém — szólt a szívemhez — figyelj reám. Tudom, bánat nyomja a lelkedet, tudom». Egy perozig némán a szemébe néztem, aztán a jó Isten tudja mi fogott el, de azt hittem, odaborulok a vállára és zokogni kezdek. Nem tettem, e perozben még nem mertem volna megtenni. Csak odakönyökölve az asztalra, bután belebámultam a lámpába, szólni nem tudtam semmit. De minek is szóltam volna . . . úgy is megértett. «Figyelj, fiam», folytatta szavait, «boldogtalanak érzed magad e perozben, tudom. Tanuld meg azonban édes öcsém, hogy a szenvedés tisztábbá, nemesebbé teszi az ember lelkét. Férfinek születél, ne add oda hát magad a szerelemnek

egészen. Ha ebben szerencsétlennek érzed magadat, tekints fel, emeld fel fejedet s keresd más czélokban a megelégedést . . . » — «De miben, hogyan», kérdém halkán, lekonyult fővel. «Igyekezzeél társadalmunkat szolgálni s ezáltal a hazát.» E perczben, emlékszem, a czigányok a Rákóczi-induló hangjaival igyekeztek hazafelé, ezzel akartak urok s parancsolójuknak kedveskedni. Az induló — a magyar hősiesség, bátorság diadalhymnusza — hangzott s elnyomta szívemben a szerelmi dalok viszhangját. Atyád szavai összevegyültek a nagy Rákóczi nótájával, szívemben megrezdült valami, úgy éreztem csodás, előttem ismeretlen világ tárult fel, mely vonz, visz magával; éreztem, hogy mint a mindenség egy paránya is, használhatok valamit. Úgy éreztem, hályog hull le szemeimről, látok. Atyád megértette velem az életet. Éreztem, a szenvedést nem azért kapjuk osztályrészül, hogy ezáltal tönkre menjünk, hanem hogy új életerőt szívjunk belőle. Csak hallgattam, hallgattam atyád szavait. Feltárta előttem társadalmunk hibáit, a melyeket azonosoknak éreztem önmagaméival. Egyúttal erőt éreztem magamban: — tenni, küzdeni, megváltozni . . . és . . .

— És? — kérdé Gábor büszke arcczal, feszült figyelemmel.

— És . . . nem tehettem egyebet, mint zokogva odaborultam atyád vállaira. Elsírtam neki ez oly áldásos pillanatban egész eddigi hiábavaló, haszontalan életemet. Ő kebléhez szorított s atyai csókkal illette homlokomat — ekkor először.

Ádám elhallgatott, valami összeszorította a torkát, hangja megcsuklott. De nem titkolta a meghatottságát, nem törölte le azt a könnycseppet se, a mely a pilláin ragyogott; egyenesen szembe nézett Gáborral, ki kezeibe temetett arcczal ült ott és szinte dermedten figyelt szavaira.

— Másnap vele mentem Márfára — folytatta Ádám — s e perctől fogva nesztorom volt. Megmagyarázta társadalmi viszonyainkat. Feltárta előtünk régi, ódon társadalmunk korhadat alapját s előkészített így az élet tudományára. Sokat olvastunk együtt. Erről különben tudtok. Sokat beszélt nagytudományú német nevelőjéről, Bodmerről, kinek természettudományi, biológiai ismereteit köszönheti. Nagy ész, nagy szellem volt atyád; sokat lendíthetett volna pusztuló világunkon, ha hamar meg nem hal... Haláláig az oldalán voltam. Nem tudtam nélküle élni; szeretett mint fiát, mint tanítványát. Felébresztette bennem a tudvágyat, sajnos, a tetterőt nem bírta — azaz egy nagy szenvedés embergyülölvé tett. Azóta kerültem a társaságot s így a társadalomért se tehettem semmit. De éltem boldogságát csak neki köszönhetem. Másodszor halálos ágyán csókolt homlokon; mikor ott álltam az ágya szélén, úgy éreztem, egész benső világomat viszi el magával. Hiszen mindazt, a mi ma én vagyok, azt ő öntötte lelkembe. — Sovány elsárgult ujjjaival megsimította a hajamat. «Hajolj reám, úgy... végrendeletem végrehajtója te lész, te meg fogsz érteni... fiamat reád bízom. Látod, a saját lelkemet hagyom te reád... vigyázz reá, értesd

meg vele az életet. Ha szenvedni fog, légy az oldalán. Te tartozol ezzel nékem. Légy jótevője, tiszteld emlékemet.» Ezek voltak utolsó szavai.

Ádám elhallgatott.

Gábor felkelt ülőhelyéből, odament Ádám elé, megfogta kezét szilárdan, nyugodt arczoval, de fénylő szemekkel szembe nézett vele, aztán így szólt:

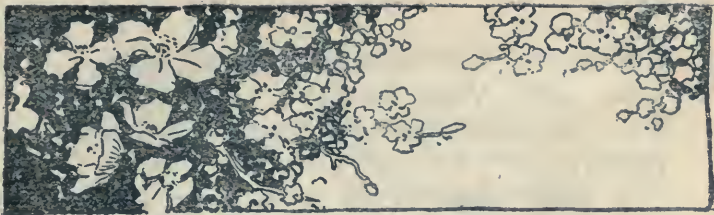
— És most, Ádám bátyám, te rajtad a sor. Ezzel reá hajolt.

Gábor úgy érezte, az édes atyja ajkai érintették a homlokát...

Virágban minden . . .

Másnap reggel Erzsébet körülvezette Gábort a kertben. Előbb felmentek a ház mellett levő kis dombra, honnan csinos kilátás nyílt a pusztára. Aztán bejárták a kis angol kertet, be a szőlő-jugast.

— Látod Gábor, ez a mi boldogságunk. Ez a kis ház a béke . . . A kert alapját édesatyám vetette meg. Látod e szőlő-fajokat, mind ritka fajta; kedvencz bibelése a kertészkedés . . . sokat csinosítottunk már a kerten az utolsó években is. Ezt a nagy nyárfát én szabadítottam ki, ezt a tisztást is én törettem az erdőben, most innen a házig fel-látni . . . És Erzsébet komoly naivsággal beszélt kertjükről, mindennapi életükről, boldogságukról. — Nézd e gyümölcsöst, milyen szép ilyenkor! Valóban az volt. A fák mind virágban, egy virágten-gerré folytak össze az alacsony fák lombjai. A fák alatti pázsitot lila iriszek, fehér százszorszépek, illatos kakukfüvek tarkították.

Virágban minden; darázs meg méh sziszegve repül át a légen, messziről a pacsirta hangja hallik. Gábor meg olyan boldognak érezte magát e perczben, hogy a földre szeretett volna borulni s elrej-

teni fejét a fű és a virágok közé... Maga se tudta, miért. Végig haladtak a kerten. Szélére érve, megálltak, innen gyönyörű volt a kilátás a pusztára.

— Látod Gábor, ez a mi világunk; szűk, kis világ, de széles lesz az által, a mit nekünk érzésben jelent. Itt oly sokszor elüldögélünk apámmal; én vállára hajtom fejemet s elhallgatom a pusztacsendjét, gondolatom meg túlrepül a láthatáron... aztán oly jó megint idetérni vissza. Apa átfogja derekamat s esténkint, midőn a gulya kolompja megcsendül, midőn az első pásztortűz felvillan, a tiszai halászok is már hazatérnek, még mindig csak itt ülünk egymás mellett. Néha meg ilyenkor anyámról beszél... kit úgy szeretett.

Ádám egy parasztleányt vett el; talán ez volt az oka, hogy miért tartotta magát oly soká távol a nagyvilágtól. Nem mintha szégyelte volna nejét bemutatni, sőt semmire se volt oly büszke, mint nejének szépségére, egyszerű szívére, jóságára; de nem akarta őt a nagyvilág mérgének kitenni. Tíz évi boldogságot köszönhetett nejének, ki fiatalon halt meg, magával víve férje szívének felét. A másik fele Erzsébeté lett.

— Seholy se beszélt anyámról annyit, mint e helyen. Mindig azt mondta, ez a táj az ő lelkének a képét tükrözi.

— Milyen jóságos ember a te atyád, Erzsébet!

— Tudom és büszke is vagyok rá.

— Édes anyád... hiányzott neked nagyon?

— Hiányzott, mert szerettem s mert feledni nem

tudom. De pótolja veszteségemet atyám kettőzött szeretete . . .

— Aztán mit csináltok egész nap? Apáddal csak nem lehetsz reggeltől estig. Nem unod el magad?

— Ha apám nincs itt, babrálok valamit. Sokat olvasok. Azután el-eljárok a falunkba. Falum egész kis világ... vannak ám rokonaim is a parasztok között.

— És eljársz hozzájuk? — kérde Gábor, bár tudta, hogy a leány mit felel majd reá.

— Hogyne járnék. Sok igazságot tanultam tőlük.

— Aztán, hogy neveznek?

— Miasszonyunknak. Sohase neveztek másképen. Egy dajkám nevezett így, még kis leánykoromban; nagyon komoly kis teremtség voltam, kiérdemeltem az elnevezést. Különben matrónájuk is vagyok; van vagy húsz keresztgyermekem, az Álgyoséknál csak a multkor voltam a paszitán, nyoszolyóleány is voltam már ugyanannyi helyen. El is járnak hozzám mind. Ismerem őket, a mióta élek, a hány hajadonleány van a faluban, mindnek ismerem a szíve titkát. El is járnak hozzám, akár a tiszafüredi paphoz.

— Menjünk a faluba. Hadd lássam Miasszonyunkat a maga helyén.

Egy fason haladtak végig . . . Erzsébet elragadóan nézett ki a hatalmas fák alatt. Nyitott haját, nagy szalmakalapját bearanyozták a nap sugarai; könnyű fehér ruhájában, virágokkal kezében olyan volt, mintha maga a tavasz szállott volna le a földre, az Istenáldta virágfakasztó, szerelmet ébresztő di-csőséges tavasz!

A mint így könnyű léptekkel elhaladt Gábor oldalán, annak egyszerre az jutott eszébe, hogy e leány illenék a legjobban Lőrinczhez. Az ő édes anyjának legméltóbb menyé lenne ez ártatlan arczó, nyugodt, összhangzatos fiatal leány...

17.

Mintegy negyedórai gyaloglás után, a falu alá értek. «Miasszonyunk, gyere be hozzánk!» kiáltotta egy gyermek, az egyik kukoriczaszár-fedélű kis házból. Pár pillanat multán a házat lakó egész család kijött s körülseglette Erzsébetet. Mindegyikhez volt nyájas szava, mindegyikkel érdeklődéssel beszélt.

Behívták a házba. Ott, a tiszta kis szobában leült a tulipános padra s ölébe ültetve az egyik kicsiny, még alig beszélő gyermeket, becézni kezdte.

— Hát Pista, hogy van a «gyi lovam?» A gyermek, ki elébb Gábortól még húzódozott, most bátran az Erzsébet szemébe nézve, csacsogni kezdett. Ezalatt a szomszéd is meghallotta, hogy a kisasszony itt jár. Tele lett a pitvar, tele a szoba, körülállták. Csak nézték, nézték; mély, egyszerű szívrük egész világa sugárzott ki a szemükből. Látzott rajtuk, hogy imádják. Egypáran leültek mellé a padra. Egy öreg asszony rétest hozott neki nagy tálon, a melyből aztán Miasszonyunknak csakúgy, mint Gábornak enni kellett. Ágoston Pista pedig, az Erzsébet egyik komája, odaállt mellé:

— Úgy ám, Miasszonykánk, táncz lesz itt nemsokára. Lakodalomra készülünk; a mi Marink megy

férjhez, elvárjuk ám. Velem táncolja az első táncot, úgy-e?

És Erzsébet egyszerűen, minden leereszkedés nélkül megigérte neki, hogy eljő, nyoszolyóleány is lesz, tánczol is vele...

Gábor csak nézte, nézte; maga se tudta miért, de oly nagyinak, nemesnek látta a leányt e perczben. Oly mélységes mély az érzés világa, hogy magához tudta vonzani a nép egyszerű, de nagy vonalú érzésvilágát. Egygyé vált velük, *daczára* annak, hogy édes anyja nem egygyel közülök rokonságban állott.

Erzsébet mindegyikhez intézett pár nyájas szót; egy öreg asszonynak orvosságot ígért, egy leánynak súgott valamit, egyik gazdának a felesége után kérdezősködött. Jóakaratot lehelt egész lényé; mintha ajkairól, szívéből, ruháiról a boldogság áradt volna szét. Mindenki szeretettel, boldogságtól sugárzó szemekkel tekintett fel reá.

Majd az egész falu népe összeszaladt; sokan ki is kísérték őket a határig. Soká álltak még ott a mezőn, a könnyű léptekkel ellebegő Erzsébet után nézve...

Gábor hallgatott, tele volt lelke azzal, a mit látott.

Érezte az *egyszerűség* hatalmát. Érezte, hogy ebben nyilvánul a magyar faj ereje, ebben életképessége.

Törpének, gyengének érezte magát e leány egyszerűségével szemben.

Vacsora után megint ott ültek, Gábor és Ádám a kis dohányzóban, a kandalló mellett.

— Tehát elhatározott szándékos holnap indulni, Gábor?

— Sajnos, nem maradhatok tovább, Ádám bátyám, hiszen anyámékkal is alig voltam még, no meg hátra van még a fekete leves is: a rokonságot is végig kell látogatnom.

— Ezért ugyan nem irigyellek. Bár majd nemsokára nekem is nyakamba kell vennem a tót mindenséget. Erzsébetet mutatom be nekik, ki még sohase járt fenn a brinza birodalmában. Néked különben tanulságos kéjút lesz ez. Kíváncsi vagyok benyomásaidra. Hány éve, hogy nem jártad körül őket?

— Talán tizenöt éves koromban voltam mindnyájánál, Niffor Tomiékat és Miklós bácsit kivéve. Ezekhez persze minden évben átmentem párszor; már muszájból is.

— Majd ha végig jártad őket, jöjj vissza hozzám. De igaz az, hisz pár hét múlva fenn találkozunk, akkor majd ott helyben megbeszélhetjük a kimuló olygarcha-világot. Azt hiszem, három-négy hét múlva felmegyek hozzátok Dálnára. De... most még pár szót vagyondról.

— Ohó, Ádám bácsi, a hét szilvámra jutottunk!

— Igen, a mely, hála az Úrnak, csinos szilvákertté nőtte ki magát. Mit csinálunk a birtokkal? Magad fogod kezelni ezután vagy bérben marad, mint eddig?

— Én azt hiszem, reám nézve a legjobb lenne, ha bérben maradna. A gazdálkodáshoz csak nem értek. A parasztok jól fizetnek, jól is munkálják a földet.

— A te vidéken mindenestre a legjobban, csak úgy mint itt. Hisz szinte kerti művelés alá veszik az egyesekre eső kis darabot.

— És mennyi lesz mégis a jövedelmem?

— Lesz úgy 15 ezer forint évente. Bért 13 ezer forintot fizetnek a parasztok és értékpapirokból, regálékból is vagy két-három ezer forint bejő. Nem nagy vagyon, de rendezett. Ez pedig nagy szó minálunk, hol éppen megfordítva állanak a viszonyok. Meg vagyok róla győződve, hogy Niffor Tominak a negyven ezer hold erdejéből nincs annyi jövedelme. A terjedelmes direktoriális rendesen sokat megemészt.

— Hát a paraszt bérletet pártolja?

— Nálunk mindenestre. Nézd, milyen virágzók a földjeim, aztán milyen pontosan fizetnek. És milyen viszonyban áll az ember velök; soha ez más árendással nem lenne lehetséges. Aztán meg a hol farm-rendszer van, ott nincs agrár szocializmus! Különben az én esetem különleges is. E kis birtok mindig a Bélvályak kezében volt, bár e család soha se lakott itt. Nagyatyám, hogy a községet birtoka egyrésztére telepítette, oda adta nekik minden földesúri jogait. Így a regáléval mind ekkoráig nem volt bajuk. Ezért is hívják e falut Szabad-Mártonfalvának. Sohase robotoltak, szinte földesúri jogokat élveztek. Az «úr» fogalma kiveszett náluk.

Talán innen önállóságuk, egyenes, tiszta jellemük. Én aztán, hogy ide jöttem lakni, ilyen szűzien igyekeztem fajukat megőrizni. A világ s kivált a szomszédaim (kiket ritkán kerestem fel) kötni való bolondnak tartottak, én pedig élveztem azt, a mit a köreinkben született emberek közül csak igen kevesen élvezhetnek: a természet friss, éltető levegőjét. Mily jót tett nekem józan világnézetük, nyugalomuk a «tanuló évek» lármás, izgató élete után. Ma is úgy tekintenek reám, mintha közéljük tartoznék s ennél, hidd el, nem kívánok tőlük többet. Tanácsért, vigaszért hozzám jönnek, csak úgy, mint mikor örömtől dagad a szívök. Hiszen láttad, Erzsébet hogyan közlekedik velök... Lőrincz nagyot nézett tavaly, mikor itt járt. Ő sehogy sem értette a dolgot. Hiába! hússá, vérré vált benne az «uralkodási hajlam», a melynek, azt hiszem, épp az ellenkezője fejlődött ki én bennem.

— De hogyan? Ne hidd, hogy ezt azért kérdem, mintha nem értenélek. Csak szeretném, ha még jobban megvilágítanád a dolgot.

— Ezt is atyádnak köszönhetem; ő nyitotta fel szemeimet. A mi kis megyei mindenségünk hibáit, gyengéit tán senkise látta olyan tisztán, mint ő...

— Kérlek, beszélj e tárgyról, hisz ez mindennél jobban érdekel. Hiszen ebben a légkörben kell majd élnem, így szeretném ismerni atyám felfogását e világról. Tudom, hogy e kis világ sok kinövésébe fogok beléütközni; ezt érzem már most is...

— Nos, atyád sokat foglalkozott e kérdéssel. Szerinte nemzetsége pusztulásának okai követke-

zók: először is az «Innzucht». Évszázadok óta folyton öt-hat család házasodott össze, csak egy pár nemzetség érezte magát elég réginek, hogy keveredjék egymással. No meg az is hozzájárult, hogy bizony családjaink nem igen mozdultak ki sasvéraikból s így nem vehették el csak a szomszédaik leányát. Így tettek a mi családjaink is; Czobor, Márfay, Niffor-házasság is van vagy húsz. Én önmagamnak nagybátyja s unokatestvére vagyok. Ennek a folytonos keveredésnek produktumai a Márfay Miklós (e kézi Sardanapalus), a Tomi, mint a faj legalsóbb típusai. Előrehaladottabbak s így egyúttal jellemzőbbek a fajra magára: öcséd, meg Czobor Lipót. Ezek az erjedés korszakába jutott faj érdekes üvegházi növényei. Hány évszázad választja el fejlődés szempontjából Czobor Miklós országbirót, a vasembert, a csupa érzéssé finomult Lőrincztől? Alig hinné az ember, hogy egy családból valók. Nem kellett e ritka, üvegházi plánta előállításához más, minthogy Niffor Miklós unokanővérét: anyádat vegye el.

— De hisz én is egy ilyen házasságból származom?

— Az igaz, hogy anyád nem volt első ízben unokatestvére apádnak, bár Márfay-leány volt. Különben ezzel nem azt akarom mondani, mintha te valami igen erős, primitív faj sarja lennél!

— Nem, az nem vagyok! — mondá Gábor mosolyogva.

— A családok másik veszedelme, a téves irányban haladt ambíciók . . .

— Pedig talentumokban nincs hiány.

— Bizony nincs. Pedig még nyers talentumnak is lehetne egyik-másikát mondani. Bár koponyáinkat differenciálva, kikészítve örököltük, az edény kész, csak éltetadó folyadékkal kell megtöltenünk . . . Családjaink harmadik veszedelme az, hogy elszávosodtak. Igen, daczára, hogy bizonyosan tudjuk, hogy családjaink soha szlávokkal nem keveredtek, mégis jellemvonásaikban, főbb tulajdonaikban majd mind tótok a mi jó atyánkfiai.

— De hogyan lehetséges ez, nem értem?

— Adaptáczió útján. Őseink századok és századok folyamán tót udvarral, tót cselédséggel vették magukat körül. Tisztjeik, várnagyaik, kulcsárjaik — szeretőik mind tótok voltak. E környezet aztán bizonyos tulajdonokat fejlesztett ki náluk, meg olyan tulajdonok ragadtak át róluk, a melyeknek nagy része szláv. Ezek közül aztán nem egy átöröklődött. Csak szláv mind, legyen az Czobor, Márfay vagy Niffor. Férfiaink gyengék, nincs akaraterejük, érzékenykednek, szőrszálhasogatók. A mi kevés erejük volna, azt nem a nagy, hanem a kis dolgokra adják ki. Kleinmeisterek, kicsinyesek. Sehol nincs annyi perpatvar, családi viszály, haragtartás, mint fenn a mi kis bérczes hazánkban. Ha valamiféle félreértés támad köztük, ki nem beszélük magukat. Így, mint jól tudod, harmincz éves fachék fordulnak elő a legközelebbi rokonok között is, kik még hozzá egy faluban laknak. Nézd Márfay Tamást és Miklóst, nem nevetséges a viszony közöttük? Aztán a Nifforok viselkedése Czobor Pál nagybátyáddal szem-

ben! Én nem tehetek róla, de az ilyen dolgok vérig lázítanak, ha annyira nevetségeseznek nem találnám. Hidd el, ha szerelemből nem vettem volna el a feleségemet, hát elvettem volna azért, hogy az ereinkben csörgedező fáradt, elalvó vért kissé felfrissítsem. Hisz nekem sincs tetterőm!

Ádám mind hevesebben beszélt, látszott rajta, hogy kedvencz témáját pendfítette meg.

— Aztán ezek az ósdi institucziók, például az egyes nagyurak «udvarai». Egy olyan dolog elintézésére, a melyet az illető végezhetne el legjobban, három embert tartanak, a kik mind az egymás útjában vannak s az egymás dolgát hátráltatják. A gazdasági rendszer csakúgy, mint az életmód olyan, mint a minő századok előtt volt . . . ósdi, mint gondolkodásmódjuk, mint minden ott, a mi rokonainknál. Azok aztán, a kik az újjásra gondolnak, azok a reformokat a fürdőszobák berendezésével kezdik meg, hogy mást ne mondjak . . . Felfordul a gyomrom, ha ezekre a viszonyokra gondolok.

Mély hangja megrezdült, hevesen végig simította a homlokát, aztán egy kis csend után így kiáltott fel:

— Valóban, kezdek hinni abban a teoriában, a mely azt mondja, hogy a fajok egy bizonyos időn túl életképességüket elvesztik.

Majd mintha álomból riadt volna fel, felugrott ülőhelyéből, párszor fel, alá járt a szobában.

— És pedig hiába, hiába, szomorú dolog ez.

Hiszen Magyarország nem egy dicsőséges korszakát e nemzetségek képviselik, a melyeknek haldoklását kell most végig néznünk. Egyik-másik család nevének felemlítésekor a magyar történet majd minden egyes lapja eszünkbe jut. Bár néhány történeti nemzetségünk már a vegyesházak alatt meg volt mételyezve. A viszály, az intrigálás történelmünk hány lapján fordul elő. Pedig a magyar egyenes, büszke, önértetes. Hibái: hiúság, visszavonás, hivalkodás, — de sohasem a ravaszság, alattomoság, az érzékenykedés. Ezeket a tótoktól szedtük fel . . .

Gábor szomorúan hallgatta bátyja szavait, hiszen érezte mindezt rég, de soha sem állott előtte az igazság oly tisztán, mint ma. Éppen e perczben, midőn majd e világgal kell élnie, ebben kell helyét megcsinálnia és erre a világra kell építeni . . .

Mintha Ádám kiérezte volna benső gondolatait.

— Azért mondtam el néked mindezt, hogy még kellemes meglepetésekben is részesülhess. Nem kell kétségbe esnünk! — mondta, azonban hangja az ellenkezőjét árulta el annak, a mit mondott.

— Van még közöttünk legény is a talpán. Lőrinczből még minden lehet. Öcsém Lipót, az öreg bölcs, na ő nem éppen praktikusán használható elem, de bölcsességét mindannyiszor igénybe vehetjük, ha szükségünk lesz reá. Az anyyiak által üldözött Czobor Pál bátyámban pedig van valami a régi vasembereinkből, érzik rajta, hogy Czobor Miklós fia és a vaskanczellár unokaöccse. Pál azért olyan népszerűtlen, mert szókimondó, nem

ismeri a félszineket, nincs elragadtatva a Miklós bácsi ebédjei által, nevetségesnek tartja a Tomi öcsénk kapaszkodását, bécsieskedését, megveti a Klienigstein hadat . . . szóval meg tudja az aranyat az aranyfüsttől különböztetni . . .

— Én nékem is rokonszenves volt a Pál bácsi mindig, de hát alig láthattam családi «égard»-okból.

— No ezekről mind majd akkor, ha vissza jössz . . . Illetőleg Dálnán, egy hónap múlva. Kiváncsi vagyok már ítéletedre.

Erzsébet lépett be az ajtón.

— Tehát végre mégis csak eljutunk Dálnára? Papa csókolj meg! Jutalmazz kétszeresen!

Oda nyújtotta hófehér homlokát atyjának, kinek arczkifejezése egyszerre megváltozott, mintha minden arczizma egyszerre megnyugodott volna.

— Látod Gábor, Rozgonyi Czi czelle megint győzött!

19.

Másnap Gábor haza utazott Dálnára. Lőrincz nem szerette, ha bátyja Czoboréknál hosszú időt töltött. Maga se tudta miért, de inkább ellenszenvet érzett Ádám iránt. Az egyenes, kissé nyers Ádám szókimondása sértette őt.

— Aha, már megint négy napot töltöttünk az Adáméknál, pedig velem még alig voltál.

— Ugyanannyi napot töltöttem náluk, mint itt, az igaz, hogy veled nem lehettem egész nap, de ennek oka nem én vagyok.

E pár szót, a melylyel öcsese udvarára czélt, alig hogy kiejtette Gábor, már meg is bánta.

— Tán én?

Lőrincz a Gábor nagy örömeire nem értette el a czélzást.

— Most tudom, hogy velem kell maradnod, nem eresztelek egy perczre se, de még a mamához se. Ezt mondta és értette is. Azonban az «együtt-lét» csak a direktor, a tisztartó, ügyvéd s még néhány ember társaságából állott. Napokig nem voltak egyedül.

Pedig Gábor beszélni szeretett volna vele. Igen sok olyan dolog volt, a mi sem az egyikre, sem a másikra nem tartozott azok közül. Lehetetlen volt intimebb dolgokról beszélni; egyik-másik mindig ott ült a nyakukon. És így sokszor nagy ingerültségében, napokig nem mutatta magát testvérénél. Édes anyjuk, ki eleinte nem tudta mi van köztük, lassan-lassan rájött a dolog bibéjére.

— Igyekezzél Gáborral egyedül lenni. Tudod, hogy nem szeret veled amazok előtt beszélni.

Más embernek ezt így meg lehetett volna mondani, Lőrincznek nem. Érzékeny volt s könnyen megneheztelt. És, ha így megmondtak neki valami igazságot, akkor valami a belsejében éppen ennek ellenkezőjére ösztökélte. Nem szólt Gábornak anyja szavairól semmit, de most még ritkábban volt bátyjával egyedül, mint azelőtt. Pedig hát mennyi megbeszélni valójuk lett volna: jövőjük, vagyoni viszonyaik, terveik . . .

Gábornak ez nagyon rosszul esett, mind ritkábban mutatta magát esténkint a dohányzóban. Mindketten fejesek voltak, nem szóltak egymáshoz és

csak szenvedtek azért, a min az egyik csak olyan könnyen segíthetett volna, mint a másik. Gábor folyton azon gondolkozott, hogyan mondja meg neki. Ha közvetlenül úgy szól öcscséhez, mint a hogy más egyszerűbb emberhez szólna, tán megsérti, ha pedig kerülő úton, azt meg kéri s az is baj lesz. Valamit pedig kellett tennie, mert hisz Lőrincznek is éreznie kellett, hogy van valami a levegőben, a mi az egész, őket körülvevő atmoszférát megmérgezi. Egyszer, hogy kibeszélhessék magukat, Nyitrára kellett menniök — a cukrászhoz. Ott angolul beszéltek meg a dolgot.

— Látod, Lőrincz, szólnom kellett már veled, már alig bírtam . . .

— Mit?

— Kérlek, intézd úgy dolgaidat, hogy néhanapján egyedül is lehessünk. Sohase lehet veled komolyabb dolgokról beszélni.

Utóbbi szavaival már többet mondott, mint kellett volna, érezte, tudta, hogy öcscsét ezzel már megsértette. Az mosolyogva, szeretettel nézett rá, de azért tekintete fátyolozott volt, szemein keresztül nem lehetett a lelke mélyébe látni.

— Hogyne, édes öregem. Hiszen a legjobban tudod, mennyire szeretek veled filozofálgatni.

A feleletből már érezte, hogy Gábor neheztel.

— Édes fiam látod, légy közvetlen, egész közvetlen velem. Ne nézd szavaim formáját, ha tán rosszul is fejezem ki magamat, a mit irántad érzek, az színarany . . . Értesz?

Egész lelkét e szavakba igyekezett önteni. Tudta,

hogy úgy kell öcscsével bánni, mint egy ritka ve-
lencei üveg-bilikommal, a mely a legcsekélyebb
érintésre elpattan.

Lőrincz szó nélkül kezét nyújtotta neki.

Gábor látta, hogy mozdulata közvetlen, hogy e
perczben megértette. — Látod, magadra nézve is
jobb ez így! — mondta, de érezte, hogy ezzel
már sokat mondott.

20.

Néhány nap multán, a két fiú rokonai látogatá-
sára indult. Lőrincz befogatta a négy sárgát,
kocsisa, vadásza díszbe öltözött. Szinte ragyogott
az egész fogat a fénytől, pompától. Ebben az
egyben volt csak Lőrincz hiú. Családjára, nevére,
rokonságára, mindarra, a mire magyar uraink tar-
tanak, nem adott sokat. Hanem külső megjelenésé-
nek díszére, ruháira, lovaira, vadászatainak fényére
annál inkább. E látogatások alkalmából szintén a
legnagyobb fényt akarta kifejteni.

Legelőbb nagybátyjukhoz, Márfay Miklóshoz
mentek.

Az úton a két testvér alig beszélt, a négy táltos
Lőrincz egész figyelmét lekötötte. Kissé elkésve
indultak, már délre járt az idő, midőn a kocsis a
Márfay hatalmas hárs-allén végigrobogott s a nagy
Mátyás-korabeli kastély előtt megállott.

A fiúk érkezése óriási felfordulást okozott. A
kastély mindegyik ablakában volt valaki, vagy három
huszár, egy inas s a komornyik segítették le őket.
Mind ijedt arccal, megdöbbenve látták az elké-

sett látogatókat . . . a testvérek nem jelentették be látogatásukat, mint a hogy ezt a Márfay Niki-féle házitörvények előírták.

— Mit fog most ehhez a méltóságos úr szólani?

A korhadt, széles falépcső alján Adelgunda kisasszony, a házgondviselőné fogadta őket. Az egészségtől majd kicsattanó piros arcczal mutatta meg mind a harminczkét fogát, bár sovány, aszott bájait elrejtő kendőjét szemérmes mozdulattal húzta össze a keblén. A két fiú előtt félszegen meghajtottta magát, szellemes mosolyt erőszakolt ajkaira:

— Ach, die gnädigen Herrn, milyen meglepetés . . . ach! A «meglepetést» erősen hangsúlyozta s csak mosolygott, még mindig jelentősen, fanyaran.

A fiúk a lépcső felé mentek.

A lépcső első fordulóján négy unokanénjök, a négy Márfay hajadon: Lizi, Toni, Stefi és Lóri kisasszony fogadták őket. De az ezek arczáról már határozott megdöbbenés volt leolvasható.

— Um Gottes Willen, warum habt Ihr nicht geschrieben, szólalt meg a négy szája, a legidősebb, a legtapasztaltabb, a «gonosz csont», mint a hogy őt Czobor Ádám hajdanában tréfásan elkeresztelte. Gábor csak hallgatott, azonban Lőrincz már túludvarias kezdett lenni.

— De édes néném, bocsáss meg, korábban akartunk jönni, de . . . hát . . . az útak. Igazán nagyon, de nagyon örülök, hogy ilyen jó színben láthatlak . . . És a kedves bácsi . . . reményelem jól van ő is?

Folytatta volna tovább, de Lizi két újját oda-

nyújtva a fiúknak, megszólalt ismét, de most már hidegen, kimérten:

— A bácsi igen jól van, köszönöm. Hanem ti bizony irhattatok volna elébb. Nem tudom, örülni fog-e annak, hogy így, váratlanul jöttök.

Ezalatt a háttérben vagy tíz cseléd, inasok, huzárok, szobaleányok sűrögtek-forogtak, majd felökve egymást, el lévén azzal a nagy dologgal foglalva, hogy a két fiú porköpenyét felvigyék az előcsarnokba.

Gábor tükön állt, nem magáért, mit bánta mindezt ő, de öcscséért, kinek érzékeny lelkét tudta, mennyire bántani fogja ez a kissé valóban furcsa fogadtatás.

Azalatt felértek az előcsarnokba s ott nagybátyjuk, Márfay Miklós, Niki bácsi, mint a hogy a család hívta, várta őket. Fején hímezett sipka (az egyik vén leány hímezte), sötétzöld bársony reggeli öltöny a testén. Kicsiny, vézna ember volt, arczvonásai finomak, szúrós mandulavágású szemei voltak, csak úgy, mint majd minden Márfaynak. Keskeny orra, vékony szájszéle volt. Bajusza, szakállá ritka finom szálú, arczbőre sárgás fehér, tele ránczczal. Borotválva bízvást vén asszonynak lehetett volna nézni. Haja sémán lefésülve kandikált elő a kaczer hálósipka alul.

Folyton idegesen izgett-mozgott, hol a vállán rántott egyet, hol az egyik kezefeje mozdult meg.

— He, he, szólalt meg vékony rikácsoló hangon, tót kiejtéssel — he, he, hát pontátlánok vá-

gyunk. Nagy urákhoz méltón, kik ilyen mágámféle szegény emberhez jönnek.

— De hiszen, édes bátyám, egy órával jöttünk az ebéd ideje előtt, hogy mertünk volna elkészni, hiszen tudjuk jól a házi szokást.

— He, he, spectábilis. Jól ván. Hiszen nem is azért mondtám . . . vágy mi. A mi szerény asztalunknál nem tesz különbséget egygyel több vágy kevesebb . . . a ki nem eszik, éhen márád. Nicht wahr Lieschen?

Lizi némán, mereven bólintott a fejével.

— Jertek fráterek, menjünk a dohányzóba. Fräulein Adelgundá, két terítéssel többet. A lováknak zabot, szénát. Kocsisnak bort . . . inast is hoztál? Kérde mosolyogva Lőrinczhez fordulva.

— Vadászt bátyám . . . tudod, a négy ló igen sok bajt okoz. Előre nem látott eshetőségekre is kell számítani. Azért merészkedtem . . .

— He, he. Az én korombán két lóval jártunk. A két ló lassan járt, szép ápátok . . . atyusom spórolós ember volt. Hja . . . más idők, más emberek. Mi egyszerűek voltunk.

E perczben méltóságos márfai Márfay Miklós, a pápai Szent-Gergely rend vitéze és kamarás komornyikja kitárta a nagy lovagterem ajtajának két szárnyát, a melynek küszöbénél két aranyaszomántból alig látszó hajdú állott mereven s a társaság nagy hajlongások között eltűnt a nagy tölgyfaajtók mögött . . .

— Ime öcsém, Anná húgom idősebb fiá — a Márfáy — mutatta be Miklós Gábort egy kicsiny, összetöpörödött úriembernek, ki a dohányzó nagy kerevetéről felkelve, eléjük tipegett.

— Örülök, örülök, domine spectabilis, hogy láthatom. Ismertem apját, nagyapját, kedves urak voltak, jó urak, okos urak . . . a főispánnál, kedves uramöcsém atyjánál patvaristáskodtam. Hm . . . régen volt, nagyon, nagyon régen. Öreg a legény, szű eszi a csontját, öreg rom . . .

Mondta volna tovább, de Márfáy Miklós egy méltóságos mozdulatával elcsitította, mire az öreg «rom» megingó térddel meghajtotta magát, remegve kezét nyújtott s ismét visszatipiskélt a nagy kerevethöz, a melynek puha finom párnái között úgy eltűnt, hogy éppen csak a kopasz tarkója, meg a nagy csibukjának a vége látszott ki. Bánfalussy Péter volt, Márfáy Miklós örök vendége, ki harmincz év előtt egy hétre jött hozzá látogatóba s azóta nem mozdult ki a Márfáy-kastélyból.

A másik szoba ajtaján most egy magas, igen elhanyagolt külsejű ember lépett ki. A meghatározhatatlan életkorú — de úgy látszik még elég fiatal férfi világos kék szemei ártatlan kifejezéssel tekintettek körül. Tompa orra, kóczos nagy szakállá, óriási homloka, a mely kopasz tarkójába vészett, az antik-világ bölcseire emlékeztetett. Sokratesnek is hívták: de Czobor Lipót volt a becsületes neve. Az Ádám öcscse, a «vándor bölcs», a kóbor festő,

volt a fiú, három vármegye csudája, kiról legendákat beszéltek azok, a kik nem látták még soha, a kiról azonban még csudálatosabb történeteket tudtak elmondani azok, a kik mindénnap látták.

Az «öreg kutya» (ez is egyike volt számos csúfneveinek, a melyekkel önmagát szokta illetni) oda csúszott hátulról a két fiúhoz, s hamiskásan, sunyin rámosolyogva, lopva megérintette a vállát. — Pók király ismersz még?

A két fiú hirtelen visszafordult s elfelejtve a Miklós bácsi fagyos világát, elfelejtve illemszabályt, merev házi szokást, mindent, egyszerre átölelték az öreg kutyát s örömiükben majd megfojtották.

— Hát te mit csinálsz itt? — kérte Gábor közvetlenül — azt se tudtuk, hol, merre bandukolsz s egyszerre itt akadunk reád.

Poldi helyett Niki bácsi felelt a kérdésre.

— Hm. Hát ez úgy ván, fráter, hogy ez az unoka-öcsém néhá eilellátogát hozzám s nem fél attól, mint sokán, hogy szerény házámban elunja magát.

Lőrincz helyre akarta Gábor ügyetlenségét hozni:

— Most, hogy Gábor is itthon van, igen gyakran fogjuk tiszteletünket tenni kedves bátyámnál.

Gábor azonban nem figyelt reájuk. Egy sarokba vont a «öreg kutyát» s ezer kérdést intézett hozzá:

— Régi nem láttalak Poldim, hány éve már, hogy utoljára találkoztunk?

— Mikor utoljára Párisban jártam. Lehet már vagy két esztendeje.

- És azóta?
- Élek, festek, kóborlok.
- Átjössz holnap velünk Tomiékhoz?
- Nem bánom, átmehetek, úgy se voltam már náluk rég.
- És hát Tomihoz mentek elébb?
- Tán Kázmér bácsihoz . . . még nem tudom. De miért ne mennénk Tomiékhoz legelőbb? — kérte Gábor hevesen.
- Ott van a «szitakötő» is.
- Annál jobb . . . nyarat jelent.

Poldi majd minden rokonának, barátjának adott gúnynevet, a mely legtöbbször kifejezte az illető egész gondolat- és érzésvilágát, alakját, benne volt e gúnynévben testestül, lelkestül, a mely aztán az illetőre gyakran egy élet folyamára rászáradt. Így lett a folytonos szórszálhasogatással elfoglalt Niki bácsiból Sardanapalus, így nevezte el Gábort Pók királynak, így Klienigstein Lolly grófnőt, a híres pozsony-bécsi szépséget szitakötőnek, így önmagát öreg kutyának.

Ez alatt Niki bácsi letette világos kék bársony fővegét, beleült egy magashátú empire székbe, egyik lábát egy kis tabouettere tette, fényes ritka haját sfmogatva, előadást tartott nékik az életről:

— Gábor, jer ide, ülj le. Te is Poldi. Hagy lássam a három fámiliá reményeit mágám körül. Te Lőrincz, te csak tündöklésre születél, lovászok, fényes nágy istálló, tele lóvál. Négyes, vagy három komornyik, négy inás, franczia szakács, ti

Nifforok vágytok köztünk a nágy urák. Ti arany kanállal szájatokban jöttök a világra. He, he . . . he, mi Márfaqak szegények vágyunk . . . (e perczenben a másfél milliójára gondolt, meg arra, hogy ha meghal, ez a három fiú, örökölni fog tőle; gyűlölte őket.) — Szeretlek titeket, bár örömöm nincs bennetek. Te Lőrincz, te csak gavalléroskodol, a Gábor az olyan, mint az apja volt, olyan bolond gyerek, nágyon sokát utazott nékem. Nincs gyökere — mondta vihogva — félek, elfújja az első nagyobb szél.

Gábor és Poldi összenéztek.

— Igen, igen fiúk. Keresztül látok a koponyátonkon. Kinevettek, ázt mondják, öreg á legény, nem ért hozzá. Öregség tánít meg fiatalon látni. Én látok tisztán, nem ti. Ez á Poldi meg igázi kóbor-czigány. Illik áz egy Czoborhoz, á nágy váskezű kánczellár unokájához, az én ides ányám egy testvérének unokájához, ki még á Czobor Lipót keresztnevét is viseli, hogy erdőt-mezőt gyálog csátángoljon be, hogy kilógjon á hüvelyk-újjá á czipóje orrából, hogy egy inggel járja be á rokonáinak kástélyáit . . . he he he, bolond világ, bolond embereket szül . . .

Az «öreg kutya» szemérmesen húzta össze a nyakán az inget, úgy összekuporodott, hogy a testéből, ruháiból alig látszott valami, a mellett meg ártatlanul nézett maga elé.

— Czinizmus fráter, czinizmus! Én se magámanak öltözöm fel minden reggel. (Hanem Adelgunda kisasszonynak, gondolta testi-lelki barátja, Bán-

falussy Gábor, ki harmincz éve lévén házában, ismerte már a «házi szokást») — egyik nágyon is sokát ád mágára, (itt Lőrinczre hunyorgatott) másik meg semmit. Az én időmben máskép volt. Öregszem. Pár év még csak . . . legyetek türelemmel, aztán májd á Márfay sirbolt ájtájá ujrá megnyílik. Szegény Niki bácsiért nem lesz kár, csak szekfrozni tudott benneteket.

Lőrincz, mint a Niki bácsinál majd mindig, tűkön ült. Hol elhalványult, hol pír futotta be az arcját. A másik két fiú nem sokat törődött a nagybácsijuk jóakaró megjegyzéseivel.

— Ná fráterek, nem oly gonosz á bácsitok még se . . . he-he-he. Ezzel felkelt, oda ment egy fali szekrényhez, a mely telis de teli volt ékszerekkel, kivett belőle egy tokot. — Ez a győrő, ez egy Márfayé volt, a ki a Nifforok várkastélyát egy hétig ostromoltá. Ezt neked ádom . . . Lőrincznek nyújtotta át, ki még mindig piros arcczal, udvarias frázisokat rebegett neki. Gyönyörő győrő — folytatta Niki bácsi tótosan, rikácsoló hangon — ádd májd á feleségednek. Néked Gábor . . . he-he-he . . . mert mindig utázol, egy delejtőt ádok. Egy szabádkőműves Márfayé volt; (bolond ákádt családkbán mindig elég) májd irányítáni fog, ráviszen tálán á józanság útjára is, szép régi dáráb, szerettem . . . Gábor némán átvette a kis tokot s megvizsgálva, halkán rebegett hozzá valamit. — Néked Poldi, he-he-he. Egy darabig keresgélt a csecsebecsék között. — Ezt a rubintokkal kirákott keretű kis tükröt ádom. Czobor Erzsébeté volt,

ki első Márfay Gábor neje lett. Világszép asszony volt. Sok pénzt vert el, fiának kevés máradt, apád szegény ember volt, mikor anyádít elvette, (szólt odafordulva Gáborhoz) á Márfay fájtá mindig szegény leszen. Ezt á tökröt néked ádom Poldi öcsém, majd meglátod benne, hogyan áll á nyákkendőd . . . Látjátok fiáim, áz öreg szegény elhagyátott Niki bácsi bőkezű is tud lenni . . .

A négy Márfay szűz, kik eddig a háttérben egy kerek asztal mellett kuporogtak, most újjongva lármázva körülzajongták nagybátyjukat.

— Ach, der liebe, gute Onkel wie generös! kiáltotta mind a négy egyszerre. Még az öreg Bánfalussy Péter is kötelességének tartotta előczamogni ülőhelyéről és pár szót mormogni «nemes szív és nemes lélekről».

Niki bácsi pedig akár csak Napoleon császár a jénai csata után, oly diadalmas arcot vágva, visszaült karos székébe.

— De ázért, szólalt meg, midőn pár pillanat multán a komornyik jelentette, hogy a levest felhordták — máskor irjátok meg elébb, há jöttök. Önmagátokat okozzátok máma, há koplálni fogtok. Szegény házámbá nem lehet váratlanul megérkezni, ázt á luxust, hogy mindennáp tíz vendégre legyen terítve, ázt csak egy Niffor engedheti meg magának. Egy szegény Márfay nem. No, májd jól lák-tok krumpliváll . . .

Ezzel meghajtotta magát Márfay Lizi előtt s karját nyújtotta neki, az asztalfőhöz vezette. Ott ismét meghajtotta magát előtte, a melyre Márfay Lizi

ugyancsak egy mély udvari bókkal felelt. Utánna a többi párok vonultak ki nagy méltósággal, az inasok betették a nagy tölgyfa-ajtókat s a vendégek feszesen, kímérten leültek a kristálytól, ezüsttől görnyedező asztal mellé, a melynek közepén ezüstaufsatzon egy óriási feltrancsírozott páva díszelgett.

Az említetteken kívül még a Miklós bácsi «udvara» volt jelen: Sztrehina Aloysius, a falu plébánosa, egy kicsiny, gömbölyű arczú papocska, ki egyúttal az udvari bolond szerepét is elvállalta. Azután Jakuth Viktor, a bonorum direktor, meg Hammel, a titkár. Mind ott ült az asztal végén, összedugott fejjel, mint birkák a déli napon, nem merészelve se szólni, se feltekinteni, tán még gondolkozni se, csak enni, de enni, annál többet.

Márfay Miklós szerény krumplis-ebédje két óráig tartott, vagy hétféle bort szolgáltak fel s nem volt hossza-vége a drágaságnak, inyencz ételeknek.

A midőn a tündöklő páva-pecsenyét körülhordták, az eddig néma ház ura (kinek egy külön inas folyton külön ételekkel szolgált) felkelt, haját kétszer megsimította s aztán imígyen szólalt meg:

— És emelem poháromát az itt jelenlevő három ősrégi családunk kitűnő sárjaira, kik épp oly nagy reményekre jogosítanak kitűnő tulajdonaik, mint nevelésök által. Bevállom (itt mekegett egy kicsit) böszke vágyok őket itt magám körül látni. Böszke vágyok a Czoborokát egy már neves festő személyiben tisztelhetni, böszke vágyok, hogy a legfíatálább, bár észjárásra legidősebb Niffor («Na Niffor

Tomí, nesze neked, fogd meg jól», súgta Poldi a Gábor fülébe) nálám láthatni, ki már oly nagy érdemeket szerzett a sport (Poldi egy köhintése) s a földművelés terén s végül az én családom ifjú sárját, a nagy reményű Márfay Gábor unokaöcsémet, ki oly méltón viseli két elődjének, az előbbi két Márfay Gábornak nevit . . . no . . . igen (beleza-
varodik az öreg látom, súgta Poldi Gábornak) . . . így . . . igen . . . igen — örítem pohárámat a három nemzetségre!

A toaszt nagy riadalommal lett fogadva.

Miklós bácsi nagy büszkén egymás után koczin-
tott a fiúkkal, majd udvarának tagjaival, kik nagy bókók között tolongtak a Méltás urak körül.

Az erős tokaji felvillanyozta a társaságot, az elébbi ünnepélyes hallgatást lárma váltotta fel. Eddig, mintha csak mindenki az alkalmi toasztra várt volna, most már folyton megkönnyebbült arcczal nézett a szomszédjára, hogy azt a méltás úr valóban elméltóztatott mondani:

— És az ifjú urak mind bejárják az egész környéket? — kérde Hammel jelentős arcczal.

— Igen, rokonainkat látogatjuk meg, — felelt Lőrincz.

— Ellátogatnak persze Ujvárra is a grófhhoz? — kérde Hammel Niffor Tomira terelve a társalgást, tudván, hogy ezt a házat szapulni, a méltóságos úr kedvenoz foglalkozásai közé tartozik.

— Hogyne, valószínűleg a holnapi estét töltjük ott.

— He . . . he . . . Ujvárra mentek? Szép kis

hely — szólalt meg Niki bácsi — tetszeni fog á Gábornák, olyan bolond lyuk az. Nem hágyták á kástélybán követ kövön. A fiatal ásszony nágyon ozivilizált teremtés, Bécsbe járt á világba, volt már Metternich herczegnénél is fálun. «Nur Wean is a Stadt» . . . Juché! Bécs drágá városká. Tudjá á pénzköltés módját. Most egy lovárdát építenek, miután már az idénre nágyobb költekezés módját nem találták fel.

— Niki bácsi nem szereti őket.

Szólalt meg az eddig hallgatag Poldi ártatlan arczczal, beleugratva őt.

— Én? Nem-e? Egy Niffor és egy Márfáy ne szeretné egymást! Nem rossz. Hisz gyerek korától ismerem, járt hozzám, mióta él a Tomi öcsém, a felesége meg helyre asszony, sokszor átkocsikázik hozzám délutánonkint. Teát iszik nálám, s ürű-ozombot eszik hozzá (mással nem él, mert ez az örök ifjú Pauline herczegné kedvencz pecsenyéje!), én is eljárók hozzájuk minden évben kétszer. Négy lóval . . . kettővel nem mernék beállítani hozzájuk, mert kiégne a szemem. És azt mondod, nem szeretem őket. A multkor még egy kutyakorbácsot is káptám a Miczitől, ez nem mutat szeretetre? He . . . he . . . he. Tüstént elkorbácsoltám vele ázt á vizslámát, á melyet egyszer á Tomitól vettem kétszáz forintért s nem írte egy fábátkát.

— Miczi pedig nágyon szereti Niki bácsit, a multkor is annyit beszélt róla. Tartotta kötelességének ezt kijelenteni Lőrincz — az örökké udvarias Lőrincz.

— Igaz ez Páter? — rikácsolta Niki odafordulva Aloysius atyához, ki eddig némán és sokat evett. A páter ijedve feleszmélt, letette az óriási czombot, a melyet eddig majszolt, lenyalta mind az öt újját, aztán az örökös stereotyp mosolytól kikerekedett képpel így felelt: — A grófné utóljára mult év deczemberjének huszonnegyedik napján méltóztatott nekem gyónni.

— He... he... he. Még a napot is tudjuk... páter jó emlékező tehetségünk van.

— Utóljára pedig husvéthétfőjén ebédeltem a grófnénál. A vasárnapot mindig itt a méltóságos úrnál szoktam tölteni, — folytatta mély meghajtással.

— Az ebédről, á melyet náluk megevett, többet tudná szent átyánk elmondani... nos átyus, jól evett náluk?

— Bár franczia szakácsot tart a grófi ház, nem hiszem, hogy ezt a páva-pecsenyét úgy el tudná készíteni, mint méltóságának a pátriában született udvari szakácsa Bafranyec mester, kit mi mindannyian úgy tisztelünk... Ezzel elkezdett hahotázni, de nevetett úgy, hogy vastag dereka majd csak hogy fel nem emelte a súlyos tölgyfa asztalt.

— Furcsa világ biz az, az Ujváry grófnál — szólalt meg Jakuth. — A franczia szakács alig győzi már etetni azt a rengeteg vendéget. Az uradalom gyér jövedelmét is ők eszik meg, a grófék meg majd csak hogy belé nem fulnak adósságaik tengerébe. Aztán észrevéve, hogy ez a théma, úgy látszik, a fiatal uraknak nem tetszik, más tárgyra csapott át, a mely tán kedvesebb lesz nekik:

— Ott van most a Lolly kontesz is, az aztán a kedves jószág, akár csak egy cukkerli, olyan aranyos!

De már erre a négy Márfay nővér legidősebbje is megszólalt:

— Olyan éppen, mint egy cukkerli. Annyi erkölcsi értéke is van csak, mint egy cukorkának. Olyan cifra, tarka-barka, nézni való az, mint egy bábú. Sajnálom azt a férfit, ki el fogja venni.

— Mi is, mi is — — sipogta a másik három, kik rendesen csak, mint nővérük kórusa s visszhangja szoktak szerepelni.

— Én igen kedves okos lánynak tartom, — szólalt meg Lőrincz, egy oldalpillantással Gáborra — ki bárkit is boldoggá tehetne. Persze, modora kissé elüt attól, a mihez mi ezen a vidéken szoktunk... De hát ez csak külsőség...

— Csák. Azt hiszem jó szívű lány, legálább azt mondják, sokákrá pázároltá a szívét. Sokát ígér... he... he.

A négy lány lesütötte a szemét...

Pár percz múltán az ebéd is véget ért.

A fekete kávénál nagy disputa támadt. Márfay Miklós kijelentette, hogy Lőrinczet, ki a három fiú közül legtöbbet ért a gazdasághoz, körülviszi a majorjaiban.

— És? — kérde élesen Márfay Stefi, ki felocsúdt hála a sok bor s a fekete kávé izgató hatásának, folytonos hallgatásából.

Niki bácsi megsimítva haját, félénk pillantást vetett a négy lány felé, kik összenéztek s a kiknek rendesen lesütött szemei szikrát hánytak.

— Elvinnélek benneteket is, de hát a kis phaëtonrá csak nem tértek, az omnibuszszál meg nem lehet a májorokát bejárni . . .

— Voltunk mi már elégszer a nagy omnibuszban is a majorokban s nem történt bajunk, — szólalt meg Lóri s hevesen tépegetni kezdte a csipkés zsebrevalóját.

— Na bizony te otthon maradhatsz, te úgyis tegnap voltál a bácsival, — replikázott Stefi, a legfiatalabb.

— Vagy mind vagy egy se, — határozta el Lizi.

— Különben nem érdemes a szót pazarolni rá. Jertek lányok, forduljunk egyet. Csak nem untatjuk könyörgéseinkkel a bácsit.

Utolsó szavait már savó savanyúsággal mondotta, hosszú keskeny derekát kifeszítette, lila pántlikás hegyes fejékén igazított egyet, a derekát körülövező aranylánczot feszesre húzta, aztán felemelkedett ülőhelyéből, a társaságnak egy mély, de igen kimért bókot vágott s kiment az ajtón. Három húga összenézett s aztán egyet gondolva, követték nénjüket.

Miklós bácsi feszengeni kezdett székén. Izgett, mozgott, köhintett, a pipáját igazgatta, símogatta a tarkóját, aztán elkezdett dűnnyögni.

— Hm, hm. Péter, he? Péter, mit gondolsz? Bánfalussy Péter felriadt a kérdésre, ijedve bámultan körül nézett: — Bizonyára domine spec-tabilis, a mint gondolni méltóztatol. Folytatta alázatos hangon. — Talán induljak fogatni?

— Nem fráter, beszélek a lányakkal, engedjete meg fiúk... csak egy perczre... Ezzel vette világoskék selyem sapkáját s kisietett az ajtón a «lánykák» után.

A három fiú összenézett, ismerte már jól e házi jeleneteket. Most Adelgunda kisasszony szólalt meg:

— Oh Sie sind unausstehlich die gnädige Fräulein, wass der arme, liebe gute Onkel muss von Ihnen leiden, ist unaussprechlich!

Aztán folytatta németül, irtóztató tótos kiejtéssel, minden é-t í-nek mondva. Koronként az égnek forgatta savó színű szemeit, arca a dühtől már karmazsinpiros lett. Csontos hosszú újjaival fenyegető mozdulatokkal kísérte a leánykák kegyetlenségéről elmondott hőskölteményt. Péter bácsi pedig egy irtóztató hosszú csibukot szopogatva, koronkint helyeslőleg bölintott fejével. Ő az Adelgunda pártján állt, lévén a házikisasszony és a négy Márfay szűz, harmincz éve háborúskodásban egymással. Péter bácsi azonban az első pillanattól fogva Adelgundával tartott, lévén neki az éléstár s minden egyéb felett teljhatalma. Tudta, mit csinált.

A három fiú csak hallgatta az Adelgunda monologját — a melyet Péter oly kifejező arczjátékkal kísért s a melyre az Adelgunda háta mögött ülő kis papocska néha nem tetszését fejezte ki. Ő a lányakkal tartott, kiknek egész életükben egyéb foglalkozásuk sem volt, mint a márfai templom számára hímezni.

Poldi látszólag nagy érdeklődéssel hallgatta Adel-

gundát, a másik két fiú némán, unott arczczal ült székén s nem tudott minderre mit mondani.

Hogy aztán a Niki bácsi visszatért, az Adalgunda kereplője is beállott.

— Nos . . . a lányokkkal ázt hátároztuk, hogy á Stefi itthon márád veletek, mert végre is nem férnek mind á kocsirá, (ezt ingerült hangon mondta a bácsi, bár édesen mosolygott hozzá) a többi három lány pedig és Lőrincz velem jó. És ti Gábor és Poldi, mit csináltok áddig?

— Mi majd elmegyünk Stefivel egy kicsit sétálni — felelt a Gábor helyett Poldi, kissé előre hajolt derékkal felállva s gyermekes naivitással mosolyogva Nikire, mint a ki nem lát és nem hall, mit a ki nem tud a Már Fay Miklós házi visszonyairól semmit, de semmit.

Stefi, ki e közben lehorgasztott fővel besurrant a szobába, Poldi szavaira hálásan mosolygott és gúnyosan nézett három nővérére: «látjátok, a nyertes mégis csak én vagyok», fejezték ki a szemei.

De nem szólt semmit — félt a Lizitől.

22.

A nagy családi omnibusz kirobogott a tágas udvarról és hogy Stefi egyedül maradt Poldi és Gáborral, eleredt a nyelve, de úgy, mint csak egy oly leánynak, kit hetek és hónapok óta nem engedtek szóhoz jutni a nénjei, ő lévén köztük a legcsendesebb és leghunyászkodóbb.

— Igen . . . így megy ez nálunk. De jertek erre, ezen az úton egyedül maradunk. Felmehe-

tünk az erdőig együtt. A legkisebb dologért harcra kell kelniük az öreggel, kit egész testével, lelkével együtt az az útálatos Adelgunda rakott zsebre. Láttad, hogy elsárgult, hogy most megint mi győztünk? . . . De milyen szemtelen ez a személy. Ágyasa a bácsinak (mondta lesütött szemmel szűziesen pirulva) és nekünk ezt tőrni kell. Így élünk harmincz esztendeje (én húsz éves se voltam, mikor ez a szégyen megesett rajtunk) egy személy, a szeretője oldalán, mert az édes bátyánk kilökött az útczára. Akkor Lizi huszonöt éves se volt még . . . Hová mehettünk volna mi leányok ilyen fiatalon? Nem tudtunk a világról semmit . . . a Niki bácsi idecsalt . . . azóta itt vagyunk eltemetve . . .

— De hát nem lehetne ezen valamiféle módon segíteni? — kérte Gábor, ki maga sem tudta miért, de szánni kezdte ezt a vén leányt, kit annyi sok évi erkölcsi szenvedés ily kerekre hizlalt.

— Hi-hi-hí . . . segíteni? — vihogta Stefi, de úgy, hogy egész vastag teste megrezdült belé. — Hogyan? Késő már édes öcsénk. Öregek lettünk, én is, néném is, rászoktunk már erre az étellel homlokegyenest ellenkező existenciára. Nem tudnánk már ellenni mindennapi apró bajaink nélkül. Csak a Lizi szokta koronkint azzal fenyegetni az öreget, hogy hazamegyünk bátyánkhoz, a Lóri meg, hogy klastromba megyünk. A Lizi fenyegetése diplomatikus, az hat rá, ettől tart. Csak a gyűlölt Kázmérhoz ne . . . A Lórién csak nevet. Bánná is ő, ha ma felfordulnánk mind a négyen.

Folytatta volna tovább, de egy fordulónál szembe találták magukat Adelgundával, ki úgy látszik a távolban követte őket, attól tartva, hogy a Márfay leányok legfiatalabbja valami olyat talál mondani a fiúknak s kivált Gábornak, a mi ő reá «hamis» fényt vethetne.

Amint Stefi meglátta Adelgundát, hirtelen meghajtotta magát a két fiú előtt, de olyan mélyen, hogy szinte eltűnt buggyos szoknyáinak tengerébe, aztán sarkán fordult s kicsiny aprózott léptekkel, a kastély felé tipegett.

— Sie hasst mich, die Kleine. Sie möchte mich umbringen! — sipította Adelgunda, még sárgábbra válva, mint a milyen azelőtt volt.

Gábor egy pillanatig utána nézett, aztán pár perczig kedvetlen arcczal még hallgatta Adelgunda szitkozódásait.

— De nem vagy fáradt, én szívesen pihennék egy kicsit? — fordult Poldihoz.

— Korán indultunk el Dálnárról... Merre van a szobád?

A két fiú összenézett, megértették egymást. Elbucúztak Adelgunda kisasszonytól.

23.

Poldi szobája helyett — a mint Adelgunda le-tűnt a láthatárról — az erdő felé mentek. Lassan, szótlánul haladt a két fiú, mint a kiknek igen sok elmondani valójuk van s nem tudják, hogyan kezd-jenek hozzá.

— Soká nem láttalak Gábor, — szólalt meg

végre hosszú csend után Poldi, midőn egy tisztásra értek, s egy árok partján mindketten leültek a földre.

— Mondd, hogyan bírsz itt heteket és heteket eltölteni? Hiszen ezek kétségbeejtő állapotok! — szólalt meg hevesen Gábor, a helyett, hogy Poldinak felelt volna.

— Miért? Sokat vagyok itt egyedül. Hagynak tenni, menni. Igen jól elvagyok az oldalukon. Sokszor észre se vesznek.

— De ők maguk, velők nem törődsz?

— Hol nevetek rajtuk, ha kicsinyes oldalait látom, hol meg sajnálom őket, ha életcéljukat, törekvéseiket veszem tekintetbe. Haragudni egyikre sem tudnék, — mondta a vén bölcs nagy figyelemmel vizsgálva a lábainál rajzó hangyabojt. — Ezeknek van életcéljuk — mondta a hangyákra mutatva — tudják, mit akarnak. Amazok, a mi nevezetes rokonságunk, rohan előre az ürben, marakodik semmiért, kínozza magát mindegyik külön, küzd, cselekszik, szenved, . . . s mindent semmiért . . . A hangyák mily bámulatraméltó teremtések.

— De mily irtóztató ez a ház, milyen borzasztóan nevetséges ez az öreg ember, aki ki van a szó szoros értelmében ezeknek a vén lányoknak szolgáltatva, akik azt teszik vele, a mit akarnak, s ilyen vén lányféle produktumot csinálnak belőle.

— Hát nem ismered még Sardanapalus bátyánkat, hogy ezen csudálkozol?

— Ismerem, ismerem, de azért minden újabb találkozásunknál újból fedezem fel őt. És Kázmér bácsival, hogy vannak mostanában?

— Úgy, mint azelőtt. Tán csak nem hiszed, hogy kibékülnek még valaha. Húsukká, vérükké vált az egymás iránt érzett harag. Most az a szenvedélyök, hogy a márfai helyi postán nyílt levelező lapon goromba leveleket írnak egymásnak. Persze a postásné s így indirekte a megyei intelligenzia végtelen gyönyörűségére. Miklós bácsi soha se fogja megbocsájtani, hogy azt a park alatti utat át nem engedte néki, Kázmér meg hűnül rójja fel Miklós bácsinak, hogy a négy lányt magához vette.

— De hogy is volt ez a história, én már csak homályosan emlékszem rá?

— Nos. Hiszen tudod, hogy családaink veszeke-
dései tradiczionálisak. Sokkal kisebb ez a vármegye, semhogy három ily hatalmas nemzetség megférjen benne egymás mellett békében. Hiszen csak egy főispáni székre aspirál mind, a családoknak meg oly számos a tagja. Nagyatyád testvéröccscse Endre, márv iszályban élt bátyjaival, így Nikivel is, és a milyen rossz testvér, olyan rossz atya is volt. Csak a fiát, Kázmért pártfogolta. Ennek akart mindent hagyni s ezért a négy lány mindentől visszatartotta. A család oltárára estek áldozatul! De hiszen ezt tudod. Nos, a Miklós, ki már az öreg Endrét ki nem állhatta, hogy Kázmért megbosszantsa, (ki ábbán az út processzusbán oly méltátlánul járt el vélem — mondaná Niki) magához vette a négy lányt, sub titulo, hogy sajnálja őket. Szó sem igaz, ezzel is csak a Kázmért akarta boszantani. Mert nkább kínoztatja magát napról-napra, csakhogy el-

mondhassa a látogatóinak: «Szegény húgaimát magámhoz vettem, mert a szívtelen bátyjuk kilökte őket az utcázár».

— De hát, hogy lehet ilyen semmisségeken veszekedni.

— Gyermekek, nem ismered még a mi világunkat? Egy túsúrást itt még húsz év múlva is megéreznek. Egy hevesen kiejtett szót, a melyet már a kiejtés pillanatában is mosolylyal ajkainkon fogadtunk, húsz év múlva is megemlítünk, ha a sértőről beszélünk, már t. i. a háta mögött. Furcsa világ ez nagyon... az érzékenykedés világa, és azt hiszed mi, te és én többet érünk mint amazok? Szó sincs róla... ismerlek titeket, mint magamat. A különbség csak abból áll, hogy «fajtánk» tulajdonai nálunk valamivel finomabbak, velencei üveg finomságuk lettek. Az érzékenykedésből szenzitivizmus lett, a szőrszálhasogatás nálunk töpren-géssé evolválódott, azért édesem te is, én is, életképtelenek vagyunk, csak úgy, mint ők és éppen olyan szánalomraméltók vagyunk, mint ők. A pusztulás kezdete... erjedés nálunk, náluk, mindenikünkénél...

Gábor nem szólt. Érezte, igaza van a vén bölcs — gyerekeknek. Érezte, több gondolatot hűtt e pár szóval a lelke mélyében életre, mint a megnyit önmagának be mert vallani.

— És nézd őket. Hidd el, szánalomraméltók. Nézd ezt az öreg gyereket, ki egész életében egyedül volt, daczára annak, hogy módjában lett volna megnépesíteni a házát, nővel, gyermekekkel. A ki

gazdagsága közepett is a szegények szegénye maradt s ki alapján nem rossz ember, — ezek a vén lányok, kiknek csak nevetséges oldalait látjuk, szájalomra méltók szintén. Nem tudnak az életről semmit, mégis boldogtalanok, mert üres a létük, irány és cél nélkül vegetálnak. És mégis vannak olyanok, kik azt mondják: minden boldogtalanság kútfeje az élet . . . Látod öreg Gáborom, ide jövök, ha már azt hiszem, hogy utól értem az árnyékomat. Úgy érzem, itt még újra . . . életre vigasztalhatom magamat. Jó lányok ezek, lehetnek volna a legjobb anyák, a legjobb hitvesek. Hallod ott lenn a vastag Stefi vékony hangját? . . . Nézd, a házi nyúlainak él — e perczben is őket beczézzgeti. Szaporaságukban születik újra . . . ez tartja fenn az élet iránti vágyat benne . . . nevetséges szegény és nagyon szájalomraméltó.

— És te, mit mondasz magadról? — kérde hirtelen Gábor.

— Én, pókkirály? Engem nem fogsz bonczolgatni kis öcsém! Szilárd, áthatlan anyagból vagyok én, nem lát át rajtam senki, még görcsövön sem . . . És Poldi nevetett és nevetett vele Gábor is.

Az alkonyat hűvös szellője átiramlott a tájon. Nedves, ködös estére ébredt a két álmodozó. Tavasz van még mindig! Még virágznak a fák, még dalolnak a fülemülék . . . azért az erdőből már erjedés szaga jön idáig, nedves, őszies zimankós levegő.

— Öregek vagyunk fiú . . . az *utolsó*k, menjünk

fel a romok közé, ott a mi helyünk. A tavasz is nedves, a virágok is fonnyadnak a merre mi járunk, fonnyadó virágok nyílnak a szíveinkben is, nem nekünk való a holdvilág, — szólt Poldi élesen nevetve s az épp feltűnő holdvilágra mutatott.

Lassan a kastélyba ballagtak.

24.

Szobájukban Lőrinczet találták kipirulva, szikrát hányó szemekkel.

— Soha, soha se jövök ide többé, útalatos fézszek, gyűlöletesek a kik lakják.

— Mi történt, fiam, hisz egészen ki vagy kelve magadból . . . Csillapodjál gyermekem, — szólt Poldi, és nyugodtan simogatta kopasz tarkóját.

— Azért vitt magával, mert engem állhat köztetek legkevésbé. Egész úton kínozott. Anyám ellen, Tomi ellen, egész családunk ellen kikelt. Nem győztem hallgatni . . .

— Hát miért nem feleltél meg neki magyarul, — szólalt meg hevesen Gábor — csak én velem merjen így beszélni, csak merjen anyánk ellen kelni . . .

— Te tudom bátrabb vagy mint én, okosabb is vagy, útaztál sokat, te megfeleltél volna neki tudom, — beszélt Lőrincz keserűen, — én ostoba, gyenge filkó vagyok.

— Mi ez, Lőrincz?

— Gábor!

— No gyerekek, ne vesszetek azért ti is most össze. Hagyjatok békét a Márfay tradíciónak. Már

nagyon közönségesek lettek, hát mit mondott még az öreg?

— Semmit, de ebben a semmiben minden benne volt. Vén pimasz róka — és ezek a lányok! Na Gábor, büszke lehetsz rá, hogy a nevedet viselik.

— Vagyok is, büszkébb, mintha a Tomi viselné a nevemet.

— Hé, gyerekek, nagyon meleg van ebben a szobában vagy mi, hogy így egymásnak mentek. Csend, rend és figyelem, hallgassátok meg az öreg Poldit, az a bölcs, a mit az mond, azt kell követni . . .

A két fiú duzzogva ült egy kanapé két szélén, egyik se szólt egy szót sem.

— Nos, hát az öreg kutya azt mondja ti nektek, hogy gyerekek vagytok és értelmetlenek! Ha annyit fogtok tudni, mint az öreg Poldi, akkor mindig és minden körülmények között meg fogjátok egymást érteni. Na, öleljétek át egymást, egy-kettő . . . különben baj lesz . . . úgy.

A két fiút az egymás karjába lökte. Ezek egy perozig húzódoztak, majd hirtelen egyet gondolva, átölelték egymást.

— Most mehetünk le a kedvencz «amerikai» nagybácsinkhoz. Harangoznak vacsorára, ha elkésünk, nem kapunk tésztát.

25.

Vacsora alatt Niki bácsi Kázmérékről beszélt.

— Hát átmentek hozzá is. Hm, hm, üdvözlöm őket, he . . . he . . . he . . . most bájbán vánnák tu-

dom. Sok adóságot csináltak míg a Kázmér főispán volt. Meg a fiú nágyon szeret mulátni. Míg dobrá kerülhet á kástély.

— Anna néni pedig nagyon spórolt mindig.

— Niffor lány biz áz, szereti á töndöklést, á ti véretek, — szólott Lőrinczhez fordulva.

— Anna nénit nagyon szeretem, apám kedvencz testvére volt.

— Tomit is szerette áz átyád?

— Azt is, de kevésbbé, mint az Anna nénit.

— Ez a tizenharmadik Márfáy-Niffor házasság, á mely rosszól sikerült.

— Jól sikerült, szólott Lőrincz elég határozottan egy oldalpillantással Gáborra.

— Hiszen boldogok, szeretik egymást.

— Já fráter, áz nem elég áz üdvösségre. Há dobrá kerül á ház májd á fejük felett, nem lesznek boldogok többet.

— Kérem, kedves bátyám, ne szóljon róluk, ebben úgy sem egyeznének meg soha, — szólott szavába Gábor elég hevesen s visszanézett Lőrinczre.

— Hej, hej, no lám! ejnye no... hát éljenek á Niffor Márfáy-frigyek, emelem poháramát á Niffor Márfáy-házasságokra, s nevetett torka szakadtáig.

Ez már egyenesen Lőrincz ellen intézett sértés volt. Tudta, hogy ezzel bántja meg legjobban Gábort, ezért tette.

A hangulat mind nyomottabb lett, a fiúk nem beszéltek. Amazoknak meg más tárgya, mint az egymás szapulása, nem is volt s minthogy mind á

— Azt mondod, semmi közöm hozzá.

három családból lévén jelen családtag, nem bánt-hatták egymást, hallgattak.

Végre a vacsorának is vége kellett, hogy legyen.

A mint a társaság a dohányzóba húzódott és Niki bácsi Péterrel és Lőrinczcel tartlizni kezdett, Poldi meg a három Márfoy-lány egy ablakfülkébe vonult pletykázni, Lizi Gábort magához intette s a szoba tulsarkába vonult vele.

— Beszélni akarok veled, öcsém. Valamit kérde-nék tőled.

— Parancsolj, néném, miben lehetek szolgálá-todra — kérte Gábor meglepetve.

— A dolog kényes... Hidd el, nem a kíván-csiság hajt rá, hogy e húrt megpendítsem, más, egészen más okból teszem. Rokoni érzés hajt rá... — szólt fontoskodó arcczal, egyet köhintve a Márfoy-leányok legidősebbje.

— Parancsolj velem.

— Mondom, a dolog kényes, de hát egyenesen medias res megyek. Igaz az, hogy te Klienigstein Lollyt el akarod venni?

Gábor elhalványult, egy szempillája megrez-dült, aztán nyugodtan megsimította bajuszát, így szólt: — Nem tudok róla néném, én legalább nem tudok.

— Lári-fári, nem igaz. Látom az arczodról, hogy hazudsz. Akarom tudni és pedig a te érdekedben akarom tudni.

— Bocsáss meg néném, de kérdésed meglep s formája még jobban.

— Azt mondod, semmi közöm hozzá. De van.

Higyj nékem, vén lány vagyok, sokat voltam egyedül, sokat asszonyokkal, ismerem a fajtámat. Ne vedd el azt a lányt, haszontalan lány az, legalább ilyen formában, mint a hogy ma itt áll előttünk. Ismered az apját?

— Hogyne ismerném.

— Ravasz, számftó diplomata. Komisz ember. Lolly meg a kedvencz lánya volt.

— Azt mondják, nem jó ember. De hát nem igaz ám minden, a mit az emberek beszélnek.

— De jóhiszemű lettél. A külföldön tanúlad? Tanúlj hát itthon is valamit. Végre is bevallom, nem te néked magadnak, hanem az egyetlen jóra való, szép jövőjű Márfaynak mondom. Büszke vagyok a nevemre, ha nem lettem volna büszke, tán nem hagytam volna feláldozni magamat... Azt hiszed, nem tudtam az első percztől fogva, mi vár reám? Láttam már jövőnket akkor, midőn a zár-dából visszajöttem. Láttam, mire czéloz az apám, mire a bátyám. Tudtam, hogy nyomorogni fogunk egy élet folyamán... s megtettem. Mert ezt a Márfay név dicsősége így hozta magával. Én tudtam, a hűgaim, az ostoba libák nem. És... eljöttem ide, ebbe a bagoły-odúba, beleültem ebbe a szemétbe s így feláldoztam magamat, pedig ismerem a Niki veséjét, máját, (itt hangja fenyegető lett, dereka megnyúlt, két szürke szeme szikrát hányt) eljöttem, s magammal áldoztam fel a hűgaimat is. Eltemettük magunkat... no jól van, megtettük a Márfay névért. Látod, fiam, ilyen vagyok. Most már ismersz? Pedig szép voltam ám....

szerettem is, szerettek is. De hát én Márfay Lizinka... mert Lizinek ez a vén vakand keresztelt el, szép lánykoromban Lizinka volt a nevem, — csak nem mehettem egy községi jegyzőhöz. Ezt tudtam. Nos, a czímerünkért, a családfánkért... érted?

Ezzel hangosan nevetni kezdett, de úgy, hogy azok a tartli-asztalnál visszafordultak és Niki bácsi rikácsoló hangján odaszólt nékik:

— Hej, de vígán vagytok! Ejnye Lizinkó, ne forgásd el a Gábor fejét. És így — Lizinkából Lizinkót kanyarított az öreg.

— Játszunk bácsi, játszunk a Gáborral. Mesét mondok neki a cziczáról meg az egérről. Értesz? — folytatta halkán — nem tűröm, hogy elvedd azt a leányt. Számító, mint az apja, hideg, okos. Olyan farkasfajta. De üvöltése mézes-mázossá válik, ha egy falat kenyérről van szó. Vigyázz fiú, vigyázz! Ti olyan lágyak vagytok, mint a Márfay fiúk. Olyan volt boldogult édes atyád is... ne mozdulj... szerettem, tiszteltem. Lehetett volna nagy ember is belőle, csak lágy volt, nem a küzdelemre született. Kitekerték a nyakát... Ilyen lágy bolond a Kázmér, kit életében az atyja vezetett az orránál fogva, halála után meg elbutult, nem látott többé tisztán, ilyen lágy, de még lágyabb, hisz ez már nem is agyag, csak sár, a Niki bácsi. Csak mi, Márfay lányok, csak mi vagyunk férfiasak, csak mi tudunk akarni, igen, én! — és sovány, kiaszott mellére ütött — a tótfaj asszonya erős akaratú... Én, a hogy engem itt látsz, harmincz éve vagyok

háborúban azzal a személylyel. Védem magamat és a húgaimat a körmöm szakadtáig, életre-halálra. Ha én nem vagyok, már rég kilökött volna a vén vakand az utczára. Ezerhatszáz forint a négyünk apanage-a, ezzel éhen halnánk négyesben. De nem bír velem, nem is fog. És ez a haroz, ez az élet-czélom, ez tartja bennem a lelket, ha ez nem lenne, már rég belé fordultam volna a sfromba. Értesz hát? Hová bámulsz? Nézz reám. Értesz?

Gábor lekonyúlt fejfel hallgatta. Úgy érezte, mintha egy koporsó födelét nyitották volna fel előtte, úgy hatottak rá a Lizi szavai.

— Látod, néném, igazad volt s nem is volt igazad... a mi pedig a Lollyt illeti, hidd el, ismerem. És ez a felelet szavaidra.

— Jó felelet, férfias felelet. Mert látom, szereted. Hidd el, nem jól jársz vele. Vétesd el az esküdt ellenségeddel s menj el a torára, tán majd azon elszeretheted az özvegyét. Többre nem jó... Ha volna még egy Niffor Tomink, annak szánám. Niffornak való, nem egy Márfaynak. Ezt azért mondom, mert gyűlölöm ezt a gőgös fajtát, a mely mindekkoráig csak elnyomni tudott minket. Látod ott azt a hegyet... mutatott egy hegyormot, szembe vélük — ezt kapta hozományul az a Márfay lány, ki legelőbb, ötszázad előtt egy Niffor neje lett. Ez volt az első ostobaság, a mit a Márfayak a Nifforokkal szemben elkövettek. Ez időben a lányokat meztelen testtel adták férjhez s már akkor a mi nagy úri nemzetségünk egy ős erdőt adott hozományul. E peroztól fogva mind végig

csak a megkárosztásunkra gondoltak . . . gyűlölöm őket.

— Lőrincz a testvérem, — vágott szavába Gábor, elég nyersen.

— Ez legalább félig Márfoy az anyja után. Bár nem szeretem őt sem. Te telivér Márfoy vagy, emeld fel a családot. Szép jövőd van, azt mondják . . . mondják karmod is van. Eddig még egy Márfoynak se volt, használd a fegyveredet . . .

— Mit tegyek? — kérte Gábor finoman mosolyogva.

— Ne neved, nem tréfálok. Legelőbb is házasodjál meg, keress egy gazdag, okos feleséget. A többi majd magától jó. Hisz van eszed, ambíziód, tudod az útat, a melyet követned kell . . .

— De néném, éppen azt nem tudom.

— Hát te is csak éppen olyan legény vagy, mint a többi! Már az első lépésnél megbotlasz. Eh! És én mégis, mégis bízom benned. Valami azt súgja a lelkem mélyén, ebből ember lesz a talpán. Csak . . . Ismét visszatérek a vesszőparipámra, a Klienigstein mamzellel ne vedd el. Vesztedre lenne ez a házasság.

— Ne félj ettől néném . . . És hogy elterelje e tárgyról a társalgást, felkelt s kíváncsi szemmel nézte a kártyázókat. — Hát ez mi? Hányan tartliznak?

— Tartli? ha-ha-ha. Hát még nem tudod, hogy minálunk is kiütött az ősi nyavalya. Ferbli az fiam, ferbli. Látod, körülülük az asztalt. Adelgundának tudod csak annyi a pénze, a mennyit napról-napra,

nem, éjszakáról-éjszakára szerezt, a tisztartónak more patrio hatvan forint a fizetése, a titkárnak ugyanannyi. A kis pap... no ez felmehet úgy mindent összevéve vagy ezer forintra egy esztendőben és tudod mennyi a partie? No fiam, ezer forint szokott lenni az alap. A bácsi és Lőrincz birják... Gábor odanézett, valóban a Lőrincz is játszott — a többi...?

— S a többi?

— No azok, ha nyernek, úgy a bácsi fizet. Ha nem, akkor is. Vagy, ha nem fizet... a gazdaság elbírja még ezt is!

— De hát akkor minek ez a játszma?

— Ez csak azért van, hogy a vendégek el ne únják magukat. Ez így szokás minálunk a brinza birodalmában. Jere, nézd meg közelebbről, tanulságos nagyon.

A kártya-asztalhoz mentek. Ott ültek egy sorban. Az öreg úr mosolygó arccal csak nézi, összeszorítva úgyis keskeny ajkait. A kis pap lilaszíne pirúlt szemei kidültek. A sovány tisztartó fakó arccal, reszkető ajakkal, mint akár csak a kapzsiság szobra. A titkár közönyösen, mint a kinek mindegy akár nyer, akár veszít, hisz nála a kassza kulcsa. Adelgunda oda sémulva Niki bácsihoz (ilyenkor sémult a legközelebb hozzá) és Lőrincz nagyúri grandezzával, nyugalommal.

Az utóbbi vesztett, azt koppasztották.

— He... he... Gábor öcsém, hát ezt nem tanultuk meg a sok messzi univerzitáson?

— Ezt nem, bátyám, ez hazai tudomány.

— Sajnáljuk a hátsókát, sajnáljuk, he?

— Gábor nem szokta, bátyám, — szólalt meg Lőrincz.

-- Hát te *szoktad*? kérde önkénytelenül Gábor.

— Csak úgy néha-napján, a hosszú téli estéken ráfanyarodik az ember.

— Ná, ná, ne beszéljünk ányit. Háládjunk fráterek.

A három leány és Poldi, az asztal túloldalán kuporogtak. Ők persze nem játszottak. A vén kutya egyik kezébe temetve állát, szinte az asztal alúl sandított fel a játszókra, néha-néha oda hunyor-gatva Gáborra.

— Hát hogy tetszik a játszma? — kérde oda-csúszva hozzá halkan.

— Kérddheted?

— Nos, majd mást mutatok néked... kárpót-lásul, mondta még mindig súgva — csak tessék besétálni, nyitva a panoráma... az egész világ, meg még azonkívül jó csomó dolog látható az én kis camara obscurámban. Na lányok — folytatta hangosan — hát egy kis muzsika nem léssen?

A három «ifjabb» Lizire nézett, ki helyben-hagyólag intett fejével s a nagy terem felé indult. Utánna hűgai, leghátul Gábor meg Poldi.

Gábor a nagy terem ajtajánál önkénytelenül megállt. E nagy szállában voltak a Márfay-család trofeái összegyűjtve. Régi zászlók a harcz meze-jéről, az elhunyt családtagok kardjai, lándzsái, nyergei. Az egyik Márfay ős feleségének, ki Roz-gonyi leány volt, egész gyöngyökkel, aranynyal

kihímezett menyasszonyi ruhája üveg alatt. A falakon az egyik oldalon az ősök képei az Árpádok óta; mind büszkén, délczegen. Az egyik vértben, a mint harczba megy s fiatal nejétől búcsúzik, amaz biborpiros magyar ruhában, a hogy Mátyás az igazságos, udvarába készült. A képsorozat vége felé már egyszerűbb ruhákban kevesebb ékszerrel, de a helyett óriási könyvekre támasztott jobbal. A terem baloldalát az ősök nejei, gyermekei foglalják el. Itt az az őső, a ki három uradalmat kótyavetyélt el arra, hogy ezt a tenger sok ékszer, drágaságot összevásárolja, a mely a keblét és ruháit díszíti, (ez is Niffor-leány volt, szokta Lizi e kép előtt mondani) mellette kis leánya, kit szintén alig látni a skofiumtól s a ki sovány, aszott kezében nagy fehér liliomszálat szorongat. Fiatalon halt meg, ezért az ártatlanság e szimboluma. Lejebb a sor végén fehér parókás úri asszonyok mélyen kivágott ruhaderékban, nem spórolva bájaikkal. Egyik-másik keblén a csillagkereszt, a habsburgi éra emlékeül, mellettük egy-egy «alapítványi hölgy» mind, mind a család oltárára áldozva, mint a négy Márfay hajadon. E szegény lányok a család történetében e képeken kívül jóformán nyomot se hagytak, egész szereplésök paszivitásokban lévén.

A nagy ablakokon keresztültörő holdvilág fakó ezüsttel hintette be mind e rég elhalt, elmúlt fény emlékeit.

A terem közepén csak egy füstölgő, pislogó gyertya... ennyi maradt itt csak az életből, az

is elalvóban, bele-belekap egy szélroham, a mely fel-fellobbantja gyér lángját . . .

De Lizi karos gyertyatartókat hoz a másik szobából, a melyek ridegen világítják meg a holdvilág és az egy gyertya fényénél oly misztikusnak látszó avult dicsőséget.

Aztán Stefi kiszalad a teremből s pár percz mulva a vén komornyikkal tér vissza, ki tüszkölve, horkolva egy szuette hegedűt húz elő tokjából és hangolni kezdi.

A két fiú egy hatalmas ódon kanapé két sarkán telepszik le s hallgat.

Lizi leült a harmonium elé, hűgai mögé állanak, mellette a vén inas hegedűjével, ki egy régi-régi dal akkordjait kezdi játszani.

A leányok pár pillanatig figyelik, majd dalolni kezdenek, az inas kíséri őket egy hegedűn.

Unisono énekelnek, ugyanazon a hangon dalol a négy leány, ugyanazon játsza a komornyik.

Régi, régi templomi dal volt . . . vagy tán szerelmi nóta a hegedűsök idejéből? Ki tudja? Egygyé vált a hang, egygyé az érzés.

A szókimondó férfias Lizitől a gyermekes, gömbölyű naiv Stefig, nem, az öreg komornyikig mind egy húron pendültek. Egy dal ugyanazon hangnemben, ugyanazon hangon. Tiszta, áttetsző melódia, szinte már emberi sincs benne. Tiszta, mint az, a mit a vén krónikák penészes lapjairól olvas le az ember, — tiszta, mint az öreg harangok hangja, tiszta, mint az a lilium, a melyet a kis korán elhalt leányka szorongat a kezében és tiszta,

mint e perczben a négy leány arczkifejezése. E pillanatban nyoma sincs a Lizi arczán annak, hogy Nifforok is léteznek, hogy az életben keserűség, szenvedés is van, a másik kettő arczáról nem ri le, hogy az élet gyönyörét az evésbe, emberszólásba fektetik, Stefi arczáról eltűnt az a kifejezés, mintha Adelgundáról tudna. Mind boldogan, átszellemülve mosolyog, mintha mind egy jobb, egy szebb világba látna. Pedig orczáik még sápadtabbak a kilencz gyertya fényénél, mint azelőtt voltak, szomorú szemeik még mélyebben fekszenek. Orczáik beesvék, de azért ajkaikon mosoly, kezeik kiaszottak, öregek, de azért össze vannak kulcsolva e perczben. És az öreg komornyik ősz bőbitája sem oly nevetséges, mint az asztalnál volt, érzi, látszik, a mit a négy leány dalol és érzi vagy tudja csak, hogy követni kell őket jóban, rosszban, mint engedelmes, hűséges szolgálóknak.

A két fiú csak hallgatta, csak nézte őket.

— Érted most már, hogy van itt is érdek, hogy az életnek mindenképp két oldala van? — kérte Poldi halkán.

Gábor hallgatagon bólintott fejével. Érezte, hogy ez a dal, ezt a képet fejezi ki. Elmult, boldog időkről beszél, azokról az időkről, midőn ez a négy leány is, ezek a falonfüggő, rég a sírban nyugvó alakok éltek. Midőn még nem futotta be a Rozgonyi leány skofumos ruháját a pókháló, midőn még nem hintett a leányok szívébe az élet semmit.

Úgy érezte, e perczben elevenné vált mind ez az

összehordott pusztulás, itt a szeme előtt. Úgy érezte, a négy lány fiatal lett s a falra szegzett zászlókat kibontotta a tavaszi szellő és lengedeznek úgy, mint századok előtt a harcz mezején... Érezte, hogy lehetett szeretni is e zászlók árnyában s a szívet, mely a hazáért dobbant, a mely napról-napra szembeszállott ezer veszélylyel, nagyobbbat dobbanhatott akkor, midőn a tavasz első szúzi fuvalmában újra született. Élet, czél, küzdés, megújulás abban a mi volt s a minek mindig lenni kellett... Az álmok világa, valósággá vált, az álmodozó a *tett* idejére vágyott. Úgy érezte, nem az a mi *ma*, hanem a mi e dal s e jelvények idejében volt. Ifjúnak érezte magát, repülni vágyott!

És egyszerre a dalnak vége szakadt.

Ott állott előtte a négy lány, most már veszedve a tempó felett. Az inas mély bókok között magyarázott nékik valamit, a terem egy sarkából denevér szabadult el és suhogva szelte át a nagy termet, a penészszagot annál érezhetőbbé téve...

A túlsó szobából az öreg Niki bácsi rikácsoló hangja hallik.

Gábor tétován tekintett körül, sehol egy nyugopont, a hol kipihenje magát. Hol, hol van a révpárt, az álmok után? Egyszerre a Poldi szeme sugárzott rá a homályból. Nem szólt, de tudta, hogy a másik mit gondol.

Az egymás lelkében pihentek meg, pedig-pedig az jobban kifejezte évszázadok romboló erejét, mint a sok rongyos szövet, zászlók, rozsdás fegyver, jobban mint a leányok dala, jobban mint azok ott

a túlsó szobában, kik az életkedvet ilyen eszközökkel akarták az egymás lelkében életre hívni!

26.

Pont fél tízkor a társaság bókolva oszlani kezdett.

— Órá cónonica — rikácsolta az öreg s megelégedett arcczal fogadta a szűzek kézcsókját.

— És mi kimehetünk még járkálni a parkba? — kérte Gábor összenézve Lőrinczcel.

— Jáj fráter. Az én szegény házám ájtáját pont féli tízkor becsukják, innen ki nem mehet ez időn túl senki. Nem szeretem a kóborlást. Az éjjeli utak rontják az urát, rontják a cselédet. Sájnálom fiúk, de kivíttelt még a kedvetekírt sem tehetek, különben a dálnáiáknák jó is lesz a pihenés, háj-náli kilencz órakor keltek fel, fáradtak lesznek a szegény fiúk.

Poldi naiv arcczal meghajtotta magát, mint a kit ez a rendszabály meglep, (húsz esztendeje ismerte a házi szokást) de a ki azért ezt a legtermészetesebb dolognak tartja.

A három fiú meghajtotta magát s ünnepélyes bókok között búcsút vettek a társaságtól.

Lőrincz és Gábor hálósobája az emeleten, épp az óriási vasajtó felett volt. Itt telepedett le a kis társaság.

— Milyen világ, milyen örült világ ez! — kezdte Gábor.

— Én tudom, hogy sohase jövök többé ide... folytatta Lőrincz hevesen.

— Szegény bolond, még szegényebb lányok — végezte be Lipót.

— De hát nem lehetne ezeken a viszonyokon valamiképp változtatni?

— Változtatni? Ki? Minek? — nevetett Poldi, — hány száz év tradícióját, hány generáció véréért kellene megváltoztatnod. Typus és szokás megcsontosodott. Csak egy nagy vihar, a mely tövéből tépne ki mindent, változtathatna itt csak. Ezek már úgy hálnak el, örökös veszekedésben, elégedetlenségben s azért nem tudnának ám egymás nélkül élni. Tudod mi volna a négy lányra a legnagyobb csapás?

— Ha a Stefi házinyúliai elpusztulnának, úgy-e? — tréfált Lőrincz.

— Nem. Komolyan beszélek. Ha Adelgundát legyintené meg egy szép reggelen a szél. Nem tudnának kivel küzdeni, jobblétre szenderülésének azt hiszem ők is... de hallod? Most csukják be hivatalosan a vaskaput.

Mintha csak egy érczkoporsó födelét csapták volna be, akkorát rengett az ősidőkből hátra maradt ajtó.

— A kalitka zárva... tüstént messze szállnak a madarak...

— Mit mondasz? tán csak nem?

— Figyeljetek. Látjátok ott azt az üvegajtót, a mely a terraszra nyílik?

— Hogyne látnám.

— Nos, figyeljetek... és pedig elébb a különböző neszekre. Csitt, csend, hallom az elsőt...

Halk, csoszogó léptektől hangzott fel a folyosó.

A léptek aztán elhangzottak, egy ajtó a távolban felnyílt, majd becsapódott.

— Ez az Adelgunda volt, megy a bácsihoz.

Úgy látszik, ma éjjel ő nem kívánczik a «szabadság»-ra. Hetenként kétszer-háromszor a tisztartónál mulat. Szereti a változatosságot. Látod, most az ajtó nyílik, látod ott azt az árnyat? hallod... ez mezitlábcsoszogás. Egy szolgáló... ez a faluba megy táncolni. Ennek... legalább tegyük fel, tisztességes a szándoka. Most csend... de még se... a toronyszobából jönnek lefelé. Ezek a szobák, a hol lakunk, azért mulatságosak... olyanok, mint a csillagász torony. Ide szokták a fiatal urakat szállásolni, mert hisz' ezek úgy sem figyelnek éjszakánként arra, hogy mi történik odakinn. Ezeknek más dolguk akad. Áhá, hallod, most a toronyszoba ajtaja csikorog... ez a legenda kísértete. Az öreg kulcsárné fehérben... ez azonban, nyugodjatok meg, nem légyottra megy. Dehogy! ilyenkor átnézi s lepecsételi a tejet, a melyet a Niki bácsi háta mögött a piacra küld. Persze, idegen név alatt, egy unokahúga az árúsnő, az itt lopott jószágokon ad túl. Van már a vén Pepinek annyi pénze, hogy Beszterczén házat vett rajta, «becsületes, hű öreg cseléd, csak hát forint fizetése van», szokta mondani Niki bácsi, «látjátok, nincs párja a vén cselédnek!»... Furcsa világ ez biz nagyon. De hogyan akarnál változtatni rajta? Változtathatsz te valamit Gábor az énedben? Képes vagy véredet megváltoztatni, annak más utat előírni, mint a hogy kering? Ezeket mind a lét ki-

csinyes bajai, kézzel fogható kicsinyességei foglalják el. Ezért aggódnak, ezért harcolnak, ezért fárasztják, emésztik magukat. Minket? a saját lelkünk görcsövi szálagai érdekelnek. Azért a mi lelkeinkben a harcz, a küzdés csak úgy örökletes, mint náluk. Ők egymással, mi a saját lelkünk ellentétes képleteivel harcolnak, a helyett, hogy mint őseink, rablókalandokra indulnánk. Te is, Lőrincz is, én is csak olyan szórszálhasogatók vagyunk, mint ezek, csak máskép. Az edény ugyanaz, mint nálunk, csak más folyadék kering benne, ez az egész. Nyikorog azért nálunk is minden, mint náluk. Az intézmények is ugyanazok, mint századok előtt voltak. És tán ez a bajuk... ez a szemeink előtt keringő kis világ, a középkor patriarchális családja. Akkor még szükséges volt, hogy egy védelmezze meg mind a többit. Ma már nincs s talán épp azért, mert nincs, azért mutat az egész intézmény modern keretében torzképet. Amazok még tudnak parancsolni, Niki patriarchánk csak nyöszörögni s vihogni tud... Aztán vegyük a dolgokat, a hogy vannak. Hiszen Lőrincznél is, ha meg nem házasodik s nem vesz el egy derék, egyenes lelkű alföldi vagy dunántúli leányt feleségül, csak így lesz minden... az udvara is ilyen formát fog ölteni. Ki lesz az Adelgundád Lonczi?

Lőrincz mélyen elpirult, azonban nem sértette az, amit Poldi mondott, mert tudta, hogy Poldi maga nem érzékeny.

— Ugyan, Poldikám, nem lehet mindent egyszerre megváltoztatni!

— Én azt hiszem, egyszerre vagy soha, — szólalt fel határozott hangon Gábor.

— És már bocsáss meg, de ebben Poldinak adok igazat.

Ezt szeretettel mondta és mégis Lőrincz zokon vette neki, elnémult s mogorván maga elé nézve, hallgatta, a mit a másik két fiú beszélt.

— Nézd Lonczim, folytatta Poldi szavait Gábor, ma még így more patrio megy nálad minden. Holnap azonban megházasodhatsz. Azt hiszed, feleséged belé fog abba nyugodni, hogy téged mindig négy-öt ember társaságában lásson? Ha *szeret*, bizonyára nem. De ez a dolog «költői» oldala, van még ezenkívül egy praktikus is. Azt hiszed, egy modern gondolkodású leány belé fogja magát ezekbe a viszonyokba találni? Minél előbb változtatni kell otthonodon... Úgy-e Lonczim, rá fogsz fanyarodni már az öregebbed kedvéért is? — sürgette Gábor szenvedélyes hangon... Úgy-e nem haragszol, hogy így magyarán kimondtam az igazságot?

— Már hogy haragudnék édes öregem! Mit gondolsz! — felelt rá kissé fanyaran Lőrincz.

— Én megtenném, — mondta Poldi röviden — pedig azt mondják, én nem vagyok praktikus ember. Pedig ez is csak rágalom. Lehet-e praktikusabb annál az embernél, kinek nincs semmije, a mit féltsen. Úgy érzem, az által, hogy napról-napra élek, hogy nincs vagyonom, szabadabb vagyok, mint a madár...

— Na, a te praktikusságod megint más kártyára

Egy eltévedt holdsugár . . .

tartozik fiú, — nevetett gúnyosan Lőrincz — ebben tán kiállom még veled a versenyt.

— Nem tudom, fiacskám... nem tudom.

— Én azt hiszem, hogy igen.

— Ni-ni fiúk, — fordította más tárgyra a beszélgetést Poldi — halljátok ezt a halk zörejt?

— Halljuk... mi az! — szólt a két testvér pipiskedve.

— A lányok mennek le a kertbe... Óh ne ütödjetek meg, csak hold-sugarat legelni. Ezeknek nincsenek bűnös szándékaik, mint Adalgunda kisaszszonynak... vagy a kulcsárnénak. Csakis a tiltott gyümölcsöt szeretik az éji sétákban... s azt hiszem, még ezt is hetenként meggyónják (unalomúzsából) a páternek!

Valóban ott tapogatóztak a sötétben, óvatosan, félénken, nehogy zajt üssenek. Egy eltévedt hold-sugár megvilágította az egyik, a Stefi arcját. Lesütött arcczal, szégyenlősen összehúзва vállain a nagy kendőt, igyekezett a park felé...

Egyszerre az ajtó felnyílt. Az öreg komornyik lépett be rajta. Körül tipiskélte a szobát, összeszedte a fiúk ruháit, czipőit, rakogatott, megnézte a mosdószekrényt, rendben van-e rajta minden, végül pedig kifelé indult, az ajtónál azonban neki-bátorodva megállt:

— Nem lesz tán még valamire szükségük, kezeiket csókolom. Szólalt meg egyik szemével hunyorgatva.

A fiúk elértették.

— Köszönjük öreg, nincs semmire sem szükségünk. Álmosak vagyunk, jó éjszakát. Köszönöm.

Az öreg mélyen meghajtotta magát s eltűnt az ajtófüggönyök mögött.

— Hm, le droit du seigneur! Az öreg nem felejtette el a mesterségét.

— Hogy felejtette volna el? Jó vér csergedezik az ereiben. Ez is Mátfay, csak úgy, mint te, vagy Niki bácsi. A nagyapádhoz nagyon hasonlított. Anyja kulcsárné volt nála... Jó erős faj, öreg a legény, de azért bírja... no, de nézz le az ablakon.

Valóban ott tipiskélt már az öreg a terrasz alatt s igyekezett lefelé, az alház felé, hol a szolgálók laktak.

Ez volt az éjszaka utolsó árnya...

— És e perczen Niki bácsi nyugodtan alszik, ott, túl az épület túlsó végén, biztos lévén arról, hogy ha betörnének a kastélyba, körülötte lenne hű háznépe s védelmezné a körmeszakadtáig... auf dass hin, jó éjszakát... aludjatok jól, fiúk. Te meg Gábor ne vedd fel a familia s a brinzás pátria dolgait. Ez a természetes, így éltek ők századok előtt, erre vagyunk szoktatva mi is valamennyien. Ha bölcs vagy, a helyett, hogy ezen töprengnél, az öreg Johann azon tanácsát követnéd, a melyet ő nem adott. Ostoba fiúk. Hamlet, jó éjszakát!...

És az öreg kutya elosont.

27.

A két testvér egyedül maradt. Beszélt volna mindkettő... de hogyan kezdjék?

Gábor a tarthatatlan viszonyokat szerette volna

ostorozni, elmondani, mit lát hibásnak, tévesnek ez elavult világban, de hogy beszéljen erről, hisz Poldi az elébb oly helyesen mondta, hogy ez a Lőrincz jövője is, ha meg nem házasodik. Pedig éppen ezért kötelessége lett volna neki szólni, elmondani mindent, de óvatosan s azért mégis *igazán*, úgy, hogy Lőrincz kiérezze, hogy minden szavából csak az igazság s a testvére iránt érzett végtelen szeretet beszél. Meg kellett volna magyaráznia, hogy ennek az életnek az ellenkezője is létezik, hogy az ember nemcsak parancsolni, hanem engedelmeskedni is született. Hogy csak az a falat kenyér esik jól, a melyért napról-napra küzdünk meg. Hogy ez a világ azért mutat torzképet, azért életképtelen, mert az életet hamisan fogja fel. Csak az élvezetet keresik s megcsömörlöttek attól, amit élvezni akartak.

Hogy mondja meg mindezt neki? Hisz Lőrincz is ezt a világot képviseli.

És szegény Lőrincz hogyan védelmezze magát?

Hogyan mondja el annak, ki ott ül most vele szemben és némán és nyugtalan szemekkel tekint reá, hogy változtatna biz ő mind e viszonyokon, igyekeznék megismerni mindazt, a mi új és hasznos, — csak nem tudja, hol és hogyan kezdje a reformokat. És hogy ezekhez a régies, penészedő intézményekhez úgy köti valami, úgy leigázzák ezek a régi, régi szokások. Hiszen, ha másért nem, hát a testvéreért szívesen változtatna mindezen. De hát hogyan?

A két fiú csak nézett egymás szemébe, keresték

azt a szót, a mely kifejezze a torkukig toluló sok érzést, sok elmosódó gondolatot. Nem találtak semmit. Pedig érezték, hogy mondaniok kell minden áron valamit.

Végre Gábor felkelt székéről:

— Megyek aludni, — mondta közönyösen.

— Jó éjszakát, öregem, fáradt vagy? Kifárasztottak a szűzek? — tréfálódzott Lőrincz, — szép álmokat!

Gábor kifelé indult. Az ajtónál egyszerre visszafordult.

— Nos, öregem? — kérte öccse.

— Semmi, fiam, semmi. Aludj jól — és ezzel kiment.

Hanem, a mint lefeküdt, úgy érezte, hogy öccse és maga közé valami köd ereszkedett, a melyen keresztül már nem látnak az egymás szívébe.

28.

Gábor egész éjjel nem aludt. Nyugtalanul hánykolódott ágyában. Tervelt. Vagy húsz tervet is kovácsolt, hogy hogyan fogja nagybátyját figyelmeztetni erre is, arra is, — hogy menti meg Lőrinczet is a közeledő veszedelemtől. Érezte, ez a kötelessége s minél előbb cselekszik, annál hamarabb lehet a ferde, a tarthatatlan viszonyokon változtatni. De mivel kezdje? Mit szóljon az öregnek? Elmondja, hogy életét csak úgy, mint környezetének vegetálását nevetségességnek találja? Ez volna végre is az igazság.

Elmondja néki, hogy egészségtelen a viszony,

melyben unokahúgaival áll? Hogy a vagyonát esztelenül kezeli, hogy udvara hova tovább tönkre fogja tenni?

De hát akkor az egész épületet alapjában kéne megváltoztatni. Erre hogy lenne ereje? S ha már ehhez sincs, hogy leszen majd elég energiája fellépni Lőrinczcel szemben, kit a legjobban szeret széles e világon?...

Erőtlennek érezte magát, pedig édes atyja mennyi kötelességet rótt reá! Érezte azt is, hogy gyenge és vállalai nem fogják elbírní a súlyos terhet.

Mintha csak látná, mint rohannak mind e rokonsaládok az örvény felé... És ő egy kiáltással megmenthetné őket a pusztulástól... De lehetetlen, torkából kiszáradt a szó... Karjai lehanyaglanak... Pihenésre vágyik a tett, a küzdelem előtt!

29.

Még alig pitymallott, midőn Poldi már tetőtől-talpig felöltözve, szobájába lépett.

— Hát te nem alszol? Hallottam a szomszéd szobából, hogy egész éjjel hánykolódtál. Nékem is sok minden megfeküdte a gyomromat, le kellett jönnöm hozzád... Látod... még egyet el akarok néked mondani... Ne ítélj el őket. Hidd el, szánalomra méltók, mert vergődnek, mert nem bírnak önmagukkal. Körülményeik és szokásaik, minden ellenük van. Elhagyatott, szerencsétlen emberek, kik egyedül vannak egymás társaságában, kik gyengék arra, hogy egymással s önmagukkal meg tudjanak küzdeni. Olyanok, mint a fészekből kiesett

tollatlan madárfiókák, nevetségesek, de azért szá-
nalomra méltók... és éhen halnának, a más segít-
sége nélkül... Ez az öreg?... Hisz ez nem élt!
Mert hisz azt csak nem lehet életnek mondani,
hogy harmincz év óta csak a mások életét keseríti?
Nem mondott ennek egész világéletében senki,
de csak egy jó szót sem. Senki se közeledett hozzá
szeretettel, az életben csak a csalást látta, mert ő
maga sem bírta magát annak adni, a mi... Aztán
ezek a szegény, szegény lányok se tudják, mi az
élet. Lemondás a jelszavuk. És kicsinyessé nem a
szenvedés, hanem látszólagos mulatságaik tették
őket. A lelke mélyén mindegyik csak olyan martir,
mint a kalendárium akármelyik szentje... Légy
kíméletes velük. Te is csak oly heves vagy, mint
atyád volt s tudom, akarsz valamit tenni, erőd meg
néked sincs hozzá. Vigyázz, hogy a túlsó végletbe
ne essél és gyengeségből durva ne légy velök;
velencei üvegből vannak ezek mind és öregek,
tiszteld őszhajszálaikat...

Ezzel kisuhant az ajtón.

Gábor kiugrott ágyából, utána akart szaladni.
A folyóson sötétség, csend. Szobája üres. Tán ki-
ment a kertbe? Beszélni, mindenáron beszélni akart
véle. De hol, hogyan? Nem tudta a járást.

Visszasietett és sebesen felöltözött s egy kézi
gyertyatartóval kiment a folyosóra.

Minden csendes volt, az óriási gót ívek alatt
semmi nesz. Lement a lépcsőn... kívülről fény
sugárzott ki erre felé. Arra tartott. A kis hátsó
ajtó még nyitva, arra mehetett ki, mint a többiek.

A gyertyát eloltotta s óvatosan, halkán kilépett a szabadba. A csillagok elhalványultak, a természet azért még csendesen aludt. Semmi zaj, semmi nesz, úgy érezte, a hideg átszaladt a hátán. Maga se tudta miért, de reszketni kezdett. Úgy érezte, a hideg verejték verte ki egész testét.

A csend hatott úgy reá vagy más, maga se tudta. Úgy érezte, ha siketítő lárma, harcozi zaj, fékvesztett égi háborúval állana szemközt — nem félne. De a csend megdermesztette minden tagját. Mi lesz vele? Látta az igazság minden oldalát... és úgy tudta, tennie *kell*.

Elfacsorodott a szíve. Úgy érezte, hogy ő is, testvére is, ki vannak szolgáltatva egy erősebb, egy kegyetlenebb törvénynek, a mely söpör, söpör maga előtt mindent, a mely ellen hiába minden küzdelem, mert erős, mint a természet maga s épp oly vak és olyan kegyetlen is, mint ő.

Hát ez az eredménye annyi év tanulmányának? Annyi könyvből szívtott nagy bölcseségnek, annyi útnak, annyi hideg, elhagyatott órának a rezultátuma csak ez: hogy tudja, milyen veszedelmes járatlan útra jutottak és hogy milyen meredek a lejtő, a melyről hanyatt-homlok rohannak lefelé mind... mind!

30.

Reggel a két testvér hallgatva öltözködött. Lőrincz törte meg előbb a hosszas csendet:

— Hová megyünk ma? — kérdezte, hogy éppen valamit kérjjen.

— A hová akarod, de tán ne menjünk a Káz-

mér bácsihoz. Jobb, ha elébb a Tomiékhoz megyünk át.

— Igazad van, sértené őket, ha egyenesen Niki bácsitól jönnénk hozzájuk. Már így is rossz néven fogják venni, hogy elébb az öregnél voltunk.

— De hát végre is, az egyikhez csak elébb kellett mennünk! Egyszerre nem mehetünk valamennyihez!

— Igazad van, az «öregebb»-nek mindig igaza van.

— Loncozi, látod, no nézz rám, te valamiért neheztelsz.

— Én? Eszem ágában sincs. Miért neheztelnék én te reád. Semmi okom sincs rá, bolond fiú.

— Igazán nem?

— Szavamra! — s a két fiú összenézett.

— Édes öreg fiam, látod, okosodj meg... tudhatod, hogy én *mindig*, érted, mindig csak a javadat akarom.

— Tudom, bízom benned... hidd el — s most egyszerre hangja meleg lett, közvetlenül beszélt, érzett rajta, hogy szavai egyenesen a szíve mélyéből jönnek. — Igyekezni fogok megérteni tanácsaidat. Tudom, te többet tapasztaltál, mint én és javamat akarod. Megfogadom a szót, a mit mondasz. Bízzál bennem.

És egyszerre mindkettő elázott. Nagy gyengédséggel néztek egymásra, de szólni egyik se bírt.

Most, midőn minden érzéssé mosódott szét a Gábor lelkében, egyúttal tudatára ébredt annak is, hogy tulajdonképpen tanácsolni se mer neki sem-

mit. Mert nem tudja, mi a helyes, nem tudja, melyik útra kell, hogy térjen. Mi lesz vele... mi velők?

31.

A reggelinél a társaság megint együtt volt. Ott reggeliztek mind nyugodt, változatlan arccal, mintha csak semmi, de semmi se történt volna az éjszaka folyamán. Ott trónolt az asztalfőn az öreg Niki kék selyem sapkájában, extra csokoládéját fogyasztván el. Az asztal végén a leányok és Adelgunda, megannyian békésen, reggeli főkötőkben. A megszokott éjszaka után elkövetkező megszokott reggelre ébredtek.

Csak Poldi hiányzott. A két fiúnak tüstént feltűnt.

— És Poldi, Niki bácsi hol van? — kérdezte Gábor, miután nagybátyjának köszönt.

— He... he... Poldi? Árkon-bokron túl ván az már fiám. Eltűnt, ahogy szokta. Várátlanul jó, várátlanul megy. Nála megszoktuk, bolondtól nem lehet felvenni. *De csakis ő tőle* egyedől törjök el az ilyen fájtá meglepetéseket. Nem szeretem, há nyugálmámbá háborgátnák. Elvárom, hogy az, á ki meg akár látogátni, megtodákoljá, otthon vágyok-e vágy nem. Különben ázt hiszem, nem akár látni... (Niki körülbelül harmincz éve nem hált kívül kastélyán) — De ez á Poldi, hát ez ilyen bolond. Mit csinálják vele? Örölhetek még, há eljő. Áz ilyen fráter, ki bolond is, meg piktör is, sok bájt okoz!

— Furcsa fiú... Mondta fél álomban Lőrincz.

— Furcsa? Bolond ánnák á neve fiám, bolond.

Heteket kodorog el az erdőben. Ott álszik a sájosoknál, dolgozik velük, fát vág. Ván egy párászt családja az álföldön, kikkel tudom is én, hol ismerkedett meg s kikhez lejár inkognitóban. Ezek ázt hiszik, válámi vándorlólegény. Heteket tölt el velök, dolgozik mint egy párászt, ő — egy Czobor Lipót onokája. Felfordol a világ fiók. Meglátjátok. Én már nem írem meg, hálá az Úrnak, de tí benne lesztek a felfordolásban. Mindenki más ákárja lenni, mint a mi. Ez a fió a zsíros párásztok íletét írszgyli, vágyik a közönségesre a bolond. Á Tomi öcsénk, no ennek Bács ártottá meg. Á bécsire játsza mágát, úgy öltözik, mint egy fiákkeres, úgy, olyan nyáfogvá beszéli magyarul, mint válámi éhenkórász bícsi stucczer. A felesége, a háldoklóvá játszá mágát s azért minden pressburger-bálon ott ván. Á húgá a Lolly, no ez meg egy száskasztott lovász, csak hogy nem káromkodik. Jemine, jemine, felfordól a világ gyerekek, meglátjátok, felfordól...

Még dörmögött egy darabig, aztán nyugodalmasan, büszkén körültekintett.

— No nálám, minden more patrio megy, hálá Istennek.

És a szűzek is, Adelgunda is édesen mosolyogtak reá. A két fiú meg nem mert összenézni, csak hallgatott.

Tízkor Lőrincz kocsija elő állott. Niki karját a két fiúéba fűzve, lekísérte őket a kocsijig.

— Hm, csinos fogát. Négy ló, mind sárgá. Persze, telivérek. Todom, egypár ezer forintokban

ván az equipage. De hát egy Niffor, az teheti. Te Gábor, *te csak* Márfaq vágy. Te vigyázz, hogy Lóri öcséd el ne forgássá a fejedet. Te néked dolgoznod kell, ámázok töndökölni szölettek. A mi fényünk a multbán ván...he...he...he. Hát hová mentek innen?

— Azt hiszem, a Tomihoz.

— He...he...he. Hát még nem todjátok bizonyosán. No bizony, tőlem ugyan mehetek át is, de hat azírt kár volt a ngyest befogátni. Gyálog is átmehettek volná.

— De édes bátyám, igazán a Tomihoz megyünk — szólalt fel Gábor.

— Te már bizonyosán todod. Lőrincz csak «hitte». No mindegy. Ödvözöld őket. Mondd meg a Tominák, láttám a multkor, azt hittem, egy pesti fiákkerost hozátott le...úgy néz ki, ippen az equipage-a. A Miczinek sok szépet, vigyázzon esténkint, mert a czógbán meghölhet. Lollynák meg azt özenem, jőjjön át nemsokára. Várom. Májd eltártlizunk vele egy délutánt...most meg szerusz fráterek. Isten velőnk!

A két fiú kezét adott. A szúzek mindegyike üzent valamit a Stázi néninek, Adalgunda meg az öreg Péter lejöttek bókolni. Lőrincz egyet pattantott négyes ostorával, a vadász és kocsis hátul nagy parádéval kifeszítették a mellöket és a fényes fogat, nagy robajjal kirobogott a kastély udvaráról.

A Kázmér francia stýlben épült kastélyát jobbról hagyva, az ujbári feudális kastély tornyai tűntek fel egy fordulónál. Régi rabló lovagvár volt, a hajdani Nifforok rabláson gazdagodtak meg. Egyik ősük még magával Mátyás királylyal is összetűzött. Kuruczfajta volt ez a multban. Az időkkel aztán az emberek is lecsendesedtek.

A nagy kapun behajtva, portás szaiadt eléjük és meghúzta a kapu előtti nagy harangot. A lakájok egész hada rohant eléjük. Itt azonban már az inasok modernizálva voltak. Egyiknek oly sémára horotvált volt az ajka, mint a másiké. Udvariasan, mélyen bókolva álltak a kocsi előtt. És daczára, hogy még elég korán volt, mind fényes, fekete-sárga színű libériákban (a grófné kedvencz, bár nem családi szineibe) öltözve.

A széles lépcső alján ősz pofaszakállas, igen előkelő megjelenésű komornyik állott, mély bókokkal fogadva őket.

— Der Hochgeborene Graf ist eben aufgestanden. Hochdasselbe nimmt sein Bad.

A fiúk bólíntva fejükkal, lassan felmentek a szé-

les lépcsőn, a melynek falát a Niffor-ösök képei-
nek armádiája lepte el.

— Ez az utolsó divat — súgta Lőrincz Gábor-
nak angolul — az ösök a lépcsőházakba és az
előtermekbe kerülnek, nehogy az emberről azt
mondhassa valaki, hogy tart reájuk valamit, de
azért jó, ha minél több van... ha nincs elég, (né-
künk tényleg volna, csak festve nem volt) veszünk
hozzájuk egy tuczatot valami ódondásznál, mint a
hogy a Tomi tette. Egy harmada e parókás urak
és hölgyeknek a Tandlmarktól került ide, no de
mindegy. Most már megvan mindegyiknek a le-
genda köre s ez a fődolog!

A lépcsőházon feléйдelve a nagy terembe ju-
tottak, a melyet a mostani grófné izlése tökélete-
sen modernizált. Volt ott csecsebecse egy raktárra
való. Bársony kis ellenzők, bronzocskák (patkók,
lovak és más sport emblém-ek), picziny, izléstelen
porcellán- és majolika figurácskák, óriási virág-
vázák, tele makart bokkrétákkal, itt-ott egy félhol-
dat ábrázoló tükör, aranyozott katangkórók közé
szorítva. Az asztalokon bronz- és szövet-rámákban
a fényképek legiója, a kanapékon, szofákon keleti
szövetek, a falakon meg a jó Isten tudja mi min-
den...

— Ah, a civilizáció. Hát fogott? — mondta
halkan Gábor, gúnyosan mosolyogva.

— Bitte sehr euere Gnaden, der Hochgeborene
Herr erwartet Sie — szólt a komornyik, s újra
mélyen meghajtotta magát.

A fiúk követték a lakájt. Vagy tizenöt tarka

«modern izlésű» termen keresztül haladva, a Tomi öltöző szobájába jutottak. Ott állott előttük Niffor Tamás gróf, ő felsége a király aranykulcsos vitéze, több lovagrend birtokosa, stb. stb... anya szült meztelenen. Sovány, száraz, hat láb magas testét két oldalról két inas dörgölte. Feje törülközőbe volt szorítva, bajusza két oldalt felkötve, — igazán alig nézett ki embernek, legföljebb csak egy ember árnyékának.

— Grüsst Euch, wie geht's, — kérte németül, s hosszú, keskeny, nedves kezét odanyújtotta a fiúknak.

— Jól volnánk hála Istennek, — felelt Gábor magyarul.

— Én pár nap előtt jöttem haza véglegesen. Most már csak akkor utazom, ha kedvem tartja.

— No ez okos. Úgy gyerekek. Beg your pardon like Adan... pudl naket, de az orvos hideg ledörzsölést rendelt, el kell viselnetek pár pillanattig ezt a szegényes látványt, tudod, a Metzgerféle kúrával jár ez is. Karl, die Cigarren, — kiáltott komornyikjának, ki hajlongva átnyújtotta a szivarskatulyát a fiúknak.

— És családod, hogy van? — kérte Lőrincz.

— Óh a Miczi gyenge. Nemsokára megint Franzensbadba kell mennie. A trónörökösne is hívja, meg a Tini és Elize is ott lesznek... No meg a kúra is szükséges neki. A babyk egészségesek, most kezdenek angolul tanulni, olyan furcsák, a «ch»-t még nem mondják ki jól, mindig «esz»-t mondanak. Most itt van a Lolly sógorném

is, ein Fesches Mädl. Ebben a lányban van vér, ennek majd nem kell Franzensbad! — és éles hangon nevetett, de úgy, hogy homorú melle csak úgy zihált belé.

— Na, jobban ezen az oldalon — dirigálta inasait — még nem tudnak maszirozni, pedig emez magától Metzgerből tanult. Az aztán a doktor és milyen kellemes társaságot tud maga köré gyűjteni, mióta császárnénk ott járt, azóta fashionable Metzgernél születni újjá. Én is minden nyáron eljárok hozzá. Szegény Miczimet meg határozottan halottaiból támasztotta fel... Minékünk mindnyájunknak nem ártana koronkint egy ilyen kúra. — És ismét nevetett. — Volt a kaczagásában valami vén asszonyos csak úgy, mint a Miklós bácsi nevetésében. Arcza eltorzult, alig látszott a sok ráncztól, halvány, mélyen beesett zöldes szemei még jobban eltűntek a ránczok alatt. Látszott rajta, hogy régen jött a világra s azóta folyton vénül.

— Most itt van nálam a Stázi tante is. Tudod, nem fért meg a Crescence nénivel, nem jöttek sehogyse ki. No, de csoda-e? Amaz férfias, katonás öreg asszony, emez meg csupa nyafogás. Mintha csak porcellánból volna; — mondta és homorú mellét kifeszítette. — Sok bajunk van vele. A tulsó toronyban lakik, a két komornájával — három szobában. Képzeljétek, egy idő óta az a rögeszméje, hogy nem jár le ebédelni. Azt mondja, nem bírja ki nálunk a lármát. Hát a Crescence vendégeinek zsbivásárját hogy bírta ki harmincz

esztendeig, épp csak azóta, mióta az öreg Feldzeugsmeister meghalt. Én különben nem bánom, ha nem is jár le . . . unalmas nagyon. Mindig ugyanazt a néhány dolgot hajtja: a prágai bálokról, a Ferdinánd császár udvaráról regél. Végre is magamhoz kellett vennem, bár a Miczi sfrógöröcsöt kapott három napra. Nem akarta, de egy világért sem. Azt mondta, nem bírják ki az idegei . . . Kibirták. Elvégre is, csak nem lökhetem ki az utcára őt, egy Sonderburg hercegnét, ki még hozzá Niffor-leány. No, de elég az öregről. Hát te Gábris hogy vagy, mióta visszajöttél? . . . Mit csináltál Londonban, Párisban? Irigylésreméltó fiú, mióta csak kibújt a tojásból, mindig utazik. Jártál sokszor az operabálokba . . . és a Bullier meg van még? Hallottad Thérésát? Na, ez már öreg lett. Most persze, Felicia Mallett járja. Ezt a couplet-ét ismered? — erre egy régi, ősrégi couplet-t kezdett fütyülni, a melyet már húsz esztendeje, hogy fújnak a boulevardokon.

— Az operába sokat jártam. Mentem minden-hová, az élet mindennél jobban érdekel.

Aztán észrevéve magát, hogy magas húrokat penget, hirtelen elhallgatott.

— Gábor sokat látott — segítette ki bátyját Lőrincz — irigylem érte.

— Irigyled? Ezt ugyan jól adod. Hisz csak rajtad áll, hogy utazzál. Nyitva előtted a világ — mondta éles hangon vihogva hozzá.

Ezalatt a két inas lassan felöltöztette. Az egyik a harisnyát húzta a lábára, a másik a cipőjét

gombolta. Majd a komornyik südő-vassal lépett melléje és bajuszát kezdte kondorfítani. Erre aztán elhallgatott.

Gábornak úgy tünt fel, mintha beszéde alatt valaki túhegygyel az asztalt kopogtatta volna, olyan üres vékonyka volt mindaz, amit mondott.

A csendet Lőrincz szakította meg, a Tomi versenylovairól kérdezősködött. Erre ismét megeredett a nyelve és beszélt sokat, hosszan, bár még erről se valami nagy szakértelemmel.

Ezalatt tökéletesen felöltözött. Ott állott most a két fiú előtt, mint egy hat láb magas ruhával teleaggatott Kleiderstock, koczkáktól ellepett hórihorgas természetéhez pompásan illettek a kifésült ritka savószínű favoritjai és kenderszínű, hosszú bajusza. Fején angol vadász-kalap volt, magas lovaglósizma a lábain. An accomplished gentleman!

— Lemegyünk Miczihez?

— Még nincs készen. Ilyenkor teázik csak, s reggel — köztünk legyen mondva — infámis rossz kedve van. Jobb később bemenni hozzá...

— És Lolly grófnő?

— A sógornóm? Már azóta bizonyynyal két lovat lovagolt agyon. Azt nehezen találjuk meg vilásreggeliig.

— Akkor tán Stázi nénihez mehetnénk?

— Már oda csak menjetek egyedül fiaim. Én mindig fekete kávé után (ilyenkor van a legjobb kedvem) szoktam felmenni hozzá. Egyszer naponta elég a jóból.

— Így hát határozz te...

— Mi jut eszetekbe fiam? A mit parancsoltok s a hová parancsoltok. Your obedient servant. Menjünk be tán a Hanzihoz, a sógorom is itt van...

Klienigstein Hanzi gróf dzsidás főhadnagy, a harmadik szobában lakott. Már a folyosóra kihalatszott a hangja, valami bécsi kuplé-t dalolt.

— Ah grüsst Euch! Na wie geht's? — s aztán hirtelen infámis kiejtéssel átcsapott a magyar nyelvre:

— No, mióta vagytok itt? Lesz mulatság! Lollynak két tánczosa. Már megunta velem a dreischrittezést — kiáltott, felugorva fekvő helyzetéből.

— Jere velünk Hanzi, bejárjuk az istállót.

— I' geh nicht. Tank schön. Ma már lenn voltam. Veszekedtem a lovászokkal. Korán keltem fel, Lollyt kísértem el lóháton. Ez a kurucz lány még mindig kifáraszt. Járjatok mindent körül, addig majd én kiszívok egy csibukot s majd lenn Miczinél találkozunk.

Ezzel végig hempergett a kereveten, felkapott maga mellől egy bécsi élelplapot, lábait égneke emelve, az előbbi bécsi marsot füttyülte tovább.

Tomi és a fiúk elébb a kastélyt járták be.

— Gábornak meg kell mutatnom az ujításokat. Már vagy három éve, hogy nem járt itt.

— Nem, még kettő sincs egészen.

— Nos látod, ez most a nagy salon. Azelőtt is az volt, de azt a sok ostoba stukkot, régies díszet, leszedettem a falakról. Unalmasak voltak. Az őskéket meg a lépcsőházba dugtam, ezt a divatot a

Pauline herozegné (hiába csak neki van legjobb izlése Bécsben) hozta be. Les ancêtres à tout le monde, même au mendiant qui passe, így beszélt, a maga utólérhetetlen párisi accentusával. És kiakasztotta azokat, a kiknek köszönheti, hogy az udvarhoz járhat, az előcsarnokok és a lépcsőházakba. Pas mal ça. No aztán ezt a salont a Miczi rendezte be. Csupa joujou. Csinos, hasonlított rá. Szép csecse-becse, csak egy kicsit fárasztó, ez itt mellette meg a boudoirja. Ezt a bécsi Fix és Per-tois rendezte be... Ez meg a dohányzóm. Tet-szik? Csupa keleti szövet, a sportképeket meg Londonból hozattam. Ez mellette az agancs-szoba. Látod, merész vagyok és öntelt, nem szégyenlem kiállítani a — szarvaimat. Ezt nem mindegyik férj merné megtenni... Ez a szoba a Miczikém büszkesége. Ça prouve sa vertu épatante!...

A két fiú csak nézett s hallgatott. Végre az agancs-szobában Lőrincz szólalt meg. Egy párt megdicsért, egy párt megbámult.

— Innen egy kis külön lépcső az istállókba vezet... jertek, menjünk le.

A porcellánnal kirakott falú istállókat bejárták, mindegyik lónak pedigree-jét, tulajdonait, árát elmondotta Tomi, végre az istálló végében egy kis dohányzónak berendezett fülkébe tértek. Itt hevert egy török kereveten, igen rövid lovagló-ruhában, férfias szalma-kalappal fején, nyitott kabátkában, férfi nyakkendővel — a Tomi sógornője: Klienigstein Lolly grófnő.

Meglátva a vendégeket, nyugodtan fölkel, oda-

jött hozzájuk, elébb Lőrincznek, majd Gábornak katonás mozdulattal kezét nyújtott, Tominak meg odatartotta a homlokát, a melyet az bágyadt csókkal illetett.

Közép magasságu leány volt, ki azonban magasnak látszott így, ebben a férfias testhez álló lovagló-ruhában. Sötét, vörös-barna haja finom, selymes fürtökben övezte fejét. Homloka elefántcsont fehér volt, csak úgy, mint aroza és kezei. Sötét-barna szemöldei, pillái beárnyalták kékeszöld szemeit. Finom keskeny orra egy pillanatra megrezdült, sápadt ajkai is megrezegtek. Egyik kezével a haját símogatta, a jobbájában levő lovagostorral pedig amazonját ütögette. Egy pillanatig szembe nézett Gáborral, de egyenesen beletekintve a szeme fehérébe. Majd ismét leereszkedett a ke-revetre.

— Fáradt vagyok, három órát lovagoltam a Sámsont. Szörnyű kemény szája van. Ma is megugrott volna vélem, ha neki nem irányítom egy szántóföldnek, a melynek göröngyei aztán kifárasztották... úgy tíz percnyi száguldás után lassú ügetésbe csapott át s végre — tette hozzá felvil-lanó szemekkel — beadta a derekát. Hát maguk mikor jöttek? — kérte most már egykedvű aroczal.

— Tán egy órája, éppen csak a Tominál voltunk fenn, meg az ujtásokat néztük meg.

— Igen, még a Sattel-Kammert mutatom meg nekik, meg az új lovardát.

— Az egyik tán itt maradhatna velem. Tán

— *Fáradt vagyok, három órát lovagoltam.*

maga Gábor, Lőrinczozel eleget élveztem már a télen... nevetett föl hangosan.

Tomí és Lőrincz — (az utóbbi kissé sértődve) folytatták útjokat, Gábor meg leült melléje. Pár pillanatig, a míg amazoknak a léptei elhangzottak, hallgatott mind a kettő, majd Lolly szólalt meg:

— Rég nem láttam.

— Innen-onnan két esztendeje.

— Hosszú idő. Emlékezik miről beszéltünk utolsó este a Kázmér installációján?

— Emlékszem.

— Tudja-e, hogy *akkor* nekem sok mindent beszélt és pedig olyan nyelven — hogy akkor *azt* még nem érthettem. Ma már felnyíltak a szemeim...

— A szerelemről beszéltem.

— De nem a maga szerelméről; mondja, ismer ma már?

— Nem tudom, mennyit változott.

— Miért nem mondja, hogy nem tudja meny-nyivel lettem jobb, mint voltam... Rosszabb lettem. Erőszakosabb vagyok mint voltam, tele vagyok szeszélylyel. Ha férfinak születek, tán lesz belőlem valami... Asszonynak születni!... azt hiszi, mint fiatal leány, élek? Élet ez? Ezek nem értenek s én erőtlen vagyok.

— Nem értik? Hát értesse meg magát.

— Kivel?

— Azzal, a kit majd megszeret.

— Én szeretni? Ugyan kit? — kérte büszkén kihúzza a derekát. — Én... én? Azt hiszi, én szeretni tudnék? Hideg vagyok mint a jég... néz-

zen a szemembe, úgy nézek én ki, mintha szeretni tudnék? — És szembe nézett Gáborral. És Gábor úgy látta, mélységes szerelem beszél a szeméből s a mellett mégis úgy érezte, hogy az a lány, midőn hazugnak akarta volna föltüntetni magát, igazat mondott. Hidegnek hazudta magát s valóban az volt.

— Nem ismeri önmagát.

— Azt hiszi? — felelt gúnyosan a lány s ajkának egyik szélét megvetően lehúzta. — Lássá Gábor, maga érdekel, magának szívesen elmondanék egyet-mást...beszélnénk arról, a mit én magamról és az életről hiszek... Ezek? Untatnak. Adjon egy *ozigarette*-t. Köszönöm. Egyszer majd este beszélünk mindenről. Jőjön, menjünk most utánok, kíváncsi vagyok, a sógor mi mindent hadart már azóta össze Lőrincznek... Azt úgy se fogja megbocsájtani, hogy magát egy pár perczre lefoglaltam.

Az új lovardában találták meg őket, Tomi a porond közepén ágált, Lőrincz meg áhitatos arccal hallgatta.

— No látjátok fiúk, ez az új lovarda... Az a páholy ott szemben, a nézőknek van fentartva. Ha van kedvetek, rendezhetünk egyszer Carousselt, Lolly pompásan lovagolja a magas iskolát, Hanzi kitűnő akrobata és reifspringer, Lőrincz ugrató iskola, én bohócz...

— Igen, te bohócz lész, — mondta Lolly nevetve — érdekes épületes látvány lesz és Miczi nem lép fel szintén?

— Ugyan ne csúfolódj. Hisz te legjobban tudhatod, hogy az ilyen carousselek most mennyire divatban vannak. Nézd a Molier-félét Párisban, az egész társaság részt vesz előadásain, hisz tudod, hogy Teréze hercegné is rendezett egyet tavaly Pardubitzban és te nevetsz? Hiszen tudom, hogy te is lovagoltál egyszer a bécsi carousselen.

— Édesem, én nem a czirkuszodon, hanem rajtad nevetek.

— Ah, dear lady, ez már más... Ezt megbocsájtom... De tán menjünk, a Miczi bizonynyal vár reánk. Menjünk, azóta tán már fel is öltözött.

— Igaz a, menjünk. Én hamarosan átöltözöm, aztán feljövök a salonba.

Ezzel Lolly katonásan megcsóválva feje felett az ostort, üdvözölte a társaságot és kisietett a lovarda hátulsó ajtaján.

Tomí, meg a fiúk, a kastély felé tartottak.

A nagy terrazon óriási kasmir-kendőkbe burkolva Miczi grófné tünt fel, ki meglátva őket, integetett nekik valamit. Mit? nem értették meg.

Felérve a terrasra, idegesen fogadta őket.

— Quelle maladresse, hiszen kiáltottam reátok! Miért nem álltatok meg. Most megint egy lapomat elrontottam! — nyafogta, egy kis fényképezőgépet szorongatva a kezében.

— Felvételt akartam rólatok csinálni. Most egy platnival kevesebbem van!

— Bocsáss meg édes Miczim, de nem értettük meg jeleidet, — esengett Lőrincz, kezét csókolva unokanővérének.

— Miczikém látod, délután csoportba állunk, úgy majd levehetsz.

— Már megint bosszantasz? Nem tudod még, hogy ki nem állhatom a csoportképeket. Hisz az nem művészet! Csak a mi váratlan, az érdekel. Milyen szép képet lehetett volna rólatok csinálnom, kitűnőek voltatok mozdulatban... C'est á pleurer. Quelle scie!

Ezzel fehér sálját összébb húzva a mellén, fáradt hangon, nyávogva a férjébe kapaszkodott.

— Ah, olyan fáradt vagyok, ha tudnátok, milyen rosszul érzem magamat! Nem bírom már soká, érzem... Az idegeim napról napra gyengébbek lesznek, most már a coffea sem használ. Pedig most egy német tanárral vagyok levelezésben, az gyógyft. Nem hiszem, hogy egészen ki tudna gyógyítani... szegény gyermekeim árvaságra fognak jutni. Susogta s egész testével, a mely oly picziny, oly parányi volt — a férjére dőlt.

Kicsinyke, piczinyke asszony volt, sápadt, sárgás arcbőrrel, világos-szőke majdnem fehér hajjal és szemöldökkel. Világos sárgás-zöld szemei is oly kicsinyek voltak, hogy alig látszottak ki gyér szempillái alul. Pirosas orrát kivéve, arczán minden összefolyt. Haja rövid fürtökben övezte fejét, csak hátul a dereka közepéig lógott le két hosszú lokni. Egyik kezében a fényképező-masínát, a másikban egy nagy sárga liliomot tartott, amelyet koronkint bágyadt mozdulattal az orrához emelt. Lassan, mászva a salonig jutottak, ott férje odavezette egy chaise-longuehoz, a melyen megtört mozdulattal

végighullott. A liliumot egy kis üvegedénybe tette, aztán vékony hangon kérdéseket intézett Gáborhoz.

— Hát visszajöttél? Ennyit utazni! Borzad a hátam, ha rá gondolok. Milyen fáradság csak innen Bécsig eljutni, tökéletesen összetör mindig ez az út... és te az egész világot összekóboroltad! Aztán mit láttál... kérlek, azért ne mondd el mind egyszerre, mert beleszédülnék. Tudom, sokat. Láttál már gyorsvonatról felvett képeket? És a platinotypie mennyire haladt?

Gábor elmondta, a mit a fényképészetről tudott... Nem elégítette ki Miczit. Fáradtan ástott beszéde alatt, majd egyszerre a levesét kezdte szörpölni, a melyet egy inas hozott be néki.

— Német professzorom ajánlotta, hogy mielőtt villásreggeliznék, egy csésze bouillont költsek el. Untat, de megteszem. Honnan jöttök?

— Ah igaz, még nem is mondtátok.

— Niki bácsitól, felelt Lőrincz.

— Quelle scie, csak nekünk ne kellene hozzá járni. Hisz' egész bolond ez a vén ember. Képzeld, mit tett velünk a multkor? Bébét, kinek a keresztapja, elküldöttem hozzá a dajkával. Én nem mehettem velük, mert migrainem volt. Tudod, mit csinált ez a vén bolond? Na! a bébének pár aranyat adott és Mariankát, a dadát pezsgővel kínálta meg, úgy hogy... na igen...

— Mondd ki, mond ki édesem, — szólott közbe férje. — Marianka erősen be volt csúpve, mikor haza jött. Dalolt, főkötője meg a nagy más-lija egészen félre állt...

— Kicsibe múlt, hogy a babit el nem vesztette az úton, — folytatta Miczi savanykás hangon férje szavait.

A két fiú hangosan elnevette magát.

— Én nem találok nevetségesnek, sőt inkább szomorúnak találok a dolgot, — jegyezte meg élesen Miczi — nem tudom hová jut, ha így folytatja.

Lolly lépett be az ajtón, halvány lilaszínű baptiszt ruha volt a testén, óriási szalmakalap, tele szedve lila orgona virággal a kezében. — Ugy-e hamar kész lettem? Így kéne urainknak is öltözni. Tudom, hogy a Hanzit meg a Tomi órákig időznek álló tükreik előtt... de tán még a Lonczy gróf is.

És nevetve végig nézett Lőrincz gondozott ruháján.

— Te, te édesem, mindenben különcz vagy, ne akard férjemet Hanzit, meg Lőrinczet magadhoz hasonlítani.

— Az vagyok, különcz. Nem szeretem a pipérődzést, sem az unalmas udvarolgatásokat. Imádom a szabadságot, lovon három határt bejárnék. Imádom, ha tánczközben ülve nem maradok. Semmit se szeretek annyira, mint két kézzel hányni ki az ablakon a pénzt, egy urat ismerek csak s azt — a hóbortos Lollynak hívják!

— Milyen genre, milyen genre, — susogta Miczi és nagy legyezője mögé rejtette sápadt, savószínű arcát. — Tiens papa, még ma nem is láttalak, rebegte kissé felemelkedve a kerevetről s oda tartva homlokát egy magas szikár embernek,

ki e perczen lépett be az ajtán s a ki típusa volt az osztrák diplomatának. Símára borotvált áll, síma modor, síma, semmit mondó, folytonos mosoly. Kissé nyafogó, elmosott beszédmodor, a melyet Miczi leánya is örökölt tőle. Kliengstein volt. Sovány szikár újjait hidegen oda nyújtotta a fiuknak s aztán oda ült leánya lábai elé a chaiselonguera.

— Későn keltem fel, mondta fontoskodó arccal, tegnap éjjel pár sürgős levelet expediáltam el.

Kliengstein leghosszabb időt a stuttgarti követ-ségnél töltött. Használható «Kleinmeister» volt, ismerte az embereket s jól tudott bánni velök.

Most, mióta megvált a diplomatiától, a telet hol Bécsben, hol Pozsonyban tölti, a nyarat pedig vágvölgyi kis birtokán. Kedvencz gyermeke Lolly, kire büszke, ő tudja miért. Miczit túri, Hanzi kétségbeejti, hisz minden évben pár ezer forint adósságát kell kifizetnie.

— Eh bien, édes öcsém, mondta Gáborhoz fordulva — örülök, hogy haza jöttél, vártunk. Gyönyörű nevelésben részesültél, egy diplomatának is bevállna. Édes atyád európai ember volt, a mely típus még a kettős pátriában is ritka. Reménylem, mint ilyen, jól fogod magadat közöttünk érezni és gyakran lesz szerencsénk hozzád ...

Miczi és Tomi is észrevették, hogy eddig bizony igen kevésbé voltak udvariasak Gáborral s egyszerre szólalt meg mindkettő:

— Éppen mi is azt gondoltuk Miczivel, itthon kell magad nálunk érezned ...

— Minálunk Európában van az ember, tudod, — tette hozzá Tomi fontoskodó arcczal.

Gábor meghajtotta magát s eszébe jutott neki Ádám mondása, hogy a civilizációt Ujváron a water closeteken kezdték el.

A komornyik halkán jelentette, hogy tálalva van. Gábor Lolly mellé került. Midőn már mind ültek, Hanzi rohant be, nagy lármával, flanell ingben, rövid térdig érő nadrágban, egy csfkos tennis klapet lobogtatva.

— Oh pardon meine Herrschaften, lármázta széles taglejtéssel. Megcsókolta nővéreit, kezét fogott az urakkal.

— Ein capital Wetter, kiáltotta — ma tennisezünk Lolly ugy-e? ein pyramidal Spiel!

Lolly nem figyelt reá, Gábornak beszélt.

— Lássá, így élünk napról-napra, azt se tudom lét-e ez? Mit tegyek, csak úgy kell vegetálnom, mint a többieknek. A papának néha felolvasom a lapokat, szeme gyenge már szegénynek! Különben sport és mindig sport. Tulajdonkép unom. Új után vágyom!

— Magán áll, miért nem változtat életén?

— Hogyan? Egy leány!

— Hát télen olvashatna, dolgozhatna.

— Nem lehet, világba kell járnom, még pedig — mondta keserűen nevetve — nagy szorgalommal és lelkiismeretességgel, nehogy Schmucl-comtesse legyen a nevem. Férjhez menni a hívásom.

— Akárkihez?

— Nem, ahhoz a kinek én tetszem s a ki nekem tetszik.

— És magának mi tetszik rajtunk? A sport persze, meg a chic.

— Azt hiszi?

— Nem tudom, csak kérdem.

— Ha azt hiszi, ám higgye. Aztán Miczihez fordult — szomszédom kesernyés, látszik, hogy Niki bácsitól jó s a sok pávahus megártott neki.

— Ah! Ihr kommt vom Alten? ujjéh! saubere multság, — rikácsolta Hanzi — a multkor, mikor ott voltam nála, majd csak hogy az ingemet ott nem hagytam, mindenemet elnyerték ferblin.

— Mint már igen sokan, — jegyezte meg élesen Miczi.

— Madárkám ne csicseregi, nesze kendermag — tréfált Hansi s egy pohár burgundit töltött neki, a melyet a fiatal asszony egy hajtásra kiivott.

— Érdekes öreg ember, védelmezte Nikit, tán koráért, Klienigstein. — Az utolsó magyar olygarcha — tette hozzá fontos arczczal.

— Ugyan hagyd el petit pére, én nem találok, hogy magyar volna — mondta Miczi, piskótát mártogatva egy pohár burgundiba. — Il n'a pas de savoir faire. Ezzel a költséggel háromszor annyit is mutathatna... aztán meg kinek ez az egész parádé? A megyebeli hét szilvafásoknak? Ugyan érdemes is ezeknek kipakkolni azt a szép régi ezüstöt, meg a bécsi porcellánt (no ezért irigylem, csak odaadta volna babynak keresztajándékul!) meg a cseh kristályt! Kár ezeknek az az arany villa, meg a kés. Ezek ujjaikkal is megennék a libapecsenyét.

— Ne nézd le annyira a libapecsenyét Miczi, jó az. Jobb, mint azok a pávák, meg gyöngytyúk, melyekkel néha megtraktál...

— Lolly *ma* a libapecsenyét pártolja, mit *weidlingauer Erdäpfel salade*!

— Igen Hanzi. Te sokszor ettél libapecsenyét és jól esett, meg én is. A kadét-iskolában örültél, ha kaptál valaha egy jó falatot. Én is a *sacré coeur*ben. A libapecsenye jobb, mint a saláta vagy a retek főzelék, a melylyel a nénénk naponta kedveskedett nekünk.

— Én szeretem is, szánom is az öreg — kezdte újból a tárgyat Gábor, ki úgy érezte, védelmére kell a Niki bácsinak szállnia, már azért is — a mit az éjjel Poldival megbeszéltek. Meg aztán, Niki bácsi is Márfa! Úgy érezte, mintha őt támadnák ezek a Nifforok. Így ébredt tudatára annak, hogy bizony mégis százados góg rabja csak úgy, mint a többi.

— Aztán kinek is mutatná azokat a régi olasz arany-kéceket, hisz nem jár hozzá senki.

— Ki ennek az oka? — kérdé ingerült hangon Miczi — ő maga. Jaj, de azok a kécek nagyon szépek. Ezt is egy Niffor-leány hozta a családotokba...

— Igen Miczi, az, ki aztán hét uradalmat pazarolt el ilyen csecse-becsékre, — felelt meg neki Gábor.

— Hja öregem, az ízlés sokba kerül, — vágta vissza Lőrincz idegesen.

— Az ízlés ingyenes dolog, pénzért nem lehet megvenni.

— Csak vagyon kell hozzá, hogy kifejlődjék — mondta Tomi és büszkén mosolyogva tekintgetett hol jobbra, hol balra, hogy ő most milyen okosat mondott.

— Lassan, lassan Tomus a szententiákkal! Ne beszélj hát szeretett sógornőd ellen, kinek nincs pénze. Mert máris szégyenlem olcsó kis batiszt ruhámat...

— Lolly tu es une déesse! Sie ist ja eine Göttin. Te rólad ki beszélne, kit annyira ünnepelnek mindenütt.

— Lolly egy capital Weibchen. Büszke vagyok rá, hogy a húgom, meg hogy én tanítottam lovalgolni.

Most Miczi, kit úgy látszik nagyon untatott a társalgás, egy nagyot ásított.

— Tudjátok, szólalt meg éles hangján — hogy a multkor nagyon meglepett valami. A Bajmóczy-aknál a borsót a leves után szervirozták. Az emberek már igazán nem tudnak hová lenni feltünési viszketegből.

— Az lehetetlen, kiáltotta Tomi a legnagyobb meglepetés hangján, est-ce possible!?

A két fiú összenézett. Lolly hirtelen közbe vágott.

— Igen, úgy volt Tomi sógor, csodálkozol? Pedig úgy volt. Die guten alten Sitten... ach Sie vergehen! mondaná Stázi néni és sóhajtana hozzá. A mi pedig Bajmóczynét illeti, hiába affektál a konyhájával, ha öltözni nem tud. A kivágott czipőit gummi-szalaggal erősíti a lábaihoz. Ez pedig nagy ortografikus hiba... folytatta Lolly a lehető

legkomolyabb arczczal s fél szemmel Gáborra tekintve.

— Az én kis leányom mindig csúfolódik. Kicsinyesnek tart minket azért, mert ilyen dolgokat is észre veszünk. Pedig nincs úgy. A ki azt ambicionálja, hogy ő legyen a pesti elegancia főkolompója, annak valóban elegánsnak is kell lennie. Mindent tökéletesen — ez a jelszavunk, úgy-e kis leányom?

S a vén diplomata feltéve monokliját, leánya arczkifejezését vizsgálta. Tekintete hideg volt, de azért mosolygott. Leánya csókokat hányt felé: — a petit pére bölcs és én egy ostoba liba vagyok. Bocsásd meg, hogy már megint libáról beszélek, — fordult nővéréhez felnevetve.

Az asztal két alsó végét ellepő «udvar» áhítatos arczczal hallgatta beszédüket, de szólni egyik se mert. Itt már más szerepök volt, mint a «régies» házakban. Itt csak «decorativ» volt a szereplésök s csak néma szerepre voltak kárhoytatva. Csakis az angol kisasszonyhoz szólt egyik-másik nagy ritkán, hogy így alkalma legyen tökéletes angol kifejtésének fitogtatására.

A reggeli végeztével, midőn Gábor átvezette Lollyt a salonba, egész közel sımult hozzá:

— Lássá, a mindennapi kenyérem, súgta szakgatottan — ezzel élek, bocsássá meg hát, ha én magam se vagyok jobb a többinél.

Gábor nem felelt szavaira. Majd Lolly a zongorához ült s szilajabbnál szilajabb bécsi keringőket kezdett el játszani Fekete kávé alatt lejöttek

Miczi gyermekei, hatan, a legidősebb egy kis kilencz éves fiú, a többi mind leány. Szépen felkondorított, kivágott ingű, majd csak nem mezetlen babyk voltak. Előbb a mama kezét csókolták meg nagy udvariassággal, majd sorra a társaság tagjai előtt csináltak bókot. Öt percznyi időzés után francia bonne-juk s angol nevelőjük kíséretében lementek a parkba játszani, de csak mértéketlenül, hogy londoni ruhájukat be ne piszkolják.

Lőrincz dicséneket zengett róluk, Gábor is dicsérte, hogy szépek.

— Csak kár — mondta — hogy kissé sápadtak.

— Miczi meg kifejtette, hogy el van ragadtatva, hogy oly sápadtak.

— Csak nem lehet olyan színük, mint egy . . .

— Plebejus gyermekének, egészítette ki szavait Lolly és kitánczolt a salonból.

— Igazán már nem birni ki vele, napról-napra kiállhatatlanabb lesz, — súgta Miczi meglehetősen hangosan férjének.

33.

— Nos? — kérdezte Lőrincz, midőn szobájába vonulva egyedül maradt fivérével.

— Olyan mint volt, olyanabb. Nem hiszek, nem hihetek néki. Nem értem. Ha tanulmányozom, azt hiszem a legegzenesebb, legderebb lány a világon, ha szívemre hallgatok (a mely pedig szereti) az ellent mond . . . az azt mondja hideg, számító. Tán tévedek, én alig ismerem, de vonz hozzá valami, olyan . . .

— Olyan, mint a pozsonyi — bécsi és pesti divatos kisasszonyok egy része most.

— De a mi ezen a típusnál épp a legrokonszenvesebb, a majdnem férfias szókimondás . . . az, úgy érzem, nála csak csinált . . . És mégis, úgy látom, ez a leány örvénybe sodor — mi lesz velem, ha elveszem? Félek, nem tudok parancsolni neki. Pedig az kell, hogy ura, parancsolója legyen az, a ki elveszi, még akkor is, ha őszinte s ha nem, akkor még inkább . . .

— De hát miért szereted éppen Őt!

— Furcsa kérdés öcsém. Voltak az idegenben szebbek, sokkal jobbak nála . . .

— Azt hiszem, szeret.

— Azt tudom, hogy engem választott férjének. Miért éppen engem? — Ezt már nem tudom. Miért nem téged, hisz te gazdagabb vagy, mint én . . . te . . . Niffor vagy.

— Óh te együgyű Márfay — nevette Lőrincz — én vélem Tomiéknak más terveik vannak. A fiók Bálványossy hercegnőt akarnák elvételni velem. Ez jól festene a családfán, meg ezek a Bálványossyak egész Béccsel rokonságban állanak, a Kaiserstadt legünnepelebb comtesse-e a Julia. Nagyot lendítene társadalmi állásunkon, ha elvinném.

— És azt hiszed Miczi olyan rossz nővér, hisz te sokkal jobb partie vagy, mint én?

— Miczi olyan nővér, mint a milyen anya. Hisz neki is csakúgy mint Tominak, más életcélja mint Bécsben szerepelni, nincs. Egész picziny agyvelőjüket, szívüket ez az egy szó «Bécs» fekdte meg.

És ha látnád, hogy imponálnak bécsi kétes sikereikkel a vidéknek! Se hal, se hús, ez az egész Tomi. Pauline hercegné egész jól jellemezte a bécsieskedő magyarkákat: «Hongrois je daigne, autrichien puis, nullité je suis!»

— És te Lőrincz elveszed a kis hercegnét?

— Te kérded ezt *tőlem*. Hát nem ismeresz?

— De ismerlek fiam.

Gábor szemében Lőrincz egyik legkedvesebb tulajdona az volt, hogy nyoma se volt egyéniségében a családi gőgnek, s a túlcsapó snobismusnak, a czímkórnak, mely a magyar társadalom nem egy rétegén rágódni kezd. Sokkal nagyobb úr volt, semhogy snob lehetett volna.

— Köszönöm Gábor, ez jól esett, tudom, a legtöbbször megértesz.

— Legtöbbször, mondod, nem mindig?

— Néha nem, de erről máskor.

— Csak arra rá szoknál, ha valami nyomja lelkedet, hogy azt kimondjad. Látod, családjainkban mindig az volt a baj, hogy soha ki nem magyarázhatták, ki nem beszéltek az emberek magukat. Nekem mindig, mindent meg kell mondanod . . . Érted?

— Néha azért nem szólok, mert félek, megsértenélek azzal, a mit mondanék.

— Ettől soha se félj. Te sohase sérthetsz meg engemet, ezt tudod, hiszen minden, mi tőled jó, egyszerűbe szeretetté simul át . . . Hát mi a baj öreg fiú?

— Semmi bátyám, semmi. Kicsinyes semmiségek,

ha voltak, elmúltak már rég . . . Hát mondd, meddig maradunk még itt?

— Addig, a míg te akarod.

— Ez egészen tőled függ, de . . .

— De?

— Ha úgy tetszik, menjünk haza holnap reggel.

— És Kázmér bácsi?

— Hagyjuk őt jobb napokra. Hisz úgy is haragban van ezekkel valamennyi.

— Ez tán nem ok arra, hogy mi illetlenek legyünk vele szemben.

— Igaz . . . de . . .

És Gábornak engedett. Azt hitte, így lesz jó. Másnap haza mennek. A két fiú karonfogva felfelé indult Stázi néni lakosztályába.

34.

Az öreg hercegné is épp felfelé lépdelt a lakosztályába vezető csiga-lépcsőn. Mindennapi rövid sétájáról tért vissza. Fején fehér főkötő volt, halvány lila-színű szalagokkal ékesítve. A főkötő alul simára lefésült galambfehér hajfürtjei kandikáltak ki. Sovány, piczi, öreg asszonyka volt, kiről azonban lerítt az előkelőség. Apró, tipegő járása, hajlott saszorra, mélyen fekvő szürke szemei csakúgy, mint keskeny, összeszorított ajkai, kissé előre álló álla, előkelő nyugodt mozdulatai — minden az anyakirálynőkre emlékeztetett. Oldalán barna bőrű, összetöpörödött komornája lépdelt, ki támogatta az öreg hercegnét sétájában, a kibe azonban egy

Az öreg hercegné is épp felfelé lépdell . . .

világért nem kapaszkodott volna, csak egyik kezét magasra emelve, azt nyújtotta neki.

Igy tipegtek fel most a lépcsőn.

— Ach die Neffen, milyen szép, hogy az öreg Stázi néniről meg nem felejtkeztetek . . . Az öreg Tante szereti ám a fiatalságot, még a fiatal embereket is . . . ha ritkán is lát egyet-egyet . . . Mondta nevetgélve s nevetése a galamb bűgásra emlékeztetett.

A két fiú kezét csókolt, az öreg asszony felpipiskedve lábújjhegyre, megcsókolta a két fiú homlokát s piczinyke kezeivel megveregette mindkettő orcáját.

— Az egyik szőke — mondta Gábor felé fordulva — a másik barna. Egészen összeilletek. Én a barnát jobb szerettem mindig. Nur Sie. Race ist etwas, de azért szeretlek téged is, Gabriel. Egészen apádra hasonlítasz, az apádat is szerettem. Na, most jertek be hozzám, auf eine Partie Plausch'.

Most az előszobában jóféle majoránna és más régies illatok terjengtek. Itt a komorna húga, az egy évvel fiatalabb Babette, a szobaleány fogadta őket. Mindkettő öreg, öreg cseléd. Már negyven éve, hogy a hercegnénél vannak, mennének tőle, ijeszti is hetenként legalább egyszer, hogy ott hagyják a faképnél, de mikor aztán a búcsuzásra kerül a dolog, akkor összeül mind a három öreg asszony és keservesen sír s nem tud elválni egymástól.

Stázi néni a két fiúval salonjába ment, a két

öreg cseléd meg visszahúzódott. Asalon abban az izlésben volt tartva, mint a Niffor Márfay Anna salonja: nagy virágos kretonnal áthúzott bútorok, tarka tapétás falak. A paliszandre állványokon porcellán virágedények, szobrocskák, kis macskák, kutyák, madarak porcellánból, a sarokban nagy könyvszekrény, a melyben Kotzebue, Marlitt, Birchpfeiffer munkái sorakoztak. A falon családi képek, az asztalon különböző hímzett tárgyak, tálcák, szalmából fonott képkeretek. Majd mind régi, jobb idők emléktárgyai.

A salon bútorai mereven az asztal köré rakva, a fal mellett nagy kanapé, a melynek most egyik szögletébe ült egyenes derékkal, de minden merevség nélkül, Stázi Tante. Egy világért se támaszkodott volna.

— Ez jó a fiatal nemzedéknek, szokta volt nevetve mondani — minket máskép szoktattak.

A két fiúnak az asztal végén álló óriási támlás-székekben mutatott helyet, ő maga meg egyik kezét az asztalra támasztva, a másikkal kis csipkekendőjét szorongatva, gerle hangján kezdett fecsegni.

— Na Kinder, örülök, hogy itt vagytok. Gábornak majd gyakran el kell jönnie hozzám, mesélni kell az útjairól. Istenem, milyen messze járt! Ti most utaztok. Az én időmben minden máskép volt. Ha innen Pozsonyig vagy Bécsig eljuthattunk, boldogok voltunk. Pedig fáradságos út volt ez is, kocsin eltartott egy hétig. A kocsiban kellett hálnom, mert — tette hozzá fontoskodó arcczal — én csak nem hálhattam korcsmai szobákban! Egy-

szer férjem elé utaztam, óh még negyvennyolcz előtt, a lágérba . . . milyen útakban, milyen rossz kocsin! Akkor akart a komornám először feimondani, — tette hozzá susogó hangon.

— Tán csak nem akar a Franczi már megint elmenni a Tantetól?

— Huh! csitt! Halkabban, — súgta ijedten, — Jeszasz, ha meghallják! Hallgatózni szoktak, félek tőlük, kivált Babettetől. A multkor is itt akartak hagyni. Nehéz velök nagyon. Nénémtől is azért mentem el, mert nem fértek meg a cselédjeivel. El meg nem küldhetem . . . nem is küldeném őket, — tette hozzá a megindulástól reszkető hangon.

— Aztán mennyi ideje van már itt a néni?

— Innen-onnan két éve. Mindig pöröltünk a Crescencével. Ha engem szidott volna csak, nem bántam volna, de mindig Franczit, meg Babettet csipkedte. Aztán az a sok ember fárasztott nála, az a sok penzionált alak, mind az öregségemre emlékeztetett. Ezek az öreg, ülve maradt, megőszült stiftsdámák, öreg generálisok, négykézre játszó Generals-Tochterek . . . Brr! mondom, én csak a fiatalságot szeretem!

— És azért mégse jár le az ebédekre . . .

— Tomihoz és Miczihez? Én fiatalabb vagyok, mint ők . . . Ha bécsi vén barátnőimmal összejönnék, tudom, több vizet zavarnánk, mint ezek ketten. Isten bocsáss . . . nem kéne rosszat beszélnem róluk, hisz vendégük vagyok . . . De hát öreg asszonynak nincs foga, könnyen kipottyán az étel is, a szó is a száján. No, de azért le-le járok hoz-

zájuk. Kivált ha bécsiek jönnek, ezt különben ki is kötötték. Ekkor el nem engednék egy viláért . . . Hisz én vagyok az élő kapocs köztük s a bécsi társaság között . . . Nevetett most hangosan, de úgy, hogy azért dereka nem mozdult, a jobb keze csak oly nyugodtan feküdt az asztalon, mint előbb. Csak a bal kezével fedte el az ajkait. — No ne csudálkozzatok illetlen fiúk — nevetett még mindig — felveszem a barna, nehéz selyem ruhámat, egy nagy fejkötőt, a melyet Miczi hozatott nékem tavaly Párisból (az ilyen alkalmakra), aztán lemegek elfoglalni a fő helyet az asztalnál. Csak süket szomszédjaim legyenek, ez a fő, — mondá megreszketve az előbbi nagy nevetéstől — szeretek jól enni és Tominál, ha bécsi vendégek vannak, jól eszik az ember . . . A házban Lollyt szeretem legjobban, ein schneidiges Mädl, eljár sokszor hozzám, beszél a mai Bécsről. Csakolyan, mint mikor én fiatal voltam. Még most is . . . képzeljétek csak! megdobban a lány szíve, ha lovaskatonát lát s a práter-fahrtot még mindig tavaszszal tartják. Man wird ja nie alt! — csacsogta vígan, mint egy szegény, kanári madár, az első tavaszi napsugár melegénél. Mintha csak a két fiú az ifjúságot hozta volna vissza néki — élte tavaszát!

— Miért nem jó Stázi néni egyszer át hozzánk, anyánkhoz? Aztán meg sohase ír néki.

— Át csak átmennék, de írni . . . das nicht. Az írástól megfájul a gyomrom. Pedig most a legnagyobb örömöm az evés. A mama nem küldött befőttet nékem? Szokta . . .

— Tán nem tudta, hogy ide jövünk, — füllentette Lőrincz, tudva jól, hogy jóságos mamája sohasem tenne fel az ő díszes kocsjára befőzött üvegeket.

— Majd átmegyek egyszer hozzátok. Utoljára Lőrincz atyjának esküvőjén jártam Kálmán. Szép hely, azt mondják, az a kertész tervelte, a ki a pozsonyi Au-t, meg a bécsi Volksgarten-t, igaz?

— Anyám is úgy mondja, felelt Lőrincz csendesen. Nem szokott dicsekedni, egy világért se mondott volna el valami olyat, a mi őket előnyös színből tüntette volna föl.

— Elmegyek akkor. Az «Au» szeretem, a bécsi parkokat még inkább. A fák, mezők, ifjúságomra emlékeztetnek, de ah! (sóhajtott komikusan) hagyjuk ezt. Majd vetek nektek kártyát. Hisztek a kártya igazságában?

— Ha a néni úgy parancsolja! — felelt Gábor mosolyogva.

— No nézzék, a két fiú nevet. Nem szabad nevetni . . . hisz a kártya csak komoly dolgokról beszél. Élet és halálról, szerelemről. Igen a szerelemről is. Ezzel hamiskásan hunyorgatva, a batiszt kendőjével meglegyintette Gábor arcát. Szeretiek Gábor . . . apádra emlékeztetsz. Apád meg sok mindenre! No, de hozzátok csak el a kártyáimat, ott vannak az üvegszekrény párkányán. Úgy . . . ott az a csomag a Napoleon császár szobra mellett. Tudod-e, hogy kicsibe mult, hogy Napoleon unokahúga nem lettem? Nem tudjátok? Nos, egy kis Bonaparte, a fenséges főhercegnő Mária Lujza

útján (ezzel kissé felemelkedett székéről s bölintott fejével egyet), magyar vagy osztrák grófnét akart feleségül. Nem tudom melyiket, de tudom, előttem Attems-eknél is kopogtatott . . . kikosaraztuk.

— És miért?

— Mit gondolsz, csak nem megyek én egy kis korzikai polgár unokájához. Hogy esetleg majd ne járassak a bécsi udvarhoz, mint madame Bonaparte . . . Mi jut az eszedbe?

— De hát akkor néni miért tartogatja még mindig a császár mellszobrát?

— Ez más, ez emlék, azokra az időkre emlékeztet. Meg . . . — tette hozzá hamiskásan nevetve — a férjemtől kaptam . . . Ezzel a szoborral bosszantott mindig. Azt is mondta, ha gyermekünk lesz, Napoleonnak kereszteltetjük. A gyermek nem lett meg . . . A férjem meghalt . . . Csak a szobrom ne törjön össze.

Kétszer, háromszor köhintett, egyik kezével a fejkötője szalagját igazította meg, majd mintegy álmokból ébredve, gyors mozdulattal a kártyák keveréséhez fogott.

— Előbb emelj te Gábor, majd néked mondom meg a jövődöt előbb. Úgy . . . no lám-lám, alig hogy osztok, már a piros dáma kerülget. Úgy ám fiacskám. Szerelmes beléd valaki . . . valaki, a ki nincs innen messze. Sieh' das gute liegt so nah'. Ugyan ki lehet? Ki lehet . . . nevette az öreg asszony és meglegyintette ismét Gábor arcát. — Született Don Juan, a hány város, annyi lányka. Ismerjük a Márfay fiúkat, mind egyformák, isme-

rem őket, mind a hány, mind szerelmes volt belém . . . a Kázmér, a Niki és azt hiszem atyád is, pedig akkor már öreg voltam. Téged is csak a vénségem ment meg, úgy ám Gabriel . . . különben te is úgy járnál, mint a többi . . . De most te Lőrincz, te emelj. Oh te rád kincs vár . . . gazdag lész, nagyon. De hogyan? Utadba nincs, csak a fekete ember. Der treff König. Pedig a házasság és a fény egymás mellett állanak. Gazdag nagy partiet csinálsz . . . Csak a szerelmet, azt nem látom . . . Hol van! Ej, ej tu n'es pas Niffor mon fils. Nálad is úgy kellene állni a constellációnak, mint Gábornál. Csak nem vagyunk partie-vadászok? . . . He?

Lőrincz ingerülten fel akart ugrani székéről, Gábor még idejekorán észrevette és megnyugtatta öcscsét, intve néki és szelíden mosolyogva reá. Az öreg herczegné nem vett észre semmit, csak vetette a kártyát tovább.

— Koronák, királyok vesznek körül . . . fényes polczra jutsz — csak kérlek, ne mondd el Tominak, mert sok álmatlan éjszakát okozna neki az irígység . . . Mondd, szólalt meg egyszerre, letéve a kártyát és stechert emelve szemeihez: Tetszik neked Bálványossy Julia?

— Ugyan néni, már te is?

— No, csak ne olyan ingerülten. Öreg néni kérldhet egyet-mást, még olyat is, a mit különben még a páternek sem mondanánk el a gyóntatószéken. Jól van, hát még *titok*. A Miczi él, hal az eszméért. Lolly azt mondja, akkor bele jutna az öreg

Czéni hercegné társaságába. Furcsa! Én nem törtem magamat annyira hajdanában s azért mégis mindig az elsők között voltam. Persze én nemcsak a férjemmel jártam a világba, volt minden ujjamra két udvarlóm. Miczikének meg nincs más soha, mint az örökös Tomi! Nos Niffor-Bálványossy, nem is rossz combinatio. Jól hangzik: gróf Niffor Lőrinczné sz. Bálványossy Julia hercegnő. És mondd csak, hercegnőnek fogod címeztetni vagy csak grófnénak?

— De édes néni, eszembe se jut elvenni.

— Eh, tudom, hogy nem beszélhetsz. Très bonne éducation. Nos, én grófnénak neveztetném csak. Egy Niffor nagyon is jó arra, hogy idegen címmel traktáltassa a feleségét . . . Végre is mint család, a mienk többet ér!

Lőrincz látta, hogy e témába nyakig merült az öreg asszony, tudta itt nincs más menekülés, mint a búcsúzás. Felkelt s vele Gábor, azután kezét csókoltak neki.

— Már? No de öreg asszony vagyok. Csak örülnöm kell, ha jöttök. Visszatartani titeket nincs jogom, nem is tehetném. Néha jertek el hozzám, majd beszélünk másról is. Aztán nem is vagyok olyan nagyon előítéletes, én nem hiszek ezekben a lapokban . . . No, de majd máskor. Az anyátokat csókoltatom s küldjön nékem abból a jó befőzöttből, nagyon megköszönöm, ha küld.

Az ajtóig kísérte őket, ott lábujjhegyre pipiskedve, megcsókolta a két fiú homlokát, majd könnyed bókkal visszatipegett kanapéjához.

Pompás négyfogatú mailcoach állott meg az udvarban.

Az előszobában már a két komorna várt reájuk. Egyszerre beszélt mindkettő. Elmondták, hogy ez a hely (hol negyvenöt éve vannak) türehetetlen, az öreg főméltósága nem tudja őket az idegenektől (az alatt Tomi cselédjeit értették) megvédelmezni. Nem ad nekik elég bért, a mostani cseléddek sokkal több fizetést kapnak. Nem bánik velök jól stb.

Gábort a jó Isten tudja mi szállta meg, de szokása ellenére, egyszerre nyersen, kiméletlenül leszidta őket.

— Hallgassanak. Ha nem tetszik a hely, ám menjenek. Kapunk komornát annyit, a mennyi csak kell. És főleg pedig bánjanak tisztességesen a főméltóságával . . . értik!

A két komorna elhökölt. Ehhez nem voltak szokva, Miczi és Tomi még rendszeren egy negyed órai audientiát adtak nekik . . . És ezek? Mit tehettek? Bókolva lekisérték őket a lépcső aljáig és számtalan «kiss die Hand» kíséretében kifejtették, hogy tulajdonkép nem «úgy» értették a dolgot. Majd összedugott fejjel visszasiettek, a mai fiatalságot szapúlni.

35.

Úgy négy óra felé pompás négyfogatú mail-coach állott meg az újvári kastély udvarában. Bálványossy hercegné leányával és két fiával, Miklós és Márton hercegekkel érkezett rajta. Gábor és Lőrincz a szobájukból nézték érkezésüket. Az egész inas-ármádia, a legnagyobb díszben futott le eléjük.

— Úgy látszik, várták őket — mondta Gábor. Tán táviratozott értök a gondos Miczi — tette hozzá.

— Nem lehetetlen, hisz erővel el akarják általam vétetni a kis Juliát. Nem mehet mégsem olyan igen jól a dolga Bécsben, hogy én rám szorultak.

— Jól megy, de tán kérője nincs. Ma már ritka madár a komolyan számbavehető partie — nevetett Gábor — de menjünk le, mulatságos lesz az érkezésüket látni. Kiváncsi vagyok, mennyire feledkezik meg megint magáról Miczi.

Lementek a nagy salonba. Ott voltak már mind, együtt. Az öreg Bálványossy hercegné Mária Teréziára emlékeztetett. Ősz, majdnem egészen fehér haj, erős vonások, hajlott orr. Erős, majdnem túlerős termet, a melyet igazán csak királynői mozdulataival mentett meg. Leánya, Julia, hasonlított hozzá, csak soványabb kiadásban. Magas szikár leány volt, túl hosszú karok és lábakkal. Sas orra, sűrűn összenőtt szemöldökei voltak. Tipikus bécsi kisasszony volt, mozdulatainak merevségében csak úgy mint öltözési modorában, csak mint argotjában. Külsőleg sokban hasonlított Lollyhoz.

Két fivérének (Niki és Stapszi hercegeknek — ez volt a gúnynevük) soványságával csak öntudatosságuk tarthatott lépést.

A mint Gábor és Lőrincz beléptek a salonba, Miczi már ott hajlongott az öreg hercegnő előtt, csókolva arczát s két kezét:

— Comme tu es gracieuse chère Leonie. Nem is mertem reményleni, hogy eljön. De egy világért

sem . . . Ilyen sárban! Mert úgy-e, nagy sár van? Aztán a Bálványossy vár kocsi-útja oly meredek . . . Na persze, oly kitűnő kocsissal, mint prince Niki! . . .

— Én hajtottam, nem a bátyám. Tudok én is egy kicsit hajtani, ha nem is születtem majorescoknak, mint a Nikerl! — kiáltott szavába rikácsoló hangon Stapszi.

— Ahá Stapszi herczeg? Fieus ó hajtott. Tudom, milyen nagy kocsis, hisz a mult esztendőben a rotundában nyert is az egyik versenyen . . . De igazán édes Leonie tu es adorable . . .

— Eljöttem s nem bántam meg. Az igaz, kicsibe mult, hogy kétszer fel nem fordultunk, daczára, hogy a monarchia két leghfresőbb sportsmanje ült a bakomon. Se baj. Bár nem volna valami igen hfres dolog a meredek bakról (magam se tudom, hogy ültethettek engem oda föl — engem vén tyúkot!) lerepülni!

— Talán pihenni fogsz ebédig.

— Nem szoktam. Nincs a véremben. Soha életben nem aludtam nappal. Tán a fiúk lemennek egy kicsit szundikálni. Mi? De nini, most veszem észre, hisz azok a cousinjeid. Ah a Lőrincz! Vegye úgy Loncozi gróf, mintha magáért jöttünk volna idáig . . . És a fiatal Márfoy. Tiens, hazajött?

És elővéve lorgnette-jét, végig mustrálta a két fiút tetőtől talpig, akár mintha csak paripák vagy csinos bútorok lettek volna.

— Ez Márfoy, minden mozdulata, minden vonása Márfoy. Furcsa, mennyire rajta a két fiún a

két család jellege. Az egyik a szőke Márfay, a másik a tüzes . . . no nem . . . a barna Niffor. Egyik holdsugár, másik délinap. Régi tánczosaimra emlékeztetnek.

Ez alatt Julia is oda ment a két fiúhoz és férfias mozdulattal megszorította a kezüket.

— Márfay még nem ismeri a két bátyámat, ez itt a Niki, ez meg a Stapszi . . . Becsületos nevükön Miklós és Márton.

A fiúk kezét szorítottak. Lőrincz kissé el volt fogulva, túl sokat udvariaskodott, segített a hercegnének köpenyét levenni, Juliának pár szót mondott «pompás arczszínéről», beszélt, beszélt, maga se tudta mit és miért.

— És Lolly . . . merre jár? — kérte Julia.

— Óh, az istállóban bizonynyal, — felelte éles hangon a nénje — istálló hetessége van.

— Nékem is Miczus, felelt neki Julia, le megyek hozzá.

— Előbb azonban átöltözzünk édesem. Öt óra, van s ti hatkor esztek. Höchste Zeit, — mondta a hercegné.

E perczben a salon ajtaja feltárult és Czobor Lipót lépett be rajta, nem éppen salonképes öltözetben. Nyakán az ing nyitva, a gallérját csak egy kis madzag tartotta össze. Nyakkendőnek se hfre, se hamva. Salonkabátja teljes, de teljes telí pecséttel, nadrágja alúl rongyos, egyik czipője felhasadva, úgy, hogy a hüvelyk-ujja kikandikál belőle. Úgy látszik azonban, fogalma se volt kinézéséről. Egyenesen oda ment Miczihez s kezét nyújtott neki.

— Ki ez? — kérte bámulva az öreg hercegné Tomit, ki halálra válva nézett a jövevényen végig.

— Oh?... ez. Ez a Czobor Poldi... tudja hercegné... igen, egy távoli rokonunk, — mondta halkan.

Gábor, ki mellette állott s minden szavát meghallotta, ingerülten felpattant:

— Nem olyan igen távoli rokonod bíz ő. Nékem csak úgy mint neked, másodfokú unokatestvérem. A mellett meg mint tudod, családjaink igen gyakran házasodtak össze. Nagytehetségű ember, kire büszkék lehetünk.

— Igen, igen... csak hát... bolond. Tudja hercegné, bolond.

— Van *annyi* esze, hogy *sokan* bolondnak tartják — folytatta Gábor mind hevesebben.

Az öreg hercegné látva, hogy kettőjük között a beszélgetés mind élesebb lesz, oda ment Miczihez (ki sápadtan, az ingerültségtől reszkető ajakkal igyekezett Poldinak pár szót kinyögni). — Édes Miczi — mondta derült hangon a hercegné — mutasd be a cousinodat nékem.

— Nem az, csak a férjemé, — rebegette elhaló hangon Miczi. — Czobor Lipót *báró!* — mutatta be a határozott felszólításra, Poldi címét erősen hangsúlyozva.

— Óh örülök. Nagyatyja, a megboldogult kanzellár, nagy pártfogóm volt a bálokban. Örülök, nagyon örülök, hogy találkoztam az unokájával, különben Czobor-Bálványossy c'est cousin, úgy-e Stapszi? Te ismered ki köztünk a legjobban magadat a genealogiában.

— Eddig azt hittem, hogy rokonunk — súgta oda félhangon Stapszi Lőrincznek nevetve, aztán megemberelve magát, kifejtette a két család gyakori összeköttetését.

— Így, Poldi öcsém, engedd meg, hogy tegezelek — mondta a hercegné s kezét nyújtotta a festőnek, ki azt önkénytelenül ajkaihoz emelte.

— Mais allons... de hisz... így! chère Leonie, *mi is* rokonok vagyunk. Tomi nagyanyja a kancellár húga volt.

— Ah, az igaz... persze. No, hát akkor *mi is* rokonok vagyunk. Majdnem elfeledtem! De hát mi Miczikém, mi már rég tegeződünk!

— De... ha a hercegnő... úgy gondolom... hebegte Tomi.

— Ah maga? Igaz... no hát akkor tegeződjünk mind össze, nem bánom. Mert hát így a Czoborok révén Gáborral meg Lőrinczcel is rokonok vagyunk, csak úgy mint Tomiékkal. Julia tegezheted újon felfedezett unokabátyáidat.

És Julia oda ment Poldihoz, kezét szorított vele.

— Bemutatom magamat néked, ujdonsült unokahúgod Bálványossy Julia vagyok.

Poldi udvariaskodva kezét fogott vele, bár egy csepp hatást se tett rá a fiatal hercegnő ajánlata.

— De most már alavanti! Menjünk gyerekek, mert még elkésünk az ebédnél. Egy óráig csak el-tart, mfg kiöltözünk!

Miczi az asszonyokat kísérte el, Tomi a két Bálványossy fiút. Gábor, Poldi és Lőrincz szobáikba mentek.

36.

— Hát te veled mi történt öreg vakand, hogy úgy megugrottál.

— Hát... megugrottam — mondta az öreg kutya misztikusan. Állát egyik kezébe temetve, nagy salonkabátjába szinte eltűnve, guggolt a széken.

— Aztán hol jártál? — kérte Lőrincz.

— Te, Gábor, van kedved feljönni a sajtosokhoz?

— Mikor?

— Holnap.

És Gábor Lollyra gondolt, aztán egyet simítva homlokán: — nem bánom, felmegyek... de... miért?

— Miért? Hisz egyszer azt mondtad, érdekelne a havasok világa.

— Felmegyek bizonynyal.

— Hát én velem mi lesz, ha ti elhagytok? — kérte Lőrincz siránkozó hangon, komikusan.

— Te rajtad osztozkodni fognak a dámák. Itt maradsz lány-inspektornak, tréfált Poldi.

— Akkor én se maradok. Én egy idő óta úgy félek a comtesse-ektől. Azt találom, csak az egyszerű, a romlatlan...

— Mit értesz «romlatlan» alatt, kis király?

— Bolond Poldi, azt, ha a lánynak nincs selyem alsó szoknyája.

— Az már más. Pedig látod... Én nem akarok házasítani, nem az én kenyerem, de ez a Julia helyes leány.

— Látod, Poldi, én is ezt akartam Lonczinak mondani. Éppen nekivaló, higgadt, okos, elszánt leány. Kissé tán hideg, de azért őt szereti s így annál dicsőbb. Tudja a kétszerkettőt, (hej, de ritka tulajdonság, a mostani lányoknál) ismeri az embert s annyira okos, annyira józan, hogy még tán az ilyen mi fajtánkbeli összetett masinának is alá tudja magát vetni. Ehez pedig rengeteg sok józan ész s nagy akaraterő szükségeltetik...

— Édes fiaim, hallgassatok el, mert bíz' Istók!... Mondtam már, hogy nem szeretem, ha házasítanak. Ezt tudjátok, vagy mi?

— Na, jó van gyermekem. Ezt csak úgy mellesleg mondtuk, úgy-e Gábor. Mi ehez úgy se értünk!

— Hát így te is feljössz? — kérte Gábor.

— Azaz még se mehetek. Mert akkor a vad-disznó-vadászat czíme alatt kéne mennem, úgy meg Tomi, meg a Bálványossy fiúk is velünk tartanának.

— Ebből pedig nem kérünk!

— Nem ám.

— De, hát akkor így hagytok egyedül, ezzel a két lánnyal?

— Ne félj, Lonczim, nem esznek meg a lányok. kivált... Julia nem, — nevetett Poldi nagyot.

— És... hánykor mentek?

— Tán holnap hajnalban, az éjszakát is ott töltjük s csak másnap jövünk vissza. Majd meglátod Gábor, milyen az élet másik oldala, az, a mely oly igen távol esik a tietektől... Az egyszerűség világa.

És az öreg bölcs szinte végleg összeesett, feje egészen eltűnt kabátja szárnyai között, már csak az az óriási holdvilág világított ki a karosszékéből a feje búbján.

— Ist's erlaubt? — kérte egy rikácsoló hang.

— Szabad, — szólt Lőrincz.

A két Bálványossy fiú csörtetett be az ajtón.

— Hát itt laktok? Kerestünk már titeket az egész kastélyban s nem tudtunk rátok akadni. Ki lakik itt közületek? — kérte Stapszi a fiatalabb, egy keskeny arczú, szőke pofaszakállas, sápadt, savó-színű fiú, fürkésző arozozal tekintgetve körül.

— Én, Marczy, felelt rá Lonczy. Rendesen kereszt — s nem gúnynevén nevezte a két fiút.

— Úgy-e bár, mi is laktunk e szobákban Niki?

— Azt hiszem, — felelt rá Niki közönyös hangon. A Bálványossy herczeg egy kis faszéket lovagolt meg. Tisztára úgy nézett ki rajta, mint egy telivér jockey. Simára fésült haj, majdnem tökéletesen szőrtelen áll s ajkak, nagy ránczok (daczára 24 évének) a két pofáján. Zöldeskék, hideg, metsző szemek, gúnyos ajk, vékony, felfelé álló orr. Nem volt e két fiúban semmi, a mi magyar eredetre vallott volna. Telivér osztrák volt mind a kettő s inkább Máriahilf, mint a Herrengasse felé húzott.

Anyjok ősrégi magyar családból származott, de azért a Bálványossy csak kiűtött rajtuk, a mely nemzetség (mint a hogy ezt Stapszi igen gyakran el is szokta mondani) 9 ízben házasodott össze osztrák családokkal, «még pedig a javából», szokta ilyenkor hozzá tenni Niki.

— Hát, ez a te szobád. Hé, csinos toilette-ed van. Hol csináltattad?

— Pesten, tudod annál a fodrásznál, a kinél egyszer együtt voltunk.

— Ah há! De úgy-e furcsa Niki, hogy Pesten az ezüst toilette-eket egy fodrász állítja össze. Komische Stadtl. No nálatok minden furcsa, nem olyan, mint más normális helyen.

— Mit nevezesz te normális helynek? — kérte Gábor kissé nyersen.

— No... egy nagy várost, Bécset... vagy!

— Vagy?

— No, Bécset. Más várost nem ismerek, másutt még nem voltam. Nem utazhatott mindenki annyit, mint te, hiszen te olyan vagy... No igen, mint ez a táska.

— Olyanabb, — felelt neki tréfálva Lőrincz — ez a táska éppen csak Pestig volt.

— De, ti mind ilyenek vagytok — szólalt meg Niki vontatott orrhangon, mint a hogy ez a Bálványossy nemzetség fejéhez illik. — Csak Pest és Pest. Enfin, ha nincs más, hát jó az is. Én unnám azt a kis fészket.

— Nekünk Pest a világ közepe, — szólalt meg félhangon, hunyorgatva a félszemével, Poldi.

— Néked is? Ez nem rossz. Pedig néked még arra nincs jogod, hogy chauvinista legyél, egy ilyen kóbor legénytől az ember inkább azt várná, hogy mint a cigány, hazátlan legyen... No, de nekem mindegy. Legyetek mind «budapestiek». Azért «es giebt nur a Wean»... Kérdezd meg csak Lollytól,

hogy nincs-e igazam... No, de most Lőrincz, nyilatkozzál, jó, hogy eszembe jut. Mit tartasz a kis sógornőről, mi?

— Nem az, csak úgy parasztmódra.. . Én csinos, szeretetreméltó lánynak tartom.

— S azonkívül?...

Lőrincz nem szólott.

— És te, — kérte Poldi Nikit kíváncsi, naiv arcczal.

— Én jucker-komtessnek tartom.

— Hát, ez mi? — kérte Poldi még ártatlanabb arczkifejezéssel.

— Ezt se tudjátok. Pedig ezt a typust Pesten is ismerik nagyon. Nos... ime a természetrajza: Tartozik a jól «született» hajadon-világhoz. Erkölcsei, szokásai férfiasak. Testén majd mindig férfias Ultzl-féle ruha, férfing és férfinyakkendő. Olyanféle rövid óraláncz, mint a milyet huszártisztek hordanak lovaglásnál, végén lecsüggő nagy Szent-György tallérral. Férfias mozdulatok, angol férficzipő alacsony sarokkal. Szokott dohányozni annyit, mint mi, tán többet...

— Hisz nemsokára már csak az asszonyok fognak dohányozni, ezeknek még lesz idejük rá — szólalt közbe Poldi a legkomolyabb arcczal.

— A typus érdekesebb példányainak — folytatta Niki — salon helyett dohányzója van, hol maga fogad, megvetve a garde des dames-ok elavult típusát. Egyedül hajt ki, egyedül lovagol. Hetenkint intim körben összejő barátjával s ha jó kedvök szottyan, meghívják egy-két urat is teára (a házi

kisasszony mamája lévén az egyetlen jelenlevő garde des dames). De ezen kiválasztott uraknak sok mindent kell tudni, hogy a lányok el ne unják magukat. Nem kell kímélni ötleteiket, a melyek néha még gorombák is lehetnek, hogy hatást csináljanak. A jucker-lány összetart, vállvetve boldogtván a férfihadat. A jucker-lány, úgy mint a fiatal asszony, néha hord már ékszert is, ismeri az utolsó kuplét és a jucker-lány arra született, hogy jövődöbéli férjét megjuckolja halálig...

— S azt hiszed, Lolly grófnő is csak ilyen «jucker-comtesse»?

— Csak ilyen?...

— Hát elvonnál egy ilyen lányt?

— Hm. Ez már más kérdés, tekintetbe véve azt, hogy a feleségemet végre is csak magamnak veszem el.

— Lehet másnak is? — kérte komoly csudálkozó arczczal Poldi.

— Igen, lehet — folytatta Niki alig hederítve rá s még tovább praelegált volna, ha ebédre nem hívják őket. Mire a két Bálványossy ijedt arczczal szobájába szaladt, hogy még, szerintök hiányos toilette-jöket bevégezzék.

Poldi, Lőrincz és Gábor a nagy salonba mentek.

37.

A salonban még csak Miczi volt egyedül. Amint beléptek, magához intette Gábort.

— Te, néked is lehetne valamivel több belátásod... ilyen jelenetet csinálni. Ezt tanultad

külföldön — súgta neki halványan, reszkető ajkakkal.

— Micsoda jelenetet... ah igen, Poldit illetőleg...

— Igen, azt hiszem, mindenki zavarba jönne, a mi esetünkben. Képzelheted milyen unalmas reánk nézve, hogy *épp* most jött...

— Éppen most? Mit értesz az «éppen most» alatt? — kérte Gábor gúnyosan.

— Na igen, most, hogy a Bálványossyék is itt vannak.

— Hisz így ennek csak örülhetsz, most már legalább tegezõdhetsz velök.

— Na, bizony... Nagy dolog is az. Hisz majd az összes bécsi urakkal tegezõdöm, — felelt rá Miczi kérkedve, még mérgesebben.

— De, csitt... jönnek... ah, liebe Leonie, schon fertig? — szólalt meg egyszerre mézes hangon s oly gyors mozdulattal ugrott le a chaiselongueról, hogy kivágott czipõjének két sarka nagyot koppant a parquetten. Ebben a hirtelen átmenetben benne volt a kis asszonyka egész lénye.

— Pontosságra tanított már az édes anyám is — mondta a hercegné.

— Azért vagyunk mindig az elsők a bécsi picnicekben — nevette Julia, kezét fogva Miczivel.

— És a fiúk? — kérte Miczi a nagy intimitás hangján.

— Óh, azok nem tanultak tõlem. Mindig el-késnek.

— Úgy mint én, oh pardon hercegné... De

én is olyan vagyok, mint uraink most rendszeren — nyafogta Tomi berohanva az ajtón, az estélyi smokingban, még áttetszőbbnek, még soványabbnak, még hosszabbnak látszván.

— Igen, most az urak késnek el. Sokat tanultak mitőlünk... s mi sokat tőlük. No, de nem csoda — nevette mély hangján a hercegné — annyit voltunk együtt!

E perczben az ajtó két szárnya feltárult s az öreg Stázi hercegné tipiskélt he rajta, ünnepi köntösben s abban a főkötőben, a melyet Miczi a nagy alkalmakra hozatott neki Párisból.

Mindenki bókkolt, amint belépett, még a hercegné is, ki oda sietett hozzá, aztán megcsókolta kezét, két arcját.

— A kedves Leonie... milyen öröm, milyen meglepetés. Hogy örülök, hogy láthatlak — súgta gerle hangján az öreg asszony s oda vont a őt egy kanapéra és tüstént mély társalgásba merült vele.

Lolly édes atyjával s Hanzival érkezett. Az utóbbiak még nem látták a Bálványossyákat, Hanzit tüstént Julia mellé ült és bolondozni kezdett vele, a diplomata pedig, a két öreg asszony mellé telepedett a kanapéra és most mind a hárman úgy látszik világrendítő fontosságú dolgokat beszéltek meg, mert egyiknek nagyobb fontoskodással járt a szája, mint a másiknak. Lolly a három fiúhoz lépett.

— Na, Poldi báró, hát mit fest? Mikor látjuk már képeit.

— Majd jövőre hozok vásznat is magammal.

— Ah há, jövőre! Ezt ismerjük már. Maga csak olyan festő, mint a milyen zenész a Lőrincz gróf... Maguk csak önmaguknak művészkednek, mi nem látunk, nem hallunk belőle semmit.

Miczi most nem annyira azért, hogy Poldival szemben elkövetett hibáját tegye jóvá, de hogy a Bálványossyék előtt elkövetett ügyetlenségét kijavítsa, leereszkedett ehhez a csoporthoz is, sőt még Poldit is «megtisztelte» megszólításával.

— Ah, a Poldi képei... tiens, nem rossz ötlet. Hát Poldi még képeket is festett?

— Hát még nem jártál ősszel Pesten a műkiállításon? — kérte tőle Gábor élesen.

— Pestre csak a lóversenyekre megyek, oda is csak néha — mondta Miczi büszkén.

— Sajnálatos, valóban sajnálatos, még reád nézve is, mert ha másért nem, Poldi képeiért is érdemes lenne kis székvárosunkba lefáradni.

— Tudom, hogy ti egymást mind az évig dicséritek. Te meg tán versköltő vagy Gábor, hogy így jusson a családnak egy titkos festője, zenésze és poétája...

— Nem, azt nem teszem Miczi, — nevette Gábor.

— Az, a mit Gábor gondol, az felér azzal, a mit én muzsikálok, tette hozzá Lőrincz.

— Jó, hogy mondod. Messieurs et mesdames — szólalt meg Miczi olyan erős hangon, hogy az ember azt se tudta honnan jó a hangja, olyan élesen hangzott — gr. Niffor Lőrincz, a czigányok grófja, az oly ritkán hallott zenefenomenon, ma este, ha úgy fog tetszeni neki, hallatni fogja magát.

— De Miozi, mi jut eszedbe, — súgta Lőrincz neki rémült arcczal — hisz az én játékom nem közönség elé való, — folytatta hangosan.

— De, igen, igen Lőrincz, játszaniod kell, — hangzott minden oldalról.

— Már oly rég vágyom hallani — mondta Julia, szembe nézve vele.

— És én is — tette hozzá a kanapéről a herczegné.

— Tudod — súgta neki Stázi Tante, — legjobban otthon szeret játszani a parasztlányoknak ez a vad fiú.

— Majd elhozzatjuk ebéd után a czigányokat, kísérni fogják őt . . . ez famóz egy heccz lesz — rikácsolta Tomi.

Lőrincz mit tehetett egyebet, hallgatagon köszönte meg a nem kért kegyet, hogy meghallgatják.

— Mi lenne, ha ebéd után megugranánk? — kérte Gábor halkán.

— Bolond gyerek, most már ki kell inni a feketelevest.

A komornyik jelentette, hogy tálalva van. A két Bálványossy csak nem jött. Mielőtt párosba sorakozott volna a társaság, Stázi néni egy ablakfülkébe tipiskélt s oda intette magához Gábort.

— Édes Gábriel, te jó fiú vagy, atyádhoz is hasonlítasz — súgta az öreg asszony megcsókolva Gábor homlokát — sokat is láttál, de azért engedd meg, hogy egyre figyelmeztesselek, mondta kissé köhécselve s elég élesen — a cselédeimet majd csak én fogom rendre utasítani . . . ez az én dol-

gom, jegyezd meg jól fiacskám. Pas de rancune n'est-ce pas? — csicseregte most már ismét vs gan s vissza tipegve Bálványossynéhoz s Klienigsteinhez a kanapéra.

— Egy kis ügyünk volt az öcsémmel, szót sem érdemel — mondta s Klienigstein karján az ebédlőbe vonult.

E perczben lépett be a két Bálványossy nagy lármával vagy négyféle nyelven mentegetve magukat, hogy elkéstek. Az ebédlőben nagy pompával volt felterítve. Az asztal csak úgy görnyedezett az ezüsttől, az abroszon szétszórt virágok voltak. Az «udvar» ma másutt ebédelt.

38.

Ebéd alatt általános tárgyakról volt szó. Csak a Bálványossy fiúk s a Hanzi viczei villanyozták fel a kissé fáradt hangulatú társaságot.

Ebéd után, a feketekávénál, Lolly odament Gáborhoz, ki a terem egy sarkában meghúzva magát, egy albumot lapozott.

— Alig lehet magához férni.

— Én ugyanezt mondhatnám a grófnőről.

— Lássa... én házikisasszony vagyok itt. De majd később... jöjjön ki az erkélyre... beszélgetünk.

— Ahogy parancsolja.

— Kértem. Adjon egy cigarettát Márfay, — tette hozzá hangosan. Úgy, én most be fogom magának mutatni a bécsi Klienigstein Lolly-t. Ezzel egyet fordult a sarkán s odament a két Bálványossyhoz.

— Hanzi, menj a zongorához . . . mi pedig dalolunk, no kezd el a Weaner Herzen-t.

S a leány oda állott a zongora mellé, egyik kezét annak a székek, a melyen Hanzi ült, a hátára téve, másikkal a taktust verve, énekelni kezdett. Niki és Stapszi két oldalán álltak, segítettek a lánynak fújni. Lolly kihívó mozdulattal kísértte a kuplét, Niki a halántékán levő gyér haját símogatta, Stapszi jodlizott. Mindnyájának meg szinte karikát hányt a szeme.

Miczi karját a herczegnőébe fűzve oda állt a zongorához, Stázi néni pedig, ki eddig valami pikáns történetkét beszélt el fontoskodó arczczal Klienigsteinnek, abba hagyta mondókáját s áhítatos arczczal, édeskésen mosolyogva hallgatta a kuplét.

Gábor, Lőrincz, meg Poldi szájátva bámultak a kurjongató éneklő csoportra.

A kuplét nem dalolták végig, az utolsó versszakot Lolly hirtelen megszakítva, karját Niki vállaira fűzte s szédítő gyorsasággal keringőzni kezdett el vele.

— És maga tán csak nem hágy ülve? — kérte Julia Lőrinczet, merészen oda állva elé.

Ezek is tova siklottak . . . e perczen a salon tulsó ajtói felnyitlak s a cigány-zenekar folytatta az elkezdett marsot.

Poldi odakúszott Bálványossynéhoz s neki és Stázi néninek szörnyű borsos adomákat kezdett el beszélni s azok rendkívüli érdeklődéssel hallgatták. Az öreg kutya szent arczokat vágva csak beszélt,

a zene szólott, s Tomi öntelt mosolylyal nézett végig az úgylátszik pompásan mulató társaságon.

— Gábor!

— No, Lonczi, mit akarsz?

— Ne mennénk . . . ?

— Csak táncolj tovább . . . nézd, Lolly intett néked.

Most Hanzi is felugrott a zongorától és a haldokló Miczit repítette végig a termen

Egy óra múltán abbahagyták a táncot. Lőrincz lassú, fáradt mozdulattal kivette a primás kezéből a vonót. De korántse játszott oly melegen, mint szokta, minden pillanatban megszakította a játékát s mentegetőzni kezdett, hogy nem szokott közönség előtt játszani, hogy már oly rég nem volt hegedű a kezében, hogy így, hogy úgy . . . végre egy félórai játék után belemelegedett s játszott úgy, hogy még Poldi szava is elakadt a hegedűje hangjára.

Lolly kisuhant a balkonra, hol már Gábor várt reá.

Felettük a csillagos ég, álomterhes csillagos éjszaka, akácvirág illata a légben. Fülemlül száll a közeli erdőkben Lőrincz hegedűje elsírja oda benn a szerelem dalát . . . csend a szívben.

Pár perczig hallgattak,

— Ért már? — kérte Lolly.

— Igen, értem már.

— Nem igaz, felelt rá hirtelen a leány, engem senkisémet értett meg, még önmagammat se értem.

— Mondja, mit akar nékem mondani?

— Azt akarom, hogy megértsen.

— Miért? Mi jó háramolhatnak ebből magára és én reám?

— Azt akarom, hogy ne ily hangon beszéljen én velem.

— Mégis, azt hiszi az elébb . . .

— Nem hiszek semmit, nem tudok semmit. Nem is akarok tudni semmit . . .

— Én azt akarom, hogy megtudjon mindent. Ah! Gyűlölöm ezeket. Nézze ezt a hadat! Ezek a fiúk udvarolnak nekem, de azért sem a Niki, sem a Stapszi el nem vennének soha. Szegény vagyok nekik, még tán nevem sem elég fényes nekik a — Bálványossy hercegeknek. Hiába van hatvan ősöm. Ez nekik nem elég . . . Pedig jó birkák ezek a fiúk. Lányak. Nem félek tőlük, nem tudom mit csinálnék belőlük, ha feleségök lennék . . .

— Miért mondja el ezt . . . *mindezt* én nékem?

Lolly nem felelt, csak a hegedűszó hallatszott.

— Feleljen.

— Miért? Mert valakinek el kell, hogy mondjam. Maga az utamba jutott, látom a homlokán, hogy becsületes. Azért nevezem így, mert bár ezek mind tisztalelkű emberek, nem tudnám őket becsületeseknek nevezni. Bizonyos perczekben nem lennének azok . . . Lássa én jucker-lány vagyok. Tudja úgy-e, mi az, de hogyan tudná? Hát az, a mi egy negyed óra előtt voltam; de azért nem mernék ezek közül egygyel sem, tán a Poldi bácsit kivéve (s ezért nevezem bácsinak) itt egyedül a csillagok alatt e tárgyról beszélni. Nem mintha

félnék valakitől, ne értsen félre, csak az önmagam méltóságától félnék. Egy hajszálnyival több, mint kéne . . . s én leugranék fejjel lefelé erről az erkélyről, és ezt nem kívánom magamnak . . .

— Itt hagyjam?

— Nem, *maga* maradjon. Magától félek. *Maga* maradhat itt. — Mondja, hiszi hogy én szeretni is tudnék?

— Nem.

— Igaza van. Lássa, a kit én szeretnék, olyan nincs. A kit annyira tisztelnék, hogy visszaadhatna önmagamnak. A ki azzá tenne, a mi vagyok. A kitől félnék, mert ha lány lenne velem szemben, erőt adna önmagamat legyőzni, ha kemény, erőt elbirni sújtó kezét. Ismer ilyen férfit? . . . Ugy-e nem?

— A maga környezetében nem.

— Ezért lássa, vigasztalásra szorulok. Szán engemet?

— Nem szánom.

— Köszönöm, ez jól esett. Nem túrném el, hogy valaki szánjon. Pedig magának feltártam a lelke-
met . . . S így, jogot formálhatna rá.

— Nincs a grófnővel szemben semmiféle jogom. Jöjjön be, lássa megfázik, ki van melegegdedve . . .

— Maradjunk még, *benn* fázom, nem itt.

— Jöjjön, *kérem*, hogy jöjjön be.

És Lolly engedett. Lőrincz már bevégezte játékát. Túlságos szomorú volt nekik, nem értették meg, de tapsoltak neki.

Most megint Hanzi ült a zongorához, egy bécsi dalra tanította a cigányokat.

— Nem így van Hanzi, jaj de hamisan játszol. S oda állva mellé, az új kuplét kifejező mimikával dalolni kezdte.

39.

A társaság úgy tizenegy felé széteszlott. Poldi hamarább megszökött már, Gáborral elhatározták, hogy hajnalban indulnak a sajtosokhoz.

Gábor Lőrincz szobájába ment. Pár perczig hallgattak, majd Lőrincz törte meg a csendet.

— Nos, hogy állsz vele?

— Sehogy — s így a legjobb.

— De miért? Hisz szép, okos, megért téged... ez nem elég?

— Nem, mert én nem értem meg... én nem bízom benne. Tudja isten miért, de sohasem hiszem azt, a mit mond...

— Bolond fiú, mindenkiben kételkedel.

— Én kételkedem? És *te* mondod ezt *nékem*. Anyánkban, benned, Ádámban kételkedtem valaha?

— Én, a helyedben elvinném.

— Inkább vedd el te Bálványossy Juliát, öregem, jobb lesz, mint tanácsokat adni nékem...

— Hát már te is! Nem szeretem, nem rokonszenves a családja...

— Pedig éppen ilyen feleség kéne néked. Egyenes, okos, kissé tán hideg leány, ki miután szeret, éppen veled szemben érző. Kell-e több ennél? Aztán olyan nyugodt, olyan összhangzatos, olyan egységes a lénye. Semmi félszín, semmi árnyalat... olyan mint anyja, jó magyarfajta. Szókimondó, itt-ott tán hatalmaskodó is, de azért a

legjobb leány a világon, ki kitünő élted párja lenne... ki...

— Ki, attól félek, egy szép napon el találna náspángolni — vágott szavába Lőrincz nevetve.

— Bolond gyerek! És aztán? Az se ártana koronként néked... felelt rá épp oly derült hangon kaczagva Gábor, — néked boldogságodhoz csak egy dolog hiányzik s ez a családi élet. Tele vagy jótulajdonsággal, a legérzőbb, legmelegebb ember vagy, kit ismerek... csak — eddig érzéseidet méltatlanra pazaroltad. Pilléből fecskévé kell válnod s fészket kell raknod fiú... Nehogy úgy járj öreg napjaidra, mint Niki bácsi. Kár volna, ha egy Hausfräulein oldalánál öregednél meg.

Gábor egyszerre, a Lőrincz arckifejezését látva, tudatára ébredt, hogy bár e perczben az igazság igéjét hirdette, rossz útra tévedt. Megingatta öcsce bizalmát.

Megijedt. A szó szinte elakadt torkán. Egy pillanatig hallgatott, aztán megragadta öcsce mindkét kezét, egész testében megrázta, szinte ki akarta rázni abból a kedélyállapotból, a melybe e perczben jutott.

— Higyj nekem, hidd el, ne érts félre, hogy bármikép is beszéljek, vakon kell, hogy bennem bizzál... Hiszed azt, a mit mondtam?

— De, hisz Gábor, figyelemmel hallgattalak, olyan szépen beszéltél — felelte udvariasan mosolyogva Lőrincz.

— Meg akarsz házasítani, látom. Ezért hálás is vagyok.

— Ne úgy fiam. Látod ez fáj. Légy egyenes velem, mond ki mindazt, a mit e perczen érzesz, hogy így megérthessük egymást.

— Hogyne, hogyne Gábor. Hisz tudod, hogy te vagy az én «öregebb»-em.

— Ne tréfálj e perczen. Úgy se jó szívedből a tréfád.

— De ha biztosítalak, hogy nincsenek, — mondta Lőrincz és átölelte bátyját. — Leszek pilléből fecske, ha az öregebbem úgy akarja. Csak ne holnap még! Egy-két napig várj még!

— Ne tréfálj, érts meg. Hisz mindezt csak azért mondom, mert *hidd el*, féltelek.

— Te is? — szólt most hirtelen, elváltozott, keserű arcczal Lőrincz.

— Hát ki még?

— Óh, mind. Tomi és a felesége attól félnek, hogy mésalliance-t csinálok, anyám, óh értem, ha nem is szólt...te, mindenki...

— Nos, egy okkal több, hogy megházasodjál. Akkor legalább mindenkivel egy véleményen leszel...de hát, felelj erre, ezentúl is bizodalommal fordulsz hozzám?

— Ugyan kibem biznék, ha benned nem.

Átölelték egymást, de azért mind a kettő érezte, hogy maradt vissza a lelkében valami, a mi, ha nem többel, de egy hajszállal távolította el őket egymástól.

Gábor és Poldi hajnai óta jártak. Bebarangolták az ujbári havas egész vidékét, végtére egy kis

— Olyan, mint egy Böcklin.

szűk völgyben telepedtek le. Hatalmas kősziklák vették a hasadékok körül, a hasadék közepén tengerszem volt. Semmi nyoma az életnek. Távol, távol a küzdelemtől, itt csak csend, nyugalom.

— Látod, ide járok el néha... Szeretem e helyet.

— Olyan mint egy Böcklin — mondta Gábor.

— Az olyan, ez a kis világunk egy része, hiszed, hogy még ez is szervesen függ össze a Niki vénasszonyos tetteivel — nevetett Poldi, bár igen komolyan értette.

— Hogyan érted? Magyarázd ki magadat. Érdekel a dolog...

— Nos, ez természetrajzilag épp úgy utolsó stációja a mi mindenségünknek, mint szegény öreg Nikink. A sajt-tenyésztés füvei, tájképe, a szál erdők ősfái után jön a magasztos pusztulás, a tengerszemek sziklavilága... értesz?

— De hát a mi talajunkat tán még meg lehet termékenyíteni!

— Mi rajtunk akarsz változtatni gyermek? Hogyan? Meg birsz küzdeni a fajjal, elég erősnek érzed magad, szembe szállani azzal, a mit századok állapítottak meg? Birsz új vért önteni ereikbe? Meg birsz küzdeni századok öröklött, megcsontosodott erkölcsével, szokásaival? Birsz új érdeklődést önteni azokba, kik már igazán semmi iránt sem érdeklődnek? Szinte megéreztek, hogy már csak a semmittevés-, a pusztulásra jók. Ültess hát e sziklákra pálmákat s gyönyörködj benne. És miért tenéd, ambíció dolgozik benned vagy mi?

— De hát akkor mit tegyünk?

— Mit? Gyönyörködjél abban, a mit látsz. Hisz már maga ez a látvány is ritka érdekes. Nézd... mily különös szép és gyönyörködtető a rothadó anyag újjászületése, a kiválás processusa, hogy ad új életet az, a mi már maga életre képtelen. Trágyának nincs jobb ennél... Engem érdekel.

— De hát sohasem érezted szükségét annak, hogy ezen változtass?

— Öregen születtem, mint öreg halok meg... Sohasem akartam változtatni ezen. Az ember egész jövőjével együtt születik. Nagyjából elő van írva az útja... Tán változtatnak valamit rajta külső körülményei, sokat mindenesetre nem... A végpont-hoz csak a vére viszi. Nevelőkben nem bíztam soha... emberbarátokban se sokat. Reformátorokban meg éppen nem hiszek.

— Hogyan?

— Nos, igen. A reformátorok, akkor midőn születnek, a kor szüli őket. Nem ők a kort. Lári-fári, összeteszem a két kezem s nem akarok változtatni semmin. Nem ítélek el semmit, csak gyönyörködöm...

— De, abban, a mit itt látsz, tán csak nem?

— Ebben jobban, mint másban. Végre is még jobban érdekel mint más, mert ugyanaz az anyag, melyből magam vagyok. Nem akarok az ellen küzdeni, hogy egyszer el fogok pusztulni, ez ostobaság lenne. Miért küzdenék hát az ellen, hogy a társadalmi tért, melynek egyik kinövése én vagyok, elpusztuljon. A világon minden csak azért jött létre, hogy végül elpusztuljon.

Gábor komolyan hallgatta. Érezte, hogy neki is igaza van, érezte, hogy egy más hang ennek éppen az ellenkezőjét mondja a lelke mélyén. Mellyiknek higgyen?

— Nézd, Poldi, nem hiszed, hogy vannak emberek, kik annak, a mit most elmondtál, épp az ellenkezőjét vallják?

— Hogyne. Ugyanannyian vannak, mint azok, a kik azt állítják. Igazság nincs, csak egyéni vélemény... Az emberek között még vannak olyanok, kik meg vannak győződve. Ez a fiatalabb, erősebb része az emberiségnek. Ezek a küzdők. Vannak olyanok, kik gyönyörködnek, ezek mi vagyunk, — mondta Poldi mosolyogva.

— De én küzdeni akarok!

— Ezt nem akarja az ember, hanem teszi. Te fiam még cinikusabb vagy (kedvencz szavam, ne vedd rossz néven, ha rád is alkalmazom), mint én. Úgy hiszem, a legokosabb úgy élni, mint a hogy én élek. Én az úgynevezett igazság ezen oldaláról körülbelől meg vagyok győződve. Te? meg vagy arról is győzve, a mit én mondok. Meg ennek éppen az ellenkezőjéről is. Te fiam... küzdeni! Ugyan ülj le, fáradt vagy, pihenj meg. Te nagyon is sok állomást tartanál még addig is... míg csak irányodat megtalálnád. Tudod, ki küzd az egész családukban, ki az egyetlen?

— Nos?

— Miczi húgom. Ő tudja, mit akar s halad ezen az úton... «ah cette petite vie mesquine de Budapest m'étouffe» mondta Poldi utánozva Miczi

hangját. —? 'will halt a Weaner in sein. Tudod, hogy bámulom e kis czinegét. Ennek van ereje... hidd el. El fogja vétetni Lőrinczozel Juliát, Tomit kineveztetni valami fő-fő udvari méltóságra, be fog jutni a bécsi legselektőbb társaságba s gyermekeit... tönkre teszi.

— De hisz ez az asszony nem a mi húsunk, vérünk.

— Nem-e? Ugyanaz a faj, mint a legalsóbbak, csak más formában. Tót katuska ez is! Minden nyafkaságával, ravaszságával, alattomoságával, a tót minden kicsinyességével... ldősebb nénje a Niki bácsinak.

— De — szólalt meg Gábor határozott erős hangon — de hát most azt mondd meg, én mit tegyek?

— De hát édes öcsém, mit akarsz te tulajdonképpen tenni?

— Nem ismered atyám végrendeletét?

— Hogyne ismerném. No és?

— De hát már ezért is *kell* valamit tennem.

— Nos, tudod, mit ajánlok én néked? Végy el egy jó erős, anyának született alföldi vagy dunántuli nemes kisasszonyt, kinek családja egész biztossággal nincs a mieinkkel össze keverve. Vedd el, mondom, aztán telepedj le falun. Gazdálkodjál, nézd, hogy nő a fű...s szüless újjá a szerelmekben...

— De hát bolond fiú, ez nem az, a mire szántak.

— Mondd, hát ambiciózus vagy?

— Bárcsak az lennék!

— Nos, hát akkor mit akarsz? Akkor úgy se csinálnál semmit, biztosítalak. Csak elnyomnának azok, ha a legjobb akarattal feküdnél is neki a dolognak, kiket kapaszkodási tehetséggel áldott meg a sors. Az emberiség halad, halad előre s minket csak seper maga előtt.

— De te festesz.

— Én festek. Magam se tudom, hogy miért. Tán ezzel elfelejtem, hogy élek. Festek... mert azt hiszem, ez vígasztal.

— Ah há, tehát szenvedsz?

Az öreg bölcs végig tekintett kék szemeivel egy perczig rajta, aztán felkaczagott:

— Beszélj csak a saját bajaidról, attól felmentelek, hogy az enyémekeket is végig hallgasd... no rajta, beszélj!

— Poldi, bocsánat!

— Nem sértettél meg. Rinoczerus bőröm van. Meg nem is akartál sérteni, tudom... Te, tudod, hány szeretője volt Bálványossynének? — kérte hirtelen s arca eltorzult a nevetéstől; Gábor meglepetve nézett rá.

— Nem, de miért kérded ezt?

— Hét s ezek között az atyád volt az utolsó — még a házassága előtt. Ő még a «tett» embere volt. Kaczagott tompán s egyet lódítva egész testen, felugrott ülőhelyéből s lengő hajjal lefelé kúszott a szakadék keskeny szikla útján. Gábor elszomorodva ment az öreg kutya után. Egyszerre Poldi ismét megállt.

— Rabszolgák vagyunk fiú, hibáinkon nem lehet változtatni. Azok, a kik valamit elértek a világtörténelem folyamán — azok is rendesen az emberek rossz tulajdonait hozták mozgásba — s nem erényeiket. Ha ha — cynikus vagyok, az... az. Látom az életet. Te megjáród. Sokat vársz az élettől. Ezt nem szabad. Nem álmokkal állunk szemközt, hanem az élettel. Érted. Pozitív dolgokkal.

— Mit nevezesz annak?

— No — majd elmondom. Hanem ülünk le, mert már fáradt vagyok. Így ide — ez alá a kereszt alá. Furcsa hely ez arra, hogy az ember oly iszonyú dolgokat mondjon, mint a minőket én e percben mondani készülök, ha, ha... nevetett az öreg kutya, kiben a cinismus került megint felül. — Félsz Gábor? — félted az ártatlanságodat?

— Na, öreg, hagyjuk a tréfát.

— Hisz komoly vagyok. Nos — kezdem. Mi a szerelem czélja? A faj fentartása. Jól van. És ezt a pap elé viszsziük. No, én nem vagyok ellene, azt találok, hogy oda való a pap elé, a sors tréfás volt ez esetben is, mint mindig. No, de akik a «masinában» mást látnak. Ha, ha, outfully shocking, mondanák barátnöid, a «Pall mall gazette» missei. Ebből az aktusból fakad a házasság. Olvasd el Tolstoj Kreuzer-sonátáját. Arról majd beszélek aztán neked. Gyermeki ragaszkodás? Felülről van. Alulról?... No, de félek elrontom étvágyadat, te pedig ma még a Miczi francia konyháján vagy s ezt nem szeretném, va gredin...

mondta, s Gábor gyomrára ütött, — ez az utad — látod ott az út végén, az a tündérpalota vár reád.

— És te? — kérte Gábor.

— Én? Megyek a sajtosokhoz aludni. Festeni fogok ott valamit.

Gábor ugyan azt szeretete volna megjegyezni, hogy semmi festőszerszámja nincs vele, de aztán lenyelte a szót.

— Unom a Miczi konfiture-jeit. Az öreg herczegnének meg már elég disznóságot mondtam el tegnap, még rágódhatik rajta ma este is.

— Avanti signe — kiáltotta s aztán futólag megérintve Gábor kezét, a hegyek irányába kezdett koczogni.

Gábor pár perczig lefele haladt, aztán megállt s utána nézett.

Mily csudálatos lelki szövet. Mily óriási skálája az érzelmek- s gondolatoknak. Ez ember, kit meghasonlott lelke bölcscsé tett, ugyan annak a lelki szenvedésnek a humora néha sárral freckelte be. Mert nem volt méltó koronkénti viselkedése, szavai, önmagához. Szavai nem egyszer határtalan cynikusak voltak s ebben kíméletet nem ismert ő, ki más tekintetben oly gyengéd, oly finom érzésű volt.

Nagyon fenn s nagyon lenn járt mindég.

41.

Csaknem elkésett az ebédttől. Már mind az asztalnál ültek, midőn lóhalálban átöltözve, az ebédlőbe jött. A Bálványosságok már elmentek. Neki nem volt terftve.

— Ah...de ilyen késő!...Már bocsáss meg, de asztalhoz ültünk. Azt hiszem, ez a legudvariasabb volt, a mit tehettem.

— Hogyne, hogyne édes Miczi. Bocsáss meg, de hát olyan járatlan utakon kódorogtunk, hogy nem csoda, ha elkéstem — szólt Gábor és leült Lolly mellé, kinek másik szomszédja ma Lőrincz volt.

— Aztán Poldival voltál...nem rossz. Tulajdonképpen micsoda különös passziója is van ennek a fiúnak, hogy így hegyen-völgyön kóborol. Hogy meg nem unja — szólt Tomi vontatott hangon.

— Festőnek a természet egyetlen mestere — felelt meg neki Lolly s Gábor szemei közé tekintett. Az hálásan mosolygott reá.

— Mindazonáltal illetlenek voltatok a Bálványossyakkal, ehhez kétség nem fér. Micsoda furcsa dolog volt így megszökni előlük? Nyafogta Miczi, szemrehányó pillantásokat vetve Gáborra.

— Az igaz, bevallom, illetlenek voltunk. De hát be kell látnod, oly rég nem láttam Poldit s annyi megbeszélni valónk volt együtt.

— Na jó van, jó...absolutiót adok. Hanem máskor majd nem engedünk néked ilyen «escapade»-okat. Nem hiába utazott, látott annyit az ember, a látottak elbeszélésével tartozik is barátainak...

Ezzel a kesernyés grófné abba hagyta a témát, a melyet kimerítettnek tekintett s atyjához fordulva a Bálványossyagról kezdett beszélni — kedvencz témájáról.

— Mi azalatt — szólalt most meg hirtelen

Lolly — nagy barátságot kötöttünk Lőrinczcel. Könnyű volt különben — egymásban találtunk menedéket a Bálványossy had támadásai ellen, — nevetett jóízűen ötlete felett. Lőrincz melegen nézett reá.

— Barátságot kötöttünk Lolly grófnővel — ismételte Lőrincz, Gáborhoz fordulva, kissé a megtegetőzés hangján.

— Barátok voltunk már azelőtt is, magában. Azt akarom — így szóltam ma Lőrincz grófhoz, kinek játéka annyi rokonszenvet ébresztett a lelkemben — hogy bátyja távollétében — Gáborja legyek neki. S ő elfogadta az ajánlatot.

Gábor Lőrinczre nézett. Ez maga se tudta miért, de zavarodottan nézett bátyjára.

— Na, ez jól van így — mondta Gábor, egy pillanatnyi hallgatás után — csak azt kívánom, kevesebbet harcoljanak együtt, mint a mennyit mi szoktunk öcsémmel.

— Oh, mi nagyon megértjük egymást Lőrinczcel, legalább egy témát illetőleg.

— S mi az? — kérte Gábor — majd észrevéve Lolly, hogy Lonczi mereven szembenéz vele, boszankodott ügyetlen kérdése felett.

— Nos, a téma — a lovaglás meg a zene — nevetett Lolly, kissé gúnyosan.

Mindhárman elhallgattak.

E közben Hanzi nagy zajjal, szörnyű meidlingeni bécsi nyelvén a Bálványossy fiúkat utánozta: Ah Lolly — die wären etwas für Dich, Gott wie dumm.

Miczi, sem az öreg diplomata nem voltak egy véleményen vele. Kítünő derék, gentlemannlike fiúknak tartották. E felett aztán nagy vita támadt, alig fogytak ki a pro- és kontrából. Az udvar — pedig nézett és hallgatott.

Ebéd után Lőrincz, Miczi, Tomi s az öreg Klieningstein a tarokk-asztalhoz ültek.

Az udvar tőzkor visszavonult. Lolly Gáborral a kis dohányzóban egyedül maradt.

— Igen, Gábor, összebarátkoztunk Lőrinczcel. Azt hiszem, megért ez a fiú s elhiszi azt, hogy az vagyok, a minek látszom. Maga kételkedik bennem. Hogy meri-e azt tenni?... Ne mentegesse magát, érzem s ez bánt és ezért szeretném, hogy megismerne.

— Én nem kételkedem magában, mert nem tudom milyen *igazán* s így nem is tévedhetek megismerésében.

— *Igazán* — a szót megnyomta. — Hát komédiásnének hisz. Miért lennék az...de nem mentegetem magamat, ça me daigne. Lőrincz jobban megért. Tisztább lelkű fiú, mint maga. Jobban szeretem. Igen...barátomnak fogom fogadni. Majd ha ő megismer...akkor majd tán maga is meg fog érteni.

— Erre törekszem már rég. Nem voltunk eleget együtt. Tán ezért félek magától.

— Mitől fél? Miben lehet ártalmára... Miért mondja el ezt nekem.

— Mert úgyis tudja. Ezt érzem.

— Mást nem?

— Sok mindent, sokkal többet, mint a meny-nyit elmondani birnék... Mit tervez a télire? — kérte, hirtelen más témára vivén át a társalgást.

— A tél messze van még, még csak a tavasz «virágait» tapossuk. Az őszt itt töltöm. A télen... istenem tán csak férjhez megyek már.

— Magától függ.

— Igen, az izlésemtől.

Gábor nem akart arról beszélni, amit a másik hallani szeretett volna, más téma pedig e perczenben egyiküket sem érdekelte volna. Majd pár perczig hallgattak, ez alatt Lolly gépiesen a fényképeket nézte... majd hirtelen felugrott, átment a szomszéd szobába.

— Gábor szörnyen untatott, elálmosodtam. Megyek aludni. Adio la compagnia. Ezzel búcsút véve — kitánczolt a salonból.

42.

— Nagyon érdekel, — szólalt meg a mentegetőzés hangján Lőrincz, midőn Gáborral egyedül maradtak hálósobájukban — aztán úgy érdeklődik irántad. Már pedig látod, én akárkivel el tudnék — én az oly unalmas társalgó — órákig beszélni rólad... az már barátom, ki rokonszenvezik veled.

— Édes, öreg fiam, tudom, hogy így van. De hát Lolly rokonszenve problematikus. Ne higgy neki. Azt hiszem, még arra is veszedelmes, akit szeret. És barátsága?... Te rajtad keresztül akar engem megismerni.

— Azt hiszed? — kérte Lőrincz kissé sértett hangon.

— No, ezzel nem akarom azt mondani, hogy irántad nem érdeklődnék...de hát...csak tudnám miért? Miért éppen engem? Vagy igazán szeret? Vagy oly rosszul megy a dolga a bécsi világban? Ki tudja...

— De szerény vagy Gábor. Hisz tudhatod, hogy mindenki érdeklődik itt irántad, lehet mondani, a mióta élsz. De hogyne, hiszen atyád végrendelete ugyancsak korán reád terelte a figyelmet.

— És te mit tartasz róla?

— Én egyenes, férfias, szókimondó, aranszívű leánynak tartom.

— Tán igazad van. Bárcsak úgy lenne. Meg volna könnyítve életem — elvenném.

— Vedd el Gábor, vedd el — mondta Lőrincz hevesen.

— Meglátjuk...tán csalódtam ebben is? — kérte önmagától Gábor, a nélkül, hogy feleletet tudott volna adni saját kérdésére.

MÁSODIK KÖNYV.

1.

A kis körútról visszatérve, pár elragadó hetet töltött a két fiú édes anyja oldalán. Mindegyik érezte, hogy tán megsértette valamivel a másikat s így felül akarták egymást múlni a szeretetreméltóságban. Lőrincz annyira ment ebben, hogy még pár estére sikerült néki udvarát is eltávolítani, úgy, hogy a legszűkebb családi körben töltöttek el pár boldog estét. . . .

És oly jól esett mindkettőnek ott, így hármásban, a nagy lámpa körül, a billiárd-szobában, az édes anyai szív melegénél, elbeszélgetni az utolsó hetekben látott, tapasztalt dolgokról.

Az öreg asszony abbahagyta patience-ait, elhallgatta a két fiú beszédét, majd maga is hozzá szólott, mindig jószággal, enyhén, nem ítélve el egyik csudálatos rokonát se, mindeniket mentetgetve, magyarázva kicsinyes hibáik eredetét.

— Látjátok fiúk, ha olyan öregek lesztek, mint a milyen én vagyok, sok mindent más szemmel fogtok ám látni. Addig majd a szenvedés megtanított benneteket is az elnézésre. Nevettek a Niki

bácsin!... Hej nékem sok galibát okozott életemben. Már a te atyáddal (szólt Gáborhoz fordulva) kötendő frigyemet is ellenezte, hát még a tiéd-del... ez az öreg bolond mindig irigykedett a Nifforokra. Ostoba viszály ez is, a mely két családot tett századokra boldogtalanná... a helyett, hogy századok boldogságában egyesítette volna. Második férjem ellen is mindig áskálódott, midőn főispánná nevezték ki, nem szégyelte az ellenzék élére állni s pártoskodni ellene... csak azért, mert ő is az akart lenni. De hát én mindezt megbocsájtottam neki. Mert sajnálom, mert tudom, hogy szerencsétlen ember, ki sokat szenvedett maga is, és mint a kicsinyes embereket mind, úgy őt is megviselte a sok kis, való vagy csak álmodott baj, melyek aztán az őnmaga életét csak úgy mint a környezetét tűrhetetlenné tették.

— És a lányok... mit tartasz a lányokról?

— Mit tarthatnék mást, mint ti mind. Szegény, szegény boldogtalan teremtések. Sötét mult sötét árnyai. Nem e világba valók.

2.

Vagy tizennégy nap elteltével, egy reggel arra ébredtek, hogy Lőrincz kanyarót kapott s egy pár napig nem hagyhatta el a szobát. Pedig Lőrincz nagy mulatságokat tervezte, Gábor hazajöttének tiszteletére tűzijátékot, bált akart rendezni. Szegény Lőrincz bizony nem valami nagy örömmel vette tudomásul, hogy pár hétre el van a külvilágtól zárva.

Gábornak ez mindegy volt. Sőt (be kell valla-

nunk önzését) még örült, hogy így többet lehet öcscsével. Egész nap szobájában ült, felolvasott neki, beszélgettek jövőjükről . . . légvárat építettek. Este pedig az udvar jött be hozzá s nagy kártya-partiekat rendeztek.

A betegség Ádámék látogatását is elnapolta. Hetekig nem jött vendég a kastélyba.

Egy este Lollyról volt szó.

Lőrincz hevesen, csak úgy, mint már egyszer, oda vágta, hogy nem érti bátyja viselkedését.

Miért nem veszed el, ne légy oly válogatós. Jobbat tán nem is kaphatsz nála!

Gábor csudálkozva nézett reá. Öcscse mélyen elpirult s aztán zavartan akadozva folytatta:

— Miért ne vennéd el, én azt hiszem, boldoggá tenne még téged is.

— Még engem is? — kérte Gábor élesen.

— Téged nehezebb lesz, mint mást.

— Miért?

— Mert nehezebben vagy megérthető, mint más.

— És *te* mondod ezt nékem.

— Én s miért ne mondanám én?

— Mert *te* vagy a legnehezebben érthető s legnehezebben vezethető emberi lény, a kit ismerek . . . Gábor ezt hevesen mondta, a mint kiszaladt a szó a száján, tudta, hogy öcscsét nagyon megsértette. De már akkor késő volt.

— Igazad van, — mondta Lőrincz gúnyosan mosolyogva — én vagyok a legkomplicáltabb masina, kit ismerek, de hát itt van az én jó bátyám, leszen az a masinisztám, — s megölelte Gábort.

Megölelte . . . de a csepp üröm ott maradt a lelke mélyén, egy csepp üröm . . . Meg a Lolly képe.

Pár napra ezután Lőrincz már majdnem tökéletesen helyreállt. A parkba már kijárhatott, sőt már egy este ki is lovagolt. Egy este, úgy fél kilencz felé, éppen midőn vacsorához indultak volna, félreverték a szomszéd falu harangját. Lángtengerben állott a szomszédos Ballaháza felső része, a cigányváros. A kastély férfi lakói pár percz alatt tűzoltó-díszben rukkoltak ki, uradalmi tiszték, cselédek, mind, az egyik öreg komornyik, egy inas és — a lábbadozó Lőrincz híján.

Gábor is ment volna, de édes anyja visszatartotta

— Ne menj, látod Lőrincznek nagyon rosszul esne.

Gábor megértette — s hon maradt.

A vacsora is így késett. Már kilenczre járt az idő s még szó se volt a tálalásról.

A billiárd-teremben voltak. Lőrincz idegesen próbálgatott egy nehéz formát a billiárdon. Csak a billiárd-golyók koppanása hallatszott, különben mélységes csend volt. Az öreg grófné patienceokat rakott, Gábor olvasott. Egyszerre Lőrincz letette a dákót és sápadtan a felindulástól, reszkető hangon így szólt.

— És . . . az bánt leginkább, hogy ti . . . miután ma hűvös éjszaka van — ha egészséges lettem volna, sem eresztettetek volna ki az oltáshoz.

Hangja olyan éles volt, mint a beretva. Gábor idegesen felnézett könyvéből s már felelni akart.

Tán éppen olyan élesen vágott volna vissza, de anyja csendesen intett neki. Az anyai szívnak több tapintata van.

Így nem felelt az igazságtalan vádra egyik sem.

Lőrincz egy pillanatig várt — azt hitte, azt remélte, felelnek valamit s így majd kiöntheti lázongó szívét. De hát azok hallgattak . . . némán eltűrték, a mit mondott.

A vacsoránál csendben, némán ült mind a három. Nem hallatszott semmi, csak az evőeszközök koronkénti csörrenése. Az öreg Johann nesztelenül szolgált fel. Az ablakokon bevilágítottak az égő falu ide pirosuló lángjai . . . Oly csend volt, hogy tán még a szívük dobbanását is meg lehetett volna olvasni.

Az öreg asszony nem evett. Könnyei egyenkint hulltak a tányérjára. Maga sem tudta miért, de sírt. Tán megérezte e perczben a közeledő szakadást a két fiú között.

Lőrincz komoran, szemlesütve evett, egyszerre odaintette Johannt és súgott neki valamit. Johann lehozta a viola d'amourt, Lőrincz csendesen elvette tőle s félre ült a fal mellé egy magas székre és elkezdett egy szomorú, régi Tinódi-féle nótát játszani, de olyan keservesen, mint tán még soha azelőtt.

Meg akarta engesztelni őket. Szóval sohase bírta volna kinyögni azt, a mit hegedűjén olyan mesterséges fejezett ki. A szenvedést, a melyet okozott, a saját keserűségével, bánatával akarta eloszlatni.

Édes anyja csak sirt, Gábor pedig kereste, ke-

reste öcscsének tekintetét, a mely azonban el volt távolodva még e perczben is tőle, még e perczben is, midőn hocsánatát kérte.

Soká ültek így, addig míg csak a csendes szomorú dal hangzott. A közeli nyomorból — csak a lángok fénye jutott el idáig, — de az a másik nyomor, a mely e perczben a három ember lelkén keresztül iramlott, tán még vígasztalanabb volt az amazok szenvedésénél is.

Nifforné homlokon csókolta fiát, midőn kiment. Gábor megfogta a két vállát s erősen megrázta.

— Lőrincz szeretsz még? — kérte keserűen.

És Lőrincz hegedűjén elhalt a hang s udvariasan, sok szóval felelt a kérdésre, de azért most már szembe nézett bátyjával.

3.

Egy szép juliusi reggelen Miczi jött át Lollyval látogatóba. Miczi teljesen az öreg asszonyt foglalta le, hogy így Lolly egyedül maradhasson a két fiúval.

— Rég készültünk átjönni, de hát Miczivel nem jöhettem, félt — féltette a gyerekeket, hogy elkapják a kanyarót, papa meg Hanzi Bécsben voltak s így várnom kellett.

— És mit csinált Lolly grófnő azóta? — kérte Gábor.

— Untam magamat, mint Újváron rendszeren. Mit tehettem volna mást? Azt hiszik, mulatság ez az élet?

— Hát milyen életet szeret a grófnő? — szólalt meg Lőrincz.

— Szeretem a szabadságot s mindent, a mi a szabadsággal jár . . . lássa férfinak születtem.

— Hiszen szabad — annyira, mint senki.

— Maga is azt találja Lőrincz, hogy annyira szabad vagyok?

— Nem tudom, nem ismerem még eléggé.

— Pedig azt szeretném, hogy megismerjen. Márfay jobban ismer, magyarázza el a karakteremet öcscsének.

— Én — *neki*? — És Gábor maga sem tudta hogy miért, de az utóbbi szót erősen hangsúlyozta.

— Jói van grófnő, de tán ülünk itt le egy kicsit.

A park nagy fűzfájához értek, a hatalmas fát körülvevő gombaalakú kis tabourettekre telepedtek le. Lolly egy pillanatig élesen szembe nézett Gáborral, szinte kihívóan, aztán közönyösen a porondot kezdte piros napernyőjével piszkálni.

— Hát igazán elmondjam, mit tartok magáról?

— Tán csak nem hiszi, hogy félek a kritikájától?!

— Tudom, a grófnő semmitől se fél . . .

— De igen, önmagamtól félek . . .

— Ezt értem — mondta félhangon Gábor s aztán beszélni kezdett, de most már határozott erős hangon. — Erősen modernizált kisasszony . . . és pedig osztrák kiadásban. Tiszta, mint a kristály s azért nem átlátszó. Hideg-e vagy csupa érzés? Ki tudja, ki felel erre? Talán az, a ki majd a szívébe írja a nevét? Vagy az se. Mert annak majd nem bocsájt meg . . . hisz sokkal büszkébb, semhogy megbocsájthatna annak, ki lenyűgözte . . . Uralko-

dik még önmagán is, annyira uralkodásra született...
Hát hogy túrné el más uralmát?

— Beau paysage d'un beau pays. Nem, nem vagyok ilyen szubtilis lény, mint a milyennek csupa irántam való jóakaratból öcscsének lefest.

És ime, elhintette a konkolyt a két fiú között, Lőrincz tekintete megakadt Gáboron s arca egy pillianatig kétkedő nyugtalan kifejezést öltött fel.

— Szeszélyes, bolondos teremtés vagyok. Ma ilyen, holnap olyan. Érzéseim vezérelnek s így sohasem tudom, hová jutok és milyen eredményre. Kit egyszer megszerettem, azt egészen a szívembe zárom — igen a szívembe...

És kihívóan nézett Gáborra — aztán Lőrinczre tekintett, ki némán, kigyulladt szemekkel, mereven figyelte.

— Lőrinczcel barátságot kötöttünk. Mert érzőbb s a mellett nem olyan romlott czynikus, mint én s maga Márfay. Igen, mert maga is, én is, azok vagyunk. Nem tehetünk róla. Részben az élet tett azzá. Magát a Kosmos, engem Bécs. Lőrincz folyton falun volt. Lássa, tanítson meg arra, hogy higgyek annak, a mit érzek, és hálás, örökké hálás leszek.

Lőrincz zavarodottan tekintett maga elé, Gábor gúnyosan mosolygott.

— Nézze, nézze, Lőrincz hogy mosolyog, nem hisz abban a mit mondtam, és nem hiszi azt, hogy maga megértett engem... Nos Márfay, nincs igazam, nem találtam el a gondolatát?

— Dehogy, Gábor érti magát s engem még job-

ban és így nem nevezhetett rajtunk — mondta Lőrincz, pedig igen jól látta Gábor mosolyát s boszankodott is rajta.

Gábor nem felelt. Úgy érezte, hogy Lőrincznek e perczen hallgatnia kellett volna.

— Nem érünk mi sokat. Én azt hiszem, az élet azzal, hogy mindent vagy nagyon sokat adott meg nekünk — elvette tőlünk az egyetlen kincset, a boldogságot — így szólt Lolly s leeresztve legyezőjét, e perczen oly szép volt, mint a minőnek Gábor (legalább e pillanatban úgy hitte) még sohasem látta.

— A természet mindent kiegyenlített. Nekünk megadta mindazt, a mire a boldog ember — az egyszerű, a szegény ember vágyakozik a boldogság híján. Mit ér mindez? Mulatság! élvezet! Az-e? Nézze Gábort, bejárta a félvilágot, látott embert annyit, mint az előtt egy pár generáció alatt se láttak. Ismeri a sivatag mákonyát, s a párisi meleg házak levegőjét. Mit ér neki mindez? Azt hiszi Lőrincz gróf, hogy azért boldog? Nézzen a szemébe. Én ismerem, sohase lesz az és sohase fog senkit se boldoggá tehetni...

Igy szólt s mély, szürke szemeivel hosszan a szemébe nézett elébb az egyiknek: Gábornak, a *kiról* beszélt, s aztán Lőrincznek, a *kinek* beszélt.

— Tekintsen engem. Azt hiszi tudom, hogy mi a nő hivatása? Mit ismerek az életből? Hallgassa meg életrajzomat Lőrincz: egy diplomata gyermeke, 14 éves koromig három székvárosban éltem. Atyám szeretett s atyám *tud.* A tudás almája fanyar — ezután mi? Tizenöt éves koromban, midőn már

Szent-Pétervárt, Londont s Párist, abból a mit papa mesélt s a mit barátnőim pletykáztak, ismerem, azt hittem, ismerem már az életet is — letelepedtünk Bécsben. Papa alig bírta fizetni adósságait. Hogyne! Hiszen diplomata volt, vagyona meg kevés. Láttam, hogy adják férjhez a fiatal leányokat. Az élet ezen oldalát akkor ismertem meg, midőn Miczi férjhez ment. Miczi nem volt ostoba — s nem is volt rossz leány. Nos — Tomit ismerik. Puis quoi? A magam debut-jét is elmondjam? . . .

Nos, mindig ünnepeltek — s épen ez utáltatta meg velem a társaságot. A legtöbb ostobaságot egy ünnepelt leány hallja s nekem az a szerencsétlenségem volt a mellett, hogy magam nem voltam ostoba . . . Felnyíltak tökéletesen a szemeim. Ülve hát nem maradtam, meg is kértek néhányan. De hát hogy mertem volna *én* olyanhoz menni (pedig hát volt köztük néhány olyan is, a ki szeretetreméltó s becsületes ember volt) — ki nem ismert. Maguknak beszélek magamról, szeretném, hogy tudják, milyen vagyok. Úgy érzem, barátaim, Gábor mindig az volt, bár a maga módja szerint, magát pedig mindig ott éreztem a Gábor oldalán . . .

Míg így, hevesen szenvedélyesen beszélt, igazán nagyon szép volt. Szemeinek lencséi kitágultak, úgy, hogy szinte sötétek lettek belé a szemei, homloka szélesebbnek, ajkai nyugodtabbnak látszottak mint rendesen. Senki se hitte volna, hogy ez a szűzies homlokú, nőies leány, a hirhedt bécsi juckercomtesse: Klienigstein Lolly.

A két fiú lélegzetét visszatartva, megfeszített figyelemmel hallgatta. Egyszerre önkénytelenül szembe néztek egymással és elvörösödött mindkettő.

— És . . . és . . . — kiáltott fel önkénytelenül Gábor, hogy valamit mondjon.

— És mit még? — kérte a leány — ki lesz elég erős nékem valaha megmutatni az utat, a melyet követnem kell? Pedig erősnek, nagyon erősnek kell lennie annak, a ki majd elvesz. Ki magyarázza el nékem gyengéden, de azért erős kézzel fogva meg a kezemet, hogy mi az asszony hivatása? Ki fogja kigyomlálni lelkemből azt, a mit az élet plántált beléje, úgy, hogy meg ne sebezzen, sőt hogy ez által új életre ébredjek . . . Várom a megváltómat . . . Az, a ki egyszer életében olyat fog mondani, a mi egy kézzel lerántja a világról a hazugság leplét . . . annak megcsókolom a kezét — s uramnak, parancsolómnak nevezem. Eh, de mit filozofálunk itt hiába — hánykor lesz az ebéd?

És most már a két fiú nem mert egymásra nézni többé, felkeltek mind a hárman és lassan, nagyon lassan felmentek a kastély felé.

E perczben csak a leány mozdulataiban és vonásain volt életerő, bizalom, erély kifejezve. Igen, mert e perczben már a két fiú tudta, hogy vetélytársak: félték egymástól s félték e leánytól.

Mi lesz velök?

4.

Midőn az ujjváriak kocsija elrobogott, Lőrincz kiment vadászni, Gábor pedig felment anyjához. Egy darabig csendesesen, szótlanul ültek a kis

boudoirban. Az öreg grófné hímzett, fia merengve némán ült oldalán. Az ablakon a késő nyári est-alkonyat teli színei ragyogtak keresztül. Narancs fényben úszott minden, a nyitott ablakból ide látszó közeli templomok ablakai visszaverték a lenyugvó nap piros fényét, a távolról haza térő csordák kolompja, meg tücsök cziripelés hallatszott.

Gábor egyszerre végig simította homlokát s aztán szeretettel, bizalommal nézett anyjára. S úgy érezte, hogy végtelen boldogság rejlik abban, hogy itt e kis szobában, otthon van, a révpartra jutott . . . Tekintete az édes anyja tekintetével találkozott, ki mintha csak e perczben valami elhatározásra jutott volna, arca oly gyorsan változott át, s ajkai oly idegesen rezdültek meg. Előbbi nyugodalmas vonásai, szinte keserű kifejezést öltöttek fel.

— Igen Gábor, már rég akartam e tárgyban veled beszélni. És a mai nap éppen a legalkalmasabb reá. Tudom, ne tagadd, szerelmes vagy. Tudom, (az anyai szív sohase csalódik) Lollyt szereted.

Aztán látva, hogy Gábor nem is igyekszik megmenteni magát s nem ad rá tagadó választ — még nyugtalanabb, még keserűbb hangon folytatta:

— Lásd, ez a leány nem néked való. Mit akarsz vele? Te zárkózott, komoly fiú vagy, mint a milyen az atyád volt. Daczára, hogy annyi évet töltöttél külföldön, otthonülő, háziember maradtál s tán éppen ezért. Mit akarsz vele? Hiszen ennek a lánynak egyéb gondolata sincs, mint a fényűzés és a pipere . . .

Nifforné elhallgatott. Míg beszélt, folyton fia arcvonásait vizsgálta s most úgy látta, hogy az végtelen szomorúságot, keserűséget fejez ki.

— Édes, édes fiam, ne sértsen az, a mit mondok. Anyád beszél hozzád, érted, anyád! Csak javadat akarom. Édes fiam . . . mosolyogj reám . . . nézz reám szeretettel — tekints fel reám!

S a fia fejét két kezébe temetve, hosszan-hosszan nézett a szemébe, míg csak szemei fel nem vidultak, míg csak szemeiből minden más el nem mosódott a gyermeki szeretet végtelen, mély kifejezésén kívül.

— Úgy Gáborom . . . most már nem félek ezen az úton haladni tovább, — mondta s még mindig két kezébe tartva Gábor fejét, annak homlokát ajkaihoz emelte.

— Anyám — mondta Gábor megrezgő hangon — ma jobban szeretem, mint valaha szerettem és azért sohasem fogom elvenni . . . Ezt ígérem neked.

— Édes, szegény fiam, úgy úgy — látod ez jól esett . . . El fogod felejteni, mert hiszen látod, lehetetlen, hogy igazi szerelem legyen az, a mit iránta érzel. Nem szeretheted benne az asszonyt, mert hiszen épp az hiányzik belőle. Czifra báb, ragyogó tollú arany madár . . . de nem életre való. Aztán milyen nevetségesek velem szemben. Tudod, Miczi miről beszélt azalatt, míg ti oda lenn jártatok a kertben? Hogy Lolly milyen jól ért a ruhavarráshoz, hogy csinálja a ruháit stb. Kétszeresen ostoba asszony. Mint Nifforné nékem Márfay leánynak, ki egy Márfay neje volt s egy Márfayt

szült — mer ez a bábu ilyet mondani? . . . Mintha egy Márfay Gábor viskóba vinné a feleségét! Annyira boszantott, hogy azt mondtam, minden ruhámat magam csinálom most is . . . és menyemtől is azt fogom megkívánni . . .

Gábor nem állta meg, még e komoly pillanatban sem, hogy anyja filippikáján ne mosolyodjék. Egyszerre a Márfay nagyasszony gögjét látta felébredni a Niffor had ellen, pedig most már második férje révén hozzájuk tartozott.

— Csakhogy nevensz fiam, bár bevallom, jobb szeretném, ha ezen boszankodnál. Kis aranyuszájú katiczabogaréka, hízelegni akart nékem, de nem ért vele czélt. Maga varrja a ruháit? . . . Hiszen csak Ultzelnál hatezer forintnál többet tesz ki a Lolly három éves kifizetetlen számlája, egész Bécs tudja, hogy már-már pörbe akarta az öreg diplomatát fogni . . . Tomi izzadta ki ezt is értök . . . Ilyen meny kellene nékem éppen. Örülök, hogy te is beláttad, pedig hogy kerülgetett a Lolly is engem. El akart velem a konyhába és az éléstárba jönni, be akarta járni a svájczereit, megnézni velem, hogy nő a káposzta, mintha bizony a gazdaságomhoz jött volna látogatóba, nem is hozzám. Ezek a mai kis juckerkisasszonykák azt hiszik, hogy azért, mert cigarettával szájukban jönnek a világra s az «Imitatio» helyett Gyppel élnek, azért, mert tenist játszanak és angol czipőket hordanak, nagy dámák s mi, a régi gárda tagjai, olyan szakácsné és tenyész-állat közötti productumok vagyunk . . . Szegény kis leányok . . . Ha tudnák, ha tudnák —

s az öreg asszony jószűt nevetett, de úgy, hogy még a könny is kicsordult a szeméből, — igen, de a fiaink, azok kellene nekik . . . Ugy-e nem veszed el fiam . . . Ugy-e nem?

— De édes anyám, hát nem néked szóltam volna ez esetben legelőbb? Kihez fordultam volna bizalommal máshoz, mint hozzád. Azt hiszed, egy perczig titokban tartottam volna, ha komoly szándékaim lettek volna vele? . . . Hogy szeretem — arról nem tehetek. Édes atyám végrendelete megtanított a megismerésre, szeretem őt — szeretem minden hibájával, a melyet tisztán látok, szeretem kételkedve benne — szeretem ostobán, bolondul . . . De nem veszem el!

— Édes fiam, — s az öreg asszony boldogan átölelte fiát és hosszan átölelve tartotta, nem is álmodva, hogy a nagy veszedelem nem erről az oldalról fenyegeti, nem is álmodva, hogy az a másik, ki előbb cserkészni ment, most ott ül egy nagy tölgyfa alatt az erdőben és sápadtan néz bele a puska csövébe . . . Majd felszökel s oda dől a nagy fa törzséhez és megcsukló hangon zokogni kezd . . . Zokogó, csukló hörgése betölti az erdő nyugalmát.

5.

Este Gábor bement Lőrinczhez, ki pedig egész vacsora alatt nem tekintett reá, és vacsora után kisiklott a billiárd-szobából azon ürügy alatt, hogy a titkárjával van dolga.

Lőrincz kíváncsi arcczal felkelve ágya mellől, hol gondolatokban merülve ült — fogadta.

— Parancsolsz valamit? — kérdezte reszkető hangon.

— Édes anyámmal beszélünk egy fontos témáról, azt akarom közölni veled.

— Ül le öregem . . . Nem vagyok fáradt, örülök, hogy bejöttél — mondta zavartan.

— Lollyról beszélünk vele, mondta Gábor hirtelen s Lőrincz szemébe nézett. Az elveresedett, a mellette levő asztalról gépiesen vett fel egy pohár vizet s lehajtotta.

— Lollyról? — kérte aztán közönyös hangon.

— Igen, Lollyról, édes anyám beszélt róla. Szivemhez szólt, megmagyarázta végtelen bölcsességével, hogy mit ér — s élém tartotta jövőm tükrét, ha elveszem. Elmondtam neki mindent s elmondtam azt is, hogy úgy gondolkozom felőle, mint ő — és . . .

— Igen, azt, hogy szereted, — mondta Lőrincz majdnem élesen.

Gábor egy pillanatig csodálkozva nézett reá.

— Tán csak nem hiszed — szólt most Gábor, majd oly élesen, mint ezelőtt testvére — hogy azért beszélek ellene, mert én szeretem s mert észrevettem, hogy te is belebolondultál. Igen . . . észrevettem . . .

Lőrincz már e pillanatban belátta, hogy helytelenül s méltatlanul ítélte, de már késő volt. A megtörténtet meg nem törtéنتté nem tehetette senki. Csak úgy, mint Gábor, nem változtathatott azon, a mit kimondott. Egy pillanatig szembenéztek, szótlanul, némán mind a ketten.

Tegnap még testvérek, ma már vetélytársak voltak. Majd Gábor szólalt meg:

— Igen-igen. Nagy szerencsétlenség, nem tudom, a fátum vagy más okozta. Valószínűleg az ő akarata volt ez. Ezzel akarta tán erejét megmutatni. Látod, édes testvérem — mondta most lágy elérzékenyült hangon — eddig egyedül küzdöttem, most majd ketten tán könnyebben küzdünk meg a közös ellenességgel. Nyujtsd jobbodat, erős támaszod lesz e kéz s legyen a tied az enyém. Szembeszállunk azzal, a mi reánk nézve csak a legrosszabb lehet. Faragjuk e ferde, e lehetetlen helyzetből vígasztalásunkat. Merítsünk abból erőt, hogy egymást támogadjuk . . . Testvérem! . . . Gáborom . . . szeretett bátyám, — és Lőrincz, a ki már napok óta kerülte bátyját, elérzékenyült, mintha csak megmozdult volna valami a szívében, oda dőlt a testvére keblére s úgy érezte, itt van a legbiztosabb helyen széles e világon.

— Látod, édes Lőrinczem! Nem nekünk való dolog ez. Tegyük fel, hogy én venném el — s tekintsünk el attól, hogy ma már te is szereted. Mi lenne akkor? Mi történne velem? Édes anyánk oly tisztán, oly bölcsen magyarázta el nékem ma, hogy nem tehetek egyebet, mint hogy szavait ismétlem . . .

És gyorsan pár szóval elmondta azt, a mit Niffornéval ma este megbeszéltek.

— Látod, lehetetlen nekem és még nehezebb lenne te néked.

Ismét többet mondott, mint kellett volna. Úgy,

hogy Lőrincz azon kezdett el töprengeni, hogy miért veszedelmesebb ő reá, mint fivérére nézve . . .

6.

Pár nap mulva kora reggel jött be Lőrincz Gábor szobájába — ki egész éjjel nyugtalanul hánykolódott ágyában és csak reggelfelé aludt el.

— Ma — kezdte akadozva — hírt kaptam Ujvárról. Carousselt rendeznek, reám is számítanak . . .

— És?

— Hát én elfogadtam.

Gábor hallgatott.

— Ne haragudj ezért reán, mit tehettem volna egyebet.

— Az igaz, mit tehettél volna egyebet.

— Annál is inkább, mert már a multkor, mikor itt voltak (ismét akadozott) megígérte, hogy egy hármás hajtó-iskolában Bálványossy Julie és Lollyval együtt lovagolok. Ezért . . . most . . . minden nap át kell mennem Ujvárra. Úgy-e, nincs elle-
nedre . . .

— Ellenemre? De hát hogy és mi jogon szólhatnék én bele abba, a mit teszesz?

— Ha így beszélsz, lemondok. Látom szemedből, hogy nem tetszik néked.

— Édes Lőrinczem — semmi esetre sem tartanálak vissza semmi mulatságtól sem. Aztán meg azt hiszem, *kevésbé* veszedelmes lesz reád nézve, ha mindennap látod, mintha *nem*.

— Én is azt hiszem, mondta Lőrincz alig palástolt örömmel — aztán meg Bálványossy Julie is

ott lesz — mondta, így akarván megnyugtatni Gábort. — Édes öregem . . . légy nyugodt. Látod . . . erős leszek.

És Gábornak eszébe jutott, hányszor, de hány-szor ismételte önmagának e frázist az utóbbi két év alatt.

Erős? Erős, mint az orchidea, erős mint a japáni csecsebecsék, erős, szilárd, mint a velencei üvegek s aranylánczok . . . Pedig! Jaj annak, a ki gyenge.

7.

Gábor egy reggel, midőn Lőrincz gazdaságában volt elfoglalva, átment Tomiékhoz. Egyedül akart beszélni Lollyval. Szerette volna tudni, egyoldalú-e a dolog . . . vagy pedig igazán Lolly oldaláról jött a veszedelem? Tomiék még nem keltek föl, midőn a kastély udvarán belovagolt. Lolly épp az istállók felé tartott — lovaglóruhában.

— Grófnő, megengedi, hogy elkísérjem?

— Hogyne, édes Gábor, várjon reám egy perczig. De rég nem láttam! Úgy látszik, most kerül.

Gábor nem felelt . . . Pár pillanat múlva Lolly lóháton jött vissza.

— Nos . . . mit akar?

— Tehát igazán azt hiszi, hogy valami fontos dolgom kell hogy legyen, mert átjöttem?

— Nem hiszek semmit, nem tudok semmit. De örülök, hogy látom, — ritka emberrel kedvesnek kell lenni, — már udvariasságból is.

— Lolly. — Mit akar? — kérte Gábor hirtelen, élesen.

— Mit akarok? — kérte Lolly meglepett arc-
czal. Most ki akarok lovagolni, holnap — s egy év
mulva . . . úgy mint mindig, békét. A boldogság
úgy-e ebben áll?

— A boldogság? Boldogságról beszél?

— Mért ne beszélnék a boldogságról? Higyje
el, a boldogság minden embernek hatalmában van.
Jöhet olyan perc, midőn csak kezét kell kinyuj-
tani utána s birtokába jut . . . Maga azonban
mindent elkövet arra, hogy soha el ne érje . . .

— Másról beszél, mint a mit kértem.

— Másról? Boldog akarok lenni. Ez a feleletem.

— Csak önmagára gondol.

— Nem értem. De azért erre is ma adom meg
a feleletemet. Önmagamra, ha boldog akarok lenni.

— Szeretett valaha?

— Hallgasson meg. Pár éve kőnoz. Nem tudom,
tisztéletnek vegyem . . . vagy másnak? Azt hiszem,
magánál ez a legnagyobb rokonszenv jele . . . a
kit szeret, azt boldogtalanná teszi, olyanná, mint
a milyen önmaga. Kétkedett bennem mindig.
Ugyan mondja édes barátom, mire volt jó mindez?
Azt hiszi, lett volna okom arra, hogy éppen maga
iránt érezzek rokonszenvet — mint az a mi ter-
mészetes. Maga érdekelt s a többi urak, kik kö-
rülvettek, untattak. Magán állt, hogy megértsük
egymást. Lássá, ma itt a szabad természet ölén —
egyenesen úgy mint barátoknak baráthoz illik —
beszélek önnek a — szerelemről. Magán állt
csak — mi okom lett volna magához vonzódni,
más partie-k? Tudja, hogy nem vagyok szegényebb,

— *Hallgasson meg. Pár éve қиноз.*

ha sok is az adóságunk, magánál — és ünnepe-
tek. Szociális positiója — nékem van, magának
nincs, távol élt Pesttől csak úgy, mint Bécstől.
Nos, hát . . . mi? Nem hitt nékem. Sértett az első
perctől fogva . . . s lássa, bevallom, soká, soká
éppen ez vonzott magához. Hittem abban — a ki
nem hisz abban a nőben, kibem párját lelte fel.
Ez ugyan tán nem férfias, hisz nem mutat nagy
erőre — de új, érdekes és én, kíváncsi vagyok.
Így . . . éppen azzal vonzott, a mivel vissza kel-
lett volna taszttania. Így tartott ez addig, a med-
dig . . . — egyszerre beláttam, hogy lehetetlen útra
tévedtem.

— Igen Lőrinczre akadt . . . ki . . .

— Ne végezze be. Ne sértsen meg, mert miné-
künk, *érlse meg* jól, egy élet folyamára barátság-
ban kell maradnunk. Lássa, könyörületes vagyok
magával, pedig maga kegyetlen volt velem. Lőrincz
szeret, igen szeret — s felemelkedett nyergén,
derekát kiegyenesítette és diadalmasan nézett
Gáborra; a megsértett asszony kettős diadala be-
szélt a tekintetéből.

Az nagy megnyugvásomra van, hogy *ezt én* mon-
dom el magának először. Tudom, hogy Lőrincz,
ki gyengédebb, mint maga s gyengédebb, mint én --
nem szólott még magának e tárgyról. Én elmon-
dom, mert úgy vélem, ez a kötelességem . . .

— És . . . és? — kérte Gábor halotthalványan.

— A mi az én érzelmeimet illeti, azt engedje
meg, hogy ma éppen olyan kevésbé tárjam fel
maga előtt, mint azelőtt tettem. Azelőtt nem akarta

mégismerni gondolat- és érzésvilágomat, most nem fogja.

— Szereti tehát?

— Nem tudom . . . ma még nem hiszem. Lássa, annyi a közös magukban, hogy nem tudom, melyik a Lőrincz, melyik maga.

És e perczen valami lehetetlen, valami szédítően merész — és ügyetlen gondolat fogamzott meg Gábor agyában. Azt hitte, (és nemcsak logikája, de még lázongó érzései is erre vitték) csak úgy mentheti meg Lőrinczet, ha maga-magát dobja oda zsákmányul. És — a pillanat hatása alatt úgy érezte, hogy ez áldozattal tán még önmaga is nyerni fog.

— Lolly — szeret? Akar nőm lenni? — kérte határozott hangon, de oly határozottan, mint csak az kérhette, ki már e themát hónapok, évek óta rágva, végre konkluzióra jutott. Úgy érezte, mázsás kő esett le szívéről e kérdéssel, úgy érezte, újra bizalommal nézhet az élet elé.

— Nem, nem szeretem — felelt most Lolly épp oly határozott hangon. — Lássa, sajnálom, hogy oly elővigyázatlan volt. Így hát elrontotta viszonyunkat egy élet folyamára. Vége — vége. Mennyire bánom, mennyire fáj. De hát hogy lehetnénk meg már most, *egy ilyen* nyilatkozat után, ezentúl egy fedél alatt . . . utaink szétváltak, szegény barátom, így Niffor Lőrincz neje csak nem lehet Márfay Gábor testvére . . . ki szereti!

— Lolly, Lolly . . . bocsásson meg, — kiáltott Gábor a kétségbeesés hangján.

— Az Isten áldja meg . . . felejtsem el . . . ezt kívánom magának csak.

És elvágatott, ott hagyta Gábort egyedül. De egyedül egy élet folyamára, kifosztva családjától, elvéve életcélját, jövőjének minden útját eltör- laszolja, ledobva a mélységbe, könyörület és szá- nalom nélkül . . .

8.

Gábor hazaérve bezárkózott.

Így hát vége mindennek. Hiszen mindenkép a lehető legrosszabbul, legügyetlenebbül cselekedett. Nem csak, hogy szerelmét, mely — óh emberi szív rejtelvei! — most sokkal nagyobb intenzivitással ébredt fel lelkében, vesztette el, hanem testvérét is. Hogy lépjen most már Lőrincz elé? Hogy magyarázza el néki, hogy nemcsak az önmaga, hanem az ő érdekében is így kellett, hogy csele- kedjen. Ha nem szól, minden önmaga ellen beszél, ha szól — önmaga. Mit tegyen? . . .

Így tehát már többé Lőrincz szerencsétlen sze- relme ellen nem dolgozhat. Nincs joga hozzá. Hiszen megkérte. Így méltán azt vethetné sze- mére: — Azért beszélsz szerelmem ellen, hogy egyszer még te vehessed el.

Így hát még testvérét se tudta megmenteni. Megmenteni! . . . Elvesztette, hisz ő az oka, hogy így a pusztulás ösvényére lépett.

És ő akarta volna egész törzsét, ezt az egész társadalmat itt megmenteni?! . . . Gyenge báb, érzi, olyan, mint Niki bácsi vagy akármelyik közülök.

Nincs erő, energia benne . . . Életképtelen ő is és vele a többiek.

9.

Egész éjjel nem aludt, kora hajnalba arra határozta el magát, hogy azonnal elutazik az Alföldre, Ádámékhoz. Csak édes anyjától búcsúzott el. Felhasználta az alkalmat, hogy Lőrincz reggel átlövagolt Tomiékhoz s így tőle nem búcsúzott el. Nem akarta látni, nem bírta volna látni. Azt mondta édes anyjának, hogy alföldi birtokát akarja rendezni s ezért hívja le gyámja magához.

Édes anyja megcsókolta homlokát s szomorúan így szólt:

— Tégy úgy, a hogy gondolod fiam, nehezemre esik pedig most, ha akár egy napra is távozol mellőlem — öreg vagyok — s attól félek, (hisz abban a korban vagytok) egyszer csak végleg kirepültök szárnyaim alul.

— Édes anyám . . . soká voltam fészek nélkül nagyon — susogta halkán és elhallgatott. Végtelen szomorúság vett erőt lelkén, érezte . . . úgy érezte, nem lesz többé anyjával, nem lehet többé vele abban a viszonyban, mint volt. Ha Lőrincz elveszi Lollyt — idegen lesz hozzá ő is, mint a többiek. És anyjának Lőrinczozel kell maradnia . . . neki nagyobb szüksége lesz reá, mint neki. Igen . . . ez a két nagy sötét szem, a mely annyit szenvedett s szenvedése oly gyengéddé tette, nem fog többé oly szomorúan tekinteni reá, mint most. Ez a kéz, a mely végig simítja a homlokát . . . hideg lesz

hozzá. Ez az ajak, a mely most ajkait érinti, elveszti bensőségét.

Szeretett volna leborulni anyja előtt s elrejtteni fejét ölében és sírni, sírni . . .

És az öreg asszony — ki csupa érzés volt, ki érezte fia lelki állapotát, nem tudta, mi marja, de tudta, hogy boldogtalan. Szeretett volna oda hajolni reá . . . s kikérdeni, mi je fáj, megkérdeni, adhat-e balzsamot lelkére, tehet-e érte valamit. De hogyan? És eszélyes lett volna megint Lollyra vinni a szót? Azt hitte, ez volt oka fia bánatának. Úgy hitte, az ilyen sebet legjobb hegedni hagyni s nem nyúlni hozzá. Így hát nem szólt egyik se semmit.

Ott ültek egymás mellett némán . . . keresve tárgyat, nem hallva egyebet e perczben, mint a szivük dobogását. Pedig nehéz volt az egymás hallgatását elviselni.

Lenn végre kocsirobogás.

— Előállott a kocsim, mennem kell, — mondta Gábor s lassan felkelt helyéről, keresve egy szót, a melybe mindent bele tudjon foglalni, a mit e perczben érez, anélkül hogy valamit mondana, a miből édes anyja a közelgő veszedelmet kiérezné.

De hát a szem mindezt még jobban kifejezte. Hallgatva megcsókolta kezét, aztán ajkait. Édes anyja hevesen a kebléhez szorította fiát. Soká, némán, összeforrott ajakkal csüngtek egymás keblén.

Az öreg asszony zokogott . . . aztán egyszerre kitépve magát fia karjai közül, csillogó könnyes szemmel mosolyogni igyekezett.

— De milyen gyerek vagyok én vén asszony

létemre — hiszen pár nap múlva látlak megint . . .
Ugy-e?

Gábor nem birt szólani. Némán, szinte szédülve, ingó lábakkal az ajtó felé haladt, őt megfordult, visszanézett, anyja tekintetét kereste.

— Gábor . . . akarsz nékem tán valamit mondani? Szólj, mi bajod? — kérde az öreg asszony rekedt hangon, megremegve. De már ekkor fia hirtelen, gyors mozdulattal kirohant az ajtón.

Csak a léptei kopogása hallik, aztán ez is elhal. Most a kocsi dühörög lenn a kavicsos udvaron . . . Egy fordulat s az is eltűnik.

És az öreg asszony egyedül maradt.

És az öreg asszony egyedül maradt.

— Ez aztán a megiepetés öcsém. Tán csak nem untad meg már a brinza-kosztot — fogadta Ádám nagy örömmel s nevetve Gábort.

— Nem bátyám, csak egy kis búzakenyérre vágytam megint — mondta Gábor és mosolygott, annyi hét óta először.

— Kapsz mindent, a mit szemed, szád kíván. Paraszt szívet, meg paraszt konyhát . . . Ugy-e Cziczellém.

— Ki-ki azt kap nálunk, a mit érdemel — mondta a lány kezet nyújtva Gábornak. — Te néked a kezünket nyújtjuk? — mondta szelíden mosolyogva reá.

— Épp erre van szükségem . . . Csak is erre, — felelt Gábor hevesen.

— Gyere be fiam s beszélj, látom sok mondani valód van, te meg lányom láss a reggeli után, öcsémet kiéheztették ott fenn az ostyepka birodalmában.

A két férfi bement a kis dohányzóba. Letelepedtek a kandalló mellé, pár perczig mindkettő hallgatott. Aztán Gábor gyorsan, szinte hadarva

mondta el e pár rövid hónap történetét, de nem titkolva el semmit, még szerelmi tragédiájukat sem.

Ádám végig hallgatta, egyszer se szólt a szavába, csak lassan pipált s csak azt nézte, a mint a csibukjának a füstje lassan karikázik a légben.

— Tehát — szólalt meg, hogy Gábor elhallgatott — így végződött a felsőmagyarországi hadjáratunk. Hm... Vajjon az öreg Gábor mit szólna, ha hallana ezekről a másvilágon.

— De hát mi lesz így velem?

— Teveled? Te persze atyád végrendeletére gondolsz. Akkor tán még lehetett volna valamit tenni. Most már késő. Hallgass reám. Atyád tévedett... most már, hogy itt lenn jártál nálunk, elmondhatom azt, a mit előbb nem mertem volna néked elmondani...

— Beszélj, — mondta Gábor rekedten az izgatottságtól.

— De mit beszéljek hiába, nézd az Alföldet, ott vannak a parasztjai, azoké a jövő, mert magyar a világnézletük, magyar az érzésük. Valamennyinek az anyaföldön áll a lába, és felfelé tekint. Magyar nem hajtja meg fejét még Istene előtt sem, még azzal is emelt fővel beszél. Ennek energiájában — mely legerősebb a világon — szívósságában bízok. Hiába akarták az utolsó évek örült nemzetgazdaságával tönkre tenni, hiába nyomták az egyetlen igazán magyar nemzetgazdasági faktort, a földet, csak gyarapodott s lerázta válláról a terheket. Él fajunk s élni fog, mert erős és életre képesebb mind a többenél. És hiába, az fogja Pestre is rá-

nyomni bélyegét, mint már rá is nyomta az irodalmait művészetére, hisz az Arany, a Petőfi hatása érzik lépten nyomon. Nézz ki, látod ezt a rengő buzavetést, — mondta feltárva ablakát — ezt magyar kezek vetették ide, itt a magyar föld szivét hallhatod verni . . . ide jere. Én nem teszek semmit, csak nézem őket s vállaikra támaszkodva megyek az egyensúly egyenes útján. Ebben élek, ezekkel élek s úszom az áramlattal . . . Értesz?

Gábor úgy érezte, mintha álomból ébredne. Derült arczozal, nyugodtan felkelt s gyámja vállaira támaszkodva, szinte mámorosan szívta be magába a magyar föld áldott illatát!

11.

A magyar faj megismerését Erzsébeten keresztül kezdte meg. Ezer kérdést intézett hozzá, akárcsak a vak a vezetőjéhez, midőn lehullott szeméről a hályog és látni kezd. Mint ki még a tárgyakat csak tapintja, látva alig ismeri meg.

— Mondd Erzsébet és te nem vagy soha nyugtalan, ideges?

— Valahogy csak lesz, sehogy még nem volt, így mondják a falunkban.

— De ha valamit kívánsz, akkor mit csinálsz?

— Megvárom, hogy az a valami beteljesedjék. Ha jó, örülök neki, ha rossz, akkor is elég időm marad búsulni felette, ha már megtörtént.

— Szerettél már?

A leány elpirult, de azért nyugodtan felelt,

— Különös kérdés. Igen,

— Szeretsz még?

— Igen, még mindig.

— S ha az a valaki nem vesz el — teszem fel? — kérde Gábor nyugtalan szemmel vizsgálva tekintetét.

— Akkor — mondta a leány s lehajolt, hogy egy mezei virágot letépjen — akkor azon fogok igyekezni, hogy egyéb vágyaimat is mind előljem azzal az eggyel, a melyben a többi mind benne foglaltatott.

— Miért?

— Mert akkor a boldogsághoz így kell eljutnom.

— Hisz ez a lemondás.

— Nem, ez a vágytalan boldogság, az a melyről kedves poétám Czóbel Minka a verseiben beszél. Én az ő tanítványa vagyok. Szeretem, mert éppen a filozófiájában magyar. Magyar és ezért evolvált, mint a hogy papa mondja. Igaza van, a vágytalan boldogság a legtisztább a világon.

— Nagyon okos vagy, de ezt nem értem.

Furcsa volt, új volt néki, a mit a leány mondott.

12.

Másnap két táviratot kapott. Az egyik anyjától jött:

«Lőrincz tegnap jegyezte el Klienigstein Lollyt, az esküvő szeptemberben lesz. Reményilem, mielőbb haza jössz. Lőrincz ügyeinek rendezésében segítségedre szorulunk. Ádáméknak sok szépet, ölel csókol

Anyád.»

A másik: «Ma jegyeztem el Lollyt. Bocsásd meg szerelmemet. Szeretem, nem tudok nélküle élni. Szeretlek — s barátságodra szorulok. Gyere minél előbb haza. Elvár . . . vár

Testvéred.»

És midőn Gábor a két táviratot elolvasta, feltekintett. Szobájából az udvarra látott. Egy nagy cseresznyefa alatt állott Erzsébet. Egész arca nyugalmat lehelt. Sötétkék szemei ragyogtak, telt, kissé napbarnított arczán, nyoma se volt a kételynek, ajkain szinte kevély mosoly, egész lénye lelki egyensúlyát fejezte ki. Mögötte a pusztaszéles lapja, rajta fehér házak, csendes fehér gulyák s mind e felett a magyar ég végtelen kékje.

13.

Este Ádám cselédjei holdvilágnál csépeltek. Ádám, Erzsébet és Gábor vacsora után, a verandán telepedtek le. Föl hozzájuk hallatszott a munkások dala. Rossz termés volt az idén, rozsdá marta az úgy is megritkult gabonát, de azért a részesekek daloltak s daluk életboldogságról beszélt.

Lassan ők is hármában lementek a géphez . . . Lőrincz házasságáról beszéltek, de azért másra gondolt mind a három.

— De, hát én velem mi lesz? — szólalt meg egyszerre Gábor.

— Te . . . szólalt meg atyja helyet Erzsébet — te köztünk, velünk maradsz. Megismered a Tisza partját.

— De hát én fenyvesekben nőttem fel!

— Meg kell ezentúl a mi fűzfáinkkal is elégedned . . . Bánod a cserét?

— Nem én, szinte azt hiszem, soha nem is láttam fenyőfát.

— Látsz majd ezentúl is egyszer évente, karácsonykor — nevetett Ádám.

A cséplőgéphez értek. Csodálatosan hatottak a holdfénynél az ide alá iramló fehér árnyak, a melyeknek erős határozott lépéséből azonban ki lehetett érezni, hogy biz ezek igazi emberek s nem fantomok, hiszen itt még a holdvilágnál is tesz és alkot az ember. A kis gép vígan dudolt, derült volt a marokverők nótája:

«Én Istenem, Istenem,
Mire van a szerelem?
Szivárványos az ég alja,
Nem jól van a fejem alja . . .
Gyere babám, igazítsd meg,
A jó Isten áldjon meg.»

Erzsébet egy marokverő lánynyal elkezdte a kévéket hordani. Fehér batiszt ruhája nem ütött el az otthon szótt gyolcs ruháktól. Ádám ugyanazt a nyelvet beszélte, mint annak a gazdának a szava, kihez szólt.

— Lesz gabonánk István?

— Kevesebb jóval mint tavaly.

— Szorult a szeme?

— Tavaly volt elég, a jövő meg Isten kezében van.

— Abban, Gábor, a magyarok Istenében — mondta Ádám Gáborhoz fordulva s rátette a fiú vállára a kezét. Erzsébet már ott volt mellettük.

— Nem megy — nevette — ha gazda lánya lennék, nem venne el senki. Rossz marokverő vagyok.

— Hát a magyarok Istene annak teremtette a báró kisasszonyt a mi — mondta István gazda, figyelve, a mit azok beszéltek — tán majd csak esztán se feledkezik meg róla.

14.

Egész augusztust gyámjával töltötte Gábor. Lőrincz esküvőjéről csak Nifforné írt szorgalmasan, változatlan pontossággal, minden két-három nap levelet Gábornak. Az esküvő Niffor Tomiéknál lesz szeptember 15-én. A lakodalom nagyszerűnek ígérkezik, Bécsből is jönnek sokan, az esküvőt nagy caroussel előzi majd meg (furcsa gondolat!), természetesen Ádámékat is elvárjuk az ünnepélyeségekre. Legalább alkalom lesz Ádámnak Erzsébetet bemutatni. Igen — legjobb alkalom lesz erre — mondta utána Gábor. «Vőfély, négy lesz, te — és Klienigstein Hanzi vezetitek a menyasszonyt, aztán a két Bálványossy fiú (hogy Miczi jóvá tegye így a Júlián esett sérelmet), a menyasszony uszályát Tomi két fia fogja vinni apród-ruhában. Nyoszolyó-lányok: Bálványossy Julie s két vagy három bécsi comtesse, a násznagyi tisztet meg Niffor Tomi, Czobor Ádám és Niki bácsi töltik be, hogy így családjaink mind képviselve legyenek.»

Így írt meg az öreg grófné majd mindent, a mi előadta magát — csak hogy a szive érzéseit ne kellessen megírnia. És Gábor is csak a faktumokat olvasta a levélből s nem akart mellé semmit, de semmit gondolni.

— Tán már az esküvő ténye is csak mint rideg, száraz elvont esemény tűnt fel előtte? Csak ha Lőrinczre gondolt, akkor áradt túl érzéssel is lelke, akkor szeretett volna még tenni, akkor ébredt fel lelkében a régi tettvágy.

Lolly? . . . Csak az utolsó két találkozás Lollyja lebegett szemei előtt. Elragadóan, szépen, de hidegen — szívtelenül.

15.

Egy augusztusi estén történt. Ádám Tisza-Füredre ment. Gábor egyedül maradt Erzsébettel. Kinn ültek a terasseon s csendes szívvel azt hallgatták . . . hogy tér nyugalomra az egész falu. Most épp a gulya kolompja hallik, a kert alatt halad el . . .

— Milyen jó is a nyugalom . . . — mondta Gábor messze nézve.

— Kivált annak, a kinek az otthonában van a nyugalma is.

— Más nyugalmat el se képzelek . . .

— És oda fenn . . . nem szeretnél köztük . . .

— Testem, lelkem ide húz. Nem vagyok én közéjük való. Aztán meg amott az egészben önmagamot láttam . . . Meg fáradt is vagyok. Az én véremlenben nincs meg már a küzdelem vágya.

— Pedig szép, szép lehet egy eszméért lelkesülni, azért tenni! Én sajnálom, hogy nem férfinak születtem . . .

— De hisz így van vágyad . . .

— Csak tréfálok. Jó így, így a legjobb . . .

S a leány csak mosolygott nyugodtan. Arczán nyoma sincs a bánatnak, küzdelemnek. Szinte egy vonása sem árulja el azt, hogy van valami ott túl annak a falunak a határán is, s hogy ott körömszakadtáig foly a küzdelem és ennek a küzdelemnek a neve: élet. És mégis úgy érezte, ez a leány megértette azt, a mit alig ismer. És nem félhet semmitől, mert passzivitásában el hagyja maga felett rohanni a lét s nemlét esélyeit és nem fél sem egyik, sem másiktól, mert — mint mondja — s mint a hogy Gábor érzi is rajta — vágyai nincsenek.

— És — kérte Gábor valami titkos ösztöntől megkapva — ha szeretni fogsz, hová lesz nyugalmad?

— Abba helyezem, akit szeretni fogok . . .

— És te csak boldog szerelmet képzelsz?

— Csak. Mert azt, ki engem nem szeret — azt én se tudnám szeretni, érzem . . .

S a leány nyugodtan, biztosan mondta ezt, érzett rajta, hogy ez így lesz, hogy ez másképp nem is lehetséges . . .

Párbeszédüket egy szolga zavarta meg, ki oda lépett a leányhoz s valamit súgott a fülébe. Gábor észrevette, hogy az megrezdült, aztán felveszi kalapját, feláll s elindul a falu irányába.

— Hová mész?

— A faluba, egy betegem, egy szegény öreg asszony haldoklik, ahhoz.

— Mehetek veled?

— Jere.

Elindultak. Az est már tökéletesen leszállt. A nyugati ég hamvaskék alapjából azért még kiváltak a fehér házak. Az estharang is szólott, a hazatérők csizmái is csak kopogtak a járdán. — Mintha itt most minden ember boldog lenne — mondta Gábor — ki hinné, hogy e pár házon túl valaki haldoklik?

A leányra nézett, az nem sietett, annak nem változott az arckifejezése. Szívtelen talán? . . .

Beléptek a házba. Az asszony ott feküdt a vaczkon. Igen szegény lehetett s nagyon öreg. Egy pár rozoga bútor volt csak a házában, a melynek alacsonyok voltak a gerendái, piczinyek az ablakai. Az ágy mellett egy szál fagygyúgyertya volt, — de volt ott egy nagy csokor virág is. Olyan mint a milyeneket Erzsébet szokott kötni.

Az asszony nem tudott már beszélni. De a mint meglátta a «Miasszonyunkat», megtört fényű szemei még felvillantak. Szinte az élet tért vissza beléjük.

A leány nyugodtan mosolyogva leült ágyára, megigazította fejét, takaróját s végig simította homlokán a kezét. Gábor leült a szoba sarkában egy rozoga székre s nézett. Erzsébet nyugodt hangon beszélt az asszonynak. Elmondta a kis udvar száz baját. Mindegyik szárnyasról tudott hírt adni az öreg néninek.

— Tudod Terka, az a kisebb gyöngytyukom rosszul köit. Mind összetörte a tojásait. Most hoztattam Pestről egy másikat . . . az öreg tyúk meg megdöglött.

Az öreg asszony sajnálkozva nézett fel.

— Azt a kappant meg, a melyik a kis csirkékke járt, megczibálta multkor a czirmos.

Az öreg asszony úgy látszik mind ismerte őket, nagy figyelemmel hallgatta a szavait. Erzsébet csak beszélt, nyugodt arccal. Az öreg asszony szemei meg mind üvegeesebbek, mind merevebbek lesznek . . . egyszer csak egyet sóhajtott — meghalt.

A leány csak mosolygott szelíden tovább. Oda-hajolt reá, lenyomta tágra nyílt szempilláit, aztán felvette a nagy bokrétát az asztról s virágokkal hintette be az öreg asszonyt, ki folyton mosolygott ott a fehér virágok alatt.

A házban erős virágillat terjengett.

A leány még egyszer körülnézett, aztán lábujj-hegyen, ujját ajkára emelve, kiszaladt a szobából. Gábor követte.

— Furcsa — mondta aztán hosszú hallgatás után — nálatok a halál jobban hasonlított az élethez, mint oda fenn az élet maga . . .

És oly jól esett néki, hogy e perczben a leány nyugodtan a szemébe tekint.

16.

Este, hogy Ádám hazajött, soká beszélgettek még a délutáni jelenetről.

— Látod Gábor, ime a magyar superioritása

minden faj felett. A fantázia és a racionalizmus fakultásai közötti összhang és egyensúly teszi őt a világ egyik legerőteljesebb népévé. Ez az asszony nyugodtan halt meg, mert tudta, nem rossz helyre jut a földbe (van-e a parasztnak kedvesebb helye a világon?) s mert tudta, hogy a halál se nem jó, se nem rossz, hanem a lét szükségképeni és bizonyos vége. És így van népünk az elemi csapásokkal is. Jégverés után, akkor, midőn a be nem biztosított «urak» jajgatva lamentálnak tele hét határt, a parasztgazda, ki tán többet vesztett, mert mindennapi kenyere is vele ment az elpusztult termésel, nyugodtan hazamegy s újra dolgozni kezd, mintha semmi se történt volna.

— Hisz ez jóformán a keletiek «málese».

— Csakhogy, ha a keleti ember háza leég, hát nem panaszkodik s igaz, hogy így kiált fel: «máles» — Allah adta, Allah elvette: a magyar paraszt se fog panaszkodni, csakhogy azonnal a leégett ház újra építéséhez fog. A magyar parasztban a keletiek fiatal fatalismusába már a nyugati népek tettvágya van beoltva . . . legfőbb elve: élni az életet. Így mondja azt még tipikus vallásában, a nazarénizmusban is, bár itt hozzá teszi: «ha már egyszer ránk van mérve. Hisz a halál nem veszedelem, az élet meg kötelesség». Ha valamivel több racionalizmus lenne bennök, sajnálnák itt hagyni a földi javakat, ha pedig valamivel több fantázia mint kéne, rettegnének az ismeretlentől. Nincs a magyarban semmi túlságos, harmonikus a nyelve, az észjárása, a filozofája, még a vallása is . . . Ezért jó itt, nagyon jó.

De azért Gábor csak pár napig maradt. Mind jobban áthasonulva magyarrá, «turán» lett belőle, mint a hogy Ádám szokta mondani. Szeptember elsején aztán haza utazott Kálnára, hol még Lőrinczel akart házassága előtt találkozni. Ádámék három nappal az esküvő előtt, egyenesen Ujvárra készültek — ott fognak majd találkozni.

17.

A hogy Kálnára ért, egyenesen édes anyjához ment be, Lőrincz éppen cserkészni volt. Ott ült Nifforné a kis dolgozószobában, előtte a szokott himzés, körülte minden kedves tárgya. Arca is derültnek akart látszani, de azért szemein hosszú fátyol. Látszott egész lényén, hogy szenvedett.

Soká némán ültek egymással szemben.

— Szeretted? — szólalt meg egyszerre édes anyja. — Nagyon?

— Szerettem, de már nem szeretem — mondta Gábor a meggyőződés hangján.

És az anyja szemében egy pillanatra az öröm fénye csillant meg.

— Én . . . — s most arczára ismét fátyol borult — tulajdonképpen örülök a házasságnak. Lolly okos leány, sokat látott. Eleget járt a világban arra, hogy most már kipihenje magát. Szereti is Lőrinczet — s ismét fiára nézett — így hát végre is nincs okom, hogy ellenezzem a házasságot.

Meg akarta szeretni minden áron a fia jövődő feleségét.

— Igazad van, nincs okod.

— És . . . te?

— Én sem ellenzem. *Én* (s e szót önkénytelenül hangsúlyozta) úgy se vettem volna el.

— De hisz — vágott szavába anyja.

Hát Lőrincz szólt volna?

— Igen . . . akkor kértem meg, midőn azt hittem, hogy mégis tán jobb lesz, ha *én* veszem el, mintha Lőrincz — a mint kimondta e szavakat, már meg is bánta.

— Végre nem tudom miért lett volna néked jobb feleséged, mint néki? — szólt anyja szinte a megbántás hangján. S e pár szóval árny vonul az anya és fia közé is. Hiába, az öreg asszony Lőrinczet jobban szerette, mert hisz azt ő nevelte — abban az ő világnézlete, az ő eszméi nőttek nagygyá.

Az esküvőről kezdett ismét beszélni.

— Tudod, én nem éppen nagyon pártoltam ezt a nagy *özéczót*. Bár régente is így volt, az én második lakadalmamon 140 emberre volt terftve.

— Hisz jó lesz ez így nagyon — bölintott helyeslőleg fejével Gábor, hogy így valamiben igazat adjon anyjának.

— Tomiék kénytelenek voltak meghívni fél Bécsset ez alkalomra.

— Miért? — gondolta Gábor s csak figyelte anyja arczát.

— Pepi herozegné is itt lesz, a caroussel alkalomával bécsi coupleteket fog énekelni a lovarda tribunjén. Azt mondják, senki se dalol úgy, mint ő.

— Mondják.

— Bálványossyék is itt lesznek, meg sok cseh, tudod, a Lollyék rokonai.

— Czobor Ádámék is feljönnek.

— Igen — csak az Erzsébetet nem tudom, hogy fogja majd a bécsi atyafiság nézni.

— Nem a mi atyafiságunk anyám, aztán ... miért?

— No, tudod az anyjáért.

— Hál Istennek, hogy parasztlány volt az anyja, legalább ... — folytatta volna Gábor, de aztán lenyelte a szót. Majd ösztönszerűleg anyja egészségéről, házi kisebb-nagyobb gondjairól kezdett el beszélni. Ebéd után mindketten belemelegedtek s midőn Lőrincz valamivel vacsora előtt megérkezett, már a legbensőbb beszélgetésben találta anyját és féltestvérét.

18.

Vacsoránál aztán mind a hárman oly derülten, oly nyugodtan beszélgettek, mintha semmi se történt volna. Édes anyjuk elmondta a vidék összes történeteit. Többek között Niki bácsi legutolsó historiáját, ki a vén Pétert, ki már harmincz éve volt nála mint vendég, miután az vesebajt kapott, kitétette a kastélyból, megtiltva a háziaknak, hogy róla beszéljenek.

— Há meghál — ákkor se szóljátok — nem szeretek hálalozásról hálláni — mondta a modern Sardanapalus. És valóban, az öreg házibútor egy kis kerti házban, tökéletesen elhagyatva, nyavalyogta végig a veszedelmes baj minden fázisát. Végre, hogy kigyógyult — bevonult vissza a kastélyba s

csak úgy tartlizott első este «spectabilis» barátjával — mintha semmi, de semmi se történt volna. A betegségről még szót sem ejtettek.

Vacsora után az öreg asszony hamar vissza vonult, egyedül hagyta a két fiút. Lőrincz nagy udvariassággal halmozta el bátyját. Mindenféle kis dologban kedvében járt. Mosolygott is, szemeibe is nézett, de csak nem volt vele szemben olyan, mint azelőtt.

Lőrincz szobájába mentek. Gábor úgy érezte, meg kell neki mondani, hogy lelke mily átalakuláson ment át az utolsó hetek alatt.

— Hidd el — nem szeretem már Lollyt, szavamra nem szeretem.

A «hidd el» s a «szavamra» sok volt... többet mondott néki (mint annyiszor), mint kellett volna. Lőrincz nem hitte el.

— Hiszem édes bátyám, hiszem... mondta, de hangjából kiérezte Gábor, hogy nem közvetlen az, a mit mond.

— És most... így, ülj le mellém. S hangja megrezdült, szeméből a lelke sugárzott ki, igazat akart beszélni, érezte, hogy meg kell néki mondania azt, a mire a lelke ösztökélte.

— Hallgass meg bátyám, s hangja ellágyult, szavait lassan húzva ejtette, szinte végig simfította szavaival Gábor lelkét. — Én téged mindenkinél jobban szeretlek. Azt hiszem, *ma* tán jobban anyámnál is — (s e perczben hitte, a mit mond és tudta, hogy igazat beszél) — tudom, hogy éltem őrangyala voltál... tudom, hogy életed minden gondolatja

az én boldogságom volt. — Gábor végtelenül szégyelni kezdte, hogy az idő alatt, míg oda lenn volt Ádáméknál, oly igen keveset gondolt öcscsére.

— Tudom azt is, hogy a mit Lollyról mondtál, egy szőig igaz.

Gábor elhalványult, azt hitte, öcsce félrebeszél.

— Megértettem azóta nemes, fenséges önfeláldozásodat is . . .

Gábor tagadó mozdulatot tett, fel akart kelni székéről s kimenni a szobából.

— Ne menj, maradj, kérlek, kérlek Gábor! Az ismét leült a székre s izgatott szívvel várta, mire czéloz a másik.

— Tudom, hogy Lolly tönkre fog tenni . . . tudom, hogy anyám boldogtalanságomat nem bírja el — tudom, hogy egyetlen támaszomtól tőled elrabol — tudom, hogy Lolly s te *együtt* az én oldalomon nem élhettek . . .

— Hát így vége e házasságnak ugy-e? — mondta Gábor felvillanó szemmel, örömtől sugárzó arccal.

És a fiú folytatta szavait; de most már mind lassabban beszélt.

— Tudom, mi vár reám, kifejlesztetted öntudatomat — meg hát meg is volt bennem. Nincsenek illúzióim . . . ismerem magamat, ismerem őt, ismerem az életet — nem várhatok így semmit az élettől . . .

— Hát akkor?

— Akkor? . . . Szeretem, ez a feleletem reá s el kell, hogy vegyem, testem, lelkem minden sze ezt parancsolja . . . bocsáss meg öregem, bocsáss meg.

S gyengén, erőtlenül a bátyja karjaiba omlott és zokogni, zokogni kezdett ; . . de úgy, hogy egész teste zihált belé. És Gábor, ki életében sohasem sírt még, úgy érezte, hogy bár összefolynak könyeik, azért ma vannak *utóljára* együtt az életben. De nemcsak a saját, nemcsak az öccscse gyengeségét siratja, hanem egész pusztulásra megért, elkorhadt faját, a mely rohan lefelé a lejtőn, hiába, nincsen akadály, rohan a megsemmisülés felé, mert ezt egy erősebb, egy hatalmasabb törvény parancsolja így. Tudta, hogy így lesz — mert így *kell*, hogy legyen.

Fuimus ! Fuimus ! . . .

19.

Szeptember 8-án mentek át mindnyájan Ujvárra. Az esküvő tizennegyedikére volt kitűzve.

A hogy megérkeztek, Lőrincz eltűnt, azt mondta, a plébánossal van dolga. Gábor tudta, hogy Lollyval akart, mielőtt ő találkozhatott volna, beszélni. És furcsa, daczára hogy tudta, hogy Lőrincz nem mond igazat, ez nem bántotta őt. Tudta, hogy közöttük már ezentúl igaz, közvetlen szó nem lesz többet az életben, tudta, hogy ez így kell, hogy legyen s ebbe bele nyugodott. Olyan nyugodtan lépdelt fel a nagy lépcsőn, olyan nyugodtan látta a nevetéséges nagyzás ezer jelét e házban is, mint még soha. A mióta érezte, tudatára ébredt, hogy végre is minden úgy van jól, a mint hogy *van*. S ezen nem kell segíteni, mert hiába való munka lenne, szinte úgy érezte, megifjodott . . . Mosolygó arcz-

czal csókolt Miczinek kezét, a kinek boudoirjában együtt volt a Tomi egész családja — Lolly hiján. Miczi erős migraine-ben feküdt. Alig látszott ki fehér kasmir sáljából.

— Hát vissza jöttél az elküvőre te is . . . mondta vontatott orrhangon Miczi — szép meglepetés.

— Mi? — kérte Gábor csodálkozva.

— Ez a házasság. Tán csak nem hiszed, hogy én kivántam, — mondta kellemetlen őszinteséggel Miczi. Gábor önkénytelenül a jelenlevő Klienigsteinre tekintett, a ki végre a Lolly édes atyja is. Az öreg diplomata nyugodt, mosolyó arcczal egy cigarettára gyújtott. Felettébb objektive vette a dolgot.

— Nevetséges. Lőrincznek Bálványossy Juliet szántam, (ahá a «Fürstenklau» ez a bibi! gondolta Gábor, de naiv arcczal hallgatott tovább s nem szólt) — Lőrincznek Lolly nem való. Lőrincz vagyónával és nevével jobb partiet csinálhatott volna.

— Mint hogy a nővéredet vegye el? — vágott szavába Gábor.

— Eh miért? Lolly kapott volna még olyan partiet, mint Lőrincz. És én — s itt büszkén kihúzta összeaszott termetét — mióta Tomi felesége lettem, mindig a Nifforok érdekeit veszem első sorban szemügyre . . . Igen. S e perczben Tomi és Miczi szinte egy boldog mosolyt váltottak, ha ugyan ez a halvány, színtelen valami boldog — s mosoly volt.

— Ja, so ists, — folytatta Tomi, — találtunk volna Lolly számára más férjet is . . . tulajdonkép

mért nem vetted el te? — kérte tőle naiv szemtelenséggel.

— Hisz én megkértem — felelte rá Gábor első meglepetésében az igazságot

— Ich weiss es, ich weiss es. De hát miért olyan későn? Te erősebb vagy, te meg birtad volna nyergelni ezt a bockert. De Lőrincz! Szép kis sauce lesz a vége.

Ezt azonban már elnevette. Ő az egész dolgot nem vette olyan komolyan, mint Miczi

— Eh ne ne vess ezen . . . ez nagy baj. Mit mondanak a Bálványosnyak ehhez? Az öreg hercegnét azóta nem láttam. Így Julie egy esztendejét loptuk el ezzel a meddő udvarlással. Julie kaphatott volna egy unmittelbar hercegeget is. De — (s ezt igazán nem értem) — Lőrincz tetszett neki s fejébe vette, hogy hozzá mén. Mennyit fog ez nekünk Bécsben ártani! Bálványosnyé legjobb barátnéja az öreg Weidsmannsdorf hercegné, no fog ez ezért arczokat vágni nékem. — Stapszi meg a szép Pepinek udvarol — ez meg a másik clique-et vezet az orránál . . . Én alig merek Bécsbe menni az idén.

És Miczi dideregve még mélyebben bújt a nagy sáljába, szinte csak a feje búbja látszott ki belőle. Gábor — csak úgy mint Klienigstein, ült és nézett. Hanzi egy bécsi marsot füttyült s egy albumot lapozott. Tomi odaállt a Miczi lábaihoz s ráhajolva csittítani kezdte.

— My darling hin y, semmi! Se baj . . . hisz most ide hívtuk fél Bécset az esküvőre. A caroussel

is pompás lesz. Lehetetlen, hogyha jól mulatnak, mindent el ne felejtessenek. Juliének meg van úgy is majoresco férjjelöltje: Bálványossy Lajos, ki most jött haza folytonos utazásaiból. Ez felér Lőrinczcel. No, légy nyugodt. Aztán a bál is fényes lesz — írtam Sachernek. Mindent megígért . . . Egész Bécs mi rólunk fog beszélni.

És most Gábor szemei előtt elvonultak azok a kopasz hegyek — a melyeknek őserdőit Fix és Pectris, Ultz meg Paches ették meg, no meg a bécsi Fürstenklau! Miczi kissé nyugodtabb arccal nézett ki a sál redői közül.

— Ah . . . legszebb illuzióm semmivé lett — mondta s egy pohár limonádéért csengetett.

Egy félóra mulva Gábor a kertbe ment, azt remélve, hogy Lollyra fog valahol találni. Ismerte, tudta, hogy az is őt keresheti e perczben valahol. Az istálló előtti tágas udvaron találkoztak. Lolly intett neki, Gábor követte. Jó darabig némán mentek az egymás oldalán. Egyszerre Lolly szólalt meg.

— Hát eljött mégis?

— Miért ne jöttem volna el, hisz most már semmi okom, hogy ne jöjjek. S ezt annyira meggyőződés hangján mondta, hogy Lolly arczát pír futotta el — vérig sértette az, hogy igaz, a mit Gábor mond.

— Nem értem, mit mond?

— Nem értett meg? Eljöttem, hogy elmondjam magának — hogy rájöttem arra, hogy tulajdonkép nem szerettem soha. Legalább magát nem. A kit én szerettem . . . az *ma* nem a Lőrincz jegyese.

— Eh, lárifári . . . Maga nem szeretett? Most meg már hazudik is? S a lány érezte, hogy ezzel ismét fegyvere van Gábor ellen. — Hát csak mulatságból bolondított három esztendeig, mi?

— Én nem bolondítottam, hisz mindig azt mond-

A tágas udvaron találkoztak.

tam, hogy nem szeretem s nem fogom elvenni... addig.

— Addig, édesem, mfg megkért.

— Igen, megkértem.

— Igen, szegény barátom. De ezt is, mindent megbocsájtok — most már barátok leszünk s maradunk ugy-e? Hisz, ha... nem szeret, ez könnyű lesz. És sötétszürke szemeivel mélyen tekintett Gáborra, mintha annak még egyszer a lelke mélyébe akarna látni s mintha annak lelkét még egyszer ki akarná tövestől tépni.

— De ni a Lőrincz, Lőrincz! — kiáltott a leány. És Lőrincz, ki már rég szemmel kísérte őket, úgy tett mintha csak most pillantotta volna meg menyasszonyát s bátyját, mosolygó arczczal közeledett feléjük. Mosolyában Gábor bizalmatlanságot, kételkedést látott.

— Jöjjön Lőrincz. Tudja-e, hogy bátyja épp e perczben nagyon megnyugtatót, bebizonyította nékem, hogy sohasem szeretett s nem is fog soha... hisz így minden a legjobb úton. Akkor hiábavalók az aggályai Lőrincz... s hiába az enyéme is. Testvéremmé fogadtam magát Gábor, csókolja meg a kezemet. Most már szabad... hisz már félig asszony vagyok.

Gábor megcsókolta Lolly kezét. Lőrincz átölelte bátyját — s mind a hárman úgy tértek vissza a kastélyba, mintha a legnyugodtabbak lennének. Pedig Lollynak e pár szóval sikerült végleg elválasztani a két testvért egymástól. Tudta, hogy Lőrincz ezután már soha Gábornak hinni nem fog

s azt akarta, hogy ezt Gábor tudja. És Gábor — tudta is.

21.

Szeptember 10-én egész nap vendégek érkeztek. Niffor grófné nagy régies landauerjében négy lóval robogott be a kastély udvarára. Niki bácsi csak kettesben (more patrio), egyik unokahúga volt vele, a másik kocsiában a többi foglalt helyet. Czobor Ádámék vasúton jöttek. A bécsieket csak a caroussel napjára, tizenegyedikére várták. Czobor Lipót gyalog, sárosan rukkolt be.

Estére nagy családi ebéd volt a programmon. Hétre volt az ebéd órája kitűzve. Mind együtt voltak a salonban, csak az öreg hercegné hiányzott még. Végre ő is betepegett. Gábor még nem látta, mióta visszatért. Az utóbbi napokban gyengélkedett s nem fogadott senkit sem. Egyenesen Miczihez lebegett, roppantul mentegelve magát.

— Igazán, a lányoknak sok bajuk volt az új főkötőmmel. Igen Miczi . . . nézd a legújabb főkötőm, ugy-e szép?

Erre leült egy magastámlájú székre s nem tördöve azzal, hogy a jelenlevők jó részét már évek óta nem látta (Így Niffor Márfa Annát, Niki bácsit, a lánykákat s a Czobor Ádámékat), az egész társasághoz fordulva, főkötője leírásához kezdett.

— Két igen szép főkötőt kaptam Miczitől, az egyik lilaszín, halványzöld pántlikákkal, a másik lila, czinóber színűekkel.

— Milyen furcsa színösszeállítások. Én a fin de sièclet csak a főkötőim színein keresztül ismerem.

Ah ah, ni ni . . . mind együtt vagytok . . . ni a kedves Anna! — fordult Niffornéhoz, ki odajött hozzá, megcsókolta elébb homlokát, majd meg egyik kezét.

— Milyen rég nem láttalak. Egy cseppet se változtál, milyen szép sötét még a hajad. No meg a szemeid . . . A pozsonyi bálokon sokan bolondultak a szemedért. Te voltál a legjobb tánczosné s legszebb leány akkor. Ugy-e — mondta fontoskodó arcczal — akkor még nem volt hiba, ha egy kis hús is volt a szép asszony vállfűzője mögött. Ma ez nem illik . . . és a Niki (most Niki bácsihoz fordult) wie geht es? . . . Téged tizennégy éve nem láttalak, pedig hét éve, hogy szomszédok vagyunk. De persze olyan nagy úr vagy, hogy megköveteled, hogy *még én is* — s a kisasszony szinte egy hüvelykkel nőtt az utóbbi szavaknál — hozzád járjak. Én toronyban lakom . . . ugy-e s a toronyban hideg van, czugot kap az ember s a bácsitok fél a czugtól, nem? — fordult a négy lányhoz s intett a kezével. A négy lány mind egyszerre, majd csak hogy a földre le nem ült, oly mély pukkerlit vágott a család egyetlen élő herczegnéjének (kit pedig gyűlöltek, mert Niffor leány).

— És a Czobor Ádám és a leánya . . . vezesd ide . . . No lám, ilyen nagy leánya van. Pedig én, mint fiatal embert láttam utoljára, akkor még gárdista volt. S ez a leánya — csinos leány. Magyaros, ilyen typust még erre *mi* felénk nem láttam. — A *mi*-t túlságosan hangsúlyozta. De ezt, úgy látszik, megbánta, mert aztán oda tipiskélt Erzsébethez s megcsókolta a homlokát kétszer.

— Nini és mégis van valami az arczán a kan-
czellárból. Az a gömbölyű váll s a szép lágy —
csókolásra termett ajkak. Csókolj meg Lizám!

Erzsébet megcsókolta arczát, kezét.

A komornyik éppen jelentette, hogy tálalva van.
Ekkor lépett be az ajtón Lolly. Halvány lila-selyem
ruha volt testén, hajában s mellén piros granát-
virágok. Szép volt, nagyon szép. S látszott arczán,
hogy — szép akar lenni. Önkénytelenül — vagy
tudatosan — Erzsébetre tekintett. Egyszerű crèpe
fehér ruha volt testén, keble alatt halványsárga
szalaggal átkötve.

— Nini az Erzsébet . . . kiáltott fel Lolly —
s minden szokás ellenére, oda rohant hozzá s össze-
vissza csókolta.

— Honnan ismeri? — kérte Gábor, hogy vala-
mit kérjjen.

— A maga leírásából — felelt rá Lolly. Pedig
Gábor nagyon jól tudta, hogy sohase beszélt
Lollynak Erzsébetről.

— Gábor, nyújtsa karját, vezessen az ebédhez,
legyen udvarias, Lőrincz meg majd Erzsébetet
vezeti ki. Jó lesz?

Egymásután kivonultak a párok. Tomi az öreg
herczegné s Nifforné között ült, Miczi, Niki bácsi
és Czobor Ádám közt. A leánykák egy sorban
ültek, köztük Hanzi, ki elvállalta a mulattatásukat.
Lolly jobbján Gábor, balján Lőrincz. Lőrincz mel-
lett Erzsébet. Erzsébet másik oldalán Poldi.

— Rég nem volt így együtt a három család —
kezdte Niki bácsi. — Utoljára a te esküvődön —

fordult Niki bácsi békülékeny hangulatban — ha szembe találta magát ellenségével, mindig édeskés volt — Niffornéhoz.

— Igen, akkor — szólalt meg határozott hangon, de rá se tekintve Nikire, kit gyűlölt s akit volt is oka gyűlölni.

— Bizony szép idők is voltak — folytatta Niki bácsi mind édeskésebb hangon — ez volt az utolsó Niffor-Márfay házasság. Az én életemben volt már három, a családok élete alatt tizenhárom. Márfay-Niffor mindig jól mentek össze... he-he-he.

— Én szerettem férjemet, de voltak olyan Márfayak, akik nem — mondta éles hangon Nifforné.

— Volták... voltak. Fiátálkori bűnök, vétkek. Tempí pássáti! Elmult... nincs. Fiátál fővel sok bolondot csináljá az ember... ugy-e Lizi?

A meginterpellált vén leány nagyott bölintött fejével, de nem szólt. Három húga a Klientigstein Hanzi erősen megpatrikázott vicceire figyelt.

Az öreg hercegné evett, nem akart a társalgásról tudni. Miczi pedig fehér sáljába burkolózott s nem evett, csak egy nagy ezüst kannából tejet ivott... ez is bécsi divat volt. Mióta a felséges asszonyunk ezt így szokta, nem egy bécsi dáma rákapott, ez a Metzgerismussal járt együtt.

— Én — szólalt közbe Miczi — most csak a vendégeimre gondolok. Ti Niki bácsi s a leányok a felső házban fogtok lakni, Tante Stázi emeletén Gábor, Lőrincz és Poldi egymás mellett. A bécsiek — itt egyet ivott a nagy tejes edényből — az első emeleti vendégszobában. Pepinek (hangja

szinte átlátszó lett . . . a pillanat boldogságától) egy kis lakosztályt rendeztem be, salon, háló . . . öltöző szobából. Pepi, tudom, sok kofferrel jő . . .

— Ki az á Pepi? — kérte Niki bácsi malicziával. Tudta jól, de Miczi szájából akarta hallani Pepi nevét és titulusait.

— Wer die Pepi ist? Hát nem tudod, nem hallottál a híres Stachelnitz Jozefin hercegnéről? A bécsiek Pepijéről, ki a legjobb lovarnó a monarchiában. Ki az Yvette kupléit úgy énekeli, mint senkisé. Ezt sem hallottad? S Miczit ez annyira indignálta, hogy szinte piros lett belé . . . de csak egy perczre, aztán arca ismét olyan sárga színt öltött, mint a milyen rendesen szokott lenni. — Hát a Metternichnét nem ismered?

— Én bizony már öreg ember vágyok. Öreg. Nem ismerek más embert, mint á Schwarcz Dávidot, az árendástokát — ezt is csák meszsziról tisztellem. Álgmerek szólni hozzá, nágy úr . . . négyessel jár mindig.

Ez nagy injuria volt a háziakra nézve. Tudvalevőleg Schwarcz Dávid volt az a bérlőjük, kinek már majdnem az egész ujbári uradalom a zsebében volt. Miczi ajkába harapott, nem szólt. Tomi nevetésre vette a dolgot.

— A Dávid . . . a mi udvari zsidónk. Niki bácsi te jó tréfákat csinálsz. De . . . ennek fele se tréfa. Tudod-e, hogy nemességet kap még az idén? Igazán, az ujbári uradalom körül nagy érdemei vannak! He is a capital sellon.

— Nem értek ángolul, mit jelent ez? — kérte Niki bácsi ártatlan arcczal.

Gábor és Czobor Ádám összenéztek.

Az asztal alsó végén, hol a fiatalság ült, a társalgás csak lassan ment. Most Poldi kezdte őket csipkedni, ez aztán olaj volt a tűzre.

— Erzsébet most a turáni kultúrát fogja a brinzásoknál meghonosítani, — szólt az öreg kutya és hamiskásan nevetett.

— Mit neveztek ti turáni kultúrának? — kérte Lolly.

— Az egyensúly kultúráját. Azt, a mi a tulságossal, az affektálttal ellentétben áll . . . olyan antiszociális valamit . . . de ezt a hazai szénát csak magyar ökör emészt meg. A magyar puszták terménye!

— A kék virág azért a ti becsületes pusztákon csak nem nő.

— Nem, nálunk nem, csak a bolondítóhoz nyúlunk, ha ilyen táplálékra van szükségünk — mondta Poldi ártatlan arccal. Lolly egyik szempillája megrezdült, de azért mosolyogva fordult Gáborhoz.

— S maga szereti az Alföldet?

— Azt hiszem, ez az igazi Magyarország.

— De magyar lett kozmopolita létére.

— Tán épp azért lett az — mondta nyugodtan Erzsébet. Lolly ránézett nyugodtan.

— Nagyon értem az Alföld szerelmét, Gábor szereti most a vadvirágot, mert azelőtt csak gardegniát tett a gomblyukába.

— Szeretem, a mi igaz . . . sógorasszony, úgy-e megengedi, hogy már így nevezzem. Lolly átadta egyik piros szegfűjét Gábornak . . . s Lőrinczhez

fordult. — Lássa már sógorozunk. Barátságunkat ápoljuk . . . bár igazán szükségtelen, hisz úgy is oly erős, ugy-e Gábor?

— Mint ez a virág.

— Ez a virág — szólt közbe Poldi — én ismerem ezt a virágot, ez egy spanyol szegfű, kétszer virágzik . . . de röviden, — mondta okoskodó arccal az öreg kutya. Lolly mosolyogva, mint a ki nem értette meg szavait, a másikat Poldinak nyújtotta át.

— Lássátok, két szegfűm volt . . . odaadtam egyet Czobornak, a másikat egy Márfaynak, nem mondhatja senkisé, hogy rossz Nifforné lesz belőlem.

Erre Lizi felelt.

— Te újmódit kezdesz Lollykám. Eddig mi adtunk — azóta a nagy hegy óta mindig — s ti kaptatok. Nos, jó lesz úgy is . . . ugy-e Niki bácsi?

— He-he-he . . . igaz Lizinkó, én is káptám Nifforné Márfáy Ánná húgomtól pár bókot, ámivel házá mehetek.

— Ne nevezd bókknak Niki. Amit mondtam, az igazság. Te voltál férjem megrontója s egy percnyi nyugta életében nem volt tőled. Nevezd hát bókknak, ha tetszik.

— Nesze néked, fogd meg jól — mondta Niki s élesen kezdett nevetni. — Én Niffor férjedet szerettem. Kitűnő ember volt. Csák ki nem állhatta engemet. Ez az egysz. Sájnáltá tőlem, hogy én lettem előbb főispán a megyében, nem ő. Ezért ne hárágudj reám Ánnácská. Hisz szeretlek édes húgom . . . te is Márfáy leány voltál.

— Ma is az vagyok s azért kimondom, a mi a szívemet nyomja annyi év óta. Mi Márfay lányok ezt így szoktuk — s az öreg asszony halott halavány lett az izgatottságtól. Se Gábor, se Lőrincz anyjukat még így nem látták soha.

— Te ölted meg. Egész öröme, dicsősége ez a főispáni állás volt, azt hitte, tehet majd népeért, e szegény nyomorult tót népért, a melynek jövője szivén feküdt, valamit. Ennek magyárosításán, gazdagítására törekedett . . . de ez szálka volt a szemében, bár te voltál előbb a főispán, te a konzervatívokkal tartottál. Támogattad őket s már installációja alatt annyi borsot törtél az orra alá, hogy szinte bele betegedett. A kormány rosszalta, hogy annyi ellenzéki elem jutott a megyeházára s le kellett köszönnie . . . ime. Ezt nem élte túl — ez vitte a sirba. De erről majd az örök bíró előtt számolsz.

S az öreg asszony felkelt székéből s kifelé sietett az ebédlőből. Az egész társaság (mely már különben is a csemegénél volt) izgatottan ugrott fel a székéről, Gábor és Lőrincz kivezették anyjukat. Miczi angolul rebegett pár szót, Tomi «Immer diese Familienscenen!» sipította, a négy leányka Niki körül rebesett, ki élesen nevetve, tarkóját simogatta, majd a többi is az öreg hercegnével élükön, ki pár mogyorót s almát csusztatott zsebébe — a salonba lépdelt.

— Ime, a család s a megye krónikája — kivonatban, édition en poche, a kötés 500 éves . . . a tartalom örökké új marad . . . érdekes olvasmány

nagyon, csak kissé retrograde! — mondta az öreg kutya s az egész ebéd alatt hallgató Ádám karjába öltve karját, vele együtt kiosont a teremből. Az inasok hada végtelen ostoba arcozta! nézett az izgatott s mind egyszerre beszélő társaság után.

22.

Hogy Gábor és Lőrincz anyjukat a szobájába vezették, az egy székre rogyott le s aztán a két fiúnak kezei közé temette arcát és hevesen elkezdett sírni.

— Bocsánat fiaim, bocsánat — rebegette — hisz tán rosszul tettem... De meg kellett neki *egyszer*, legalább *még egyszer* az életben mondani.

Lőrincz kissé heves mozdulattal mutatta meg, hogy hisz ő is így gondolkozik. Gábor nyugodt szóval, csendesen elkezdte csittítgatni.

— Hogyan, édes anyám, hisz így volt jó.

— Tudom mire gondolsz!

Úgyse kellett volna se nékem, se Lőrincznek az öreg pénze. Megmondtuk volna mi is elébb-utóbb az igazságot néki s akkor csak az lett volna vége, aztán meg...

— Szabad? — szólalt meg fejét az ajtón bedugva Poldi.

— Nikiről volt szó?

— Arról.

— Alapjában nem rossz vakand ez a mi Sardana palus bátyánk... de most — néni, no nézzen rám — mert nagy ügyben járulok magához.

— Nos — mondta az öreg asszony, felvetve rá könnyező szemét.

— Azt akarnám megkérdeni a nénitől, hogy az esküvőre kitől kérjek kölcsön frakkot, a néni vagy a Miczi komornyikjától . . . kitől lenne illendőbb.

Egyszerre felengedt a hangulat, az öreg grófné mosolyogva veregette meg a Poldi vállát, a két fiú felnevetett.

— No . . . no . . . ne nevésetek hát, ennek fele se tréfa. Nékem nincs, pedig Miczi azt akarja, én is méltó legyek a . . . bécsiekhez.

— Na ha az öreg Hanz frakkját veszed fel, még beléd szeret a Pepi hercegné. Mondta Gyallayné nevetve.

— Akkor azt veszem fel, mert Pepi igen «fesch» lehet, meg unmittelbar hercegné, tud Yvette Guilbert dalokat, tudja gigerl-marschot, Párisban tanulta a francia kupléit . . . ez épp hozzám pászol a frakkos Poldihoz.

S nagyot lendítve magán, kisuhant a szobából.

23.

Niffor grófné kissé lepihent, Gábor és Lőrincz visszatértek a salonba. Itt már kis csoportokká oszoltak a családok. Niki négy unokahúgától körülvéve, az erkélyen pipázott, a mint meglátta Gábort, oda ment hozzá.

— Na spectabilis, nem veszük mi ázt hugom ásszonynák rossz néven. Márfáy lány csak ő is . . . Azért tudom én, hogy te is Márfáy vágy. Lesz rá gondom, hogy ne felejtse el te se . . .

— Niki bácsi nem felejtette el máig se, hogy mama egy Nifforhoz ment. Ma is csak azt látja benne.

— Mond inkább, hogy ő bennem á Márfáit, már rég az orrszárvukkál húz (ez a Nifforok özímere) — Á mi medvink úgy — lányok, nem kell neki . . . he he he — én azért nem hárágszom. A Niki bácsi nem rossz ember ám azért . . . Ugy-e Lizinkó. És Lizinkó nem mondott néki ellent.

Gábor az öreg hercegnéhez ment be, ez megcsókolta homlokát, de hidegen, nem úgy, mint első látogatása alkalmával.

— Te Gábriel, nekem sok bajt okoztál. A két Zimmerzofe azóta, hogy kiszidtdad őket, nem mond fel többet. Nem a haszontalanok, hanem minden boszúságukat magukba fojtják . . . Ez még rosszabb . . . Már kedves Gábriel, te még nem vagy kanczellár, mint az öreg Czobor Lipót volt. — Még ne légy oly nagyon határozott . . . no — azért ne vedd rossz néven, én is ezt csak nevetve mondom . . . látod . . . én még azt se tudom elhatározni, hogy a piros vagy a lila fejkötőt tegyem-e fel a lakodalomra. Hidd el, a megfontolás ér csak valamit. Te, (s aztán meglegyintette picziny zsebkendőjével Gábor arcját) hogy tetszik néked ez az Erzsi? Oder Erzsébet, vagy hogy hívják — ugyan na . . . Hisz, jó jó, te jól vagy velök, csinos is — de kissé parasztos. Olyan . . . no nem tudnám Mária Antoinette corset-ben Erzsét elképzelni. Na, persze, az anyja parasztlány volt. A ki elveszi, annak a származékai nem járhatnak az udvarhoz . . . Csak

Pesten. Az a pesti udvar még nem is udvar. Fogadom, ez a leány nem is tudna bókot csinálni... Nézd Leonceau... ez 1820-ban volt a divatos bécsi tánczmester, minket így tanított rá... s erre az öreg asszony felkelt a kanapéről s mély bókot vágott Gábor előtt. Ezeknek a mai lányoknak nem hajlik a derekuk. Pedig egy leány, a ki bókolni nem tud, az nekem annyit ér — mondta tudós arczczal — mint egy olyan tábornok, ki a kommandóját felejtette el. Ez az Erzsébet 82 éves korában, tudom, nem lesz olyan rugékony, so a mordskerl, mint én vagyok... s az öreg asszony nem nevetett, mikor ezt mondta, szörnyen komoly arczot csinált. — Ehez faj kell... 67-szer keresztül szűrt fekete vér — az enyém... a tiéd — ezeké itt mind. Gábiel — mondta hirtelen — te néked is oda adnák a Juliet. No... ne szabadkozzál. Az igaz, hogy te csak Herr von vagy. No, de mint Márfay előtte mész mind e sok friss új grófocskáknak. Hisz nekünk történeti vér bugyog ereinkben, Stibor, Tökölyi, Balassa, no aztán meg még Rozgonyi Cziczellétől is származunk. C'est drôle cà, ez majd csak nem olyan, mintha az ember az orleánsi szűz ivadéka lenne... ni-ni, milyen furcsa.

S az öreg asszony hangosan nevetve felugrott a merev kanapéről s átszaladt picziny, igen picziny léptekkel a salonon, úgy, hogy főkötőjének szalagjai libegve, lobogva követték őt. Klienigsteint kereste... s meglátva a dohányzóba, sietett hozzá, hogy e furcsa felfedezést vele közölje. A csipő-

sebb történetkéekkel mindig az öreg diplomatához fordult.

Gábor csendesesen a másik salonba ment, bár mulattatta az öreg hercegné beszédje s tán épp azért oda ment Erzsébethez.

— Hát *hoggy* tetszik itt a világ? — kérte Gábor, leülve Erzsébet mellé egy kis kanapéra.

— A hegyek magasak Gábor, a pompa meg igen nagy. Parasztlánynak nincs otthona a nagy palotában.

— És ki tetszik itt neked legjobban?

— Poldi, — mondta hirtelen Erzsébet — meg a te jószágos anyád, ki úgy megmondogatta az elébb a Niki bácsinak az igazságot.

— Poldival jól vagy?

— Hisz minden esztendőben tölt nálunk pár hetet . . . Úgy jó mint a hogy megy, váratlanul. Ő tanított meg festeni.

— Nem is tudtam, hogy festesz.

— Hát jól van, mondjuk, hogy ő tanított meg látni.

— A mi vidékünk persze néked nem tetszik?

— Nagyon nem. Barna, zöld . . . ez a két szín az uralkodó, ez nem kolorit. S az éles körrajzú hegyek s a merev kivonalazott fenyőfák . . . ez . . . nem rajz. Milyen más a mi pusztánk, százszor változatos, finom színe . . . s a végtelenség fejünk felett s a végtelenség, míg a szemünk lát.

— Szébb a puszta.

— Hát már te is pók-király, — csúszott közéjük Poldi óvatosan, mint a gyík. S aztán leült

Erzsébethez egészen közel, egy kis tabourettere, egyik kezét ölébe tette s másikkal átölelte Erzsébet karszékét és aztán, mint a kinek ez a rendes és megszokott helye, nevetgélve beszélgetni kezdett Erzsébettel.

— Ti a pusztát dicséritek. Nem rossz ízlés. No mondd ezeknek a jó embereknek itt ezt el. Például Miczinek. Mondd neki csak, hogy a vidéke nem szép . . . hogy nem festői, hogy a levegője piszkos s mégis éles, hogy nincs két színnél több az egész tájképben, csak zöld, zöld, zöld, meg barna. Hogy a fenyőfa a legocsmányabb fa, a mit valaha a földre pottyantott az ur kegyelme . . . Hogy egy alföldi tanya finom körvonalaiban, rejtelmes színeiben több a hangulat, mint itt az egész brinzás vidéken . . . no menj . . . menj . . . mondd el ezt néki. Ha még mindig Nagy Sándornak érzed magadat. Ugy-e nem mered?

Erzsébet egyenesen a Poldi szemébe nézve, nyugodtan mosolygott. S az egyik kezével végig simította a Poldi érdes, rettenetes hosszú karmú kezét.

— Öreg kutya, ne bátorítsd Gábort a rosszra. Rossz filantrop vagy.

Gábort azonban épp Miczi intette magához a salon túlsó sarkába.

— Te, Gábor, — mondta nyafogó hangon — ezt ugyan ügyesen csináltad.

— Mit, Miczi?

— Magad nem akartál a hálóba pottyanni s miután már kellett, hogy valakit megfogjon, Lőrinczet lökted oda magad helyett.

De erre Gábor már igazán megharagudott.

— Tán csak nem hiszed? — vágott szavába hangosan.

— Azt hiszem... a mit tudok. Nálam a hit s a tudás együtt jár, hát miért és hogyan vetette volna Lolly különben Lőrinczre magát, mikor addig ő is velünk tartott és segítette a Bálványossy alliance felépítését. — Gábor a dühtől halványra vált arczszinnel, reszkető ajakkal hagyta ott Miczit, nem is folytatva a méltatlan párbeszédet. Utközben Niki bácsi és Lizinkó kapták meg a frakkja szárnyát, a mint mellettök ellebegve szobája felé tartott.

— No, Gábriel... megfogádtád tanácsomát, okos fiú vágy. Méltóán viseled a Márfáy nevet.

— Miben?

— No, bizony ne mokázz. Tudja azt itt mindenki. Ugy-e bácsi?

— Tudjá... tudom én, ti s a megye. Ezzel az újabb Kliengstein-Niffor házassággal lefüttyültünk a Nifforoknák, hi hi hi! Ez ögyes volt tőled fiú.

— Hát ti is! ti is! — s Gábor már-már azt hitte, rászakad a ház.

— Hogyne, Gábor. Tudjuk, hogy a te érdemed. De erre már Gábor nem is felelt, hanem ész nélkül rohant ki a salonból.

Tehát ide jutott! Mi lehet az oka? Istenem, ki segít rajta, ki magyarázza meg, hogy miben rejlik a hiba. Benne... ezekben? Hogy bármit is tegyen, bármit gondoljon, rosszra fordítják, rosszul értelmezik ezek, a kik az ő húsából s az ő véréből valók.

24.

Másnap a vendégek érkeztek meg.

Miczi az izgatottságtól alig tudta, hová legyen. A lovak folyton jártak a vasútra s egyik vonattól se jött vissza kevesebb mint 8—10 vendég s ugyanannyi cseléd. A kastély túl volt tömve. A folyosókon szaladgáló komornák, a kertben tarka toilettek, az istállóban toporzékoló vendéglovak. A kastély ormán ott lebegett a Nifforok ősi zászlója, a lépcsőkön keleti szőnyegek csüggöttek, a salonok szinte kábítóak voltak a virágillattól. Egész Bécs s Pozsony légyottot adott az esküvőn. Megérkeztek a károsultak is (mint a hogy Poldi ártatlan arczsal, de nagy malicziával elnevezte őket): a Bálványossy család. A hercegné rossz kedvű volt. Nem szokta meg az álczaskodást s bosszúját Miczin töltötte ki, a ki remegett s a jövő téli saisonra gondolt. Hogy lesz majd Bécsben! . . . az öreg hercegné támogatása nélkül. Vele jött Pepi hercegné is s Pepivel tíz nagy kuffer, két komorna s két óriási dán dogg. Aztán Bálványossy Lajos, Magyarország első partija, ki után csak úgy bomlottak a lányok. Meg a gróf Belényesi pár, az örök harcban élő papa és mama, meg világszép lányuk, Mini. Meg a felsőház kemény szónoka Ugróczi Miklós báró a nejével, ki maga is politikai salont tartott, aztán Niffor Gyula hires sporting like feleségével, ki legjobb lovas Felsőmagyarországon s ki már néhány vaddisznót és medvét terített le az utolsó vadászatok alkalmával. Meg a

Bajmóczy pár, a szép, de nagyon befestett s boldogtalan Bajmóczy Emmi, meg a férje. A ki szereti s a kit ő szeret . . . de hát ki ismerné a szegény ember s ki a gazdag ember útjait?

Az ebédnél hatvanan ültek, mind báli ruhában s a legtöbb asszony gyémántos hajjal, gyöngyös nyakkal.

Évés után vagy egy órai siésta volt a nagyalonban. Végre kilenczkor felnyilt az ajtó s egy alabárdos, a XII. század costumjében, jelentette, hogy a Caroussel elkezdődik.

Párbeszéddek a salonban:

Bálványossyné Stazi nénihez. — Ez az első amit valaha hallok, lakadalom előestéjén egy caroussel!

— Chère Leonie tu verras, a jövő században a lakodalom után lesz s a vőlegény és menyasszony abroncsokon fognak együtt a szertartás után átugrálni. A két öreg asszony hangosan nevetni kezdett.

Niki bácsi a lánykákat oktatta. Most látjátok meg a turnier milyen volt 300 év előtt. Ákkor még persze az ember koronáját nem tette le egy estére s nem csápot bohóc sapkát a fejébe . . . no de hát mi álmódisák vágyunk. Ti négyen és én, ezt nem értjük. Lizinkó legislegjobb lesz a kriptát rendbe hozátni, holnap kisöpörtetni . . . S a bácsi élesen nevetett hozzá.

Egy bécsi kisasszony Gábortól azt kérde, hogy igaz-e, hogy eleven ökröt fognak a czirkusz közepén megnyúzni, a bécsi societásban ezt úgy emlegették, mint ennek a magyar dáridónak a legkimagaslóbb aktusát.

A társaság ezalatt különben nagy ünnepélyességgel átvonult a kastélylyal egy oszlopos csarnokon át összeköttetésben levő czirkuszba, a melyet az egyik Révényi fiú, ki nagy villany-«meister», villanyfényvel rendezett be.

A hatalmas gömbölyű épület nappali fényben uszott. Padmalyát a jelenlevő családok czímeri disztették (Márfay is ott volt . . . de már ismét újmódi koronával rajzoltatta ez a Niffor-nép — nem úgy a hogy az adománylevelen van — jegyezte meg dühösen Niki bácsi). A falakról pedig a megye városainak zászlai csüngtek le.

— Kissé heraldikus a hangulat — sugta Ádám Gábornak, kit azonban még folyton elfoglalt mindaz, a mit ma délután néki mondtak.

A lovarda felső erkélyén a gazdatisztek meg a városi polgárok családjai foglaltak helyet, egy emelvényen, a melynek falát Niffor sárga-kék csíkok fedték, a dánosi katona-zenekar Tinódi korabeli jelmezben a Gotterhaltet játszotta. A társaság a nagy páholyban foglalt helyet. Ott volt Schwarcz Dávid is, a főbérő, a meghívottak között.

— Schwarcz báró — mutatta be Gábornak Poldi.

— Még nem báró.

— Még nem? No majd . . . ugy-e, nemsokára cousine? — kérte Miczit, ki egyik kis ujját nyujtotta Schwarcznak s aztán a herczegnéhez fordult.

Az istállóhoz vezető ajtó nyílásán állanak két sorban, úgy mint a valódi czirkuszokban, a Niffor czímerébe öltözött lovászok.

Az első csengetésre egy Nudlbrett-es lovat hoz-

tak be. Utána szökdécselve Klienigstein Hanzit lebegett be egy halványlila selyem trikótban. Pár karikát ugrott át, két bukfenczet vetett a lovon, s aztán egy könnyed pirouettel kitáncozolt a porondról.

A lelkesedés általános lett. Ennyit nem vártak tőle. Majd Bálványossy Julie fekete lovaglóruhában, piros szegfűvel az inggallérjában, ugrató iskolát lovagolt. A leány merész volt, ugrásai nyaktörőek. Mind gyorsította a lépést, mind tüzelte a telivért. S közbe-közbe élesen kiáltott fel magas hangján, mint egy féktelen kedvű, már-már az ugratás hevétől megbomlott lovarnő. Édes anyja Nikihez fordult.

— No, Márfay... mit szól a mai lányokhoz?

— Kikáposák, juckerek. Félnék tőlük. Azért ne higgye, hogy igaz, á mit mondok. Gyönyörű lányává van — gratulálok hercegné. Két kezét csókolom.

Gábor az Erzsébet arcát figyelte, ki szintén a páholyban volt. Érdekléssel nézte mindegyik számot. Látszott arcán, hogy mulattatja őt, az a mi ezeket már valószínűleg daczára a vele járó veszedelemnek, fáradságnak, már egy cseppet se bírta felizgatni. Erzsébet örült a mulatságnak, pedig tudott az élet nyomoráról is. Ezek már se szeretni, sem sírni nem tudnának. És úgy vette Gábor észre, hogy önmaga sem... A mit látott, a miről tud, a mit ezek tesznek, mind közönyösen hagyja.

Hát már ő benne sincs élet? Csak úgy, mint a többiekben? S úgy érezte, Erzsébet a maga látzólagos impaszibilitásában él, míg ő az ő minden parányi hatásra reagáló, folyton rezgésben levő,

gyógyszerész-mérleghez hasonló lelki szövetével tetszhalott. Töprengéséből harsona hangja verte föl. A barsellieri mars hangjánál Bálványossy Stapszi ugrált be a porondra.

Stapszi mint clown! Egész testét selyem rojtok fedték. Minden rojt végén parányi csengő. Úgy, hogy minden mozdulatánál ruhája finom csengetyűszerű hangot adott. Pedig folyton mozgott. Egy perczig nem nyugodott sem a lába, sem a keze. Előbb végig bukfenczezte az egész czirkuszt, majd tótágast állva, végig szaladt a porondon. Aztán cigánykereket hányt, végül irtóztató nagy pirouette-el beröpült a páholy dámái közé . . . kik ott aztán jól végig páholták legyezőikkel a bolondos fiút.

De most következett a program fénypontja. Lolly és Lőrincz páros hajtó iskolája, mindegyik sötétszürke öltözetben, arany gombokkal. Mindkettő telivér s telivért hajtott. Előbb végig lovagoltak a czirkuszon. Ez alatt mindenki tapsolt s ők csak komolyan azt nézték, hogy az alattuk levő mén hogy viseli magát. Aztán a zene kerिंगőt kezdett játszani s a lovak most a legsodálatosabb kanyarulatokkal kerülték ki egymást s a vőlegény minden kanyarulatnál rá mosolygott menyasszonyára. A czirkuszból most felülről virágok hulltak alá s a gyönyörű menyasszony és a lovon oly férfias vőlegény alig látszott a virágtól. Lolly s Lőrincz ezután lovaikat közel egymás mellé terelték, Lőrincz kivette Lolly kezéből a gyeplöszárat és ő hajtotta Lolly lovát is, így egyszer végig ügetve a czirkuszt, a nézők tapsai közt kilovagoltak.

— Mit gondol hercegné, ez az életben is mindig így lesz? — kérde Niki bácsi.

— Hja, ha majd azt a Lolly is így akarja, akkor igen... és addig.

Az utolsó szám Pepi hercegné volt. Felülről egy pádimentumot eresztettek le, épp a zenekar elé s a zenekar egy Xanrof-kuplé kezdetét kezdte játszani. Ime a hercegné szakasztott, mint az Yvette Guilbert. Símára fésült haj, síma selyem ruha, egyszerű pántlikával a dereka körül és fekete keztyűk. Nyugodtan megáll a pádimentum közepén, egyszerűen, szinte fiatal lányos arccal, eldallolja, hogy hogyan ment Nanon sétálni a mezőre. Aztán, hogy találkozott Battiste-el. A mező illatos volt, s az ég kék... meg utána még sok érdektelen dolgot dalolt el. Mindez olyan egyszerű, mind olyan semmis. Igazán, a dalnak — semmi jelentősége. De hát minden kuplé után egy trallalá következik el. S ez végre annyira «trallalá» lett, hogy a jelenlevő fiatal lányokat a mamák kénytelenek lettek kiküldeni — az istállóba. Ez volt a legbiztosabb menhely. S a dal nagyon tetszett, s az egyet követte kettő-három. Egy bécsi indulót is elnótázott a Gallmeyer Pepi repertoirejából.

S a zászlók csak nézték onnan felülről e modern képet. Ezt egy Niffor vette el a töröktől, ezt Czobor Tamás a mohácsi vészből hozta haza. Ez a címér ott a Garáké... ezzel is rokonságban volt a három család. Az a korona ott a csillár alatt — a vajda koronája — kié az egész felső megye volt s a kinek mind a három család utódja.

De hát mindez fakult, kopott a villanyfény világánál. A porondra hullott virágok, Gábor úgy érezte, a hervadás lehelét árasztják. És Gábor néz, néz, messze innen . . . ott arra lenn az Alföld . . . ott nincs zászló, ott nincs czímer, de pusztulás sincs, meg romok. Ott jó lesz . . . pihenni az ünnepélyek után.

25.

Az előadást követő tea alatt a bécsi kisasszonyok illetlenek voltak Czobor Erzsébettel. Nem volt elég jó nekik, hisz parasztleány volt az anyja. Julie, Boleslawa, Miczi és Mina magázták. Aztán meg félre vonulva tőle, ott hagyták egyedül egy sarokban. Gábor figyelte a jelenetet, de azért nem közeledett Erzsébethez. Várta, mit fog tenni. Erzsébet nyugodtan felhúzta keztyűjét s felemelkedett székeről és oda ment az egyik uradalmi tiszthez (ezek is be voltak rendelve az estére) s leült mellé. Pár percz múlva pedig a zongorához ült s pár akkordot kezdett játszani.

— Milyen okos, milyen okos . . . hallatszott minden oldalról.

Egész éjjel játszott s azok tánczoltak a zenéje mellett . . .

— Du bist halt eine liebe Kredl! — felejtette el magát az előbbi bécsi comtessek közül az egyik.

— Anyám azt tanította, — mondta mosolyogva Erzsébet — hogy útban soha se legyek, sőt toljam a mások szekerét, ha tehetem. Parasztosan van mondva, de tán a grófnék megértik, szegény anyám földműves leánya volt, ő csak így tudta.

Tőle sokat tanultam, azért . . . ezt is. Ha majd a grófné imádkozni fog ma este — mondjon el érte egy imát. Tudom . . . megkönnyebbülésére válik és én hálás leszek érte.

És Erzsébet kezét nyújtott neki, a melyet a leány, ki alapjában jó teremtés volt, hevesen megragadott s aztán könnyes szemmel össze-vissza csókolta Erzsébet nyugodt, mindig derült arcját.

26.

Este, midőn már mindenki lefeküdt, Nifforné szokása ellenére bejött Gáborhoz. Az még fenn volt, kinézett ablakán a holdvilágos éjszakába.

— Fiam, jere — mondta az öreg asszony — jere menjünk át Lőrinczhez. Ezt az estét töltsük együtt, még egyszer, hárman. S a sötét nehéz bársony ruhába öltözött erős szívű nagyasszony ment előre — gyenge szívű, beteglelkű fia követte. Lőrincz is fenn volt még. Ágya szélén ült s fejét kezébe temetve gondolkozott.

— Átjöttünk hozzád, búcsúzni tőled fiam — mondta az öreg asszony. S rátette kezét vállára. Lőrincz hevesen megragadta és könnyeivel áztatta azt a jóságos kezét, a melynek csak áldásait ismerte eddig és fogja ismerni mindig. Gábornak odanyújtotta jobbját. Így maradtak csendben sokáig, keresve azt a szót, a mi ki tudja fejezni azt, a mit mindegyik érez s keresve azt a szót, a mi azért azt a másikat ne bántsa, ne sértse. Az öreg asszony szólalt meg.

— Gábor, öcséd holnap házasodik meg. De

azért tenéked vele kell lenned mindig. Ne feledd, hogy egy hús, egy vér veled . . . ne feledd, hogy tán majd még ezután szorul csak igazán reád . . . — Az anya ajka kiejtette az igazságot, nem birt a szívével.

— Jöhetnek rossz napok, jöhetnek pusztító idők, midőn majd a fiatalabbnak szüksége lesz öregebbjére. Ne hagyj el őtet Gábor — ne hagyj el minket. Én már érzem az elmulás fagyos leheletét. Hisz csak abban éltem, a mit szeretek s egy gyermekem már kirepült szárnyaim alól, a másik meg . . . repül, mindig repül — és Isten tudja, hol talál fészket. Ne hagyjátok el anyátokat, ne azt az anyaföldet, a mely szült, táplált benneteket. Látod Lőrincz — s most feltárta az ablakot, a melynek holdfényénél ide világlott a Niffor nemzetség ősi temploma, az, a melynek kriptájában a vajda óta annyi Niffor és annyi Nifforhoz ment Márfay leány van eltemetve . . . Látod, ott az a templom vár téged fiam, ott lesz az esküvőd. Ott esküdtünk mi is örök hűséget s őseid egymásnak századok óta . . . Ez a templom vár engemet . . . ide temetnek el minket mind . . . mind. Nem tudom miért, de most félek attól a templomtól . . . Pedig hány-szor, de hány-szor találtam ott pihenést, megnyugvást a nehéz órákban. Fiaim támogassatok . . .

S az öreg asszony, ki egyenes derékkal, emelt fővel ment át annyi bajon, most, mintha összeroskadt volna. Egy székre rogyott és kezeibe temette arczát.

A két fiú csak nézte, nézte őt, aztán némán, szó

nélkül kezet nyujtottak egymásnak, tekintetükkel némán megtették azt az ígéretet, a melyet az öreg asszony esdve kért tőlük.

És az öreg asszony felemelkedve ülőhelyéből, átfonta karjait két fia nyakán s hosszú fátyolával leborstotta őket... szinte megvédte őket a bajtól... az élettől. Aztán... szótlanul, némán mindegyik szobájába vonult.

Most már mindegyik mosolygó arczczal, de azért összeszorult szívvel — érezve, hogy az a mosoly nem igaz az ajkon, érezve, hogy az a néma ígéret sohasem léssen beváltva, hogy az a kézszorítás nem jöhetett a szívből, hogy az az öreg asszony fejről leomló csipkefátyol ma már gyenge arra, hogy a két fiút a modern idők pusztító szelétől megvédelmezze. Késő, késő, a fátyolt elrongyolja a szél, a feudális templom romba dől, porrá omlik az oltár, a mely előtt örök hűséget esküdtek, betemetve azt a sírboltot is, a melyben az ősök feküsznek s a templom romjainak utolsó porszemét elkapja a jövő idők szellője magával és sodorja, sodorja az enyészet tengerébe...

27.

A várkastélytól a templomig piros karmazsin bársonyszőnyeg. A szőnyeg két oldalán a Niffor színekbe öltözött huszárok, kik mereven, nagy, nagy baldachinokat tartanak, a melyekről hosszú fonatban csügg le a narancsvirág, meg a myrtus. A templom harangja szól, szól az orgona is, betölti az ünnepies színbe öltözött mindenséget...

Legelől halad az öreg Vezekényi Stefi, piros ruhában, arany ékszerrel. Kezében násznagy-i pálcza. Utána lépdel a menyasszony, abban a történeti emlékezetű fehér brokátruhában, a melyben Thökölyi Magdolna a XVI. században egy Niffor neje lett. Fején a Niffor gyémánt-diadém, a melynek ötvösmunkáját olasz mesterek csinálták a XIV. században. Hat méter hosszú fátyolát s uszályát a kis Niffor gyermekek viszik, apród ruhában. A menyasszony két oldalán Bálványossy Stapszi és Márfay Gábor — Bálványossy aranybrokátban, Márfay Gábor halványzöld és aranydíszben.

Majd a vőlegény fehér selyemben, két oldalán a két nyoszolyólány: Czobor Erzsébet és Bálványossy Julia. Mindkettő fehér brokát ruhában, fehér csipkeköténnyel, ezüst pártában.

Majd a nagyasszony következett. Talpig gyászban, fején sugárzó koronaszzerű diadém, a melynek fátyola hosszan huzódott utána, ő a Klienigstein karjára támaszkodott, ki a kamarási díszben lépdelt. Aztán Niffor Tomi vezeti az öreg hercegnét, ki nagy krinolinban, hosszú Mária Terézia fűrtjeivel, magasra fésült hajjal úgy néz ki, mintha a XIV-ik Lajos udvarából szakadt volna ide. Aztán Pepi hercegné Bálványossy Lajos karján, Bálványossyné Márfay Nikivel, majd a nyoszolyólányok a XVI-ik század köntöseiben.

A nap végig szalad a sok skofiumon, az ezüst párták megragyognak, a gyémántok fénye versenyt csillog a nappal. Az ezer brokát szemkápráztató fényben pompázik, a tarkaruhás tót parasztlányok

ott tolonganak a baldachin két oldalán, ők a vendég urak közül nem egyet közelebből ismernek. A templom két oldalán két herold mindegyik kezében zászló, az egyikben a Klienigstein, másikon a Niffor czímer. A jegyesek előtt meghajlik a két diadalmi jelvény, a templomban harsona szól meg, a padok szélein díszben álló hajdúk meghajtják a zászlóikat (ugyanazokat, a melyek tegnap a lovarda padmalyát díszítették), az orgona búg, virágillattól nehéz a lég. A templom balján magas székek, ide vonulnak a hercegnék s a család főbbjei. Jobbján bíbortrónon a bíbornok, a család barátja Bécsből. A templom közepén karmazsin bársonnyal díszített imazsámolyon a vőlegény s a menyasszony. A vőlegény kardját Márfay Gábor tartja s a menyasszony virágait Bálványossy Stapszi.

A mise ünnepélyes lassúsággal s hosszú ceremóniával kezdődik el. A bíbornok ornátust cserél, a tíz segédkező pap bókol, hajlik, térdel . . . az orgona csak szól. Az énekkar dicséneket hangoztat. A menyasszony sápadt arczán az életnek semmi nyoma. Mint egy gyönyörűséges szobor térdel ott az imazsámolyon. A vőlegény mereven néz maga elé, tán imádkozik.

Aztán a misének is vége, gyűrűt is váltottak, az eskü is elhangzott. A bíboros beszél, mély hangja betölti a templomot. Mint a harsonák, előbb ő is a multról beszél és igéri a jövőt. Aztán ennek is vége. A fiatal pár végig megy a trónszékek előtt s Gábor úgy látja, majd minden asszony sár. Az öreg hercegné, Bálványossyné, a Pepi her-

czegné festett arcza szinte fényes a könnyektől, az ünnepelt Bajmóczy né és még néhány férfi szemében is könny és a szegény öreg Niki bácsi (ugyan mi férhetett szívéhez) úgy hörög, hogy egész teste megrázkódik bele s a leánykák, a Lizinkó csuklik és a többi sűr, sűr . . . s édes anyja, a mint a Lőrincz szemét megcsókolja, érzi, — hogy a könnyeik összefolynak . . . a vőlegény maga is zokog . . . És a templomban arany, drágakő, bibor. Még a nap is aranyra váltja sugarát, hogy most betör a magas csúcsives ablakon . . . végig szalad a templom falain némán hallgatva álló — köemlékeken. Ime, három század Nifforjai ott a fal mellett, mind kőből faragva, nem tudva elmondani az időről egyebet, mint hogy a vértet, a lándzsát, kardot erős kézzel tartotta az, a kinek sisak volt a fején s a virágot — a lilomot a fején pártta. Néznek, néznek, kőszemeikkel, belébamulnak az élő fénybe . . . e napsugaras, virágos, gyémántos, aranyos létbe.

Majd a násznép az oltár mögött a sekrestyébe indul. Keresztül lépdel azon az óriási kőlapon, a melyre a Nifforok czimere van vésve s a melyet csak minden újabb temetésnél szoktak onnan elemelni. A násznép átmegy rajta s viszi a menyasszonyt és a vőlegényt oda, honnan csak új életre ébredve kezdenek újra a lételt.

Mindenki üdvözli őket, most már minden ajkon mosoly és jóakarát. Most már csak a boldogság dala hangzik még onnan felülről a kórusból is, honnan diadalmi induló harsog . . .

És Gábor szemei előtt egyszerre egy kis fehér parasztszoba képe tűnik fel, ott az ágyon egy öreg asszony fekszik halva, de mosolylyal ajkán, s az ágy szélén egy fiatal leány fehér ruhában, fehér virágokkal borítva be az átszellemült tetemét . . .

És a fiatal leány ajkain is mosoly . . .

Az ágy szélén egy fiatal leány fehér rubában.

TARTALOM.

	Lap
FUIMUS	
Első könyv — — — — —	5
Második könyv — — — — —	191

KÉPJEGYZÉK.

	Lap
1. A dálnai kastély	9
2. A kocsi csak repüit előre	11
3. Gábor, szobájába érve, a kandalló elé ült	35
4. Virágban minden	53
5. — Azt mondod, semmi közöm hozzá	95
6. Egy eltévedt holdsugár . . .	111
7. — Fáradt vagyok, három órát lovagoltam . . .	130
8. Az öreg hercegné is épp felfelé lépdelt	146
9. Pompás négyfogatú állott meg az udvarban	155
10. — Olyan, mint egy Böcklin	179
11. Hallgasson meg, pár éve kinoz	210
12. És az öreg asszony egyedül maradt	216
13. A tágas udvaron találkoztak	238
14. Az ágy szélén egy fiatal leány fehér ruhában	267

PH Magyar regényírók
3176
M3
köt. 54

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
